FIRDOÙSI

ŞAH-NAMÈ
(CRONICA ŞAHILOR)

Firdoùsi

ȘAH-NAMÈ

(CRONICA-ȘAHILOR)

Culegere din epopeea persană
întocmită şi tălmăcită de
GEORGE DAN

Cuvînt înainte de
VIRGIL CÂNDEA

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
Bucureşti, 1969

Cuvînt înainte

În anii de început ai domniei lui Mahmud Ibn Sabukteghin (998—1030), sultanul Persiei din vestita dinastie a Gaznavizilor, un poet din Tus, pe numele său Abu'l Kasim Mansur, veni la curtea împărătească din Gazna să-şi spună păsurile, să-şi caute dreptatea dar mai ales, pare-se, să-şi afle în lumea de faimă a literelor locul cuvenit talentului său.

Călătorul avea o vîrstă destul de coaptă cînd îşi părăsise casa pentru marea aventură a vieţii lui. Născut după 932, trebuie să fi fost om de peste şaizeci de ani, dar el se socotea încă destul de tînăr pentru a începe o operă covîrşitoare prin exigenţe şi întindere. Fecior al lui Maulana Ahmed din Sadab, el primise o educaţie aleasă prin grija tatălui său care era un om înlesnit. Cunoştea, în afara persanei natale, limba arabă şi pahlavi. *Din anii uceniciei, în care învăţase să iubească vechile scrieri şi mai cu seamă versurile, îi rămăsese dorinţa de a săvîrşi o operă de mare folos pentru semenii săi. Singurul lui meşteşug era acela de poet, adevărata lui chemare, dar el voia să înfăptuiască mai mult şi mai puţin în acelaşi timp: să construiască un dig de piatră care să asigure buna irigare a pămînturilor din regiunea lui.*

Ştim prea puţine despre tinereţea poetului nostru. Primele sale îndeletniciri literare au pornit de la bogata zestre a tradiţiilor epice, deosebit de vii în Persia chiar după cîteva secole de la pătrunderea Islamului. Asprelor interdicţii ale legii lui Mahomed, care nu putea cultiva amintirea unor eroi « închinători ai focului », persanii le-au rezistat cu o tenacitate pilduitoare în istoria culturii mondiale. Şi astfel, ca pentru orice tînăr poet, ucenicia lui începea cu baladele populare, legendele, vechile istorisiri transmise de generaţii. Aceste tradiţii, care povesteau despre şahi înţelepţi înconjuraţi de filozofi şi artişti, de războinici viteji, de domniţe frumoase, de ctitorii oraşelor şi palatelor strălucitoare, din care se păstrau atîtea urme, dobîndiseră o faimă ce străbătuse dincolo de hotarele lumii persane. Cărturarul armean Moise din Choren le amintea în cronica sa încă din secolul al V-lea e.n. Spre sfîrşitul veacului următor, cînd vechea Persie îşi trăia ultimele decenii de glorie sub şahii dinastiei Sasanizilor, Khosro I Anuşirvan (531—579) porunci ca legendele ce cuprindeau cea mai preţioasă moştenire a poporului să fie adunate de pretutindeni, notate în frumoşi codici şi păstrate în biblioteca palatului împărătesc. Această înţeleaptă măsură luată de un suveran remarcabil nu numai prin luptele sale pentru mărirea şi întărirea politică a Persiei, dar şi prin aplicarea unui nou sistem

fiscal şi prin mai buna administrare a ţării, răspundea unei reînnoiri a autorităţii vechilor tradiţii zoroastriene. Khosro impune întoarcerea la credinţa străbună, pedepseşte abaterile, persecută pe propovăduitorii creştinismului şi porunceşte să fie întocmită o tălmăcire exegetică în limba populară (pahlavi) *a cărţilor sfinte* (Avesta), *ca un depozit şi îndreptar al dreptei credinţe; dar deopotrivă, întreprinde culegerea legendelor despre gloria bătrînilor eroi. În civilizaţia iraniană sosise, de altfel, timpul unui asemenea preţios inventar. În chiar anii domniei lui Khosro, pe la 570, se năştea la Mekka, în umila familie a unui caravangiu, Mahomed, gînditorul şi omul politic ale cărui doctrină şi program aveau să impună un curs cu totul nou în istoria milenară a imperiului persan.*

Yezdegherd al III-lea, nepot al lui Khosro şi ultimul suveran sasanid voi să desăvîrşească opera de cultură a bunicului său. El încredinţă legendele de curînd adunate lui Danişver, unul dintre cei mai învăţaţi şi nobili dintre curtenii săi, cu porunca de a alcătui din acele scrieri, completîndu-le lipsurile cu ajutorul altor cărturari şi cu propria sa ştiinţă, o istorie a suveranilor persani. Danişver aparţine vechii aristocraţii a ţării, aceea a dihkanilor, *cuvînt care înseamnă « latifundiar » dar şi « istoric », de unde numele sub care l-au cunoscut urmaşii: Danişver Dihkan. El scrie în* pahlavi *cartea poruncită şi-i puse numele, în această limbă,* Khodai Namé (Cronica Şahilor), *pentru că ea cuprindea istoria vechilor şahi, de la legendarul Kai Umors, pînă la Khosro Parviz. Toţi poeţii care i-au reluat subiectul inspirîndu-se din opera sa, ca Ibn al-Mokaffa, Ali, Abu Mansur sau Firdoùsi şi-au intitulat la fel alcătuirile.*

Abia scrisă, Cronica Şahilor *a lui Danişver Dihkan cade în mîinile cuceritorilor arabi. După cîţiva ani de lupte (633—641) împărăţia persană intră în stăpînirea Califatului. În 650 ţara este în întregime cucerită. Yezdegherd al III-lea, ultimul sasanid, cade ucis anul următor în Merv. Vreme de un secol şi jumătate Persia este cîrmuită de căpeteniile califilor, iar poruncile îi vin mai întîi de la Medina, apoi din Bagdad. Înlocuită de credinţa nouă a lui Mahomed, vechea religie zoroastriană piere în Persia, refugiindu-se în India, la Bombay.*

Cucerirea arabă în Iran fusese cu putinţă datorită slăbiciunii militare şi politice a imperiului obosit de îndelungate războaie cu Bizanţul, subminat de luptele interne pentru un tron prea rîvnit. Incapabilă să reziste forţei unui popor înflăcărat de o misiune religioasă şi politică, ţara se supune noilor stăpîni de la care a luat credinţa, scrisul arab, literatura şi jumătate din grai cu care se formă noua persană. Dar o civilizaţie milenară nu putea pieri şi amintirea veacurilor de glorie făcea iluzorie ambiţia de a preface Persia. Pretutindeni vechile monumente, dar mai ales legendele, tradiţiile orale povesteau despre anii de mîndră libertate şi strălucitoare creaţie.

Islamizarea Persiei era, astfel, superficială şi orice prilej a fost folosit pentru redobîndirea independenţei.

La numai cîteva decenii după cucerirea ţării, voinţa sa separatistă se manifestă prin acte cu neaşteptate consecinţe. Moartea califului Muawiya, în 680, naşte aprige dispute pentru succesiune. Noul calif Yazid I este contestat de urmaşii lui Ali — văr, fiu adoptiv şi ginere al lui Mahomed — care pierise asasinat la Kufa, în 661. Fiul său Husein, căsătorit cu fiica ultimului rege Yezdegherd, avea o dublă vocaţie să domnească în Persia, ca descendent al Profetului şi ca soţ al unei prinţese sasanide. Înfrînt la Kerbela, aproape de Tigru, ucis împreună cu fratele său Hasan, el devine, ca şi Ali, martirul schismaticilor (şiiţii) *cum s-au numit cei desprinşi din islamul ortodox* (sunnit). *Doctrina şiită exprima la început numai refuzul de a recunoaşte legitimitatea califilor începînd cu Omar. Ea dobîndi apoi notele unei credinţe locale cuprinzînd şi urme ale vechii religii persane. Negarea drepturilor lui Omar, cuceritorul arab al Persiei, îndepărtarea de ortodoxia islamică, răspîndirea spre sfîrşitul celui de al optulea secol al* sufismului, *doctrină a unirii cu Dumnezeu, a izolat mereu mai mult Persia de restul civilizaţiei arabe în epoca Ummayazilor (660—750). În Khorasanul persan porni lupta Abbasizilor împotriva califilor ummayazi, siliţi să abandoneze celor dintîi puterea politică şi religioasă în lumea Islamului.*

« Convertirea Persiei la Islam nu a atras deci absorbirea ei de către Islam, cum s-a întîmplat cu ţările mediteraniene. Ea intră în Islam şi se regăsi Persia, dar o Persie înnoită prin contribuţiile mondiale ale Islamului, degajată de naţionalismul său strîmt, întărită cu tot ceea ce avea ca energie şi imbold spre acţiune revoluţia musulmană, înzestrată cu o sensibilitate mai delicată, mai neliniştită şi mai pasionată. Mahomedanismul a avut în această privinţă în Iran acelaşi rol ca şi creştinismul în Apus: cele două religii semitice, fiecare în zona sa, au înviat o Persie musulmană şi o Europă creştină infinit mai complexe şi mai bogate decît Iranul sasanid şi lumea greco-romană. Aceasta datorită faptului că, prin însăşi împotrivirea lor faţă de geniul naţional, acele culte străine aduceau în conştiinţa rasei un element de diversitate, motive de îndoială, conflicte de sentimente adică pasiune şi viaţă. » (René Grousset, Les civilisations de l'Orient, *t. I, Paris 1929, p. 166—167.)*

Sub guvernarea califilor abbasizi care conduceau din Bagdad, Khorasanul devenea mereu mai independent. Guvernatorii săi taherizi, saffarizi, apoi samanizi luptau pentru reîntemeierea unui stat persan liber de dominaţia arabă. Împrejurările politice favorizau aceste lupte. Abbasizii domneau în imediata vecinătate a Iranului, la Bagdad, oraşul întemeiat în 762 de al-Mansur, al doilea calif abbasid. Principalii dregători ai imperiului au fost, pentru aproape un secol, membrii familiei persane de origină şi senti-

mente a barmakizilor. În 813 ei au reuşit să impună drept calif pe al-Mamun, fiul unei persane. Epoca abbasidă — ilustrată prin domnia plină de strălucire a lui Harun al-Raşid (786—809), prin înflorirea economică, fastul vieţii de curte, frumuseţea monumentelor, înţelepciunea gînditorilor şi farmecul literaturii — a însemnat triumful unei civilizaţii noi, arabo-persană. Biruinţa geniului grec asupra celui roman din antichitatea europeană se repeta acum în Occidentul Mijlociu prin confruntarea inegală dintre puternica tradiţie creatoare a persanilor şi proaspăta energie, determinantă în politică, începătoare în civilizaţie a noilor stăpîni arabi.

Autenticitatea culturii născute din această fertilă întîlnire de rase era, firește, şi mai mare în provinciile orientale.

La curtea samanidă din Bukhara se dezvoltă în al X-lea secol o cultură în limba ţării. Poeţii (Rudaki, Dakiki, precursori ai lui Firdoùsi) creau într-o limbă persană purificată de arabisme.

Aceleaşi erau, în Persia Apuseană, strădaniile familiei Buyizilor care îşi întemeiase creaţia culturală pe însemnate succese politice. Către sfîrşitul veacului ea reuşeşte să unifice ţara. Adad ad-Daula (949—982) îşi luă succesiv titlul de sultan, rege, apoi rege al regilor (şahinşah) *şi cuceri Mesopotamia.*

Un cuceritor afgan, Mahmud din Gazna avea să dea Persiei unitate şi tărie politică. El smulge mai întîi samanizilor Khorasanul şi Transoxiana, apoi ocupă întinsa regiune buyidă Irak Adjemi. La curtea sa poeţi, artişti în slujba acestui puternic mecenat dau o viaţă nouă străvechii civilizaţii persane. « Este curios de constatat — observa René Grousset — că sub o dinastie turcă a fost compusă epopeea naţională iraniană. Nimic nu arată mai bine continuitatea culturii persane de-a lungul tuturor vicisitudinilor politice » (op. cit., p. *222).*

Ne întoarcem, după această scurtă incursiune istorică menită să ne familiarizeze cu lumea arabo-persană, la Şah Namè.

În prada de război a cuceritorilor arabi din anul 641 se găsise şi preţioasa culegere de tradiţii din care Danişver Dihkan alcătuise Cronica Şahilor. *Scrierea fusese trimisă califului Omar care puse să i se tălmăcească unele părţi pentru a-şi da seama de valoarea operei. Mulţumit de fragmentele citite, el porunceşte să se alcătuiască o traducere completă a cărţii, dar pasajele despre cultul focului îl determină să renunţe la hotărîrea sa.*

Cartea a rămas probabil în Persia, pentru că, puţin după aceea, Ibn al-Mokaffa se folosi de ea pentru o nouă Istorie a şahilor, *astăzi pierdută. Cultivarea vechilor tradiţii nu se stinsese deci. Alţi poeţi continuau să culeagă legendele ţării şi pornind de la aceste culegeri compuse Ali, fiul lui Mahomed, fiul lui Ahmed din Balk, o altă* Cronică a şahilor, *folosită apoi şi de cronicarii arabi.*

Luptele pentru reîntemeierea unei Persii libere erau însoțite de un puternic reviriment al mîndriei naționale. Toți cîrmuitorii politici ai Persiei din epoca abbasidă au cultivat vechile tradiții epice și au încurajat răspîndirea lor. Yakub ben Layt, fondatorul dinastiei saffaride porunci vizirului său Abu-Mansur Ab-durr-azak, să tălmăcească în persană Cronica Șahilor *a lui Danișver și să o completeze cu cronica anilor de la Khosro Parviz pînă la Yezdegherd. Abu-Mansur încredință această sarcină lui Saud Ibn-Mansur al-Moamri și altor patru poeți persani care alcătuiră o nouă* Cronică a șahilor *răspîndită apoi în Khorasan și Irak.*

Samanizii au arătat aceeași dragoste pentru legendele țării. Abu-Salih Mansur îi cere poetului Dakiki din Tus să versifice opera realizată prin strădaniile lui Abu-Mansur. Dar Dakiki nu reușește să compună decît vreo două mii de versuri și piere ucis de un sclav. Aici se oprește redactarea epopeii persane cînd puterea trece în mîinile lui Mahmud Gaznavi.

Puternicul suveran înțelege să adauge independenței politice a țării o cultură națională proprie. Sub domnia lui persana devine limbă oficială. Numeroși poeți sînt chemați la curte și încurajați în creația lor literară. Din toate părțile țării încep să fie adunate vechi manuscrise sau tradiții orale, ca în timpul lui Khosro Anușirvan. Mahmud organizează concursuri pentru a descoperi poetul vrednic prin arta lui și prin dragostea pentru tradiții să alcătuiască opera pe care o dorea. După multe încercări ce dădeau farmec reuniunilor literare de la curtea sultanului din Gazna, el se hotărî pentru poetul și prietenul său favorit Onsori. Acesta mărturisi însă suveranului că se află în Persia un poet mult mai vrednic decît el pentru uriașa lucrare și că acesta este Abu'l Kasim din Tus.

Poetul se îndeletnicea de mulți ani cu versificarea Cronicii Șahilor, *dar mai ales moartea lui Dakiki concetățeanul său, îi aprinsese dorul de a-i continua opera. Proiectul său cerea procurarea legendelor culese din porunca sultanului și, apoi, aflarea unui mecenat capabil să-i asigure traiul și să-i răsplătească măiestria. Încurajat de prieteni, sfătuit de puternicii din Tus, Abu'l Kasim își începu opera, pare-se, la treizeci și șase de ani. Cu toată taina în care își învăluia creația, vecinii mai întîi, concetățenii săi și însuși guvernatorul din Tus, Abu-Mansur, aflîndu-i îndeletnicirea, au vrut să-i asculte opera. Vreme de peste douăzeci de ani talentul și faima lui se răspîndesc mereu, pînă ce ele ating treptele tronului lui Mahmud. Sultanul mecenat și poetul trebuiau să se întîlnească.*

Primirea lui Abu'l Kasim la curte nu a fost dintre cele mai binevoitoare. Cei șapte poeți care își cîștigaseră prețuirea lui Mahmud nu vedeau cu ochi buni pe noul competitor care își demonstra mereu mai sigur superioritatea. Dar un vers improvizat în cinstea lui Ayaz, un favorit al sultanului, îi cuceri prietenia acestuia și numele de Firdousi, pentru că — spuse Mahmud

— el reuşise să facă din reuniunile poetice de la curte un adevărat paradis (Firdoùsi).

În primele zile de la venirea poetului la Gazna şi-a dat el marele examen de măestrie şi inventivitate. Trei dintre poeţii curţii care ospătau în grădină plănuiesc să-l umilească pe Firdoùsi. Cînd acesta le caută prietenia, ei îi declară că-l vor accepta în societatea lor numai dacă le va da dovada talentului şi-i propun să alcătuiască fiecare cîte un vers cu aceeaşi rimă, Firdoùsi rămînînd ultimul. Dar pentru rima aleasă (şen) *în persană existau numai trei cuvinte, iar cei trei poeţi (Onsorì, Farrokhi, Asadi) se grăbesc, firește, să le folosească în versurile lor. Fără să ezite Firdoùsi completă catrenul apelînd la numele unuia dintre eroii* Cronicii Şahilor: *Peşen. Iar cum confraţii nu-i înţeleg aluzia, poetul le recită întreaga luptă dintre Giv şi Peşen, cucerindu-le astfel prietenia şi admiraţia.*

Cei treizeci şi cinci de ani petrecuţi de Firdoùsi la curtea lui Mahmud, pînă în 1011, cînd şi-a încheiat opera, nu au fost însă ani de pace şi siguranţă. În afară de invidia curtenilor, preţuirea suveranului îi atrăgea ura vizirului Hasan Meïmandi. Dregătorul avea poruncă să plătească lui Firdoùsi cîte o mie de piese de aur pentru fiecare mie de versuri; dar cum poetul spuse că preferă să fie plătit la urmă, o avere imensă începea să i se acumuleze în visteria regală. Atenţia ce-i acorda prinţul Rostam, fiul lui Kakhr ad-Daula Dailamitul — care, ca şi Firdoùsi, era şiit — îi atrage denunţuri calomnioase din partea vizirului, sunnit ca şi Mahmud. Mai bine decît preţuirea sultanului sau prietenia favoritului său Ayaz, pe Firdoùsi îl apăra însă talentul fără egal şi opera care trebuia încheiată. Desăvîrşirea ei avea să însemne însă şi începutul anilor grei, de bătrînețe tristă, ai marelui poet.

Firdoùsi a încredinţat Cronica Şahilor *lui Ayaz pentru a o înfăţişa sultanului. Fericit că şi-a văzut împlinit visul său de mecenat, Mahmud i-a poruncit lui Hasan Meïmandi să dea poetului cît aur putea să ducă un elefant, dar invidiosul vizir îl convinge pe monarh că o povară de argint înseamnă o răsplată suficientă. Cînd Ayaz îi duse lui Firdoùsi cele 60.000 de direme de argint, poetul se afla la baia publică. Dîndu-şi seama de felonia sultanului şi a vizirului său, el rugă pe Ayaz să-i transmită lui Mahmud că nu şi-a creat opera pentru bani. Dărui 20.000 de direme lui Ayaz, 20.000 băieşului, iar cu restul plăti o cupă de bere* fogha *unui vînzător uluit de atîta dărnicie.*

Înainte de a părăsi Gazna, Firdoùsi merse la moschee şi scrise pe perete în dreptul stranei lui Mahmud: « Fericita curte a lui Mahmud, regele Zabulistanului, este ca un ocean. Ce ocean! Nu i se pot vedea ţărmurile. Dar dacă aruncîndu-mă în el n-am găsit nici un mărgăritar, de vină a fost steaua mea iar nu oceanul. »

Întors acasă el arde ciornele cîtorva mii de versuri, netranscrise încă, apoi își ia rămas bun de la Ayaz încredințîndu-i o misivă pentru sultan cu rugămintea de a i-o înmîna la douăzeci de zile după plecarea sa. Cînd Mahmud desfăcu scrisoarea poetul era departe, pe drumurile Mazandaranului, căutînd apărarea la Kabus, prințul Jurjanului. Numai aceasta l-a scăpat de mînia lui Mahmud care citea neputincios aspra satiră așezată apoi în fruntea oricărei copii a Cronicii Șahilor.

Kabus a chibzuit însă că nu trebuie să-și atragă disgrația lui Mahmud, așa încît îl îndepărtă pe Firdoùsi de la curtea sa. Ajuns la Bagdad, poetul intră în grațiile califului căruia îi dedică un poem. Califul păstra însă o bănuială împotriva acestui șiit care lăuda în măiestrite versuri pe păgînii de altădată și atunci, se pare, a alcătuit Firdoùsi, pe o temă din Coran, *poemul — pe care unii autori i-l contestă — Yusuf și* Zuleikha *în care povestește dragostea dintre Iosif și soția lui Putifar.*

Mînia lui Mahmud îl ajunse însă la Bagdad și Firdoùsi fu nevoit să se refugieze din nou, de data aceasta în Ahvaz, o provincie a Irakului persan, unde închină guvernatorului poemul Yusuf și Zuleikha. *Iar de acolo plecă la vechiul său prieten Nasir Lek, guvernatorul Kohistanului, care reuși prin scrisori meșteșugite să modifice sentimentele lui Mahmud față de Firdoùsi.*

Dar înainte ca sultanul, regretîndu-și atitudinea, să fi reușit să-l convingă despre prietenia lui, Firdoùsi ajunsese acasă, în Tus. Bătrîn, bolnav, el muri curînd (1020). Opera care avea să-i perpetueze numele i-a atras suspiciuni pînă în pragul mormîntului. Șeicul din Tus a refuzat să-i citească rugăciunile morților sub cuvînt că Firdoùsi a proslăvit în Cronica Șahilor *pe păgînii zoroastrieni, închinători ai focului. Și, se zice, numai o viziune în care poetul i s-a arătat în paradis, îmbrăcat în veșmintele verzi ale sfinților, l-a făcut pe șeic să-și schimbe hotărîrea.*

Cînd Firdoùsi călătorea pe drumul din urmă, spune legenda că s-au arătat și trimișii lui Mahmud. Ei aduceau vestea pedepsirii vistiernicului Hasan Meïmandi, un caftan de preț pentru poet și plata cuvenită de o sută de mii de galbeni. Primul îndemn al fiicei lui Firdoùsi a fost să refuze răsplata prea tîrziu venită, dar o mătușă îi aminti dorința tatălui de a construi digul de piatră. Cu banii primiți marele vis al lui Firdoùsi a fost împlinit.

Dintele necruțător al vremii a surpat piatra digului din Tus, dar filele firave ale scrierii lui s-au dovedit mai trainice. Încă din anii creației lui Firdoùsi versurile sale erau citite mai întîi sultanului mecenat, apoi erau răspîndite în întreaga țară. În pragul morții, stihurile satirice la adresa lui Mahmud erau cîntate de copii în bazar. Ce a dat operei poetului puterea de a străbate mari întinderi, de a învinge atîtea secole?

Firdoùsi însuşi mărturiseşte în predoslovia cărţii că « tradiţiile fuseseră povestite fără să se fi uitat nimic din ceea ce era vrednic să fie transmis. Am să-ţi repovestesc, aşadar, numai o parte din ceea ce a fost de mult spus. Tot ce voi spune eu, l-au povestit alţii care au cules mai înainte roadele grădinii conştiinţei. » Dincolo de frumuseţea versului lui Firdoùsi, tăria tradiţiei pe care o repovestea el a dat viaţă operei sale, *ca oricărei epopei, de la* Ramayana *şi* Odiseea *pînă la vikingele* saga *sau* Viteazul în blană de tigru. *Artist de rară măiestrie, Firdoùsi a avut şi clarviziunea poeţilor* vates: *aceea de* a-şi fi ales teme perene, temele care hrăneau de veacuri sufletul poporului său. *Cu atît mai meritorie este deci rîvna lui de a slăvi la curtea unui monarh mahomedan ortodox memoria predecesorilor lui de altă credinţă, aparţinînd altei civilizaţii, civilizaţia impumătoare a Persiei preislamice. Şi tocmai această fidelitate faţă de culegerea lui Danişver Dihkan, faţă de legendele istorisite de numeroşii săi informatori chemaţi la curte, fidelitate pe care i-o reproşau zelatorii musulmani, atenţi la toate accentele « păgîne », « idolatre » ale operei sale, au scos-o în evidenţă cercetările moderne, unanime în lauda respectului lui Firdoùsi pentru izvoarele sale.*

Cronica Şahilor *cuprinde istoria legendară a Persiei de la facerea lumii pînă la ultimii suverani sasanizi şi cucerirea arabă. Întîlnim, pe rînd, în paginile ei, figura lui Gayomar (Kai Umors) întîiul om, Adamul androgin al civilizaţiilor semitice ; eroii dinastiei fabuloase a pişdadienilor — Huşang, Tahmuras, Geamşid — creatori ai meşteşugurilor şi ctitorii primei civilizaţii ; începutul istoriei iranienilor înşişi în conflictele lor seculare cu popoarele scitice din nord, explicate prin mitul fiilor lui Geamşid, Iradj — părintele rasei iraniene şi Tur — al celei turanice. Ucis de Tur, Iradj este răzbunat de Manucehr, unul din urmaşii săi, dar luptele între cele două rase continuă şi peripeţiile lor sînt ilustrate de eroicele isprăvi ale lui Rostam, « Hercule şi Roland al Persiei » cum l-au numit istoricii zilelor noastre.*

Fiu al lui Zal, regele Sistanului, Rostam aduce la tronul Persiei dinastia keianizilor din care fac parte regii mitici Kei-Kobad, Kei Kàvus, Kei Khosro, Lohrasb, Goştasb, Esfandiar, Bohman, regina Humay şi Darab (Darius). Lupta ancestrală cu turanienii este, adesea, întreruptă de neaşteptate pasiuni ca aceea a lui Rostam pentru prinţesa turaniană ce-i va dărui pe Sohrab, sau fermecătoare idile care robesc pe neînfricatul Bijan farmecelor lui Manijè, fiica lui Afrasiab regele Turanului. Din aceste nefericite dragoste între două rase neîmpăcat duşmane nasc drame ca lupta dintre Rostam şi fiul său Sohrab, a cărui înfrîngere şi moarte prilejuiesc lui Firdoùsi dovezi supreme ale talentului său, ca şi în paginile închinate nefericitului Esfandiar ce cutezase cu preţul vieţii să se măsoare cu Rostam.

Aflăm în Cronica Şahilor, *într-un curios veşmînt, şi personaje familiare din literatura noastră populară, ca Alexandru Macedon. În opera poetului*

persan el este însă un prinț ahemenid, fiu al lui Darab (Darius) și al unei prințese macedonene. Alexandru (Eskȟandar) își cucerește tronul legiuit biruindu-și fratele vitreg Darab (Darius Codoman) și trece, apoi, prin aceleași peripeții din lumea fantastică a Alixăndriei *noastre.*

Sasanizii, cu a căror dinastie se încheie epopeea, apar în aceeași aură legendară, învăluind eroii pe care închipuirea populară i-a evocat fermecată mai ales pentru biruințele lor în dragoste: Bahram Gur, iubitul prințeselor din cele șapte climate, sau Khosru Parviz, fericitul îndrăgostit de frumoasa Șirin. Peripețiile nenorocitului Yezdegherd al III-lea, cu care ultima dinastie a Persiei libere se stinge, au la sfîrșitul cărții rezonanțe istorice încă vii și prilejuiesc evocarea unei drame pe care generația lui Firdoùsi o depășise: căderea țării sub jugul califului Omar.

Fără a se depărta deci de vechile tradiții — uneori reproducîndu-le și erorile, ca atunci cînd confundă pe Zoroastru cu patriarhul Avraam sau îl crede pe Alexandru cel Mare creștin — Firdoùsi știe să le completeze lacunele, din izvoare tot tradiționale. Așa, pentru istoria marelui cuceritor macedonean el a folosit traduceri arabe din autori greci; cunoștea, se pare, și alte scrieri ale civilizațiilor antice mediteraneene, din care apar ecouri în Cronica Șahilor. *Mahmud ghicise în el admiratorul și îndrăgostitul de tradiție căruia-i putea încredința turnarea lor într-un monument literar nepieritor. La un veac după moartea lui Firdoùsi, autorul anonim al cronicii* Modjmel al-Tewarikh, *om cu un remarcabil spirit critic, îi laudă ca* izvor istoric *cartea « care este o rădăcină din care alte cărți (scrise apoi) formează ramurile ». Toate creațiile literaturii persane medievale care au luat ca temei* Cronica Șahilor *sînt tot atîtea omagii aduse* fidelității tradiționale *a marelui poet, în opera căruia se confundau idealurile, mîndria, înțelepciunea și geniul poporului lor.*

O întreagă literatură a răsărit, abundentă, variată, din ogorul rodnic al Cronicii Șahilor. *Isprăvile a numeroși eroi cărora Firdoùsi le închinase un fragment au devenit apoi subiectul unor cărți ale căror autori se căzneau, fără a reuși niciodată, să-și depășească modelul.* Gherșasp-namè, Samnamè, Gihanghir-namè, Barzu-namè, Faramurz-namè, Bahman-namè *sînt numai cîteva din operele care atestă* Cronicii Șahilor *o* creație continuă. *Operă încheiată, ea era în același timp rezervor și punct de plecare pentru alte creații menite să perpetueze și să îmbogățească nepieritoarea tradiție epică a poporului persan. Sînt rare exemplele de literatură care să dateroze atît de mult unei opere.*

Din lumea persană căreia îi era adresată, Cronica Șahilor *a pătruns în zestrea culturală a altor popoare. Spre sfîrșitul secolului al XII-lea, Kaķam ed-Din Abu'l Fatah o traduce parțial în arabă. În 1510 Tatar-Ali Effendi o tălmăci în turcă, iar Mahdi în 1621, pentru a doua oară, din*

porunca sultanului Otman al II-lea. O prescurtare în persană a publicat Tawakkol-beg în 1653.

Pentru că vorbea persana, cita din opera lui Saadi şi a scris o carte despre civilizaţia musulmană necesară campaniei lui Petru cel Mare în Persia din 1722, sîntem îndreptăţiţi să credem că Dimitrie Cantemir cunoştea opera lui Firdoùsi, fie în textul original, fie în traducere turcă. Abia în 1774 a publicat însă W. Jones la Londra fragmente din Cronica Şahilor, *în ale sale* Comentarii poeseos asiaticae, *împreună cu o traducere latină. Unsprezece ani mai tîrziu J. Champion încercă să o traducă în engleză, dar nu reuşeşte să publice decît începutul epopeii. În aceeaşi vreme Ludolf traduce cîteva fragmente în germană, iar puţin mai tîrziu (1801) altele, compatriotul său Hagerman.*

Cronica Şahilor *a servit ca izvor istoricului Mouradgea d'Ohsson pentru al său* Tableau historique de l'Orient *(Paris, 1802, 2 vol.). Originalul a fost tipărit pentru prima oară (numai un volum însă) la Calcuta, în 1811, prin grija Companiei engleze a Indiilor. Cea dintîi traducere completă într-o limbă europeană a fost aceea a lui Turner Macan* (The Shahnameh, an heroic poem by Aboo-Kasim Firdousi, *vol. I—IV, Calcutta, 1829), iar a doua — şi cea mai reputată pînă astăzi — traducerea lui Jules Mohl* (Le Livre des rois par Abou'l Kasim Firdousi, *t. I—VII, Paris 1876—1878), de care s-a servit şi George Dan pentru versiunea sa românească.*

Prin erudiţia lui Mohl şi talentul de stihuitor al lui George Dan literatura noastră se îmbogăţeşte cu încă una din marile cărţi ale lumii. Vreun iranizant-poet va relua, cîndva, opera lui Firdoùsi, încercînd să ne-o redea în întregime şi după textul original. Pentru autenticitatea tălmăcirii de faţă avem, mai întîi, mărturisirea lui Jules Mohl: « Am încercat să traduc pe cît am putut mai cuvînt cu cuvînt, fără să vatăm canoanele limbii franceze ; dar limita este, în chip necesar, ceva cam vagă, şi puţin arbitrar se strecoară în concesiile pe care eşti obligat să le faci, cînd dorinţei de a reda riguros expresiile originalului, cînd exigenţelor limbii în care traduci. Intenţia mea statornică a fost să dau preferinţă exprimării exacte a sensului, iar nu eleganţei stilului. » Tălmăcitorul român, dînd Cronicii Şahilor *veşmîntul ales al stihului, a optat pentru cealaltă preferinţă.*

Opera lui Firdoùsi se adaugă astfel mai vechii imagini despre civilizaţia persană pe care românii şi-au format-o prin sporadice dar foarte vechi legături. Un rege ahemenid, Darius, ajunsese la Dunăre pe la 513 înaintea erei noastre, după cum ne povesteşte Herodot, şi ne întîlnise aci strămoşii geţi. Românii medievali i-au întîlnit urmaşul, Darius al III-lea, în paginile Alixăndriei, *călătorind cu eroul macedonean în strălucita ţară a Persiei. Un sultan turcoman al Persiei Apusene, Uzun Hasan, trimetea*

în 1472 soli la Ştefan cel Mare propunînd campanii comune antiotomane. Prin Stambulul deschis deopotrivă civilizaţiilor orientale şi apusene contactele s-au înmulţit apoi în aşa măsură, încît o pitorească imagine a devenit proverb: « Nimic mai frumos decît tînăr persan pe cal moldovenesc ». Era, poate, aci, amintirea vitejilor pahlivani *care împodobesc cu isprăvile lor atîtea din paginile lui Firdoùsi, al căror ecou ne-a rămas apoi numai în înţelesul micşorat al « ştrengarului »* pehlivan.

Dimitrie Cantemir şi-a familiarizat cititorii prin a sa Sistemă a religiei mahomedane *(Petersburg, 1722) cu multe din realităţile persane: poezia, credinţele, arta. Traducerea* Geografiei *lui Bouffier de către Amfilohie Hotiniul, în 1795, dădea cititorilor români o imagine veridică asupra întregii Persii. În veacul al XIX-lea presa aduce informaţia variată pe care o dorea societatea românească modernă.* Albina românească *traducea în 1840 din Charles Texier impresii de călătorie în Persia. Teodor Codrescu dădea în 1846, în* Icoana lumei, *o* Ochire asupra Persiei. *În acelaşi an* Universul *publica tălmăcirea autobiografiei poetului Şemseddin. Călătoriile, relaţiile economice şi politice în continuă dezvoltare au făcut din Iranul contemporan o realitate familiară românilor. Între mărturisirile alese de simpatie, scrise cu o mare sensibilitate şi un adînc respect pentru trecutul civilizaţiei persane se cuvin amintite notele de drum pe care G.M.Cantacuzino le publică în 1938 sub titlul* Pătrar de veghe.

Cronica Şahilor *ne deschide acum poarta unei lumi de legendă şi de vechi frumuseţi prin care ne călăuzeşte unul dintre cei mai mari poeţi ai lumii. Prilej de desfătare, epopeea pe care s-a urzit, de un mileniu, întreaga artă şi literatură persană este, în acelaşi timp, document şi breviar pentru cunoaşterea unei generoase civilizaţii. Ea ne tălmăceşte atîtea din poemele lirismului persan de mai tîrziu, al lui Saadi, Omar Khayyam sau Hafiz, atîtea din încîntătoarele miniaturi ale lui Bihzad sau Agha Mirek, vădindu-ne o dată mai mult virtutea marilor epopei de a-şi păstra, peste timp, tinereţea.*

VIRGIL CÂNDEA

Cuvîntul tălmăcitorului

Culegerea din epopeea ŞAH-NAMÈ (CRONICA ŞAHILOR) am făcut-o după cea mai bună versiune franceză, în proză, LE LIVRE DES ROIS, a savantului iranolog Jules Mohl, traducere completă în 7 volume.

Originalul epopeii cuprinde 60.000 distihuri, versuri rimate de cîte 9 silabe. Acestei prozodii persane i se potriveşte — credem — metrica baladei noastre populare, adică versuri trohaice de 8 şi 7 silabe. Am contopit aceste versuri într-un vers de 15 silabe, despărţite de cezură:

„*Vreau să zugrăvesc în stihuri şi sfîrşitul lui Rostam*".

Din uriaşa epopee firdoùsiană am ales şi am tradus episoadele create de Firdoùsi în tinereţe, şi anume cele care au avut drept izvor legendele şi cîntecele străvechi ale eposului iranian preschimbat — prin geniul rapsodului din Tus — în epopeea naţională a Iranului postislamic.

Am urmărit obîrşia şi isprăvile eroului principal, Rostam, „împărţitorul de tronuri", simbolul vitejiei poporului din patria privighetorilor şi rozelor de Şiraz. De asemenea, am tălmăcit mai toate „predosloviile" din cuprinsul epopeii, interesante prin datele biografice dăruite din belşug de acest „Omer al Persiei". Culegerea de faţă fiind cea dintîi care apare în limba română, am găsit de cuviinţă să transcriu fonetic numele proprii persane.

Numele autorului se pronunţă corect *Fer-do-ù-si* sau *Fir-do-ù-si* — nu „Firdu-si", cum greşit s-a citit în pronunţare franţuzească (ou = u), stîlcindu-se astfel numele celui mai mare rapsod al Iranului.

G. D.

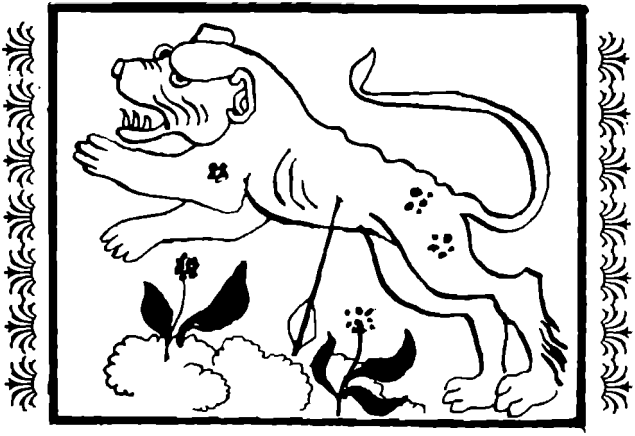

SATIRA ÎMPOTRIVA ŞAHULUI MAHMUD[1]

O, Mahmud, ce cucerit-ai
lumea,-atotputernic şah,
dacă teamă n-ai de nimeni,
teme-te atunci de-Allah!
Cum şăhia-n lumea asta
pămînteană-i doar a ta,
va să-ntrebi mirat: „Au cine
strigă spre-a mă tulbura?"
Nu-mi ştii inima de flăcări?
şi nici paloşu-mi de-oţel
sîngerînd? (vorbesc de pană
şi cerneală) fugi de el!

---

[1] *Mahmud Sabukteghin* (998–1030) şah care lărgeşte hotarele Iranului cucerind părţi din Asia Mijlocie şi jefuind India. S-a ridicat din garda de mercenari a dinastiei *Samanizilor*, întemeind-o pe cea a *Gaznavizilor*. Sub domnia şi la curtea lui şi-a scris Firdoùsi uriaşa-i epopee ŞAH-NAMÉ. *(Notele aparţin traducătorului.)*

Zisu-mi-ai « răucredinciosul »,
« rătăcitul » [1] . . . ? Șah zevzec,
eu sînt leul ce răcnește
iară tu îmi zici berbec !
M-au pîrît că, rău-de-gură,
mi-aș spurca și mi-aș huli
însăși dragostea-mi din cuget
pentru *Mohamed* [2] și-*Ali* [3].
Rob le-oi fi pîn' răsări-va
Ziua Marii Judecăți,
chiar și dacă șahu-mi smulge
mădularele-n bucăți !
Nu-mi calc dragostea-n picioare
pentru-acești Stăpîni din cer,
chiar și dacă șahu-mi trece
drept prin cap tăiosu-i fier !
Rob smerit, mi-ador Profetul
și pe bravii lui urmași,
dar și lui Ali îi laud
colbul sfinților săi pași;
cine pentru-Ali nutrește
ură în lăuntrul său —
spune-mi, nu-i pe fața lumii
cel mai mare nătărău?
M-amenințI că sub picioare
de-elefanți o să-mi zdrumici
trupul, preschimbat în mare
vineție, cu bășici . . . ?
Nu mi-i teamă cît în cuget
amîndurora mă-ncred,
și cît inima mi-i plină
de Ali și Mohamed !
Oare ce ne-a spus Acela
ce lumină ne-a adus
și porunci ne-a dat, canoane,
pentru fiece supus?

[1] Ortodocșii musulmani, *sunniții*, îi prigoneau pe schismaticii *șiiți*. Firdoùsi era *șiit*.

[2] *Mahomed*, întemeietorul islamismului (570–630) și autorul *Coranului* (cartea sfîntă a mahomedanismului).

[3] *Ali* este unul dintre cei patru succesori (califi) ai lui Mahomed, văr și ginere al profetului. *Șiiții* îl recunosc doar pe Ali drept urmaș al Profetului, ceilalți trei califi fiind uzurpatori. Deține puterea între 656 și 661.

„Sînt Cetatea-atotştiinţei
lui Allah, iar Poarta mea
este-Ali" — grăi Profetul,
şi eu pot învedera
că un tainic gînd şi-ascunde
miezul în acest verset;
parcă la ureche-mi sună
glasul marelui Profet.
Dacă ai nitică minte
şi ai temeri de-nţelept,
ia-ţi un loc între Acela
şi Ali, şezînd direpţ.
Dacă din ce-ţi spun păţi-vei
vre un rău, de vină-s eu.
Iată,-aceasta mi-i credinţa,
şi acesta-i drumul meu,
m-am născut întru acestea,
şi-ntru-acestea voi muri.
Află deci că sînt doar colbul
de sub talpa lui Ali,
doar spre el se-nalţă gîndu-mi,
şi doar àstfel voi grăi!
Dacă el, Mahmud, din calea
spre lumină, s-a întors,
mintea lui atunci nu face
nici cît bobul cel de orz.
Cînd Allah, acolo-n ceruri,
întrona-va pe-amîndoi,
Mohamed şi-Ali, în tronul
Judecăţii de Apoi —
eu, din viaţă-adeverindu-mi
dragostea, o, şah, m-auzi?
aş putea atunci să apăr
şi o sută de Mahmuzi!
Fi-vor şahi cît fi-va lumea,
dar eu şahilor din veac
ce-or purta pe frunţi coroană,
lor, strigarea mea le-o fac:
eu, rapsodul de pe vremuri,
Firdoùsi de la Tus,
printre cei fără prihană,

acest hronic nu l-am spus
pentru-a lui Mahmud mărire.
Ci acèlor doi Profeţi,
Mohamed şi-Ali, cinstire
aducînd, precum vedeţi,
le-nşirai pe firul minţii
boabe de mărgăritar,
giuvaeruri de cuvinte
şlefuite cum mai rar...
Dacă pruncul Firdoùsi-n
lume nu s-ar fi ivit,
lumea ar fi fost de vină
că norocu-i n-a-nflorit.
N-ai zvîrlit un ochi pe cartea-mi,
şi-acum, şahule, acum
ascultînd clevetitorul [1],
mi te-ai şi întors din drum.
Jòsnicii ce-mi înjosiră,
prin batjocuri, vers cu vers,
Roata stelelor învîrtă-i
tot pe jos prin Univers!
Scris-am cronica persană-a
şahilor din alte vremi
în cuvinte-nestemate
încrustate-n diadem.
Cînd aproape-şi rotunjise
plinul anii mei optzeci,
visul de-o întreagă viaţă
mi s-a spulberat pe veci!
Ani şi ani, pe-această lume
trecătoare, am tot scris,
o comoară vrînd să capăt,
precum şahul mi-a fost zis.
Prin şaizeci de mii ori două
stihuri limpezi — povestii
despre fel-şi-chip şi-atîtea
sîngeroase bătălii,
despre spadă şi săgeată,
despre arc şi despre-arcan,
despre buzdugan şi despre

[1] Aluzie la vizirul Hasan Meimandi, detractorul lui Firdoùsi.

paloşul cel năzdrăvan;
despre-armuri-de-cai şi zale,
despre coifu-mpăunat [1],
despre mare şi pustiuri,
despre rîuri ce-au secat;
despre lup, despre leoaică,
elefant şi leopard,
despre vraci, despre balene
şi balaurii ce ard;
despre *Ghul* [2] şi vicleşugu-i,
despre *Div* [3], cernitul duh,
de-ale cărui vrăji o lume
nalţă răcnete-n văzduh;
despre-acei bărbaţi războinici,
despre falnicii viteji
ce cîntau cînd vîlvătaia
luptei îi lua-n vîrtej;
despre şahi vestiţi în lume:
Salm şi Tur şi-Afrasiab;
şahul Fereidun mintosul;
Kei Kobad şi şahu-arab
zis Zohhak necredinciosul
şi nedreptul; Garşasb, Sam,
fiul lui Narîman — aprigi
pahlivani [4] din neam de neam;
Hùşang, Thamurès ce-n lanţuri
şi pe *Div* l-a cetluit;
Manucehr şi legendarul
şi slăvitul şah Geamşid.
Kàvus, Kei Khosro, viteazul
ce primi coroana-n dar;
falnicul Rostam şi mîndrul
„trup-de-bronz", Esfandiar;
şi Gudàrz cu feciorandrii
lui, optzeci de călăreţi,
toţi pe cîmpul de bătaie:

---

[1] Adică, împodobit cu pene de păun.

[2] *Ghul*, animal fabulos din mitologia persană.

Div (sau denumit altfel *Ahriman*), diavolul mitologiei persanilor.

Pahlivan, la origine: „căpetenie-de-hotar"; în epopeea firdoùsiană apelativ pentru „brav", „erou".

lei răzbunători de vieţi;
şah Lohrasb; Zarîr, şoimanul,
căpetenia-de-oşti;
Goştasb, Gemasb: dintre zodii
strălucind îi recunoşti,
ca pe Soare şi pe Lună;
Darai-Darab [1] şi Bahman;
şi Escandar [2] care-i şahul
şahilor, machidonean;
şahul Ardeşir [3], fecioru-i
luptător numit Şapur [4];
şah Nuşiravan cel Mare [5];
vînătorul Bahram-Gur [6];
Hormozd [7] şi Pirùz [8] şi fiu-
acestuia numit Kobad [9];
şi Khosrò [10] ce după tată
nume de Parviz şi-a dat...
Iată,-atîţi vestiţi „gît-mîndru",
„frunte-n cer" şi „braţ-călit" —
despre fiecare-n parte
cîte-o faptă-am pomenit.
Toţi pieriseră în veacuri
de uitare-ntr-un mormînt,
spusele-mi le înviară
chipuri, nume — din pămînt!
Precum Isa [11] pe-aceşti Lazări
morţi, erou după erou,
i-am adus din nou la viaţă,
nume dîndu-le din nou!

---

[1] *Darai-Darab*, Darius III (Codoman) (336—331 î.e.n.) sub domnia lui la sfîrşit imperiul persan cucerit de Alexandru cel Mare.

[2] *Escandar*, Alexandru cel Mare, rege al Macedoniei (356—323 î.e.n.), iubit de persani şi inclus printre şahii autohtoni.

[3] *Ardeşir Babekan*, Artaxerxes I (Mînă Lungă) (465—424 î.e.n.) fiul lui Xerxes.

[4] *Şapur*, Sapor I (241—272 e.n.).

[5] *Nuşiravan*, Nuşirvan, Chosroes I (531—579 e.n.).

[6] *Bahram-Gur*, Varanes V (421—440 e.n.), pasionat vînător de coloni („gur" înseamnă onagru, colun, măgar sălbatic).

[7—10] (Hormisdas III, Peroses, Cavades şi Chosroes II), şahi din dinastia Sassanizilor.

[11] *Isa*, numele persanizat al lui Isus; Coranul a preluat profeţii din *Biblie*, după care l-a inserat pe Mahomed.

Zi şi noapte,-n lungă slujbă,
ţi-am slujit, stăpîne şah,
amintirea să-ţi rămînă
vie-n lume, veac de veac.
Trainice şi mari seraiuri
de granit surpa-se-vor
măcinate şi de ploaie
şi de soarele-arzător;
eu durai serai mai trainic
din distihuri ce nicicînd
nu s-or nărui de ploaie,
nici de vîntul şuierînd.
Veacuri răsfoi-vor cartea-mi,
şi-nţelepţii, mai vîrtos.
Ani, treizeci şi cinci, din viaţă,
sărăcia m-a tot ros,
rupt, flămînd şi frînt de trudă,
mi-adăstam răsplata mea.
Vai, de la stăpînul lumii
m-aşteptam la altceva!
N-aibă parte de zi bună
cel ce răul mi-l urzi,
toate spusele-mi de bine,-n
rău mi le răstălmăci!
Chipu-n faţa-mpărătească
mi-l sluţi cu dinadins,
şi dintr-un aprins jăratic,
mă făcu tăciune stins.
De-ai fi fost, Mahmud, un jude,
mintea-n cumpănă să ţii,
drămuind ca pe-o balanţă —
cronica-mi despre şăhii,
n-ascultai de vorbe goale,
şi-ai fi zis că eu prin har
şi cuvinte măiestrite —
lumii i-am adus un dar.
Prin distihuri — *Paradisul*[1]
pogorît-am pre Pămînt —

[1] Aluzie la propriu-i pseudonim, Firdoùsi (Paradisul), după numele grădinii lui Suri-ben-Moas unde tatăl rapsodului era grădinar. Grădina se numea Firdoùsi, adică *Paradisul*.

nimeni n-azvîrli atîtea
mii, seminţe de cuvînt.
Mulţi nainte-mi semănară
vorbe multe să dea spic,
dar deşi au fost puzderii,
despre ei n-auzi nimic...
Ani, treizeci, pe vechi hîrţoage,
asudai, an după an,
şi în grai *parsi* [1] trezit-am
măreţia ta, Iran [2]!
El, stăpînul lumii, dacă
n-ar fi neam de-nguste mîini,
m-aşeza pe tron, alături,
amîndoi să fim stăpîni.
Cum din tată-n fiu nu poartă
al coroanei luciu nimb,
nici nu-şi poate-aduce-aminte
craii cum se poartă-n schimb.
Crai dac-ar fi fost şi tatăl
lui Mahmud, atunci încai
însuşi era crai, şi-n creştet
mi-ar fi pus cununi de crai;
muma craiului, crăiţă
de-ar fi fost din neam de neam,
astăzi în argint şi-n aur
pînă la genunchi şedeam.
Dar cum dintr-o viţă-aleasă
nu se trage cît de cît,
cînd de-un nume-ales aude,
îi şi vîră ghiara-n gît.
Palma şahului din „sînge-
albastru", fără de zapis,
strînge nouă peste nouă,
trei pe patru (pumn închis). [3]

---

[1] *Parsi*, limba vechilor perşi din vremea lui Cyrus şi Darius. După *parsi* a urmat *avesta* şi *pahlavi*.

[2] Textual *Ageam* (în arabă înseamnă *mut*) poreclă dată poporului iranian, care nu ştia limba arabilor cotropitori şi islamizatori. (De la *ageam*, prin filieră turcă, avem *ageamiu*.)

[3] Este vorba de un semn făcut cu pumnul închis pentru a arăta zgîrcenia cuiva. Cifrele „*9 peste 9*" se formează la extremităţile pumnului din încreţiturile degetului gros şi degetului mic. Cifrele „*3 pe 4*" indică cele 3 falange din rîndul al doilea (falanga arătătorului fiind acoperită de degetul gros) şi 4 falange, vizibile toate, din rîndul al treilea de falange ale pumnului.

Ani, treizeci, la epopeea
persiană am dat zor,
o comoară să-mi dea şahul,
să n-ajung un cerşetor,
şi-ntre frunţile înalte,
fruntea să-mi ating de-o stea!
Drept comoara ce de-o viaţă
truda mea o adăsta,
şahul îmi zvîrli doar preţul
unei cupe de *fogha*,
din comoara-i, doar de-o bere,
asta mi-i răsplata, vai,
şi de-aceea-n drum o bere,
doar o bere,-atît luai.
O parà chioară nu face
şahul fără de obraz,
şah ce n-are nici credinţă,
n-are lege, şi nici haz!
Dintr-o sclavă n-o să-ţi iasă
făt de lume lăudat,
chiar de-o fi s-ajungă tat-său
cap de şah încoronat.
Capetele celor josnici,
ca pe colbul de pe drum,
dacă-l salţi, şi tragi nădejde
de la el, e ca şi cum
după capătul frînghiei
ce-ai scăpat-o,-alergi, hapsîn,
ca şi cum pe sub cămaşă
şarpele-ncălzeşti la sîn.
Chiar cînd vei sădi-n grădina
raiului vre un puiet,
care din pămînt îşi soarbe
mustul lui de-amar oţet —
poţi să-i torni, în loc de apă,
miere dulce şi nectar
din pîrîul *Chold* [1] — puiandrul
leagă rod cu must amar.
Cînd, uşure,-atingi, în treacăt,

[1] *Chold*, pîrîu de miere din paradisul islamic.

chihlimbarul lucitor,
duci o undă de mireasmă
pe veşmîntu-aromitor;
dar pe-un cărbunar, în treacăt,
chiar şi dacă-abia-l atingi,
alba-ţi haină se-nnegreşte
de mangal şi de funingi.
Nu te mire că-nrăitul
din născare-ţi face rău;
nu-ncerca să-i jùmuli nopţii
fulgii beznelor din hău.
Pe născuţii-n mîrşăvie,
cînd te sprijini, te înşeli;
un harap nu se albeşte
nici c-o mare de-l tot speli.
De la cel din rea sămînţă
binele de-aştepţi, gemînd,
e ca şi cînd, singur, ochii,
ţi-i îmbulgări cu pămînt [1].
Dacă el, stăpînul lumii,
de mărire-ar fi fost demn,
ar fi preamărit ştiinţa
prin al cărţii mele-ndemn;
şi-ascultînd atîtea stihuri
răsunîndu-i în urechi,
despre şahi, cum se purtară,
şi străbuni, şi datini vechi —
mi-ar fi-ntîmpinat dorinţa,
dulce surîzînd, blajin,
şi pe truda mea de-o viaţă
n-azvîrlea atît venin.
Iată de ce-am scris aceste
stihuri grele la auz:
şahul meu să ia aminte,
şi să afle-acum, mofluz,
ce puternic e cuvîntul

[1] Aluzie la spusele lui Hasan Meimandi către şah, cînd l-a înştiinţat cum şi-a „risipit" Firdoûsi cei 60.000 de bani de argint, în loc de dinari de aur: *„Darul oricît de mic venind din mîinile şahului — este pămîntul de leac pentru ochii oricărui supus"*. Mai tîrziu, şahul recunoscîndu-şi greşeala, a dat poruncă să fie ucis vizirul detractor.

cu tăişuri şi-ascuţimi,
şi s-asculte de moşneagul
ce-i dă sfaturi din vechimi.
şi să nu mai urgisească
vrun rapsod cu-obrajii traşi,
şi cinstindu-se pe sine,-i
va cinsti pe-înaintaşi;
căci, rănită cînd e lira,
îşi revarsă în şuvoi
vii batjocuri ce-or rămîne
pînă-n Ziua de Apoi!...
...Gem şi lacrimi vărs la tronul
lui Allah Cel-prea-Mărit,
pulberi presărînd pe capu-mi,
strig din pulberi, umilit:
„Doamne, pîrjoleşte-i duhu-n
focul vecinicei văpăi,
şi învăluie-n lumină
robul tău pe drepte căi!..."

PREDOSLOVIA LUI FIRDOÙSI

LAUDĂ ÎNȚELEPCIUNII [1]

Înțeleptule, acesta-i locul de-a grăi molcòm
despre cît prețăluiește-nțelepciunea la un om.
Deci vorbește și arată ceea ce-i în mintea ta,
dă-i merindă în ureche celui ce te-o asculta.
Ea, priceperea, e darul, dintre daruri mari, cerești,
cel mai bun, și-i faptă bună-n laude s-o preamărești.
Ea, priceperea, în viață-i călăuza tuturor,
inima îmbucurîndu-ți, ea îți sare-ntr-ajutor
și în lumea pămînteană și în lumea de apòi.

[1] Predoslovia începe cu închinarea: *„În numele Domnului milostiv și îndurător"*.

Judecata ţi-i izvorul care-aduce în şuvoi:
bucurie şi mîhnire, folosinţă şi ponos.
Dar dacă făclia-şi stinge, omul cel mai luminos
nu-şi mai află mulţumire. Astfel zice-un om deştept,
plin de însuşiri, cuvinte ce-l hrănesc pe înţelept:
„Omul care nu ascultă-al judecăţii sale glas,
singur s-o smintì pe sine, sîngerînd la orice pas;
înţeleptul îi va spune că-i nebun şi de nimic,
şi ai săi o să-l socoată printre ei: un venetic".
Prin pricepere tu preţui şi ai merite de soi
şi în lumea pămînteană şi în viaţa de apoi,
şi acel a cărui minte sfărîmată zace zob,
cade-n mrejele robiei şi ajunge un neghiob.
Judecata este ochiul duhului, şi de socoţi,
trebuie să vezi că, fără acest ochi, tu n-o să poţi
nici o clipă să ocîrmui lumea de pe-acest pămînt!
Tu pricepe că din cîte zămislite-s de cuvînt,
ea, lumina cugetării, plămădită-i cea dintîi.
Peste suflet ea e paznic treaz veghind la căpătîi;
ei îi datorezi deapururi mulţumiri, şi mulţumiri
adu-i prin grăirea-ţi dulce, prin aprinsele-ţi priviri.
Doar prin ea îţi vin atîtea bune dar şi rele-ţi vin.
Sufletul şi chibzuinţa cin' le-o lăuda deplin?
De-aş putea eu, oare, fi-voi înţeles? Cum nimeni nu-i
gîndului să-i deie haină potrivită, să ne spui,
omule-nţelept, cum lumea s-a făcut dintru-nceput.
Eşti făptură dintru-Acela care lumea au făcut,
ştii şi cele-atotştiute şi ce-n taină s-a ţinut.
Ia-ţi deapururi chibzuinţa călăuză-n drumul tău,
ea te-o sprijini departe să te ţii de ce e rău;
cată-ţi calea după vorba celor care multe ştiu;
mergi prin lume, le grăieşte tuturor; cuvîntul viu
bine cînd îl vei pricepe de la toţi cei înţelepţi,
fără de răgaz învaţă! Cînd putea-vei să-ţi îndrepţi
ochii-n ramuri din copacul vorbei care dă lumini,
vei simţi că-atotştiinţa nu-i pătrunde-n rădăcini.
(.....)[1]

[1] Urmează *Cum a fost creată lumea* şi *Cum a fost creat omul*.

CUM A FOST CREAT SOARELE

Bolta-albastră-i zămislită din rubine de văpăi,
nu din vînt şi nu din apă, nu din colb sau fum din văi.
Cu această măreţie şi cu sferele-i de foc,
cerul parcă-i o grădină-n *Noo-Ruz* [1]. Drept în mijloc
se roteşte uriaşul Astru al întregii firi,
inima din om vrăjind-o, zilei dîndu-i străluciri.
El îşi saltă dimineaţa, zi de zi, din Răsărit,
capu-ncins în joc de flăcări: scut de aur înroşit.
El, o lume înveşmîntă-n mântii de lumini, făcînd
să lucească în privire negrii bulgări de pămînt.
Cînd din Răsărit el urcă şi coboară spre Apus,
dinspre Răsărit, hoţeşte, Noaptea-şi saltă capul sus!
Niciodat' c-un pas nainte nu şi-o iau; în Univers
mai cuminte nimic nu e decît veşnicul lor mers.
O, tu, carele eşti Soare şi răsari de mii de ori,
cum se face că pe mine nici o rază nu cobori?

CUM A FOST CREATĂ LUNA

E o lampă pregătită să lumine-al nopţii hău:
omule, cît poţi, te-nfrînă, nu călca pe drumul rău!
Zile două şi nopţi două, chipu-i piere şi degrab'
zici că şi-a sfîrşit rotirea; dar s-arată palid, slab,
cum la trup e-ndrăgostitul ros şi chinuit de dor;
de-abia o zăreşti şi iarăşi se ascunde ca-ntr-un nor.
Noaptea-apoi, abia se vede, luminîndu-te puţin;
după paisprezece zile, creşte-n rotunjimi deplin,
strălucind ca mai nainte; şi-apoi iarăşi chipul tras,
zi de zi, tot mai aproape-i de al Soarelui obraz.
Tatăl lumii rînduit-au felul ei de-a fi astfèl,
şi-oricît va dura prin vreme, firea îi va fi la fel.
(.....) [2]

[1] *Noo-Ruz*, Ziua-Nouă cu care începe anul nou în luna martie, după calendarul Orientului islamic.
[2] Urmează *Laudă Profetului (mila Domnului să pogoare asupra lui!)*

CUM A FOST CREATĂ «CRONICA ŞAHILOR»

Datini vechi, din gură-n gură, povestite-au fost în şir,
vrednic ce-i de-mpărtăşire nu plăti uitării bir.
Povesti-voi din nou parte din ce s-a mai povestit.
Tot ce înşira-voi şi-alţii au mai spus, necontenit
din grădina conştiinţei roadele strîngînd cu sîrg.
Eu? Nici n-oi atinge poala pomului cel greu de pîrg,
fiindcă vlagă n-am destulă; totuşi, chiar de va şedea
omul sub un pom puternic, ocroti-va-l umbra-i grea.
Poate că din chiparosul ce-şi azvîrle umbra-n zări,
voi atinge-o creangă joasă, şi-àstfel, peste depărtări,
prin această carte despre şahi cu mîndre străluciri —
voi lăsa o umbră-n lume, umbra unei amintiri...
Nu-s în cronica mea scrise nici minciuni şi nici scorniri;
dar nu crede că pe lume toate merg pe-acelaşi crug.
Cei mintoşi găsi-vor hrană în cuvinte, din belşug,
chiar de-or trebui să-mi cate-n ele semne-nţelepţeşti.
Fost-au din vechimi un hronic c-o mulţime de poveşti.
Toţi *mubezii* [1]-aveau o parte din aceste vechi scripturi,
şi-orice minte luminată mai păstra ceva frînturi.
Fost-au dintre căpetenii-de-hotar un *pahlivan*
înţelept, vestit, puternic şi din tată-n fiu *dihkan* [2];
drag i-a fost să scoată fapte din bătrîni, şi i-a fost drag
să adune laolaltă povestiri străvechi, şirag.
El chemă de pe meleaguri cîte un *mubed* cărunt,
şi, din părţi, ei închegară hronicul cu de-amănunt;
le cerù să-nşire-obîrşii, şahi de şahi, şi mari viteji,
cum îşi întocmiră lumea la-nceput, şi, val-vîrtej,
dusu-s-au, lăsînd-o-n starea vrednică de plîns, şi cum,
sub o stea ferice, zilnic, săvîrşiră trebi duium.
Toţi mai-marii povestiră dinainte-i, rînd pe rînd,
datini de la şahi şi grele vremuri lumea preschimbînd.
Ascultîndu-i, făurit-a hronicul vestit, şi-astfèl,
umbra-aducerii-aminte, fericit, lăsat-a el
printre oameni, şi o lume pe deapururi laude-l!

---

[1] *Mubed*, înţelept, vizionar, proorocin Persia medievală.

[2] *Dihkan*, nobil vechi, proprietar de pămînturi şi sate, şi păstrător de tradiţii istorice. Aici e vorba de Danişver Dihkan.

DESPRE RAPSODUL DAKIKI [1]

Mulţi rapsozi cîntară-n lume multe dintre întîmplări
scrise-n hronic, şi-ndrăgit-a lumea àstfel de cîntări;
toţi cei luminaţi la minte şi în inimi plini de-avînt
le-ndrăgiră.-Atunci un tînăr, harul graiului avînd,
şi o minte-ntraripată, şi cuvînt scăpărător,
spuse că el stihui-va cronica, şi tuturor
inima le-aprinse. Trîndav, şi păşind pe rele căi,
el trăi în cîrdăşia celor desfrînaţi şi răi,
şi deodată năvălit-a Moartea-asupra-lui şi, hap!
îi zvîrli, din întuneric, neagră chivără pe cap.
Şi urmîndu-şi povîrnişul către rău, îşi dărui
duhul dulce, cînd de lume nu se bucurase-o zi.
Soarta bună părăsindu-l, mîini de rob l-au fost ucis.
Se sfîrşi . . . şi epopeea nu şi-a isprăvit de scris . . .
Soarta bună ce-l veghease adormi deapururi, vai!
Doamne, iartă-l de păcate şi dă-i cin înalt în Rai!

CUM A FOST ÎNCEPUTĂ EPOPEEA

Cugetul cînd mi se-ntoarse de la cel slăvit mai sus,
lîngă tronul şi Stăpînul lumii am căzut, supus.
Vream de mult străvechea carte-n graiul meu s-o tălmăcesc.
Am cerut-o tuturora-n grai persan s-o stihuiesc;
tremuram privind cum Roata cerului se tot rotea,
mult temîndu-mă că dacă lungă n-o fi viaţa mea,
scrierea mi-o las la alţii. De-altfel s-ar putea să scap
printre degete comoara-mi; poate nimeni n-are cap
să-mi dea preţ pe-această muncă: lumea sîngeră-n cetăţi,
şi nu-s zodii norocoase pentru cei visînd răsplăţi . . .

[1] *Abu Mansur Dakiki* (nu i se cunosc nici locul nici data naşterii) a fost poet la curtea şahului Fahr-ed-Doule. A început epopeea ŞAH-NAMÈ din care a scris doar 2000 de stihuri pe care Firdousi le-a inclus în epopeea sa, trecînd la loc de cinste numele autorului ucis prin jurul anului 976.

Astfel a trecut o vreme-n taină planu-mi frămîntînd,
vrednic negăsind pe nimeni să-i destăinui ce-am de gînd.
Ce-i mai bun decît cuvîntul bucurînd şi mari şi mici?
Dacă Cel-de-Sus cuvîntul bun nu-şi arăta aici,
cum ar mai fi fost Profetul călăuz acestui neam?
În cetatea mea şi-n lume un prieten [1] bun aveam:
mai să zici că într-o piele amîndoi ne-am fi născut!
Zisu-mi-a: „E straşnic planul, şi să mergi neabătut
pînă-l duci la împlinire! Hronicul în *pahlavi* [2]
insumi eu ţi-l voi aduce. Grijă ai şi nu dormi!
Graiul dulce-l ai, eşti tînăr, despre cei străbuni eroi
spune tot. Repovesteşte cartea veche-n stihuri noi,
şi prin ea să-ţi cauţi lauri la cei mari". Şi mai apòi
hronicul vestit mi-aduse, şi în mîini cînd mi l-a dat,
de pe cugetu-mi tristeţea-n bucurie s-a schimbat.
(.....) [3]

[1] E vorba de prietenul autorului, Mohammed Leschkeri.

[2] *Pahlavi*, dialect născut in Mesopotamia din amestecul de limbi semitice şi persane; *limbă-de-hotare* cum o arată insuşi numele.

[3] Urmează *Laudă lui Abu-Mansur, fiul lui Mahmud şi Laudă şahului Mahmud.*

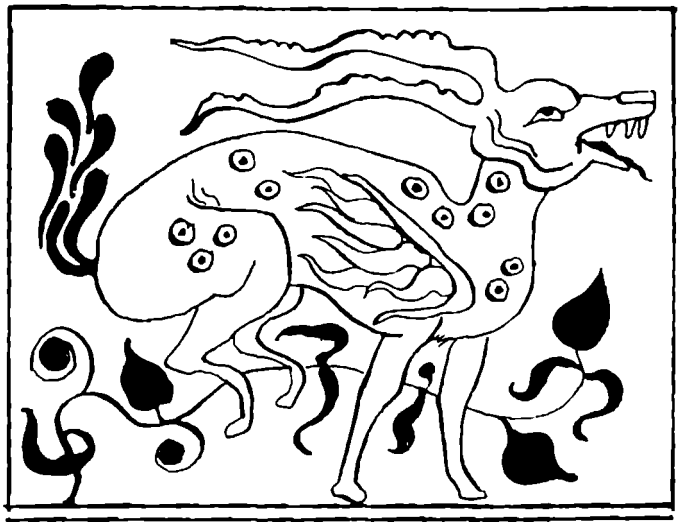

I

KAIUMORS

(şăhia lui a durat treizeci de ani)

CEL DINTÎI ŞAH

Cum *dihkan*-ul povesteşte, cine cel dintîi şi-ntîi,
oare,-a căutat coroana stăpînirii pre pămînt?
Cine şi-a fost pus pe frunte luminosul diadem?
Nimeni din întreaga lume amintirea nu-i păstră,
doar dacă un fiu primit-a de la tata datini vechi
şi din spusa părintească-ţi pomeneşte de acel
care şi-a durat puterea falnică şi, între şahi,

cel dintîi atinse piscul stăpînirii pre pămînt.
Doar un om cetind în hronic unde-s multe povestiri
despre mulţi viteji, ne spune că anume *Kaiumors*
tron şi-a înălţat, cunună, şi a fost întîiul şah.
Soarele pe cînd pătrunse-n zodia Berbecelui,
lumea străluci-n lumină şi în drepte cumpăniri;
sus, în zodia Berbece, Soarele luci-ntr-atît
că întineri Pămîntul: chiar atunci el, Kaiumors,
se-nălţă stăpîn al lumii. La-nceput şezu în munţi;
tronul lui şi-atotputinţa-i răsărire între munţi,
el întîi şi tot poporu-n piei de tigru s-a-nvelit.
El ne-a dat deprinderi bune: trupul să ţi-l înveşmînţi
şi să ţi-l hrăneşti, pe-atuncea fost-au obiceiuri noi.
Ani, domni, de trei ori zece. Mîndru se ivi în tron,
precum Soarele-n amiază! Şi pe tronu-i străluci,
precum Luna, cînd răsare-n cele două săptămîni
drept deasupra unui chipreş ce se-avîntă spre tării!
Şi cum îl zăriră fiare fioroase din păduri
şi sirepe dobitoace de prin lume, lîngă tron
se tîrîră preaplecate, àstfel aducînd dovezi
cît de mare-i măreţia lui şi marele noroc;
toţi şi toate îl slăviră: de la el primiră legi.
(.....)

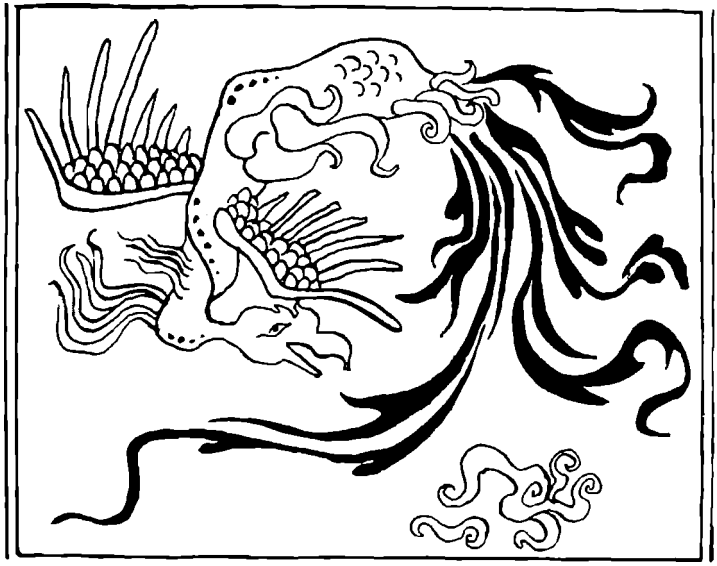

II

HUŞANG

(şăhia lui a durat patruzeci de ani)

(.....)

„SĂRBĂTOAREA FOCULUI"

Bunii noştri-aveau credinţă şi pe-atunci a te-nchina
Domnului era o cinste. Cum arabii se întorn,
cînd se roagă, spre o piatră [1], ei, strămunii, s-au întors

[1] Aluzie antiislamică la *„sfînta piatră neagră"*, meteoritul zidit în sanctuarul Kaaba, de la Mecca, vechii perşi fiind adoratorii focului lui Zoroastru înainte de năvălirea arabilor islamizatori.

către-a focului văpaie şi spre mîndrele-i luciri !
Focu,-nlănţuit în piatră, slobod a ieşit zvîrlind
strălucirea lui în lume ! . . . Zice-se că într-o zi
şahul merse pe un munte cu cîţiva dintre supuşi.
Şi văzu din depărtare ceva lung şi-ntunecat,
trupul negru cum îşi mişcă solzii, iute-alunecînd !
Doi ochi scăpărau pe ţeastă-i ca fîntîni de sînge viu,
lumea-ntunecînd cu fumul fumegîndei sale guri !
Şahul *Huşang* aţintindu-şi trejii ochi prevăzători,
prinse-o piatră şi fu gata la un pas de-a se-nfrunta.
Piatra el zvîrli cu braţul şi puterea-i de viteaz
în balaurul cel negru, care lumea pîrjolea,
şahul să-şi întindă àstfel stăpînirea pre pămînt.
Piatra-i mică pe cea mare cînd căzu şuierător,
ele-atunci se zdrumicară şi-o scînteie izbucni
din ciocnire, şi-acest fulger piatra-n inimă-nroşi !
Nu-l ucise pe balaur, focul doar îl slobozi
din cea temniţă de piatră ce-l ţinea mereu ascuns;
şi cum cineva loveşte-adesea piatra cu un fier,
scăpără doar o scînteie. Şahul lumii rugi nălţă
către Ziditorul lumii, preamărindu-l în cîntări,
pentru darul lui: scînteia ! Şahul porunci la toţi
rugăciunea să-şi îndrepte către foc, zicînd astfèl:
„Iată-aceasta e scînteia dată de Acel din cer;
preamăriţi-o pe deapururi, dacă sînteţi înţelepţi !"
Şi cum noaptea pogorîse, el aprinse-un foc înalt
cîtu-i muntele ! Şi şahul şi poporu-nconjurînd
focul, din această noapte o serbare şi-au făcut,
bînd din cupe vinul roşu. Numele *Sadè* i-au pus
sărbătorii-nflăcărate, şi de-atunci, de la Huşang,
ne-a rămas spre amintire *Sărbătoarea Focului.*
(.....)

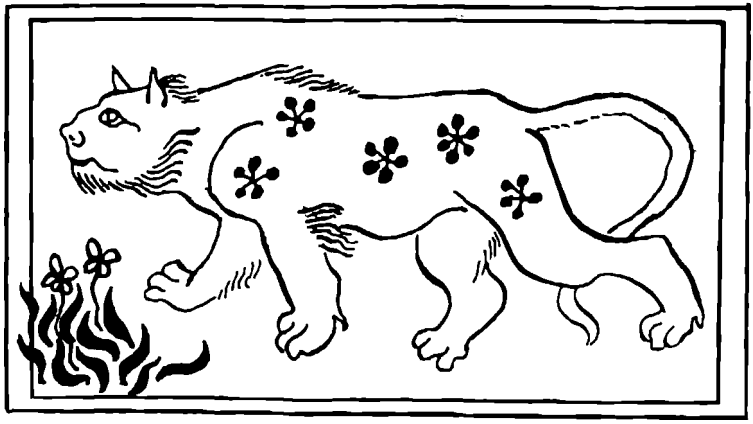

IV

GEAMŞID

(şăhia lui a durat şapte sute de ani)

(.....)
Zise: „Port pe trup podoaba focului dumnezeiesc,
şah sînt şi *mubed;* opri-voi răii să mai facă rău,
duhuri bune îndruma-voi spre cereştile lumini".
Mai întîi cu arme lucii de război — se-nvrednici,
calea deschizînd spre lauri celor ce vor fi viteji.
Cu putere-mpărătească fierul tare-l înmuiè
făurindu-şi pentru oaste: coifuri, suliţi, platoşe,
zale dese şi pieptare pentru mîndrii telegari.
Toate-acestea doar prin duhu-i de lumină le sfîrşi;
în cincizeci de ani îşi strînse o comoară de-arme noi.
Alţi cincizeci de ani gîndit-au cum veşminte se-ntocmesc,
bine trupul să-nveşmînte la serbări şi bătălii.
Pînză el ţesu, mătasă, şi postav, şi scump brocart:
in şi borangic, şi lînă, şi-asprul castorului păr;

şi-i deprinse şi pe oameni cum se toarce fir pe fus,
cum se trece firu-n natră, şi cînd ştofa s-a ţesut,
îi deprinse cum se spală, taie, coase un veşmînt.
După săvîrşirea-acestor, un alt lucru începu;
prin el lumea fericind-o, însuşi el se ferici.
Strînse, după meşteşuguri, din meleaguri cei supuşi,
şi-astfel petrecîndu-şi vremea, s-au mai scurs cincizeci de ani.
Cea dintîi e casta celor ce-i numim *Amusian:*
ei sînt hărăziţi să facă slujbe pentru Cel-de-Sus.
Şahu-i smulse din mulţime, hotărîndu-le pe munţi
loc spre a-l sluji pre Domnul, şi-n credinţă mistuiţi,
să se-afunde-n cugetare-n faţa Celui luminos . . .
De-altă parte este casta ce-o numim *Nisarian:*
sînt vitejii care luptă bărbăteşi ca nişte lei,
care strălucesc în fruntea oştilor de pe meleag,
care tronului stau strajă, care ţin deapururi verzi
laurii de vitejie . . . Casta-a treia s-a numit
Nasudi: ei, plecăciune nimănuia nu-i aduc;
ară, seamănă, strîng boabe, se hrănesc din truda lor
fără crîcnet. Nimănuia nu-s robiţi, au straiul rupt,
dar nicicînd nu le răsună vreo sudalmă în urechi.
Slobozi sînt şi plugăritul numai lor li-l datorăm;
n-au duşmani, nici hărţuială . . . Zice liberu-nţelept:
„*Lenea-i face robi pe-aceia care slobozi ar zburda*".
Cea de-a patra castă este-a celor *Ahnukhûşi* numiţi,
care-s dornici de cîştiguri şi lipsiţi sînt de obraz,
sînt dibaci în meşteşuguri, dar sînt roşi mereu de griji.
Ani cincizeci trecură încă-n vremea cărora *Geamşid*
tuturora binefaceri le făcu şi din belşug.
Hotărî la fiecare locul bine-meritat,
calea arătînd să-şi ştie fiecare cinul său
şi ce-i mai presus de dînşii şi ce este mai prejos.
(.....)
Altă vreme scormonit-au printre pietre spre-a găsi
pe acelea nestemate, şi iscoditorul şah
le învăpăie sclipirea; el răpi tot ce-i de preţ:
bulgări de rubin şi aur şi argint şi chihlimbar.
El, din vatra lor de piatră, le desprinse doar prin vrăji,
taina-acestor minerale s-o destăinuie la toţi.
Apoi născoci miresme bune la miros, precum:
dulcele balsam, şi camfor, şi neprihănitul mosc;

chilimbar, aloe, apă limpede de trandafiri.
Născoci tămăduirea, leacuri pentru orice boli,
cum să-ți aperi sănătatea și să-ți vindeci rele răni.
Tot ce-a fost pe lume taină o destăinui la toți —
lumea n-a avut asemeni om ca el iscoditor!
Mai pe urmă,-n vas cu pînză, se porni pe mări în larg,
grabnic străbătînd ostroave și meleag după meleag.
Și-àstfel se-mpliniră anii numărînd încă cincizeci,
nici un merit *dinlăuntru* nu-i rămase tăinuit.
După ce și toate-aceste lucruri mari le-nfăptui,
singur în întreaga lume, doar pe sine se văzu;
după ce îi izbutiră toate cîte-a izvodit,
încercă, de la-nălțime, să se nalțe mai presus.
Tron își făuri cu multe nestemate încrustat;
la poruncă-i, *divi* săltară tronul lui de la pămînt
pînă-n bolta cea albastră. Și stătu poruncitor,
cum stă cerului la mijloc Soarele pe la nămiezi!
Oamenii i-nconjurară tronu,-uimiți de-atîta noroc,
și pe cap îi presărară giuvaeruri din belșug,
și numiră ziua-aceea *Ziua-Nouă (Noo-Ruz)*:
ziua-n care-ncepe Anul Nou, în luna *Farvardin* [1],
cînd de trudă-și uită trupul, uită și de dușmănii.
Cei supuși cu voioșie pregătiră un ospăț,
și cerură vin în cupe, și cerură cîntăreți;
și această strălucită sărbătoare s-a păstrat
din vechime pînă astăzi amintindu-ni-l pe șah.
Astfel vremuiră anii, ani, trei sute, și-n estimp
moartea încă printre oameni neștiută a rămas.
(.....)
Lumea-ntreagă-i se supuse, șahu-n tron de șahi șezu,
dar deodată ochiul rece, țeapăn, el și-l ațintì
către tronu-Atotputerii, și-n întreaga lume, el,
singur și pe sine însuși, doar pe sine se văzu;
el, ce pînă-atunci aduse laude lui Dumnezeu,
se-ngîmfă și rupse lanțul și se lepădă de Cer!
Strînse din împărăție pe toți marii capi-de-oști,
și le spuse la voroave celor vîrstnici încă verzi:
„Eu mă recunosc Stăpînul lumii și n-am alți stăpîni;
doar din fruntea mea știința-i zămislită-n Univers,

[1] *Farvardin*, în persană, luna martie.

şah asemeni mie tronul şahilor n-avu nicicînd;
eu am pus orîndă-n lume, şi pămîntul s-a schimbat
în tot ce se vede astăzi numai prin voinţa mea.
Mie-mi datoraţi şi hrană, mie,-odihnă, mie, somn;
mie-mi datoraţi veşminte, şi plăceri şi bucurii.
Tronul şi împărăţia numai ale mele sînt!
Cine va-ndrăzni să spună că-i alt şah precum sînt eu?
Numai eu, prin vrăji şi leacuri lumea am tămăduit,
încît molimă şi moarte nici un om n-a mai atins:
care dintre şahii lumii, şahi cît lumea va avea,
va putea s-alunge moartea, dacă şahul n-oi fi eu?
Cuget, eu v-am dat, şi minte; şi doar cei ce negrul duh
către *Ahriman*[1] şi-nclină, închinare nu-mi aduc.
Şi cum ştiţi că toate-acestea numai eu vi le-am făcut,
recunoaşteţi toţi în mine pe al lumii Ziditor!"
Toţi *mubezii* îşi plecară capetele-n jos, tăcuţi,
nimeni n-a ştiut dintr-înşii să îngaime un răspuns.
Cum rosti aceste vorbe, harul Domnului s-a rupt
de pe creştetu-i, şi-ndată omenirea s-a-nvrăjbit.
De la poarta-mpărătească faţa toţi şi-au întornat,
nimeni dintre căpetenii lîngă tron n-a mai rămas,
şi-oştile-au ţinut departe douăzeci şi trei de ani.
Cugetul, cînd nu-şi apleacă fruntea-n faţa Domnului,
îşi atrage-asupra-şi focul nimicindu-se pe loc.
Bine zice înţeleptul: „*Chiar fiind tu împărat,*
te smereşte către Domnul; cine nu-l va preamări,
din orice ungher l-adastă doar ai grcazei lui fiori".
Ziua se schimbă în noapte pentru ochii lui Geamşid,
şi puterea-i ce o lume luminase, s-a fost stins;
sînge-i lăcrimară ochii, sînge şuvoind pe piept;
Domnului cerşi iertare: mila-i însă-l părăsi
şi-l robi pe dinlăuntru groaza celui ce-a ucis.

[1] *Ahriman*, geniul răului, opusul lui *Ahuramazda (Ormuz)*, geniul binelui, din dualismul religiei lui Zoroastru.

POVESTEA LUI ZOHHAK ŞI A TATĂLUI SĂU

Şi au fost în vremea-aceea un bărbat într-un pustiu
vînturat de călăreţii cei cu suliţi înarmaţi:
mare şah, tare-n vîrtute, temător de Cel-de-Sus,
carele-i Stăpînul lumii. Şahul se numea Mardàs.
Drept era, nespus de darnic. Mii de mulgătoare-avea;
cîte-o mie de cămile, şi de capre, şi de oi,
şi pe toate-acest cucernic, la păstori, le-ncredinţa.
Mai avea şi vaci de lapte, herghelii de cai arabi
mai frumoşi ca nişte îngeri; lapte-oricine îi cerea,
îi dădea peste măsură. Şi cucernicul avea
doar un fiu pe care-n braţe-l alintase lîngă piept:
Zohhak se numea feciorul lui cel tare îndîrjit,
zvelt, viteaz şi fără păsuri. Denumit şi *Peiverasp*
(nume-n *pahlavi* ce-nseamnă *Zece-mii-de-bidivii*)
zece mii, cu frîu de aur, telegari arabi avînd,
care sînt vestiţi în lume. Zi şi noapte sta în şea,
vrînd putere să-şi adune, dar nu spre a face rău.
Într-o bună zi-n seraiu-i se înfăţişă *Eblis* [1],
preschimbat la-nfăţişare într-un om plăcut şi bun;
de pe drumul către bine cugetul i l-a întors,
tînărul plecînd urechea la şoptirile-i drăceşti.
Dulce îi păru şi graiul lui Eblis; nu bănuia
cîte renghiuri o să-i joace: el îi dărui pe loc
gînd şi inimă senină, presărîndu-şi colb pe cap.
Cînd văzu că-şi dăruise sufletul în vînt, Eblis
chicoti de bucurie. Vorbe dulci, cuviincios,
îi şopti acestui tînăr, cap de-nţelepciune sec.
„Multe ştiu — Eblis îi spuse — şi pe lume nici un om
n-ar putea să mi te-nveţe, cîte eu te-oi învăţa!"
Tînărul îi şi răspunse: „Haide, zi-mi, nu-ntîrzia,
omule ce-mi dai poveţe!" Eblis îi ceru întîi
jurămînt, făgăduindu-i vorbe-adevărate-apoi.
Tînărul, sărac cu duhul, l-ascultă şi îi dădu
jurămîntul, cum ceruse: „Jur că taina ţi-oi păstra
şi ţi-oi fi supus şi pururi din cuvîntu-ţi n-oi ieşi!"

---

[1] *Eblis*, nume arab dat lui *Ahriman*, ceea ce dovedeşte că Firdoùsi s-a folosit de o legendă persană trecută mai întîi prin filieră musulmană.

„Pentru ce — Eblis îi zise — ar mai fi un alt stăpîn
decît tine prin seraiuri, o, tu, preamărite prinţ?
Preţ mai are un părinte, cînd avem ca tine-un fiu . . . ?
Hai acum şi-ascultă-mi sfatul. Viaţa ăstui şah bătrîn
s-o lungi şi-n vremea asta-n umbra lui vei adăsta.
Pune mîna, smulge-i tronul cel puternic; numai tu
binemeriţi să-i iei locul; şi povaţa mea urmînd,
va s-ajungi stăpînul lumii! . . . " Cînd Zohhak îi auzi
spusele, căzu-n visare, inima-i se-nduioşă
de-al părintelui său sînge . . . Zise àstfel lui Eblis:
„Asta nu e cu putinţă; cere-mi orice altceva,
nu, aceasta nu se poate!" Eblis îi dădu răspuns:
„Dacă nu-mi asculţi porunca, şi făgăduiala-ţi calci
şi credinţa juruită, jurămîntul tău mi-i ştreang
atîrnînd pe după gîtu-ţi; josnic om vei fi, pe cînd
taică-tău la loc de cinste". Àstfel dracul prinse-n mreji
capu-arabului acesta şi tîrîndu-l îl sili
să-i dea oarbă ascultare. Zohhak grabnic întrebă
ce drum trebuie s-apuce, şi din nou făgădui
cu nimic să nu se-abată din povaţa ce-i va da.
Zise Eblis: „Iată, drumul ţi-l voi netezi să-ţi urci
fruntea dincolo de Soare; tu, numai să taci: atît.
N-am nevoie de-ajutorul nimănui; cu mîna mea
săvîrşi-voi totul bine; ţie-atîta doar îţi cer:
vezi, ai grijă ca din teacă spada vorbei să n-o tragi!"
Şahu-avea-n serai grădină care duhu-i desfăta;
după cum se-obişnuise, se trezea cu noaptea-n cap,
şi se pregătea de rugă, în grădină, mai pe-ascuns,
capul, trupul să şi-l spele, fără ca vrun slujitor
c-o făclie să-i lumine. Dracul josnic şi stricat
chiar în drum săpă o groapă mare, puse mărăcini
peste a capcanei gură, puse bulgări de pămînt.
Noaptea cînd veni, araba căpetenie,-acest prinţ
preamărit, semeţ, puternic, spre grădină se-ndreptă;
cînd se-apropiè de buza gropii, steaua i-a pălit:
vai! se prăbuşi-n prăpaste, sfărîmîndu-se de tot!
Àstfel se sfîrşi preabunul, credinciosul om. Nicicînd
nu-l mustra pe fiu, nici bine şi nici rău cînd făptuia.
L-a crescut la sîn cu-alinturi şi cu grijă, zi de zi;
mulţumit era de-odraslă şi comori i-a dăruit;
şi-àstfel fiul, păcătosul şi nemernicul de fiu,

n-a răspuns la părinteasca mîngîiere, cum dator
ar fi trebuit să-i fie, de rușine cel puțin.
S-au făcut părtaș la moartea celui ce l-a zămislit!
Auzit-am pe-nțeleptul om zicînd că un fecior
rău, mai crîncen decît leul, sîngele tătîne-său
nu-ndrăznește să i-l verse. Dacă-n taina-aceasta e
vrun cuvînt să o destaine, cel iscoditor atunci
va-ntreba-o doar pe mama despre *tainicul cuvînt* [1].
Astfel fiul, ucigașul și bicisnicul Zohhak,
ridicatu-s-au pe tronul tatălui, punînd pe cap
a Arabiei coroană, și norodu-și cîrmui
cînd spre rău și cînd spre bine. Diavolul, cînd își văzu
mîrșăvia împlinită, prinse alta a-i urzi
lui Zohhak zicîndu-i: „Iată, inima cum ți-ai întors
către mine, tot ce-n lume ți-ai dorit, ți s-a-mplinit;
dacă vrei din nou de mine să te legi cu jurămînt,
dacă vrei s-asculți porunca-mi și supus să mă urmezi,
lumea-ntreagă la picioare fi-va-mpărăția ta;
fiară, pasăre și pește — toate ale tale-or fi!"
Cum grăi în chipu-acesta, ceva nou și născoci,
o urzeală mai drăcească, vicleșug mai uimitor.

EBLIS SE ÎNFĂȚIȘĂ CA BUCĂTAR

Se schimbă-ntr-un mîndru tînăr, avînd darul de-a grăi,
ager fiind el la minte și la trup neprihănit.
Se înfățișă naintea lui Zohhak și îi rosti
vorbe dulci, cuviincioase: „Fie să-i plac șahului!
Sînt un bucătar de seamă și-s curat: mărgăritar".
Șahul l-ascultă primindu-l bucuros și-i arătă
locul la bucătărie, și-apoi chei de la cămări
îi dădu măritul stolnic. Nu erau pe-atunci mîncări
felurite, fiindcă lumea carne încă nu mînca,
ci din cîte dă țărîna — cu legume se hrănea [2].

[1] Aluzie voalată în stil oriental cu semnificația că numai mama fiului poate spune cine i-a fost tată.

[2] În Asia Occidentală se atribuie șahului Nimrod introducerea obiceiului de a se hrăni cu carne de vită.

Ahriman[1] cu-ntunecate şi drăceşti precugetări,
hotărî să taie vite. Pe Zohhak şi-l va hrăni
tot cu cărnuri, zeci de soiuri; pe-ndelete-i va găti
păsări şi-apoi dobitoace. Pentru a-i sădi curaj,
tot cu sînge-o să-l hrănească, ghiftuindu-l ca pe-un leu;
rob, el i se va supune şi, la cel mai mic cuvînt,
inima pleca-va-şi roabă la porunca lui Zohhak.
Începu să-i dea la masă numai gălbenuşuri moi,
ce-l făcură-n scurtă vreme, zdravăn, rumen şi vioi;
şahul îmbuibat ferice-i mulţumi lui *Ahriman*
pentru cele desfătate. Zise cel înşelător:
„Fie-n veci ca şahinşahul să-şi înalţe fruntea sus,
şi în veci de veci trăiască! Mîine îi voi pregăti
o mîncare mai gustoasă". Şi se duse cugetînd
toată noaptea ce bucate minunate-i va găti
pentru-a doua zi... Cupola cerului de peruzea,
cînd aduse-n lume roşul său rubin, bucătării
feluri noi de potîrniche şi de argintiu fazan;
i le-aduse, şi-a nădejde, inima-i bătea voios.
Şahu-Arabiei purcese a înfuleca fripturi,
orb lăsîndu-şi spre prăpaste duhu-n mîna lui Eblis,
care,-a treia zi,-i gătise miel şi păsări la un loc.
Ziua-a patra, pentru masă, născocise un alt fel:
fierse spată de mînzată în balsam de trandafiri[2],
mosc, şofran şi vin vechi. Şahul după ce se ospătă,
de priceperea acestui ins mirîndu-se,-i grăi:
„Om bun, orişice dorinţă ai, pe loc ţi-o-ndeplinesc!"
Bucătarul îi răspunse: „O, luminăţia-ta,
fie ca în veci, puternic, să trăieşti, şi mulţumit!
Inima-mi de tine-i plină, şi o clipă să te văd,
e dorinţa mea fierbinte! Şahului atît îi cer,
deşi cinstea o să fie decît mine mai presus:
dacă vrea să-mi deie voie, buze, ochi şi chip să-mi pun
în sărut, pe ai săi umeri..." Zohhak vorba-i auzind
şi nebănuind nimica din drăcescu-i, tainic ţel:
„Fie! Ţi-mplinesc dorinţa! Poate àstfel, cît de cît,
numele tău creşte-n cinste". Şahul îi îngădui,
ca şi cum i-ar fi prieten, să-i sărute umerii.

[1] E vorba tot de Eblis, căruia acum Firdousi îi spune *Ahriman*.

[2] Textual „*golab*" (apă de trandafiri). Persanii îşi miresmează bucatele cu felurite mirodenii. La chebab servesc salată din frunze de busuioc verde.

Ahriman dădu sărutul, și se mistui-n pămînt;
nimeni n-a văzut vreodată ceva mai uluitor!
Se iviră doi șerpi negri din umerii lui Zohhak,
care-ncremeni, și leacuri pretutindeni căută;
pîn' la urmă (ce să facă?) de pe umeri și-i tăiè
(dar pe drept cuvînt te miră) odrăslirà iar la loc,
negrii șerpi ca două ramuri odrăslind din trunchi de șah!
Vraci și doftori se-adunară și-i dădură, rînd pe rînd,
sfaturi, multe-i descîntară, nimeni nu i-a dat de leac.
Dar, viclean, Eblis de-ndată dinaintea lui Zohhak
se-arătă în chip de doftor și îi zise: „Nu-i nimic
de făcut. Mai bine șerpii nu-i tăia și lasă-ți-i
cît avea-vor viață-ntr-înșii. Zilnic să le pregătești
hrană bună, s-o mănînce pînă se vor potoli;
doar acesta-ți este leacul, singurul și cu folos.
Nu le da lor de mîncare decît creieri omenești,
poate că hrănindu-i àstfel, hrana îi va omorî".
Care i-a fost, oare, gîndul căpeteniei *divilor*
în această-nvălmășeală...? Ce urzea prin ăst îndemn,
decît tăinuitul mijloc lumea de-a o-mpuțina?

MOARTEA LUI GEAMȘID

După-aceasta, clocotit-a-n vuiet lung Iranul tot,
și din patru zări porniră hărțuieli și învrăjbiri;
ziua cea strălucitoare-n neagră noapte se schimbă,
și-oamenii se dezlegară de șăhia lui Geamșid;
mila Domnului se strînse de pe capu-i, și căzu
într-o cruntă silnicie și-o pornire de nebun.
Și din patru părți de zare se sculară zeci de șahi;
din hotare în hotare răsăriră capi-de-oști,
care-și strînseră puhoaie de oștiri pentru-a lupta,
fiindcă și-au fost smuls din inimi dragostea pentru Geamșid.
Cît clipești ieși o oaste din Iran și se-ndreptă
către-Arabia. Acolo auziseră de-un om
crud, cu față de balaur. Și războinicii persani

toţi cătînd un şah anume, se-ndreptară spre Zohhak.
Lui, smeriţi, i se plecară, socotindu-şi-l stăpîn,
şi-l înscăunară-ndată şah al Persiei întregi!
Omul cel cu chip de şarpe năvălit-a în Iran
iute ca un vînt, să-şi puie diadem de şah pe cap,
aducîndu-şi mare oaste din Iran şi-Arabia.
Ochii şi-aţinti şerpeşte către tronul lui Geamşid,
şi rotunda lume-şi trase ca pe deget, un inel.
Soarta bună-l părăsise pe Geamşid, iar şahul nou
pas cu pas, păscîndu-i urma, el fugi şi îi lăsă:
tron, coroană şi putere, diadem, haznà [1] şi oşti;
urma şi-o pierdu şi lumea-n ochii lui se-ntunecă,
de cînd tronul şi coroana i le înşfăcă Zohhak.
(.....)

[1] Tezaur domnesc. vistierie.

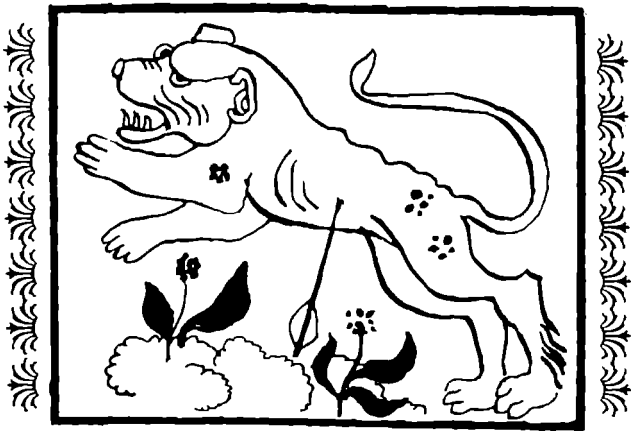

V

ZOHHAK

(şăhia lui a durat o mie de ani)

Zohhak [1] stăpînì pe tronul şahilor o mie de-ani;
lumea-ntreagă-i se supuse, şi-àstfel vremuiră vremi.
Datinile de ispravă, rînd pe rînd, s-au irosit,
şi-au rămas să-şi împlinească poftele cei păcătoşi.
Sub dispreţ căzu vîrtutea, şi urcă magia-n cin,
bunul simţ îşi trase vălul, viţiu-n plină zi ieşi.
Divii se-mputerniciră în a face rău oricui,
şi-ndrăzneai doar pe şoptite despre bine s-aminteşti.
Smulseră două mlădiţe din seraiul lui Geamşid
limpezi, tremurînd ca frunza plopului, două surori,
ale lui Geamşid copile. Amîndouă-s diadem
pentru fruntea frumuseţii preafrumoaselor făpturi!

[1] Persanii, după obiceiul lor, au înglobat în familia Kaiumârs şi dinastia arabă reprezentată prin Zohhak în tradiţia eposului iranian.

Una *Şahrinaz* pe nume, şi cealaltă, *Arnavaz*,
după văluri amîndouă: chip de Lună răsărind.
Le tîrîră în haremul lui Zohhak, să i le dea
gădinei cu cap de şarpe, care doar pe rele căi,
în magie şi desmăţuri ticălosul le-ndrumă,
că el nu punea la cale decît dragostea de rău,
nimicirea şi omorul şi pîrjolitorul foc...
Bucătaru-n orice noapte îi aduse în serai
cîte doi flăcăi: o dată din umili părinţi născuţi,
şi-altă dat' din neamuri bune, *leac* să-i facă lui Zohhak.
Îi ucise şi le smulse creierii bucătărind
pentru cei doi şerpi: bucate. Mai erau în ţară-atunci
doi neprihăniţi (de viţă) din străvechiul neam Parsi:
unul, *Irmaìl*, adîncul, se numea iar celălalt,
Guirmaìl, clarvăzătorul. Se-ntîlniră într-o zi
şi de cîte sînt în Lună şi în Soare şi-au vorbit,
despre şahul strîmb şi oastea-i, despre crîncenu-i năravv
demn numai de-ntunecimea-i. Unul dintre ei a zis:
„Noi datori sîntem prin arta de-a bucătări, la şah
să ne furişăm şi-un mijloc să-ncercăm a dibui
din cei doi meniţi pierzării, zilnic, unul să scăpăm."
Şi cum ziseră, făcură, şi de-ndată au deprins
arta de-a găti bucate şi-a le potrivi la gust.
Şi atunci cei doi prieteni ageri şi prevăzători
bucătari la şah intrară, bucurîndu-se-ntr-ascuns.
Cînd a fost să verse sînge jertfelor, şi dulci viеţi
să le smulgă bucătarii, le aduseră tîriş
doi flăcăi în floarea vîrstei prinşi de paznici ucigaşi,
care-n brînci îi azvîrliră jos cu faţa la pămînt.
Inima în piept se strînse meşterilor-bucătari,
ochii le-notară-n sînge, capul greu se-nvîrteji
de dorinţa răzbunării. Se ţintiră, ochi în ochi,
şi-i cuprinse mare scîrbă de cruzimea celui şah.
Doar pe-un tînăr doborîră (mijloace n-aveau de-ales)
creieri omeneşti cu creieri de berbec amestecînd.
Celuilalt lăsîndu-i viaţa, ei, frăţeşte, i-au şoptit:
„Pierde-ţi urma-n mare taină; caută să te fereşti
de-a rămîne-ntr-o cetate unde oamenii sînt mulţi;
partea ta în lume fi-va muntele, deşertul gol."
L-au scăpat, luîndu-i capul unui josnic dobitoc,
şi găţiră o tocană pentru cei doi negri şerpi.

Şi-astfel izbăviră tineri, cam treizeci pe lună şi
s-adunară două sute; iar cei doi, vreo cîteva
oi şi capre le dădură (tinerii nebănuind
cine le trimite darul) şi-i mînară în deşert.
Din aceşti fugari se trase neamul *kurzilor* [1] nomazi,
care nu-şi durează case, cortul este casa lor,
care în adînc de cuget nu se tem de Cel-de-Sus.
Dacă Zohhak, desfrînatul, pizmuia pe un viteaz,
îl şi trimetea la gîde şi din urmă îi striga:
„Faci cu *divii* cîrdăşie!" Cel ucis de-ar fi avut
vreo fecioară-n frumuseţe fără seamăn, după văl
ascunzîndu-şi neprihana nurilor fără cusur,
sclavă şi-o făcea degrabă. Vrednic nu era de şah,
şi călca-n picioare pravili, căci nimica sfînt n-avea.

ZOHHAK ÎL VĂZU ÎN VIS PE FEREIDUN

Cînd i-au mai rămas din viaţă încă patruzeci de ani,
iată Domnul ce-i trimise-n creştet, noaptea, cînd dormea,
colo-n patul din haremul şahilor lîngă-Arnavaz:
el văzu cum din copacul cel domnesc deodată-n vis
odrăsliră trei războinici: doi în vîrstă şi-ntre ei,
unul tînăr şi asemeni unui mîndru chiparos,
chip de şah, şi cingătoare, şi la mers precum un prinţ
cumpănindu-şi buzduganul ghintuit c-un cap-de-bou.
Spre Zohhak veni să lupte şi-l izbi cu ghioaga-n cap;
şi-apoi tînărul războinic îi înfăşură-n curea
trupul, de la tălpi la creştet, şi de braţe îl legă
ca pe un pietroi, şi jugul i-l băgă pe după cap
lui Zohhak. Sub munţi de-ocară şi de zbucium se zbătu
şi-asudă de-atîtea chinuri; pulbere-i zvîrli pe cap,
şi spre Damavand [2] purtîndu-l, după el îl tîrnui
val-vîrtej zorind prin gloată... Cel bicisnic de Zohhak

---

[1] Astăzi locuitori în Irak.

[2] *Damavand*, pisc vulcanic din munţii Alborz care străjuie cu conu- iveşnic înzăpezit Teheranul.

se tot zvîrcoli în somnu-i tremurînd şi-apoi săltă
capul şi un răcnet scoase de se zguduiră toţi
cei o sută de pilaştri din seraiul adormit.
(.....)
Lumea mai zăcea în noaptea, precum pana unui corb,
cînd din munţi zbucni lumina Soarelui, de ai fi zis
că din el se revărsară mii rubine prin azur.
De oriunde, pe-nţelepţii şi prevăzători *mubezi*,
şahul îi făcu să vină de prin depărtate ţări,
şi cu inima zdrobită visul crud li-l povesti.
Îi chemă şi-i strînse-olaltă şi-ajutorul li-l ceru,
să-i aline suferinţa care-n piept îi tot creştea.
Zise: „Daţi-ne îndată sfatul vostru şi-ndrumaţi
duhul nostru spre lumină!" Tainic el îi întrebă
spre-a-şi cunoaşte viitorul ce-l aşteaptă, bun sau rău:
„Cum sfîrşi-va veacul nostru? Oare, ale cui vor fi
toate-acestea: diademul, cingătoarea, mîndrul tron?
Ne dezvăluiţi, voi, taina, ori de viaţă vă scăpaţi!"
Toţi *mubezii* îşi simţiră buza iască,-obrajii pali,
limba slobodă, şi-n inimi chinul cel sfîşietor.
Ei îşi ziseră: „Noi, dacă, viitorul i-arătăm,
duhul şi-l va da pe dată, şi e totuşi viaţa sa
minunatul lumii bine; dacă nu-i vom arăta
viitoru,-atunci vieţii va să-i spunem bun rămas!"
Astfel scursu-s-au trei zile şi nici unul nu-ndrăzni
vreo povaţă să rostească. În a patra zi Zohhak
crunt se-aprinse de mînie pe *mubezi* ce trebuiau
calea să-i călăuzească. Şahul îi ameninţă
că de vii i-atîrnă-n ştreanguri, viitorul de nu-i spun.
Toţi *mubezii* îşi lăsară capetele-n jos, pălind;
inimile-aveau zdrobite, ochii-n lacrimi, sîngerînzi.
Însă printre înţelepţii mari şi de prevèderi plini,
fost-a unu-al cărui cuget treaz era, clarvăzător,
om cu vajnică purtare, înţelept şi priceput;
se numea *Zirak* şi-ntîiul era el printre *mubezi;*
inima-i încet se strînse dar nu teama-l stăpîni;
limba-şi dezlegă naintea lui Zohhak şi-i glăsui:
„Scoate-ţi de prin căpăţînă al înfumurării vînt,
nimeni nu-i născut de-o mumă decît pentru a muri.
Fost-au şahi şi mai nainte-ţi vrednici de-al puterii tron,
şi-au avut destule păsuri şi destule bucurii;

zilele lor lungi trecură și-acum zac într-un mormînt.
Chiar de-ai fi tu meterezul cel care-i durat din fier,
Roata cerului de-asemeni te-o zdrobi și vei pieri!
Va să-ți moștenească tronul altul și norocul tău
va să ți-l răstoarne. Șahul numi-se-va *Fereidun*,
și va stăpîni pămîntul, precum Cerul de măreț!
N-a ieșit încă din sînul mamei sale, și-ncă nu-i
vremea să te temi de dînsul, nu e vremea să suspini.
Cel vlăstar născut din mumă virtuoasă crește-va
pom sortit să poarte roade; și cînd fi-va un bărbat,
fruntea-i va atinge Luna, apoi o să ceară el
cingătoare și coroană, tron și diadem de șah.
Și va fi statura-i zveltă, cum e naltul chiparos,
și își va purta pe umăr buzduganul de oțel.
El te va trăzni cu ghioaga-nchipuind un cap-de-bou,
și te va tîrî în lanțuri, te va smulge din serai".
Întreabă Zohhak, mîrșavul: „De ce, oare, ne-ar lega?
Din ce pricină anume el ne va urî-ntr-atît?"
Nenfricatul om îi zise: „Dacă minte-ai fi avut,
ai fi chibzuit din vreme, fără pricini, să faci rău;
chiar de mîna ta pieri-va tatăl său, și-adînc rănit,
fiul te-o urî de moarte. Și se va găsi pe-atunci
o juncană preafrumoasă care doică îi va fi,
alăptîndu-l pe stăpînul lumii dintru viitor.
Ea, de-asemenea, ucisă fi-va tot de mîna ta,
dar ca să-și răzbune doica, el va prinde-un buzdugan
care va purta la capăt măciulia cap-de-bou" [1].
Zohhak își plecă urechea ascultîndu-i vorbele,
dar se prăbuși din tronu-i și căzu într-un leșin.
De la tronul său puternic, grabnic cel *mubed* vestit
se și-ndepărtă, de teamă să nu pată vrun necaz.
Cînd iar își veni în fire, șahul se urcă în tron
și de-ndată puse-n lumea-ntreagă de-a se iscodi,
și pe față și în taină, urmele lui Fereidun;
nu avu nici pic de tihnă, și nici foame, și nici somn,
și chiar lucitorul Soare-n ochii săi se înnegri.
(.....)

[1] În amintirea *doicii* sale, adică a vacii care l-a alăptat, Fereidun a poruncit să i se toarne din oțel o măciulie la buzdugan în formă de cap-de-bou.

POVESTEA CU ZOHHAK ŞI FAURUL KAVÈ

Nu-ncetă Zohhak, zi, noapte, de-a grăi de Fereidun;
spaima-i povîrnise mîndra lui statură la pămînt,
inima-i e-ngrijorată doar gîndind la Fereidun.
Într-o zi şezu în tronul lui de fildeş, şi pe cap
puse mîndra-i diademă de turcoaze strălucind
şi chemă mai-marii-n juru-i de prin depărtate ţări,
ei să-i sprijine domnia. Zise àstfel spre *mubezi:*
„O, voi oameni de vîrtute, neam ales, prevăzători!
Noi avem un dùşman tainic cum ştiu toţi cei înţelepţi.
Nu dispreţuim vrăjmaşul, chiar de-o fi fiind el slab;
dar ne tèmem că Norocul schimbător ne va-nşela.
Întări-vom paza noastră şi cu *divi* şi cu *parì* [1].
Da, voim doar într-o oaste oameni s-adunăm şi *divi.*
Trebuie-ne ajutoare, altcum n-om putea răbda
liniştiţi asemeni zbucium. Trebuie-ne chiar acum
mărturie să ne scrieţi cuprinzînd că, noi, ca şah,
semănat-am doar grăunţii binelui, că n-am rostit
decît adevăr în vorbe, că noi n-am voit nicicînd
direptatea să o-nfrîngem". Toţi mai-marii-nfricoşaţi
ascultară tot ce şahul le ceruse, şi, cu toţi,
tineri, vîrstnici, iscăliră mărturia de mai sus
după bunul plac al celui şarpe mîrşav şi spurcat.
Dar deodată de la poartă, în serai se auzi
pînă lîngă tron un strigăt de dreptate-al unui rob.
Îl chemară dinaintea şahului pe-acel jălbaş
care se plîngea de-oprelişti, şi naintea celor mari
l-aşezară. Cel puternic şah uimindu-se i-a zis:
„Dă-ne numele acelui care ţi-a adus sminteli!"
Omul scoase iar un răcnet şi îşi trase pumni în cap:
„O, măria-ta, dreptate! Sînt *Kavè*! Dreptate-ţi cer!
Fă-mi dreptate că-ntr-un suflet am venit şi-amarnic gem
şi te-nvinui doar pe tine! Dacă-ai vrea să fii direpţ,
oh, mărite şah, spori-vei însuţi marele-ţi noroc.
De atît amar de vreme, an de an, mă asupreşti,
şi adesea-ţi simt jungherul drept în inimă înfipt.

---

[1] *Parì*, zînă în mitologia Islamului.

Dacă n-ai vrut asuprirea-mi, de ce mîna ți-ai întins
spre feciorii mei? Avut-am șapteșpie feciori, și-acum
mi-a rămas doar unul singur. Dă-mi pe cel din urmă fiu!
Cugetă c-o viață-ntreagă inima-mi va arde-n chin.
Luminate șah, răspunde-mi ce rău, oare, ți-am făcut...?
Și de n-am greșit, tu, price nu-mi căta cu dinadins.
Oh, mărite șah, la anii mei gîndește-te puțin,
și nu-mi grămădi pe creștet droaie de nenorociri.
Vremea frîntu-m-a din șale, și în suflet nu mai simt
nici un licăr de nădejde, capu-mi de durere-i greu.
Nu mai am nici tinerețe, nici feciori, și nici un dor
nu ne leagă-n lumea asta, cum ne leagă de copii.
Însăși nedreptatea are-un început dar și-un sfîrșit,
și chiar asuprirea însăși are și ea un temei;
spune-mi din ce pricini, oare, verși pe mine nenoroc?
Sînt nevinovat, un faur; șahu-n cap îmi zvîrle jar!
Chiar dacă ești șah și dacă ești balaur rău la chip,
trebuie să-mi faci dreptate cel puțin cu-acest prilej.
Ești stăpîn pe cele șapte părți[1] din lume; de ce noi
parte-avem doar de necazuri, parte de nenorociri?
Socotează-ți cer, stăpîne, pentru cîte-ai făptuit,
și mira-se-va o lume. După ce socoată-mi dai,
lumea va vedea ce soartă mi-a fost dată pe pămînt:
șerpii să-ți hrănesc cu creieri de la toți feciorii mei!"
Șahul se holbă la faur și-ascultă tot ce i-a spus,
și se ului de cîte-i răsunară în urechi;
îi dădu-napoi feciorul și se strădui de zor
să-l cîștige pe părinte cu mieroase cuvîntări.
Șahul îi ceru la urmă să-ntărească mărturia,
cum făcuseră mai-marii. Kavè o ceti, pe loc,
spre bătrînii-mpărăției se întoarse și strigă:
„Oh, voi cîrdășiți cu *divul*, voi, păgîni, care v-ați smuls
dintru inimă-orice teamă de Stăpînul cel din cer,
v-ați întors spre iad cu trupul iară duhul l-ați supus
la poruncile-i cumplite! Ăst hrisov n-ăi iscăli,
că de șah nu-mi este teamă!" Se sculă, răcni prelung,
și-ntr-un tremur de mînie, rupse cel hrisov zdrobind
sub picioarele-i pecetea; și urmîndu-l pe fecior,
curtea părăsi și-n uliți urlet scoase ca turbat.

[1] Textual *șapte zone*; astrologii vremii împărțeau lumea în șapte zone corespunzătoar celor șapte planete din sistemul solar cunoscut pe atunci.

Cei mari dovedindu-i cinste şahului, i-au glăsuit:
„O, slăvite şah al lumii! Nici un vînt n-ar cuteza
năvălind din hău pe creştet, să vă facă vre un rău,
în zi grea de bătălie. De ce, oare, l-aţi cinstit
pe Kavè, murdar la vorbă, ca pe un prieten bun?
Rupt-a el şi mărturia care ne lega de voi,
şi a rupt orice supuneri care vi le datora.
Dusu-s-a purtînd în pieptu-i şi în capu-i doar un dor,
dor de răzbunare; parcă, parte-i ia lui Fereidun.
N-am văzut ceva mai groaznic nicicînd; sîntem uluiţi!"
Preaslăvitul şah al lumii le-a răspuns în chip vioi:
„Va să auziţi acuma lucru şi mai uimitor!
Cînd Kavè era subt poartă, cînd urechea-asurzitor
ne-a izbit-o cu strigarea-i, aţi fi zis că-n sală,-aici,
între el şi noi crescut-a piscul muntelui de fier;
cînd cu pumnii-n cap îşi trase (asta-i chiar de ne-nţeles!)
inima ne-a covîrşit-o. Nu ştim ce se va-ntîmpla,
nimeni încă nu cunoaşte taina zodiilor din cer!"
După ce Kavè afară-n uliţele mari ieşi,
gloata-n jurul lui se strînse, căci bazarul era-n toi;
el strigă, cerînd mulţimii, ea, să-i sară-ntr-ajutor,
şi chemă întreaga lume, direptate, ea, să-i dea.
Smulse şorţul cel de piele ce fierarii şi-l încing
dinainte, cînd ciocanul bate fierul înroşit,
şi-l înfipse-n vîrf de lance, colbul din bazar stîrnind.
Şi cu lancea-i într-o mînă merse faurul strigînd:
„Oameni, voi, cu falnic nume, voi, închinători la Cer,
voi, care-n adînc de inimi îl iubiţi pe Fereidun,
care vreţi să rupeţi toate lanţurile lui Zohhak;
haideţi să pornim de-a valma lîngă prinţul Fereidun,
şi la umbra măreţiei sale să ne odihnim!
Spuneţi că stăpînul vostru este însuşi *Ahriman*,
şi că-n inima lui neagră este Domnului vrăjmaş!
Acest şorţ, această treanţă, ne va face cunoscut
glasul mulţilor prieteni, dar şi-al mulţilor duşmani!"
Se-avîntă-ntre bravi şi-o gloată se şi strînse-n jurul său.
Prinse veste în ce parte se-află prinţul Fereidun;
fruntea-n piept punînd de-a dreptul spre-acest loc se îndreptă.
Şi-au ajuns pîn' la seraiul tînărului şah şi cum
îl zăriră de departe, ca un tunet au strigat.
El văzu în vîrf de lance şorţu-acela şi-l primi

ca pe-un semn de fericire. Şorţul îl împodobi
cu brocart din *Rum*[1] şi-i puse herb de aur ciocănit
şi bătut în pietre scumpe; lancea-n vîrf i-o-ncoronă
cu un glob lucios ca Luna, îi meni un bun noroc,
şi să fluture îi puse lungi eşarfe purpurii,
galbene şi violete; *steagul lui Kavè* i-a zis.
De-atunci toţi cei ce urcară-n tronul şahilor şi toţi
care-şi puseră coroană-mpărătească pe-al lor cap,
mai adaoseră şi-alte giuvaeruri din belşug
şorţului umil de faur şi brocarturi de-aur greu,
şi mătăsuri zugrăvite; şi-astfel steagul lui Kavè
s-a-ntocmit şi-n noaptea neagră, Soare mîndru strălucì,
şi o lume îşi aprinse inima nădăjduind[2].
(.....)

FEREIDUN VĂZU FETELE LUI GEAMŞID

Fereidun cu buzduganu-i ghintuit cu cap-de-bou,
sparse piepturile celor care îi ţinură piept;
sfărîmă cu buzduganu-i greu la căpăţîni de vraci,
divii de prin tot seraiul, toţi vestiţi şi preamăriţi;
se-aşeză în tronul celui ce la idoli se-nchina,
şi îşi puse talpa-n tronul lui Zohhak, îşi însuşi
-mpărăteasca lui coroană şi în locul lui şezu.
Scotoci seraiul mare dar nici urmă de Zohhak;
scoase din harem *perechea* minunatelor femei
cu ochi negri şi cu faţa Soarelui în miez de zi!
Porunci întîi să-şi spele trupurile lor şi-apòi
le spălă de întuneric duhurile. Le-arătă
calea Celui sfînt ce este-al lumilor judecător,
şi le curăţi de pete ruşinoase; au crescut

[1] *Rum* numeau persanii Bizanţul, Roma, Apusul creştin.

[2] Legendarul şorţ a rămas flamura imperiului persan pînă la căderea dinastiei Sasanizilor. De-a lungul veacurilor şahii au trebuit să-l lungească şi lăţească pentru a putea cuprinde giuvaerele adăugate, steagul ajungînd la o lungime de 7 m şi o lăţime de 5 m. În bătălia de la Kadesiah, din anul 15 de la Hegiră (637), steagul căzu în mîinile arabilor islamizatori, care-l rupseră în mici fîşii împărţindu-l ca pradă de război tuturor oştaşilor.

printre spurcaţi idolatri avînd duhul tulburat,
cum îl au cei ce se-mbată. Fetele lui şah Geamşid
cu ochi de narcişi udară-obrajii lor de trandafiri,
gura deschizînd naintea şahului, grăiră-astfèl:
„Fie să rămîi tot tînăr pînă lumea s-o-nvechi!
Care-i steaua-ţi fericită, care-i ramul ce purtă
un asemeni rod ca tine? Pe culcuşul unui leu
te-aşezaşi venind, războinic, omule viteaz şi bun!
Oh! Cît rău şi cîte chinuri îndurarăm de la cel
ce lui *Ahriman* se-nchină şi-are umerii şerpeşti!
Roata cerului rotit-a peste noi — de cîte ori? —
cît am îndurat necazuri de la un smintit de vraci.
N-am văzut un om pe lume dăruit cu harul tău
şi cu-atîta vitejie să se-ncumete-a privi
tronul lui Zohhak dorindu-şi să se-aşeze-n locul lui!"
Fereidun le-a spus: „Norocul şi-acest tron n-or rămînea
nimănuia pe vecie. Sînt feciorul lui Abtin,
lui Abtin preafericitul, cel pe care l-a fost prins
Zohhak vînturînd Iranul. Crud, pe tata l-a ucis,
şi-am pornit acum spre tronul lui Zohhak să mă răzbun.
El ucise însăşi vaca Purmajè, care mi-a fost
doică, şi avea ea trupul fără seamăn [1]. Ce-a dorit
omul scîrnav de la duhul necuvîntătoarei vaci?
Mă-narmai, de luptă gata, şi pornii de prin Iran
pentru cruntă răzbunare! Ţeasta i-o voi sfărîma
fulgerîndu-mi ghintuitul buzdugan cu cap-de-bou;
nici iertare şi nici milă de la mine n-o afla!"
Ascultînd aceste vorbe (duhul ei neprihănit
a-nţeles întreaga taină) îi răspunse Arnavaz:
„O, tu, Fereidun, eşti şahul hărăzit de-a nimici
vracii şi vrăjitoria, cel de-al cărui aprig braţ
trebuie Zohhak să piară, cel ce trebuie luptînd
lumea să ne-o mîntuiască. Sîntem surioare noi,
lujeri fără de prihană, os din os de şahi, şi lui
ne-am supus de frica morţii. Şahule, cine-ar răbda
să se culce, să se scoale c-un balaur drept bărbat?"
Fereidun răspunse: „Cerul dacă îmi va da de sus
direptate după voie, smulge-voi de pe pămînt
ghiara gàdinei spurcate, lumea s-o neprihănesc!

[1] În episodul *Naşterea lui Fereidun* Firdoùsi descrie vaca astfel: „Fiecare fir de păr strălucea-ntr-altă culoare, semănind cu un păun"

Trebuie acum să-mi spuneți unde-i șarpele proclet?"
Și femeile cu fața mîndră-i spuseră gîndind
că-*n sfîrșit* cel cap de șarpe va să cadă sub tăiș.
Ziseră: „S-a dus în țara vrăjilor, în Hindustan [1],
vrăji să facă. Și pe-acolo, de pe umeri vor zbura
mii de capete de oameni ce-or muri nevinovați;
teme-se de nenoroace de pe cînd un înțelept
îi prezise că pămîntul mîntuit va fi de el,
că altcineva veni-va să-i ia scaunul de șah
și-o să facă să-i pălească tot norocul de acum.
Inima îi arse-n flăcări și de-această piază rea
viața-i se făcu amară; și-atunci sînge el vărsă
de la biete dobitoace, de la bieții muritori,
și umplînd cu sînge-o baie și-n ăst chip nădăjduind
că va-ntoarce zodii rele, zodieri cum i-au prezis,
își spălă în sîngiuri capul și tot trupu-și îmbăie.
În estimp, de-acele chinuri care le-ndura din vremi
de la șerpii de pe umeri, mintea i se tulbură;
el fugi din țară-n țară, însă cazna celor șerpi,
geană nu-i lăsă în geană să le-nchidă pentru somn.
Dar acum veni sorocul de-a se-ntoarce printre noi,
căci nicicînd un loc statornic pre pămînt nu-și va găsi."
Astfel, inimă zdrobită, preafrumoasa-i povesti
taina-aceasta și viteazul cel cu fruntea lîngă cer
își plecă-ncordat urechea, vorbele-n auz sorbind.

FEREIDUN ÎL PUSE-N LANȚURI PE ZOHHAK

(.....) [2]
Mîniat de-aceste vorbe, Zohhak se și pregăti
să se-ntoarne. De îndată porunci să-i pună șea
calului ușor ca vîntul și cu ochi străpungători.
Iute se porni cu oastea lui de *divi* și de viteji.

[1] *Hindustan*, numele indian al Indiei.

[2] Părăsind tronul, Zohhak își lăsă locțiitor pe Kanderev. Acesta fugi la Zohhak și-i stîrni gelozia povestindu-i cum fetele lui Geamșid au devenit țiitoarele lui Fereidun.

Năvăli pe ocolite căi şi-ajunse la serai
pe terase, lîngă poartă, dus de-al răzbunării gînd.
Cînd zăriră-n zare oastea tînărului Fereidun,
toţi s-au furişat pe-aceste ocolite căi sărind
de pe cai de bătălie — pe-o fîşie de pămînt.
Porţi, terase, erau toate-ncoronate cu mulţimi
din cetate, cu oricine mai ţinea o spadă-n mîini;
toţi îl ridicară-n slavă pe Fereidun, fiindcă toţi
sîngeraseră în inimi de-asuprirea lui Zohhak.
De pe mùri şi coperişuri se porniră-n ropot ploi
cu olane şi pietroaie; şi plouă-n cetate cu
izbituri de lucii spade; şi săgeţi din lemn de plop
ca o grindină căzură dintr-un nour de catran;
nimeni, de-nturna pămîntul, nu-şi găsea vrun adăpost.
Toţi cei tineri din cetate, toţi cei vîrstnici şi căliţi
în războaie - se uniră cu-ai lui Fereidun viteji,
şi scăpară de puterea vrăjitorului Zohhak.
Munţii răsunară-n clocot de războinicii strigînd,
şi pămîntul subt copite tremură-n galop de cai.
Peste creştete, deasupra, nor de pulberi se stîrni
şi cei vajnici despicară-n inimi stîncile cu lănci.
Izbucni prelung un strigăt chiar din templul focului:
„Dacă fiara din stihie s-ar fi ridicat pe tron,
noi i-am fi-mplinit porunca, tineri şi bătrîni, supuşi,
dar nu-l mai răbdăm în tronu-i nici o clipă pe Zohhak,
scîrnavul ai cărui umeri poartă cei doi negri şerpi!"
Oastea şi locuitorii din cetate, cot la cot,
toţi se-ncinseră la luptă, mulţi şi-asemeni unor munţi,
pînă cînd peste cetatea strălucită se-nălţă
negură de colb amarnic, Soarele întunecînd.
Gelozia aţîţîndu-l pe Zohhak se-ncumetă
oastea să şi-o părăsească, să se-ntoarcă la serai;
el, din tălpi şi pînă-n creştet, puse platoşa-i de fier
nimeni să nu-l recunoască din mulţime şi urcă
iute în seraiul falnic aducîndu-şi un arcan
de şaizeci de coţi lungime. O văzu pe Şahrinaz
cu ochi negri — aşezată lîngă şahul Fereidun —
galeşă întruchipare de vrăjite gingăşii;
cu obraji frumoşi ca ziua între plete: două nopţi;
buzele-i şopteau blestème împotriva lui Zohhak.

El recunoscu în sinea-i că e-n voia Domnului
şi că n-are vreo nădejde să se mîntuie de rău.
Gelozia îi încinse creierul; îşi azvîrli
după meterez arcanul şi nemaigîndind la tron,
preţ nemaipunînd pe viaţă, de pe falnicul serai
se-aruncă-nlăuntru, trase un jungher din teacă dar
taina nu-şi trădă şi gura şi-o-ncleştă strîngînd în pumn
luciul său pumnal şi, dornic sînge de-a vedea curgînd
dintr-un sîn de floare crudă şi cu faţă de *parî*,
se-azvîrli de la-nălţime. Prăvălindu-se de sus
şi-atingînd din zbor pămîntul - - precum vîntul, Fereidun
prinse iute buzduganul ghintuit cu cap-de-bou
şi-l izbi în cap pe Zohhak, încît chivăra-i plezni!
Dar în grabă fericitul *Seroş* [1] se-arătă şoptind:
„Nu-l ucide, căci sorocul încă nu i s-a-mplinit!
L-ai sfărmat, acuma leagă-l fedeleş ca pe-un pietroi
şi-l du pînă unde două stînci s-or strînge-n faţa ta.
Cel mai bine-i să-l înlănţui înăuntru-acestor stînci,
unde nu vor mai pătrunde nici prieteni, nici părtaşi."
Fereidun îl înţelese şi, nezăbovind de loc,
o curea tăiè din pielea unui leu şi îi legă
mîinile şi pe la mijloc, àstfel că un elefant
groaznic nu putea să rupă straşnicile-i legături.
(.....)
Oastea se porni să iasă din cetatea ce-ndură
pacostea amar de vreme, şi-l tîrî încătuşat
pe Zohhak şi-acoperindu-l de ocară, îl zvîrli
pe-o spinare de cămilă. Fereidun îl însoţi
pînă la Şir-Khan. Aceasta dacă tu poţi să pricepi,
cugetă cît de bătrînă-i lumea, cîte vieţi de vieţi
au trecut pe munţii-aceştia şi pe-aceste şesuri, şi,
cîţi vor trece încă şi-ncă . . .
(.....)
. . . Şi îl duse Fereidun
iute, bidiviu de cursă, pe Zohhak şi-l cetlui
sus pe munte, pe vulcanul Damavand; cînd îi trecu
peste legături noi lanţuri, răul sorţii nu lăsă
nici o dîră-n omenire [2]. Şi-astfel numele Zohhak

[1] *Seroş*, duh bun din mitologia persană.

[2] Cu alte cuvinte, soarta a încuviinţat pedepsirea lui Zohhak, nepedepsind restul semenilor de pe pămînt.

josnic deveni ca praful, lumea se şi lecui
de tot răul ce-i făcuse; smuls, Zohhak, dintre ai săi
şi supuşi, avu lăcaşul pe o stîncă-nlănţuit.
Fereidun alese-n munte locul strîmt şi dibăci
între stînc o văgăună groaznică şi fără fund.
Cuie grele-aici aduse şi le-nfipse-n el adînc,
fără să-i străpungă ţeasta; braţe încă-i pironi
pe cea stîncă să rămînă viu în chinul lui prelung.
Astfel răstignit rămase, pieptu-i sînge şiroind
pe pămînt. Vai! să nu facem rău pe lume cît trăim;
doar spre bine să ne-ntoarcem mîinile, căci bun şi rău
s-or sfîrşi pe totdeauna: cel mai bine e să laşi
fapte de ispravă-n urmă-ţi. Nu mi te vei bucura
pe deapururi de-avuţie, de-aur şi seraiuri mari,
dar vei rămînea în graiul lumii ce te-o aminti,
şi aceasta să nu-ţi pară chiar un lucru fără preţ.
Fereidun n-a fost un înger — numai chihlimbar şi mosc,
ci fiind şi drept, şi darnic, nume bun şi-a cîştigat.
Fii şi drept, şi fii şi darnic, şi vei fi un Fereidun.
Început făcînd din faptă, lumea mîntuì de rău.
Cea mai mare dintre fapte fost-a că l-a pedepsit
pe Zohhak cel strîmb şi mîrşav; cea de-a doua faptă-a fost
că şi-a răzbunat pe tata şi pămîntu-a primenit;
cea de-a treia, că o lume mîntuì de-atîţi smintiţi,
şi o smulse din spurcata ghiară-a celor ticăloşi.

VI

FEREIDUN

(şăhia lui a durat cinci sute de ani)

(.....)

FEREIDUN ÎŞI ÎNCERCĂ FECIORII

Fereidun prinzînd de veste că tustrei feciorii-i vin,
se şi puse în mişcare; vru să-i cerce de-au curaj,
să-şi alunge îndoiala. În balaur s-a schimbat,
de ziceai că nu-i în stare să-l înfrunte nici un leu;
el răcni, şi cu pornire iute spumegînd cumplit,
revărsă pe gură flăcări; cînd feciorii lui tustrei
şi-i văzu mai de aproape prin colb mare înotînd,

ca trei munţi de întuneric, pulberea o răscoli
prin turbatele lui zbateri, şi prin urlete prelungi
lumea o umplu de vuiet; şi se năpusti întîi
la cel mare, rang de seamă, diadem purtînd pe cap.
Prinţul zise: „Înţeleptul şi prevăzătorul om
nu dă piept chiar cu balauri!" El se întoarnă pe loc
şi fugi de matahală; taică-său cătă atunci
la ceilalţi. Cînd mijlociul îl văzu, din spate-şi luă
arcul şi-ncordîndu-l, zise: „Nevoit de eşti să lupţi,
ce-are-a face de-i leu groaznic sau vrun cavaler viteaz?"
Dar mezinul cînd ajunse lîngă ei şi cînd zări
gădina, un răcnet scoase şi într-astfel glăsui:
„Piei din ochii noştri! Nu poţi, crocodil cu trup solzos,
să stai leilor în cale! Dacă vei fi auzit
despre Fereidun o vorbă, te păzeşte ca nicicînd
să nu te mai porţi asemeni, căci sîntem feciorii săi,
cîteşitrei armaţi cu suliţi, şi la luptă nenfricaţi!
Părăseşte-această cale care nu-i a bine, nu-i,
sau cununa duşmăniei ţi-o voi îndesa pe cap!"
Preamăritul lor părinte, cînd văzu şi auzi,
firea tuturor ghicind-o, ca-n pămînt se mistui.
Se ivi, schimbat în tată, cu alaiu-i cuvenit,
tîmpine[1] duruitoare şi-elefanţii nemblînziţi
şi în mînă buzduganul ghintuit cu cap-de-bou.
Dinapoia lui mai-marii oastei se ţinură drepţi,
lumea parcă înflorise sub privirea lui de şah.
Cînd măriţii prinţi veniră dinaintea lui, pe jos
alergară sărutîndu-i urma tălpilor în colb,
buimăciţi şi de ţimbale şi de elefanţi răgind.
Tatăl le întinse mîna şi pe rînd îi mîngîie,
dăruindu-i fiecărui cinstea ce şi-o merita.
Cînd se-ntoarse în seraiul strălucit, el se rugă
Domnului în taină mare, laude-aducînd prelungi
Ziditorului, şi-n sinea-i îşi şopti că bună, rea,
soarta vine de la Domnul; şi chemă cei trei feciori
îmbiindu-i să se-aşeze pe strălucitorul tron,
şi le zise: „Cel balaur groaznic care-ameninţa
lumea-n suflu-i s-o cuprindă, fost-am însumi eu şi-am vrut

[1] *Timpină*, un fel de tobă cu zurgălăi întrebuinţată în Orient la sărbători şi la întîmpinarea duşmanului pe cîmpul de luptă.

să cunosc tăria voastră; cunoscînd-o, am pierit
bucurîndu-mă în taină. Vreau acuma să vă dau
nume mîndre cuvenite unor oameni chibzuiți.
Tu, cel mare, să porți nume *Salm* (fie ca orice dor
să ți se-mplinească-n lume!) pentru că ai căutat
teafăr să te scapi din ghiara crîncenului crocodil,
și te-ai dat din cale-n lături; cine nu dă înapoi
cînd dă ochi cu elefantul sau cu leul sîngeros,
spuneți-i că mai degrabă e nebun decît viteaz.
Cel de-al doilea-arătîndu-și încă de la început
vitejia și curajul decît focul mai aprins,
Tur numi-l-voi, leul vajnic și pe care-un elefant
spumegînd nu-l va învinge; pentru cel ce-o sta în tron
i se cere-ntîi vîrtutea de-a fi om cutezător,
altcum n-o purta coroană cînd lipsit e de curaj.
Cel mezin, cu ochii-n patru și viteaz e priceput
să dea zor și să-ntîrzie; între foc și-ntre pămînt
și-a ales la mijloc locul, ca un bun sfătuitor;
pe cît de viteaz, se-arată îndrăzneț și grijuliu,
lumea trebuie ca fala să i-o-nalțe-n preamăriri.
Iradj este demnu-i nume; fie-i singurul lui gînd
a puterii poartă, fiindcă firea blîndă-și dovedi
mai întîi, dar și-ndrăzneala-n ceasul de primejdie.
Și-acum vreau cu bucurie buzele-mi să le deschid
pentru a le da un nume fiicelor Arabiei [1]
cu îmbujorate fețe de *pari*". Și-apoi numi
pe-a lui Salm femeie mîndră, Arzuì, pe a lui Tur,
Mah Azadeh Khui, și pe-a lui Iradj o numi Sahì
cu picioare norocoase, ei, strălucitoarea stea
Suhail [1], în frumusețe, biată slujitoare-i e.
Apoi Fereidun aduse zodiacul semnelor
rotitoare-n hău, din care zodierii ne prezic;
puse cartea dinainte-i și ceti pentru feciori
semnele zodiacale; și găsi că fiul Salm
n-are-n horoscop planetă alta decît Jupiter
drept în semnul de lumină al *Săgetătorului.*
Trecu și la horoscopul lui Tur, fiul cel măreț,
și-l găsi sub mîndrul Soare drept în semnul *Leului,*

[1] Cele trei fiice ale șahului din Yemen peținte de cei trei feciori ai lui Fereidun.
[2] *Suhail,* Kanopus, Canope, cea mai strălucitoare stea, după Sirius, de pe bolta emisferei sudic

prevestindu-i vitejie. Aruncîndu-şi, în sfîrşit,
ochii şi pe horoscopul norocosului Iradj,
îl văzu sub schimbătoarea Lună-n semnul *Scorpiei*.
Zodia-asta veninoasă arătă că i-a urzit
doar nenorociri şi lupte lui Iradj, mezinul fiu.
Şahul se mîhni de-aceea şi amar din piept oftă.
El văzu că doar urgie Ceru-aduce lui Iradj
şi de loc nu se apleacă peste el mai drăgăstos,
şi că gîndurile sale,-asupra-acestui fiu ce-n piept
are-un cuget de lumină, doar răuvoitoare-i sînt.
(.....)[1]

ŞTAFETA LUI SALM ŞI TUR CĂTRE FEREIDUN

Îşi aleseră atuncea un *mubed* clarvăzător,
cap avînd de-ajuns şi darul de-a grăi şi-a învăţa
pe de rost o cuvîntare; alungară dintre ei
pe străini şi uneltiră vicleşuguri fel-de-fel.
Salm vorbi apoi cu-asprime, izgonind din ochii săi
tot ce-i bună-cuviinţă pentru însuşi taică-său.
Solului îi zise: „Grabnic să mi te porneşti la drum,
şi să nu mi te atingă nici furtună şi nici colb;
mînă mai dihai ca vîntul pînă-ajungi la Fereidun,
de nimica să nu-ţi pese, drumul doar să-ţi urmăreşti.
Cînd vei fi ajuns acolo, în serai la Fereidun,
dă-i închinăciuni din partea celor doi feciori zicînd:
«Temători să fim deapururi de cel Nalt şi pre pămînt
şi în ceruri. Tinereţea slobodă-i a năzui
să apuce bătrîneţea, însă părul coliliu
niciodată n-o s-apuce să mai fie negru-corb.
Cu cît prelungeşti şederea pe acest tărîm îngust,
cu atît ţi se-ngustează vecinicul lăcaş din cer.

[1] Urmează episodul *Fereidun împarte lumea între feciorii săi*, din care reiese că Salm luă Bizanţul şi Soarele-Apune, Tur luă Turkestanul şi Kitaiul (China), iar Iradj luă Iranul.

Domnul sfînt ţi-a dat Pămîntul de la Soarele-orbitor
pînă la ţărîna neagră; dar din toate ţi-ai ales
calea, sfatul lăcomiei, şi tu seama n-ai ţinut
de a Domnului poruncă, silnic te-ai purtat şi strîmb,
şi la împărţirea lumii n-ai căutat să fii direpţ.
Trei băieţi aveai acasă, toţi viteji şi grijulii,
care din copii cum fost-au, se schimbară-n trei bărbaţi;
la nici unul nu aflat-ai vre un merit osebit,
capul să şi-l sumeţească decît fraţii mai presus.
Dar pe unii doborîndu-i cu veninul tău cumplit,
l-ai săltat în nori pe altul, şi coroană-n cap i-ai pus,
şi l-ai aşezat în scaun, şi-ochii tăi se odihnesc
bucuroşi numai pe dînsul. Noi nu-i sîntem mai prejos,
nici prin tată, nici prin mamă, nici n-am fost nedemni de tron.
Oh, tu şahinşah al lumii, de dreptăţi împărţitor,
fie ca astfel de faptă laude să n-aibă-n veci!
Cînd coroana va să cadă de pe-acest cap de-o parà,
şi cînd lumea izbăvită fi-va de acest Iradj,
dă-i atunci şi lui, departe, un ungher pe-acest pămînt,
să se-aşeze, slab, acolo, dat uitării, precum noi;
de nu-i dai, noi călăreţii vom mîna din Turkestan
şi Kitai, şi toţi vitejii cei din Rum care-s setoşi
de al răzbunării sînge, şi-oastea de străjeri cumpliţi
fulgerînd din buzdugane, şi-om zdrobi noi pe Iradj
şi Iranul, mîndra-i ţară!»" Şi *mubedul* ascultînd
o ştafetă-atît de aspră, buze, de pămînt, lipi
şi plecă; sărind în scară şi pe şea porni-n galop,
de ţîşnită din potcoave, lungi, scînteile pe vînt.
(..... ....)

RĂSPUNSUL LUI FEREIDUN CĂTRE FECIORII SĂI

Fereidun cu încordare vorbele i le-ascultă
şi i se încinse mintea pe măsură ce-a-nţeles.
Către sol acestea zise: „O, tu, omule-nţelept,
n-ai de ce să-mi ceri iertare în aceste trebi, de fapt
m-aşteptam demult la ele, inima mi le şoptea.

Spune-le acestor oameni mîrşavi şi nesăbuiţi,
Ahrimanilor acestor doi cu gîndul înrăit:
« Fereidun se fericeşte firea că v-aţi arătat.
Credeţi c-adăstam eu, oare, de la voi închinăciuni?
De-aţi zvîrlit din mintea voastră sfaturile ce v-am dat,
n-aţi deprins voi nici o boabă din ce este înţelept.
N-aveţi frică nici ruşine-n faţa Celui preaînalt,
fără nici o îndoială n-aveţi alte plănuiri
decît ce mi-aţi dat de veste. Părul meu a fost cîndva
negru şi lucios ca smoala, şi statura mea a fost
dreaptă cum e chiparosul, şi-a fost Lună chipul meu;
însă cerul ce spinarea mi-a încovoiat-o mult,
dăinuie şi se roteşte cum deapururi s-a rotit.
Viaţa merge-n faţa voastră darnică dar nu va fi
pe deapururi şi aceeaşi. Pe Acela preaînalt
şi preasfînt, pe mîndrul Soare şi pe rodnicul Pămînt,
şi pe tron şi pe coroană, pe Luceafăr şi Crai-Nou —
jur că nici o nedreptate, nici un rău nu v-am făcut!
Adunat-am în divanul meu la sfat pe înţelepţi,
pe *mubezii* şi-nvăţaţii cetitori în zodiac;
multă vreme cheltuit-am pentru a-mpărţi direpţ
lumea după direptate; şi noi toţi am căutat
să o facem cum se cade, nedreptatea pentru noi
nefiind nici începutul, nici sfîrşitul nefiind;
temerea de Domnu-n inimi ne cutremura adînc;
n-am vrut pre pămînt să facem decît bine orişicui.
Dacă doar prin străduinţa-mi oamenii au semănat
ţarina cea roditoare, n-am voit de loc să las
neamurile-n patru unghiuri să se-mprăştie şi-atunci
zisu-mi-am: Vreau ca puterea tronului s-o-ncredinţez
celor trei feciori preavrednici! Însă astăzi *Ahriman*
de la cugetu-mi şi de la părinteşti povăţuiri
v-a întors spre strîmbătate şi spre oarbe-apucături.
Vedeţi dacă,-atotputernic, Domnul va voi şi El
cele încuviinţate doar de voi şi înde voi.
Doar o vorbă vă voi spune dacă ascultare-mi daţi:
veţi culege-ntotdeauna ceea ce aţi semănat.
Astea-mi spuse călăuzul vieţii mele: « *Pentru noi*
e un alt lăcaş ce-i vecinic. » Voi doriţi să v-aşezaţi
pe-un tron şubred şi vremelnic; de ce àstfel voi pe *Div*
l-ascultaţi ca pe un sfetnic? Ăst balaur, teamă mi-i,

duhul că vi-l prinde-n ghiare, să nu scape de-acest trup.
Mi se-apropie sorocul lumea să o părăsesc,
și de-acuma pentru-asprime și mînie n-am răgaz.
Iată, ascultați voi sfatul ce vi-l dăruie-un bătrîn,
tată-a trei feciori de vază: cînd din inimă s-a stins
patima învăpăiată, atunci pulberi de pe drum
și-ale șahilor haznale sînt la fel, același preț;
cine fratele își vinde pentr-un petec de pămînt,
nu-i în ochii noștri-odraslă dintr-un neam neprihănit.
Lumea a văzut și încă va să vadă mulți ca voi,
dar n-o rămînea, supusă, nimănui de pre pămînt.
Bine știți că Ziditoru,-n ziua Marii Judecăți,
poate să vă dea iertare; căutați-l, vă-ngrijiți
de-astă cuminecătură, și căutați adînc de-aici,
scurtă să vă fie-osînda!»" Solul ascultînd smerit
vorbele acestea-ndată buze, de pămînt, lipi
și se-ntoarse. Părăsindu-l pe Fereidun, se porni
parcă înfrățit cu vîntul. Cum pieri acel trimis
al lui Salm, el, șahinșahul, taina și-o dezvălui.
Lîngă el chemă în față pe Iradj, măritul prinț,
arătîndu-i viitorul și zicîndu-i: „Frații tăi
însetați amar de lupte, către noi s-au fost pornit
dinspre Soare-Apune unul, altul dinspre Zori-de-Zi.
Zodiile le ursiră să-ndrăgească răul fapt;
apoi ei primit-au parte două țări fără de rod.
Fratele nu-ți va rămîne frate-atîta vreme cît
ai pe capul tău coroană; nu se vor mai aduna
lîngă tron, cînd rumeneala de pe chip îți va păli.
Dacă spada te îmbie, capu-ți buimăci-se-va
de atîta dezbinare. Asta-i taina ce-am aflat
de la doi feciori din două margini de pămînt și cer.
Spre război de simți imbolduri, te gătește de război,
și haznaua ți-o deschide, brațele spre-a le-narma.
Mîna-ntinde-ți-o spre cupă dimineața cînd te-nfrupți,
altcum ei cina-vor seara biruind asupra ta.
Fiul meu! în largul lumii nu-ți căta apărători,
căci te-or apăra dreptatea, nevinovăția ta!"
Virtuosul Iradj, fiul drăgăstos, privi adînc
pe slăvitul său părinte, și într-àstfel îi grăi:
„O, tu, șahinșah, gîndește ce lipsită-i de temei
viața noastră ce va trece peste noi precum un vînt!

Omul cu-nţeleaptă minte poate, oare,-a se mîhni?
Mersul vremii veşteji-va trandafirii din obraji
şi întuneca-va ochiul duhului strălucitor.
Viaţa la-nceput comoară-i, grea osîndă-i la sfîrşit,
pînă vom lăsa în urmă trecătoru-acest lăcaş.
Fiindcă pat ne-o fi ţărîna şi-om avea drept aşternut
cărămida, de ce, oare, astăzi să sădim un pom,
pom a cărui rădăcină sînge roşu va sorbi,
ca să pîrguiască rodul răzbunării peste vremi?
Lumea a văzut mulţime de stăpîni cum sîntem noi,
cu pecete şi cu spadă, şi-o să vadă după noi
mulţi stăpîni, dar răfuiala n-a intrat în obicei
la cei şahi ce ne lăsară moştenire tronul lor.
Vrînd să fiu cu şahu-asemeni în frumoasele-i purtări,
nu-mi voi pierde trecătoarea viaţă spre a face rău.
Şi nu-mi pasă de coroană, nici de tron şi diadem;
mă voi duce dinaintea celor doi neînarmat,
şi grăi-le voi acestea: « O, voi fraţilor vestiţi,
care-mi sînteţi dragi ca ochii trupului şi duhului!
Price nu-mi căutaţi şi-n taină împotrivă-mi nu urziţi
gînd răzbunător; n-au ură cei ce cred în Cel-de-Sus.
Nu vă puneţi voi nădejdea-n lumea asta, şi vedeţi
cît rău lui Geamşid i-aduse, care pînă la sfîrşit
fu silit să lase lumea, fără-ai fi de vrun folos:
tron, coroană, cingătoare — nu i-a mai rămas nimic.
Voi, de-asemeni şi eu însumi trebui-vom la sfîrşit
să-ncercăm aceeaşi soartă. » Le-oi întoarce inima
cea de răzbunare plină iar pe drumul de lumini;
oare, aş putea pe dînşii mai vîrtos să mă răzbun?"
Şahul Fereidun îi zise: „Înţeleptul meu fecior,
fraţii tăi rîvnesc doar vrajba, tu, doar sărbători rîvneşti!
Mi-amintesc de-această spusă: « *Nu mi te mira de loc*
că strălucitoare-i Luna »; dacă-ţi place ăst răspuns
către fraţi, plin de vîrtute, văd că singur ai ales
dragostea şi legătura sîngelui din cîteşitrei.
Dar cel cu-nţeleaptă minte, cînd îşi lasă al său cap
fără preţ sub răsuflarea unei gădine cu solzi,
la ce poate să s-aştepte? La venin mistuitor
de balaur: asta-i firea care i-a fost dată lui
de Acel Atotputernic. Însă, dragul meu fecior,
dacă hotărît-ai àstfel, pregăteşte-te de drum;

porunceşte-le, din oaste, la cîţiva din slujitori
bravi pe drum să te-nsoţească. Eu voi scrie, tremurînd
în neliniştea-mi din cuget, o scrisoare către fraţi,
şi nădejde trag ca teafăr, sănătos să te întorni,
fiindcă inima-mi va bate fericită să te văd".

IRADJ PURCESE CĂTRE FRAŢII SĂI

Şahinşahul lumii scrise un răvaş la cei doi şahi,
unul de la Soare-Apune, altul de pe la Kitai.
Pe-a scrisorii frunte puse-o rugă spre Cel vecinic viu.
Zise el: „Aceste rînduri fie să dea bunul sfat
celor doi sori preaputernici, celor doi mari înţelepţi,
doi viteji, doi şahi ai lumii, doi stăpînitori de tron:
în Kitai şi-n Soare-Apune, de la cel care văzu
lumea-n fel şi fel de chipuri, scoase tot ce-a fost ascuns,
cumpăni în mînă-i spada grea şi greul buzdugan,
şi cu strălucire-ncinse strălucitele cununi;
cel ce poate să preschimbe noaptea într-un miez de zi,
poate la haznà deschide poarta spre nădăjduiri
sau spre grozăvii cumplite, el cel care-a uşurat
chinurile toate, lumii dîndu-i slavă doar prin el.
Nu vă cer nici diademuri, nici comori ce-aţi adunat,
nici coroane, şi nici tronuri; cer atît: tustrei feciori
traiul să şi-l ducă paşnici şi ferice prin acest
rod al chinurilor mele. Frăţiorul vostru mic,
căruia vă-mpotrivirăţi, cu mînie, pe cînd el
n-a făcut rău nimănuia, iată-l, alergă la voi
pentru-a voastră grea mîhnire; dornic de a vă vedea,
de pe cap zvîrli coroana, mai de preţ fiindu-i voi,
cum stă bine unui frate. Coborît-a de pe tron,
şi sări în şea pe calu-i, şi supunerea şi-a-ncins.
Fiindcă el e cel mai tînăr, fiindcă el e cel mai demn
de o gingaşă iubire, cinste-i daţi, fiţi buni cu el,
voi, un cuget zămisliţi-i, cum eu trupu-i zămislii;
după ce trei-patru zile va petrece lîngă voi,

trimiteţi-mi-l acasă şi mai plin de noi vîrtuţi."
Puse-a şahului pecete pe scrisoare, şi Iradj
părăsi palat şi tată şi îşi căută de drum.
Îşi luă cîţiva în ceată şi mai tineri şi bătrîni,
după cum e trebuinţa cînd mi te călătoreşti.
Cînd la fraţii săi ajunse, nici în gînd nu bănui
neagra lor precugetare. Fraţii, după obicei,
îl întîmpinară-n cale; lepădară-n faţa lui
armele zăngănitoare; cînd văzură chipu-i plin
de-o frăţească duioşie,-ntunecatele priviri
şi le-ntunecară încă; el sclipind de drăgăstos,
ei mocnind de reavoinţă, prinseră a-l întreba
într-un fel la care dînsul nu putu să dea răspuns.
Clocotiră-n ei de ură, el netulburat de loc,
şi-astfel cîteşitrei intrară fraţii într-un mîndru chioşc.
Ochii tuturor din oaste se-ndreptară spre Iradj,
întrucît era el vrednic de coroană şi de tron.
Inimile lor bătură mai avan, atît de mult
îl şi îndrăgiră-oştenii; duhul lor şi ochii lor
străluciră de iubire, de icoana lui vrăjiţi.
Rînduri rupseră *vitejii* şi-adunaţi, doi cîte doi,
laolaltă şi în taină, preamăriră pe Iradj
şi îşi ziseră: „El singur de împărăţie-i demn,
diademul stăpînirii fie ca să-l poarte el!"
Salm pe-ascuns pîndindu-şi oastea, mintea i se tulbură
de-a vitejilor simţire. Buzna el intră în cort,
plin fu pieptu-i de mînie, plin ficatu-i de venin,
plină fruntea-i de-ncruntare; slobozi pe cei din cort.
Salm şi Tur se aşezară şi sfătuitorii lor.
Flecăriră pe şoptite despre-ntreaga stare-a lor,
despre ţară şi coroane ale celorlalte ţări.
Zise Salm lui Tur în miezul tainicei întrevorbiri:
„De ce luptătorii noştri se-adunară cîte doi,
muţi, doar din priviri grăindu-şi? N-ai văzut, cînd ne-am întors,
cum, din toţi cei de pe cale, nimenea de pe Iradj
nu-şi mai dezlipea privirea? Altele-au fost două oşti
a doi şahi pe cînd ieşit-au, şi-altele pe cînd intrau.
Inima cernitu-mi-s-a din pricina lui Iradj,
gînduri grămădind pe gînduri se-nălţară-n duhul meu.
Privind oştile a două ţări ce ale noastre sînt,
am văzut că amîndouă ascultare vor să-i dea

numai şahului cel tînăr. De nu-l smulgi din rădăcini,
prăbuşi-te-vei din tronu-ţi drept sub talpa lui Iradj!"
Mai apoi se ridicară şi de-a lungu-ntregii nopţi
se trudiră laolaltă întocmindu-şi planul lor.

IRADJ ESTE UCIS DE FRAŢII SĂI

Grea, perdeaua de-ntuneric de pe Soare se săltă,
şi de-ndată Aurora-n lume somnul risipi,
şi cei doi ardeau de dorul lor nebun de a-şi spăla
ochii-n sîngele ruşinii. Merseră cu pas trufaş,
şi spre corturi se-ndreptară, corturile lui Iradj.
Şahul îi văzu din chioşcu-i, şi naintea lor ieşi
inima lui iubitoare. Ei intrară-n cort cu el,
şi de-ndată-l încolţiră c-o mulţime de-ntrebări.
Tur îi zise: „Cînd mai tînăr decît noi eşti tu, de ce
ţi-ai pus diadem pe creştet? Bine-i în Iran să stai
sus pe tronu-mpărăţiei, cînd eu gata-s de-a pica
rob la poarta turkomană [1]? Vîrstnicul tău frate, vai!
se mîhneşte-n Soare-Apune surghiunit, iar tu, fălos,
ţi-i coroana-n naltul frunţii şi sub talpă strîngi comori!
Iată ce-mpărţeală strîmbă ne-a făcut cel însetat
de-asuprire; doar spre tine, cel mai fraged dintre fii,
faţa şi-a întors moşneagul." Cînd Iradj îi auzi
spusele lui Tur, răspunse glăsuind în graiu-i sfînt:
„O, stăpîn flămînd de faimă! Dacă-n inimă doreşti
să te simţi ferice, cată clipa dulcelui răgaz.
Nu mai vreau de-acum coroana de pe fruntea-atîtor şahi,
nu vreau tron, nu vreau putere, nu vreau faimă şi nici oşti,
nu mai vreau eu nici Iranul, nici Apus, nici Răsărit,
şi nici larga faţă-a lumii! O domnie de-o sfîrşi-n
dezbinări va fi o cinste, biata, vrednică de plîns!
Chiar cînd însăşi nalta boltă-a cerului îţi va purta
şeaua, la sfîrşitul vieţii vei avea drept aşternut

[1] Adică la poarta Turanului. Turkestanul de astăzi.

doar atît: o cărămidă. Dacă-n tron, peste Iran,
şah am fost, mă lepăd astăzi de coroană şi de tron,
şi vă dărui diademuri şi peceţi împărăteşti;
dar nu-mi mai căutaţi pricină. N-am venit să vă izbesc,
nici cu braţe de războinici, şi nu vreau eu inima
nimănui să se-ntristeze. Nu cer lumea-a stăpîni,
dacă asta vă mîhneşte, nici cînd nu ne-om mai vedea.
Sînt deprins cu umilinţa, legea-mi spune să fiu om".
Tur, aceste vorbe sfinte, le-ascultă precum un surd.
Nu luă nimic aminte, duhul împăciuitor
al lui Iradj nu-i plăcuse. De pe scaunu-i sări
mînios, drept în picioare, mai la fiece cuvînt.
El lăsă deodată locul unde mai întîi şezu,
prinse-n mînă greu-i scaun de-aur şi-l izbi în cap
pe Iradj, stăpînul lumii, care-i mai ceru-n genunchi
îndurare pentru viaţă: „Teamă n-ai de Cel-de-Sus,
milă n-ai de-al tău părinte? Asta e voinţa ta?
Nu mă omorî, căci Domnul la sfîrşit te va sili
doar prin cazne să răscumperi sîngele ce mi-l vărsaşi!
Nu te face ucigaşu-mi: de-astăzi nu vei mai vedea
nici o urmă din fiinţa-mi. Te îndùplecă puţin,
şi-ai să poţi aceste două lucruri să le-mpaci acum:
că tu ai primit viaţa, şi că altuia i-o iei!
Nu fă rău la o furnică ce tîrăşte-un bob de grîu;
are-n trupu-i o viaţă dulce, singurul ei bun.
Mulţumi-mă-voi din lume cu cel mai umil ungher,
unde cîştiga-voi pîinea-mi doar prin truda-acestor mîini.
De ce te-ai încins tu grabnic pentru-al fratelui omor?
De ce vrei să-i arzi tu pieptul celui tată-mbătrînit?
Ai rîvnit la stăpînirea lumii, iat-o stăpîneşti;
nu vărsa frăţescul sînge, nu te răscula păgîn
împotriva Celui care-i Şahinşah pe Univers!"
Ascultînd aceste vorbe, mijlociul n-a răspuns;
pieptu-i plin era de fiere, capu-i plin era de vînt.
Trase un jungher din cizmă, şi-l umplu de sus în jos
pe Iradj c-un val de sînge, spintecînd întregu-i piept,
pieptul tînărului frate cu pumnalu-i de oţel
arzător precum otrava. Sînge-i curse de pe chip,
din obraji ca trandafirii şi-al pămîntului stăpîn
tînăr încetă din viaţă... Ticălosul despărţi
cu jungheru-i căpăţîna-ncoronată — de-acest trup

falnic cum îi elefantul, şi-astfel totul se sfîrşi . . .
Oh, tu, lume ! tu, ce-n braţe l-ai fost ridicat la sîn,
milă n-ai avut de viaţa-i ! Nu ştiu cărui om îi eşti
binevoitoare-n taină, însă trebuie deplins
cel născut din sînul faptei tale. — Omule hain
aiurînd de uluire, şi cu pieptul plin de chin,
crunt înfricoşat de lume şi turbat ca ăşti doi şahi
din dorinţa răzbunării - ia învăţ de la doi răi !
Tur umplu cu dulci balsamuri ţeasta bunului Iradj;
o trimise „la moşneagul cel împărţitor de lumi",
însoţind-o de-aste spuse: „Iată capul ăstui ţînc,
care moşteni coroana şahilor din şahi străbuni !
Dă-i acum din nou coroana sau aşează-ţi-l pe tron !
Àstfel prăbuşitu-ţi-s-a *keïanidul* [1] tău copac
ce-şi zvîrlea departe umbra ! . . . " Ticăloşii amîndoi
se-nturnară spre Rum, unul, iar celaltul spre Kitai.

FEREIDUN PRIMI VESTEA MORŢII LUI IRADJ

Fereidun îşi aţintise ochii amîndoi pe drum;
toată oastea şi coroana suspinaseră-ndelung
pentru a-l vedea acasă pe Iradj. Cînd la soroc
se va-ntoarce, cum primi-va tatăl crîncenul omor?
Pregătise pentru fiu-i tronul de turcoaze-arzînd,
şi coroana i-o-ncrustase-n nestemate fel-de-fel.
Poruncise să se iasă întru-ntîmpinarea lui,
cu vin roşu în pocale, cu cîntări şi muzicanţi,
şi se-mpodobi în cinstea-i cel mai vrednic elefant;
se găti de sărbătoare tot ţinutul ce-l avea.
Àstfel se-ndeletnicise şahul şi cu oastea sa,
cînd o neagră prăfărie se învîrteji pe drum.
Şi din pulberi o cămilă se ivi, un călăreţ
cătrănit de suferinţă. El purtînd cernit veşmînt

[1] Adică vlăstarul din dinastia *Keianizilor* întemeiată de şahul Kei Kobad.

scoase-un strigăt; lîngă sînu-i sipet de-aur aducea,
şi în sipetul de aur, o fîşie de brocart,
şi-n brocartul de mătasă şedea capul lui Iradj.
Bunul olăcar ajunse lîngă şahul Fereidun,
jalnic se boci ferindu-şi sub zăbranic chipul său.
Se deschise-ncet capacul sipetului de-aur roş,
căci cuvintele rostite de cernitul vestitor
prevesteau nenorocire, şi trăgîndu-se uşor
cea mătase-n fir brodată, se ivi, însîngerat,
capul lui Iradj! Din şcaua-i, Fereidun se prăbuşi
la pămînt, şi toţi vitejii sfîşiară-al lor veşmînt,
negri le erau obrajii, ochii albi şi îngroziţi,
căci credeau că or să vadă alte lucruri în sipet.
Şi cum àstfel se întoarse tînărul Iradj acas',
oastea-i de întîmpinarea pregătită se lăsă,
rupse flamurile-n zdrenţe,-ntoarse tîmpine pe dos,
şi pometii celor falnici se făcură de catran.
Văluri negre-nvăluiră şi ţimbale şi-elefanţi,
şi se zugrăviră-arabii cai în vînăt indigo [1].
Şi prin colb umblă-mpăratul, şi prin colb şi oastea sa,
şi îşi reluară drumul, colb pe creştet presărînd.
Într-un răcnet de durere izbucniră cei viteji,
şi cei mari îşi sfîşiară carnea-n unghii, de pe piept.
(Nu te-ncrede în iubirea soartei tale ca un orb,
nu-i fireasca însuşire-a arcului să fie drept.
Cerul îşi învîrte Roata pe deasupră-ne astfèl
pînă ne răpeşte chipul drag ce însuşi ni-l dădu.
Dùşman de-l socoţi, iubire-ţi dovedeşte naltul Cer;
iar cînd ţi-l numeşti prieten, nu-şi arată faţa sa.
Îţi voi da povaţă bună: spală-ţi inima de dor
după lumea trecătoare . . .)
Cu zdrobite inimi toţi
cei din oaste şi-mpăratul de durerea lui gemînd,
se-nturnară în grădina lui Iradj, unde-şi avea
sala de ospăţ la zile de serbări slăvind pe şahi.
Fereidun intră pe poartă şovăielnic şi la sîn,
drept pe inimă, strîngîndu-şi capul tînărului fiu.
Ochii şi-azvîrli spre tronul de turcoaze, şi privi
la cel cap fără cunună, la cel heleşteu de-oglinzi,

[1] Arabii îşi zugrăvesc porţile cu indigo, în semn de doliu.

la cei chiparoşi cît cerul, la copacii revărsînd
trandafirii către poale, la răchiţi şi la gutui.
Puse bulgări de ţărînă peste tron, şi-oştenii săi
strigătele-şi sloboziră pîn-ajunseră-n Saturn.
Şi gemu-n suspinuri şahul, şi îşi smulse perii albi,
şi vărsă-n şiroaie lacrimi, faţa şi-o însîngeră;
şi se-ncinse-n cingătoarea năclăită-n sînge cald,
foc punînd la-ntreg seraiul locuit de fiul său.
Şi-apoi smulse şi grădina lui de roşii trandafiri,
pîrjoli şi chiparoşii lui, şi àstfel ferecă
ochiu-ntreg al bucuriei. Şi îmbrăţişă la piept
capul lui Iradj, şi-ntoarse ochii către Ziditor:
„O, tu, Şahinşah al lumii, dătătorul de dreptăţi!
Cată spre nevinovatul fiu care mi-a fost ucis;
capu-i retezat de spadă e în faţa mea aici,
trupul lui îl sfîrtecară leii neamului persan.
Pîrjoleşte-le-ntr-un fulger inimile celor doi
ticăloşi, să nu mai vadă niciodată-n ochii lor
decît zile neferice; fă să fie mistuiţi
în rărunchii lor de-arsură, pînă cînd de mila lor
fiare sîngeroase-or plînge. Doamne,-atoateziditor,
o dorinţă am: ursita să-mi lungească viaţa-atît
pînă voi vedea viteazul ce s-o naşte din Iradj,
cum se-ncinge-a răzbunare, cum acestor ticăloşi
capetele le răpune, cum ei înşişi au răpus
capul fratelui lor tînăr, gingaş şi nevinovat.
Cînd va fi să văd aceasta, Doamne, merge-voi senin
colo unde măsura-va ţărna şi statura mea!..."
Plînge-va-n amărăciunea lui atît amar de vremi
pînă ierburile-or creşte năpădindu-l pîn' la piept.
Ţărna îi va fi culcuşul, pulberile aşternut,
şi-ochii lui ca doi luceferi de-ntuneric vor fi plini.
Poarta lui va fi închisă, gura lui nu va-nceta
geamătu-i de-amărăciune: „O, viteazul meu iubit,
nici un prinţ nu răposat-a precum tu ai răposat!
O, tu fiul meu, măritul! Capul tău a fost răpus
cu nevrednicie multă de-*Ahriman*, iar trupul tău
a avut în loc de giulgiu gura leilor flămînzi!..."
Fiarele nu-şi mai găsiră nici odihnă şi nici somn,
toate-atît de mult urlară şi gemură toate-n plîns.

Oamenii de prin ţinuturi se-adunară-n orice loc,
şi rămaseră-n durere şi-n zăbranic, ochii plînşi,
inima însîngerată. Cîte zile, cîte nopţi
nu trecură-astfèl, la viaţă toţi privind cu ochi de mort!
(.....)

NAŞTEREA LUI MANUCEHR

Pleacă-ţi tu acum urechea la-ntîmplarea ce-o meni
bolta cerului albastră,-n vreme după ce roti
nouă luni. Din Mahafèrid mîndră, plină de vîrtuţi,
se născu un fiu ce-i vrednic tron să ia şi diadem.
Cum din sînul drăgăstoasei sale mume se născu,
drept la şahinşah îl duse. Cine-l duse glăsui:
„O, stăpînitor al lumii, veseleşte-ţi inima
şi pe-acest Iradj priveşte-l!" Buzele lui Fereidun
se umplură de plăcere, şi-ai fi zis chiar că Iradj
s-a născut a doua oară; prinse-acest măreţ copil
între braţe şi spre Ceruri el o rugă înălţă:
„Deie Domnul sfînt vederea să-mi recapăt, şi să pot
să cuprind într-o privire chipu-acestui nou-născut!"
Şi de-ndată ce-l rugase, Domnul ruga-i împlini,
şi-i dădu în ochi vederea. Şahul cum din nou văzu
lumea plină de lumină, ochii şi-i zvîrli spre prunc.
Zise: „Binecuvîntată fie ziua cea de azi,
sfîşiată să le fie inima la cei vrăjmaşi!"
Porunci să i se-aducă vin din cel scînteietor
în pocale-nestemate, şi pe-acest copil deschis
la obraji precum o roză, îl numi el *Manucehr*,
şi rosti aceste vorbe: „Ramul vrednic de-a avea
mamă fără de prihană şi-un părinte ne-ntinat —
a legat, şi-aceasta-i rodul!" Pruncu-n braţe şi-l săltă
însă cu atîta grijă, că nici vîntul nu-ndrăzni
peste creştet să-i adie. Talpa sclavei ce-l purtă,
pulberea nicicînd n-atinse; merse doar pe negru mosc
miresmînd, umbrindu-şi fruntea sub umbrelă de brocart.

Şi-àstfel anii vremuiră pe deasupra lui în zbor,
şi-i urziră blînde zodii numai raze de noroc.
Şahinşahul îl deprinse din pruncie cu vîrtuţi
ce i-or fi de trebuinţă, lumea spre-a ocîrmui.
Inima recăpătîndu-şi şi vederea, Fereidun
din nou lumea o umpluse cu un nume preamărit.
Fereidun, un tron de aur, dărui lui Manucehr,
buzduganul greu, coroana şahilor de peruzea,
cheia la haznà ticsită de-aur, giuvaerării,
şi colan şi diademă, cingătoare şi un ţarc
tapisat tot cu brocarturi colorate-mprejmuind
corturile lui cusute-n piei de leoparzi pestriţi.
Cai arabi cu frîu de aur, spade de prin Hindustan
care stau în teacă de-aur, platoşe şi chivăre,
zale din Bizanţ ce-n copcii se pot lesne descheia;
apoi arcuri albe, tolbe cu săgeţi din lemn de plop,
scuturi din Kitai şi suliţi de-azvîrlit în bătălii;
toate-acestea-s o comoară adunată cu mult sîrg
şi cu chinuri nesfîrşite, vrednică de Manucehr,
care inima-i umpluse c-o iubire de nespus.
Apoi dînd porunci ca toate căpeteniile de oşti
şi mai-marii din ţinuturi să se-adune lîngă el,
se-adunară toţi cu inimi de mînie clocotind.
.....)

FECIORII LUI FEREIDUN ÎI TRIMISERĂ O ŞTAFETĂ

(.....)
Solul cînd dădu cu ochii de vestitul Fereidun,
cînd zări coroana-i mîndră şi strălucitoru-i tron,
capul şi-aplecă nainte-i, fruntea şi-o izbi de prag.
Şahul preamărit, stăpînul lumii-i hotărî un loc
să se aşeze-n scaun de-aur. Iar trimisul începu-n
laude să-l preamărească: „Giuvaer stăpîn pe tron,
pe coroană şi pecete! Treptele din tronul tău
schimbă lumea-ntr-o grădină cu balsam de trandafiri,
şi Pămîntul străluceşte de măreţul tău noroc!

Robi în pulbere îţi sîntem şi pe toţi ne calci sub tălpi,
şi ni-i viaţa dăruită ţie, robi să te slujim!"
Şahul cu bunăvoinţă închinarea i-o primi;
solu-ntinse giuvaeruri ce i le-adusese-n dar,
şi-apoi cu luare-aminte iar purcese a grăi
şi stăpînitorul lumii iar urechea îşi plecă.
Repetă ştafeta celor ce de sînge sînt pătaţi,
şi-şi dădu silinţa, vrednic, adevăru-a-nvălui;
spuse cum, spăsiţi, feciorii cer iertare de omor,
şi cum, oaspete, îl cheamă lîngă ei pe Manucehr,
robi, sub tălpi să i se-aştearnă, şi coroană, tron să-i dea,
de la el răscumpărîndu-şi sîngele părintelui:
pe-aur şi brocarturi scumpe, giuvaeruri şi comori.
Cel trimis îi spuse multe, şahinşahul l-ascultă;
doar răspunsu-i o să deie cheia tainei de aici.

RĂSPUNSUL LUI FEREIDUN CĂTRE FECIORII SĂI

Şahul şi stăpînul lumii de îndată ce-auzi
aste vorbe de la fii cei cu gîndul la omor,
olăcarului de viţă îi răspunse în răspăr:
„Cum poţi Soarele ascunde? Fărdelegea-acestor doi
limpede e ca lumina Soarelui strălucitor!
Ascultat-am cuvîntarea ta, cuvînt după cuvînt,
dă-mi acum tu ascultare la răspunsul ce ţi-l dau.
Spune-le acestor oameni care nici ruşine n-au
şi nici temere de Domnul, ăstor josnici şi nedrepţi,
oameni de nimic, scîrbavnici, că vicleanul lor cuvînt
la nimic nu-i mai ajută! Zis-am şi-ncă vă mai zic:
« Dacă-n inimile voastre izbucni un dor aprins
pentru Manucehr, atuncea unde-i trupul lui Iradj,
preamăritul vostru frate? Unde-i? Voi doar l-aţi făcut
nevăzut în guri de fiare sîngeroase, şi-aţi închis
capu-i în lădiţa strîmtă! *(O dată ce s-au scăpat*
de Iradj, acum ei cată sîngele lui Manucehr.)
Dar nu-l veţi vedea voi singur ci în fruntea unei oşti,
şi cu chivără de-oţele, şi cu buzduganu-i greu,

şi cu flamura din şorţul făurarului Kavè,
şi cu telegarii-n tropot ce-n potcoavele de fier
vor brăzda cernind ţărîna, şi războinici capi-de-oşti:
Karen, cel setos de lupte; Şapur, fiul lui Nestuh,
care este duhul oastei; lîngă el, viteaz, Şiduş,
Şirui, cel ce-nfrînt-a leii, călăuz, şah Teliman
şi Serv, cel ce cîrmuieşte în Yemen, şi cel ce-o fi
căpetenie pe oaste şi va sta în fruntea ei.
Vom scălda în sînge: frunze, fructe din acest copac
ce-a crescut din răzbunarea datorată lui Iradj!
Pînă astăzi încă nimeni n-a-ncercat a-l răzbuna,
neştiind dacă ursita ne va fi de ajutor.
Nu se cuvenea ca braţul meu războinic să-l întind
către amîndoi feciorii; dar priviţi, a odrăslit
un lăstar vînjos cu fructe din cel pom ce mi l-au smuls
doi vrăjmaşi, din rădăcină; va să vină, leu turbat,
strîns încins va să răzbune sîngele lui taică-său;
va să vină cu mai-marii oastei sale, precum Sam,
fiul lui Nariman, Garşasb, fiul şahului Geamşid,
şi cu oastea-i se va-ntinde dintr-un munte-n celălalt,
şi sub multele picioare va strivi pămîntu-ntreg!
Apoi, cît priveşte zisa celor doi c-ar trebui
şahul inima să-şi spele de al răzbunării dor,
şi omorul să li-l ierte, că doar rotitorul cer
cu nenorocoase zodii astfel i-a călăuzit,
c-aveau mintea tulburată, că s-a-ntunecat în cer
Soarele pe jumătate — toate-acestea le-ascultai:
jăluiri fără foloase ce-ndurarea mea o cer.
Zis-a El, ne-ndurătorul lumilor Stăpînitor:
«*Cel ce-a semănat sămînţa nedreptăţii, n-o vedea*
nice ziua fericită, nice fericiri în Rai!»
De-i adevărat că Domnul v-a iertat, de ce atunci
sîngele, sînge de frate, de ce vă dă reci fiori?
Cel ce ager e la minte-nvinuieşte de omor
pe acela ce iertarea şi-o cerşeşte tremurînd.
Nu roşiţi voi dinaintea Celui ce-i stăpîn pe lumi,
cînd aveţi amare inimi şi pe limbă vorbe dulci?
Osîndiţi veţi fi de-omorul vostru-n cele două vieţi
de Acela ce direpţ e şi e singurul Stăpîn.
În sfîrşit, trimis-au fraţii pe-aceşti elefanţi turbaţi:
tron de fildeş şi coroană de turcoaze scînteind.

Pentr-un maldăr de pestriţe giuvaericale, eu
va să-mi uit de răzbunare? Să şterg sîngele vărsat?
Şi să vînd pe aur capul fiului meu, fiu de şah?
Piară mai degrab' coroana-mi, piară-mi tron, putere, tot!
Poate-un josnic, şi mai josnic decît stirpea gădinei,
va preţălui, el, capul care-i de nepreţuit!
Zice-se-va că bătrînul tată la mezat şi-a scos
viaţa fiului său mîndru! N-am nevoie de-avuţii!
Dar de ce atîtea vorbe? Cîtă vreme-o dăinui
tatăl lui Iradj cu fruntea-mpovărată de-atîţi ani,
n-o să-şi uite răzbunarea! Te-ascultai, m-ascultă-acum:
ia-mi răspunsul pe de-a-ntregul şi zoreşte-te la drum!»"
(.....)
Astfel şahul Tur îi spuse şahului puternic, Salm:
„Trebuie să dăm uitării trîndavele desfătări;
nu vom adăsta noi colţii tînărului leu crescînd
să se-ascută şi mai bine, şi s-adune vlagă-n trup.
Oare, fi-va prinţul ăsta fără har, cînd Fereidun
la ureche-i este sfetnic? Cînd bunic şi cînd nepot
pun la cale, va să iasă ceva cutremurător...
Trebuie să punem mîna pe-arme pentru a lupta,
şi să ne zorim olaltă, fără să mai zăbovim!"
Şi purceseră a-şi pune în mişcare călăreţi,
oşti s-adune-n Soare-Apune, oşti s-adune în Kitai.
Lumea-ntreagă se umpluse de un vuiet, şi mulţimi
de prin patru zări de zare se-adunară lîngă ei.
Oşti aveau ei fără număr, dar o stea fără noroc.
Mii de-oşteni pe cap cu coifuri şi în platoşe ascunşi,
însoţiţi de elefanţii lor ce spumegau răgind
şi cărau poveri bogate, se porniră din Turan
spre Iran cu ucigaşii amîndoi de ură plini.

FEREIDUN ÎL TRIMISE PE MANUCEHR SĂ LUPTE CU ŞAHII TUR ŞI SALM

Fereidun primise vestea că pe fluviul Djeyhoûn
a trecut o oaste mare; porunci lui Manucehr
să-şi împingă şi el oastea din hotare spre deşert.

Şahul cel bătrîn o scurtă cuvîntare îi ţinu:
„Cînd ursita unui tînăr îi meneşte nalt noroc,
cel sălbatic ţap pe care tigrul îl va sfîşia,
cade, vai! pe negîndite în capcana lui de-a drept;
cu prevèdere, răbdare, isteţime, vicleşug,
el atrage, groaznic, leu-n ochiul laţurilor lui.
De-altminteri, vrăjmaşii dacă se mai mişcă în amurg,
mă zoresc eu cu răsplata, fieru-ncins să-l mai încing!"
Manucehr răspunse àstfel: „O, tu şah cu fruntea-n cer,
dacă cineva de tine se apropie, tiptil,
ura să şi-o potolească, negreşit că soarta rea
îi nutreşte nenoroace, asta-i e, firește, scris
singur să-şi reteze firul care-i ţine duhu-n trup.
Vreau să mă-nveşmînt în zale oţelite de la Rum,
să nu-mi las vreo-ncheietură dezgolită nici atît.
Urmărindu-mi gîndu-ntr-una, nimici-voi oastea lor
colo-n cîmpul de-nfruntare. Nu prea văd nici un viteaz
printre ei; cum îndrăzni-vor să mă-nfrunte, piept la piept?"
Apoi porunci lui Karen cel setos de bătălii —
din hotar să-nainteze în deşertul arzător.
Mîndru cort desfăşurîndu-şi, el făcu să fluture
flamura împărătească peste şesul nesfîrşit.
Oastea-i, pîlcuri după pîlcuri, naintînd, şi văi şi munţi
clocotiră precum marea. Ziua plină de lumini
se şi-ntunecă de pulberi într-atîta, de-ai fi zis
că tot Soarele e negru. Vuiet lung se înalţă
de prin oaste, străpungîndu-i pe mulţi oameni în auz;
din cîmpie nechezatul telegarilor arabi
se ciocni de bubuitul darabanelor sunînd.
Elefanţi, pe două rînduri, din Cîmpia Pahlivan
se-nşirară două leghe; dintre elefanţi, şaizeci
în spinări cu tronuri de-aur încrustate-n fel-de-fel
de-arzătoare nestemate, trei sute cărînd poveri,
trei sute de luptă gata — toţi în platoşele lor;
numai ochii lor sălbateci nu-s împlătoşaţi în fier.
Strămutară mai nainte corturile-mpărăteşti;
oastea din Tammişeh merse spre deşert, cum porunci
Karen, el, biruitorul. Grosul oastei: călăreţi,
trei sute de mii la număr, toţi viteji vestiţi, şi toţi
platoşe purtînd; porniră buzdugane vînturînd,
lei sălbatici fără teamă să-l răzbune pe Iradj.

MANUCEHR IZBI OASTEA LUI TUR

(.....)

Cînd o geană de lumină străluci în Răsărit,
destrămînd a nopţii beznă, Manucehr din oastea sa
spre duşman dădu năvală într-o platoşă de-oţel,
chivără din Rum şi spadă. Toată oastea-i izbucni
într-un strigăt, şi oştenii suliţi înălţară-n nori,
toţi cu ochii de mînie plini şi încruntate frunţi;
toţi subt paşi înfăşurară faţa negrului pămînt,
ca pe un covor de pulberi. Şahul împărţi dibaci
stînga, dreapta şi mijlocul şi-aripile oastei lui.
O corabie-n furtună îţi părea Pămîntul tot
gata-n valuri să se-afunde. Şahul porunci atunci
trîmbiţaşi să trîmbiţeze pe spinări de elefanţi —
tremura ţărîna-asemeni valurilor de pe Nil!
Elefanţilor, nainte, merseră cei tîmpinari
care te-asurzeau, mai aprigi decît leii-ntărîtaţi.
Ai fi zis, de-atîtea surle, tobe, trîmbiţe sunînd —
că e praznic şi petreceri. Oştile, precum doi munţi,
se întreciocniră-n zdruncin, pîlc cu pîlc, din două părţi.
Şi cîmpia într-o mare-nsîngerată se schimbă;
ai fi zis că neagra faţă a pămîntului roşi
de lalele sîngerînde. Elefanţii de război
tălpile îşi scufundară-n sînge pînă la genunchi,
şi păreau coloane roşii dăltuite din mărgean.
Vitejia fu de partea tînărului Manucehr,
pentru care uriaşa lumii inimă bătea
plină de-o iubire mare. Bătălia se-nteţi
pînă Noaptea-şi săltă fruntea peste Soarele învins...
Lumea vecinic se preschimbă, nu-i aceeaşi niciodat':
cînd e dulce precum mierea, cînd amară de venin.
Tur şi Salm turbară-n inimi; hotărîră mai dibaci
să se-arate; şi cînd ziua-n locul nopţii se ivi,
nimeni nu porni la luptă, căci vitejii amîndoi
hotărîţi erau s-adaste, braţ pe braţ strîngînd la piept.

TUR ESTE UCIS DE MÎNA LUI MANUCEHR

După ce trecu de-amiază Soarele, cei doi viteji
mistuindu-se în inimi de al răzbunării dor,
chibzuiră îndeolaltă, se-azvîrliră-n fel-de-fel
de nesăbuite planuri. S-au gîndit pe Manucehr
să tabere-n toiul nopții și să scalde-n sînge cald
și cîmpia și deșertul. Noaptea cînd din nou veni,
și cînd ziua scăpătase, și cînd bezna-nvălui
fața lumii în zăbranic, cei doi mari nelegiuiți
puseră oșteni să prindă lăncile în pumnii lor
și-nfocați să se gătească de izbire pe-nnoptat.
Dar de-ndată ce iscoade prinseră de veste-n zbor,
drept la Manucehr veniră povestind ce-au auzit,
oastea să și-o rînduiască. Prințul i-ascultă plecînd
treaz urechea minții sale, și-ncepu, prevăzător,
mijloace să izvodească spre-a putea să țină piept.
Căpetenie-de-oaste pe Karen îl învesti,
și alese pentru sine loc de pîndă. Dintre cei
mai de fală capi-de-oaste, trei mii de viteji chemă
plini de rîvna bărbăției, cu junghere într-armați.
Și găsi un loc de pîndă minunat, și înfocați
își văzu toți călăreții cum nu se putea mai buni.
Tur porni în toiul nopții cu o sută mii oșteni
strîns încinși de bătălie, hotărîți și pregătiți
de-a-ncerca izbirea noaptea, sulițe nălțind spre nori;
dar cînd Tur ajunse-aproape, oastea o văzu în rînd,
și văzu scînteietoare flamuri dinaintea ei!
Și văzînd că nu-i rămîne decît lupta, piept la piept,
scoase răcnetu-i războinic din al oastei sale gros.
Se făcu văzduhu-asemeni unui nor de negru colb
ridicat de călăreții tropotind, și-oțele-n mîini
fulgere păreau în nour! S-ar fi zis despre văzduh
că arzînd ca diamantul mistuie Pămîntu-ntreg!
Zăngăniri de spade grele creierii ți-i zdruncinau,
vînt și foc se-nvolburară ajungînd pînă la cer!
De la locul lui de pîndă Manucehr se năpusti —
Tur nu mai văzu în juru-i nici un loc de-a da-napoi;
strînse din dîrlogi zăbala calului și dos dădu,
răcnete-nfricoșătoare scoase oastea-n urma lui!

Manucehr dădu năvală după el, simţind în piept
flăcările răzbunării, şi-l ajunse din galop,
pe faimosul Tur l-ajunse. Scoase răcnetu-i cumplit
împotriva ăstui spùrcat: „Stai, tu, tigrule setos
de bătaie şi de sînge! Tu eşti cel care ai smuls
capete fără prihană, şi o clipă n-ai gîndit
că striga-va răzbunare lumea împotriva ta!"
Şi cu lancea îl străpunse drept în spate pe fugar,
ce lăsă să-i scape spada; fulger, îl săltă din şea
şi îl doborî-n ţărînă, şi de-ndată îi făcu
tot ce vitejia cere. Cap de trunchi îi despărţi,
şi pe loc făcu din trupu-i praznic pentru-a sătura
cele hămesite fiare, şi se-ntoarse-apoi în cîmp
şi privi pierdut pe gînduri capu-acesta, semn ceresc:
cît de nalt îi e norocul şi cît e de-njositor.
(.....)

KÀREN LUĂ CETĂŢUIA LUI ALÈN

Salm de-această bătălie prinse veste în curînd,
şi văzu că-n întuneric steaua i se-nvălui.
Dinapoia lui cetatea bolta cerului ţinea.
Hotărî pe după ziduri să se tragă: timpu-n mîini
binele-aducea şi răul. Zise însă Manucehr:
„Salm fugi de bătălie şi-n cetatea lui Alèn
va să-şi afle adăpostul. Calea trebuie să-i tai,
căci de-ajunge-n cetăţuia mării, nimeni n-o putea
să-l mai dezrădăcineze şi va-nstăpîni acea
-ntăritură ce se-nalţă pînă lîngă nori şi-a fost
de măiestre mîini zidită din adîncu-albastrei mări.
Ea de veacuri grămădeşte feluritele-i comori,
şi-ale vùlturului àripi larg desfăşurate-n zbor
o acoperă şi-adumbră, vùlturul împărătesc.
Şi-acum să mă pun pe treabă, sus în scări şi-asmute frîu!"
După ce mai chibzuise, îi grăi lui Kàren doar,
numai lui aceste taine i le poate-mpărtăşi.

Kàren ascultîndu-l, zise: „O, tu mîndrul meu stăpîn,
şahul de-o avea plăcere să-i încredinţeze lui [1],
celui mai umil războinic, oaste mare de viteji,
eu voi fi stăpîn pe poarta cetăţuii-n care Salm
sprijin va avea să lupte, sau pe fugă am să-l pun;
însă negreşit dă-mi voie, şahule, în mîini să iau
flamura împărătească a lui Tur şi inelul lui.
Vreau să-mi ticluiesc un mijloc oastea de-a mi-o azvîrli
înlăuntru-ntăriturii. Cu Garşasb mă voi porni
chiar în noaptea asta neagră; ci fereşte-te vîrtos
taina să nu mi-o destăinui nimănui, oricine-ar fi."
Dintre vajnicii războinici îşi alese şase mii,
dîrji, ce-n cîmpul de bătaie arătaseră ce pot.
Preschimbîndu-se văzduhul în văzduh de abanos,
tîmpinele-şi încărcară pe spinări de elefanţi,
şi toţi falnicii războinici, dornici de-a se război,
se-nturnară-n partea mării. Atunci Kàren îl lăsă
căpetenie pe Şirui, şi îi zise: „Mă preschimb
în veşminte potrivite, să mă dau drept un trimis
dinaintea celui care pe cetate e stăpîn;
îi voi arăta pecetea de pe-al mortului [2] inel.
Cum pun talpa după ziduri, flamura mi-oi flutura
şi-o să fac să verse flăcări spada-albastră de oţel!
Voi pe mine ţineţi ochii aţintiţi şi mă pîndiţi,
şi cînd da-vă-voi un chiot, buzna-n poartă năvăliţi!"
Lăsă oastea-n ţărm de mare să asculte de porunci
căpetenia cea nouă, Şirui, cel ce-nfrînt-a lei.
Kàren se porni pe cale; cînd ajunse lîngă porţi,
căpeteniei îi spuse arătîndu-i cel inel:
„Vin trimis aici de şahul Tur şi àstfel mi-a grăit:
«Nu-ţi îngădui răgazul de-a mai răsufla şi fugi
la mai-marele cetăţii; spune-i lui să nu dea pas
la odihnă şi petreceri zi şi noapte, şi apoi
lîngă el rămîi tovarăş şi la bine şi la rău;
ia cetatea, cîrmuieşte-o şi cu ochii-n patru fii.
De-o ajunge lîngă mare flamura lui Manucehr
cu puteri de oaste multă zidurile-nconjurînd,
voi daţi iureş s-o împingeţi, vitejeşte v-apăraţi,

[1] Adică lui Kàren, care intîi vorbeşte despre el însuşi la persoana a treia şi apoi la persoana întîia.
[2] Adică inelul şahului Tur ucis de Manucehr.

şi eu trag nădejde multă pe duşman să-l biruiţi!»"
Căpetenia cînd vorba i-ascultă şi cînd văzu
şi pecetea cunoscută de pe cel inel de şah,
porunci să se deschidă poarta mîndrelor zidiri;
căci văzu doar ce-i părere, neghicind ascunsul gînd.
Ia aminte ce ne spune un preaînţelept *dihkan:*
„Cine-n cuget îşi ascunde taina inimii, atunci
vede-n inimile altor. Fie ca părerea mea
şi a ta să se supună dinaintea Celui sfînt,
şi să ne-nfrăţim în gînduri. Trebuie să cugetăm
înde-noi ce va să facem şi la bine şi la rău."
Căpetenia şi Kàren, dornici de-a se războiu,
cercetară pe-ndelete ziduri, creste de granit,
unul plănuind trădarea, celălalt sărac la duh;
căpetenia-de-oaste a Iranului pîndea
clipa trecerii la fapte, pe cînd capul fără cap
puse pe-un străin pecetea-ncrederii şi îşi dădu
nebuneşte căpăţîna şi cetatea lui la vînt!
Iată ce-a zis despre-aceasta către singurul lui pui
pàrdosul cel fără teamă: „O, copilul meu viteaz,
gata de a scoate ghiara! Nu te repezi năuc
într-o treabă încîlcită; chibzuie de-a-fir-a-păr,
pune-n cumpănă o parte şi celalta.-Oricît de dulci
vorbele-s la un venètic, oricît de neprihănit
ţi-ar părea în bătălie şi în vreme de războiu,
ochii ţi-i deschide-n patru şi sfiieşte-te de-orice,
şi-n adîncu-a toate cată. Puiule, aminte-adù-ţi
de-acest cap de-nţelepciune plin dar neprevăzător,
care-n gingaşa lui treabă nici cu gîndul n-a gîndit
la duşman şi vicleşuguri, şi-àstfel îşi lăsă în vînt
porţile cetăţii sale!" Noaptea cînd se-nstăpîni,
Kàren cel setos de lupte înălţă o flamură
scînteind ca faţa Lunii. Scoase-un chiot şi dădu
semn vitejilor lui Şirui. Steagu-mpărătesc zărind,
se-avîntă spre *pahlivanul* de pe zid, şi-ajunse-n porţi,
şi pătrunse înăuntru; puse-n capul celor capi
o coroană grea de sînge. Dintr-o parte Kàren şi
leul din cealaltă parte, şi deasupra foc de-oţel,
şi dedesubt apa mării. Soarele pe bolta lui
cînd ajunse-n culmi, nici urmă nu rămase din ce-au fost
muri de piatră, porţi şi paznici. Nu vedeai decît un fum

atingînd cu creasta-i norii, dar nici umbră de zidiri
şi nici umbră de corăbii pe al mării val adînc.
Luciul focului şi vîntul se-nălţară pînă-n cer,
răcnetele lor de luptă, ţipetele celor prinşi
de-o cumplită deznădejde — toate se-nălţară-n cer;
cînd strălucitorul Soare-n pat de purpuri se culcă,
nu mai osebeai cetatea de deşertul necuprins.
Oameni, mii, douăsprezece, fură căsăpiţi de vii,
şi fum negru pe deasupra flăcărilor mai pluti.
Valurile mării toate se schimbară în catran,
şi-ntr-un fluviu cald de sînge tot deşertul se scăldă.

IZBIREA LUI KAKUÌ, NEPOTUL LUI ZOHHAK

(.....)[1]
Àstfel Manucehr şi Kàren cuvîntară înde-ei,
cînd un şuier lung de surle şi de trîmbiţe zbucni
de sub corturile mîndre; aerul se preschimbă
la culoare în funinge şi pămîntu-n abanos
de-atît colb ce-l înălţase călăreţii galopînd,
şi-atît sunet de ţimbale. Ai fi zis că fierul mort
are-n carnea lui viaţă, şi că orice buzdugan
şi-orice lance are-o limbă; şi de pretutindenea
strigătele lor de luptă se-nălţară, şi izbiri
crîncene (primite, date) şi văzduhul se-ndesi
de săgeţi într-aripate, ca aripa fremătînd
şoimului semeţ din umăr!... Şi viteji, cîte cincizeci,
spada lor strîngînd în mînă, se răciseră încet
sîngele pierzînd din vine, sînge-n picături căzu
din întunecata pîclă... Ai fi zis despre pămînt
că ar vrea să se răscoale-n valuri, clocotit suind
dincolo de bolta-albastră şi de albia-i de-azur!...
Kakuì, brav cap-de-oaste, scoase-un răcnet şi ţîşni
ca un *div* în bătălie; dintre rînduri Manucehr

[1] Kàren se-ntoarse de la asediul cetăţii Alèn vestind victoria lui Manucehr, iar acesta îi dădu ştire de apariţia lui Kakui, nepotul lui Zohhak, care călcase hotarele Iranului în fruntea a o sută de mii de călăreţi.

se porni strîngîndu-și spada indiană. Amîndoi
scoaseră deodat' un urlet care munții-i spulberă
și-oștile se clătinară ! Ai fi zis de amîndoi
că erau ca elefanții cei sălbatici și-ndîrjiți;
brațe-și desfăceau a luptă, mijlocul lor bine-ncins . . .
Kakuì zvîrli o spangă-n cingătoarea șahului,
și cea chivără de-oțele de la Rum zvîcni pe cap;
spanga sfîșiase ochiul zalelor pe cingători,
fierul dezgolise pielea. Șahul spada-și fulgeră-n
gîtu-arabului spărgîndu-i platoșa cea grea pe trup;
àstfel se-nfruntară bravii pînă Soarele-n amiaz'
ce strălumineazà lumea, drept în creștet le luci;
unul pe-altul se-nșfăcară ca doi tigri învrăjbiti,
și sub tălpi gemînd țărîna-n sînge mi se plămădi.
Pe măsură ce în zare Soarele se scoborî
și se scufundă pe trepte, Manucehr simți crescînd
dinlăuntru-i, rece, groaza — strînse calu-ntre genunchi,
mîna-ntinse înșfăcîndu-l cu dispreț pe Kakuì
de sub cingători, săltîndu-i trupul ca de elefant,
îl trînti-n țărîna caldă, și-i străpunse largul piept
cu albastrul spadei sale. Àstfel fu acest arab
risipit în vînt de setea-i înfocată de-a lupta.
Mumă-sa îl zămislise pentru o ursită rea . . .

SALM FUGI ȘI MURI DE MÎNA LUI MANUCEHR

Kakuì predîndu-și duhul, cel din Soare-Apune șah
rămînînd fără de sprijin, drumu-ndată și-l schimbă.
Își uită de răzbunare ce atît o jindui,
și-apucă în fugă drumul spre cetatea de pe țărm;
dar la marea mult afundă, cînd ajunse în sfîrșit,
nu văzu măcar o bîrnă de corabie pe val . . .
Șahul Manucehr și oastea-l urmăriră, pas cu pas,
zornic, prins de grea mînie; cîmpul însă era plin
de-atîti morti, răniți, că drumul se făcu anevoios.

Ros de gîndul răzbunării, şahul tînăr, Manucehr,
galopă pe telegaru-i sprinten şi cu păru alb;
platoşa-i zvîrli s-alerge şi mai iute-n nori de colb
ridicaţi de oastea-n tropot. După şahul din Bizanţ
galopă şi-l strînse foarte şi acesta îi strigă:
„O, tu om lipsit de lege, de ruşine şi obraz!
L-ai ucis chiar pe-al tău frate ca să-nşfaci un diadem;
iată-un diadem! Opreşte! Cît o să goneşti pe drum?
Şahule, ţi-aduc eu însumi o coroană şi un tron,
fiindcă-mpărătescul arbor a dat rod! Oh, nu fugi
de coroana stăpînirii, fiindcă însuşi Fereidun
pregătitu-ţi-a, nou, tronul! Pomul ce l-ai răsădit
a dat roade, şi tu însuţi le culegi din al tău sîn:
ramul de-a rodit doar ghimpii, tu ai răsădit ăst pom,
iar dacă-i mătase moale, borangicul tu l-ai tors!"
Tot strigînd şi-mpinse calul mai aproape de-al lui Salm,
şi-l trăzni cu spada-n ceafă,-n două trupu-i despicînd!
Porunci să-i taie capul şi în vîrful unei lănci
sus să-l poarte-n ceruri! Oastea-ncremenită a lui Salm
se uimi de-atita vlagă şi de braţu-i de viteaz!
Oastea se porni ca turma risipită într-o zi
de izbeliştea ninsorii; razna şi pe fugă toţi,
şiruri-şiruri, se pierdură-n cîmp şi peşteri pe sub munţi.
(.....)

MOARTEA LUI FEREIDUN

Apoi viaţa şi norocul părăsind pe Fereidun,
frunzele acestui arbor *keïanid* s-au veştejit.
Lăsă tron, lăsă coroană, în serai se-nsingură,
şi îşi puse dinainte ţestele a trei feciori,
şi bătrînul brav îşi plînse toată-amărăciunea sa,
şi-ndură viaţa-n chinuri. Şi gemu fără răgaz
în durerea lui, cu fiii stînd de vorbă într-astfel:
„Zilele-mi de-acum sînt duse; viaţa mi s-a-nnegurat
de cîte aţi pus în faptă; mi-aţi aprins aici în piept
desfătare şi mîhnire, şi avurăţi cîteşitrei

parte de-un sfîrşit nemernic, dinaintea mea căzînd
sub tăişul răzbunării, cum doriră cei duşmani...
Astfel rele povîrnişuri şi omoruri le menesc
rău acelor ce sînt tineri. Părinteştele-mi porunci
n-ascultară, şi-atunci lumea neagră-n ochi li se făcu
ăstor trei copii..." Bătrînul mai rămase-ndurerat
cu obraji scăldaţi în lacrimi, pînă duhul i s-a stins.
Răposă, însă un nume va avea deapururi viu;
negură de veacuri multe vălurise-va pe el,
dar va dăinui întregu-i mare nume, fiul meu,
căci şi din nenorocire el alese tot ce-i bun.
Puse Manucehr coroana *keïanizilor* pe cap,
şi se-ncinse-n cingătoarea lui muiată-n sînge cald.
Porunci să se zidească, după datini strămoşeşti,
criptă de-aur roşu-o parte şi cealaltă parte din
lapis-lazuli albastru. Puseră-nlăuntru-i tron
meşterit din colţi de fildeş, şi deasupra-acestui tron
atîrnară o coroană. După-aceea, cei mai mari
îşi luară de la bunul Fereidun, toţi, bun-rămas,
după datină şi lege. Şi lăsară peste şah
poarta criptei; omu-acesta, suflet dintre cei aleşi,
părăsi-n mîhnire lumea... Şapte zile Manucehr
se-afundă întru durerea-i, ochii-n lacrimi, pali obraji.
El rămase-o săptămînă cufundat în negru-i chin,
şi cetate şi bazaruri toate-adînc s-au fost cernit.
O, tu, lume pămînteană, amăgire eşti şi vînt!
Nu se reazimă-nţeleptu-n veselia ta nicicînd.
Tu înalţi, cu gingăşie, oamenii şi-i creşti la sîn,
unii pentru scurte zile, alţii pentru zile lungi.
Dar cînd darurile toate ţi le ceri, tu, îndărăpt,
ce dacă-i un boţ de-argilă sau e un mărgăritar?
Şi tu, fie că eşti şahul, fie că eşti doar un rob,
lumea cînd ţi-o stinge suflul vieţii tale pîlpîind,
chinuri şi plăceri pieri-vor pentru tine ca un vis;
nu-ţi hrăni deci cu speranţe cugetul că vei trăi
pe deapururi! Fericit e cel ce lasă-n urma lui
o aducere-aminte binecuvîntată-n veci,
fie că a fost în viaţă falnic şah sau jalnic rob!

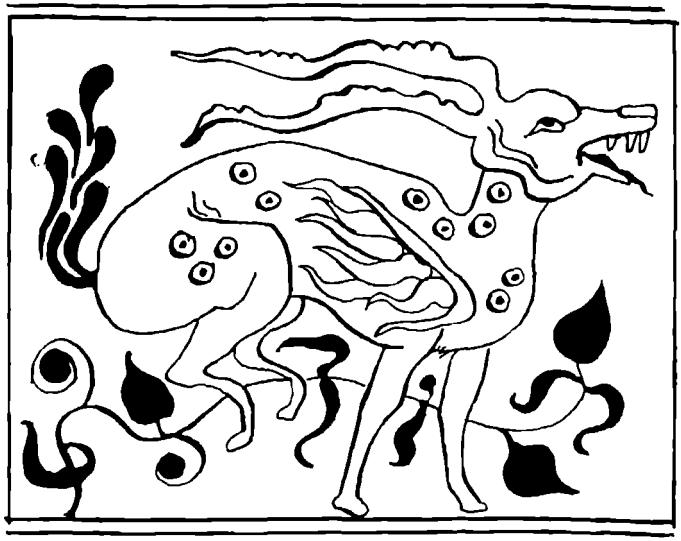

VII

MANUCEHR

(şăhia lui a durat o sută douăzeci de ani)

(.....)

NAŞTEREA LUI ZAL

Povesti-vă-voi acuma după datini din bătrîni
o poveste uimitoare. Ian auzi cum soarta rea
se jucă cu *Sam*, urechea ţi-o apleacă, fiul meu!
El n-avea copii şi-n dorul de-a-i iubi se mistuia.
În harem, între copile, una mai frumoasă-avea
în obraji cu cîte-o foaie roşie de trandafir
şi păr negru cum e moscul. El nădăjduia un fiu
de la frumuseţea asta, chip de Soare luminos.

vrednică să poarte rodul. Ea rămase grea cu Sam,
fiul lui Narîman, și-àstfel sarcina-o-mpovără.
După-o vreme dădu viață unui prunc strălucitor
cum e Soarele ce lumea luminează-n miez de zi.
Chip de Soare avu pruncul însă părul foarte alb.
Muma aducînd pe lume un asemeni fel de făt,
nu i-a spus lui Sam o iotă șapte zile; un harem
de frumoase copilandre-al unui falnic *pahlivan*,
se boci scăldînd în lacrimi nou-născutul. Nimenea
nu-ndrăzni lui Sam să-i spună că soția i-a adus
un copil *băț în* pe lume. Cel sugaci o doică-avu
aprigă leoaică; merse cu-ndrăsneală la viteaz
și în față îi aduse bune vești. Ea se rugă
peste Sam să se pogoare binecuvîntări cerești:
„Zilele lui Sam să fie fericite! La dușmani
inimile să le fie sfîșiate! Cel-de-Sus
ți-a dat ceea ce atîta ți-ai dorit, îți împlini
dorul ce-ți însuflețise inima! Colò-n harem
după mîndrele perdele, o, stăpînul meu viteaz,
a văzut lumina zilei din al mumei sale sîn
un copil fără prihană, fiul unui *pahlivan*,
inimos precum e leul, căci oricît e de micuț,
pare nenfricat copilul. Trupu-i de argint curat
și obrazu-i precum raiul; n-ai să vezi nici un cusur
pe trupșor, doar, din păcate, părul-i este foarte alb.
Soarta a voit aceasta, o, puternice stăpîn!
Mulțumit să fii cu darul dăruit de Cel-de-Sus;
către nerecunoștință cugetul să nu-ți deschizi,
și nici către răutate biata inimă din piept!"
Cavalerul Sam din tronu-i cobori și se-ndreptă
către stolul lui de fete din haremul Nubehar.
Și văzu o frumusețe de copil, dar care-avea
părul coliliu, cum àstfel nimenea n-a mai văzut,
nici n-a auzit! Pe trupu-i, fiecare fir de păr
alb era cum e zăpada, rumen chipul și frumos.
Sam cînd își văzu odorul cel cu părul de omăt,
își pierdu orice nădejde. Tare se înfricoșă
să n-ajungă rîsul lumii, și deodată părăsi
calea spre înțelepciune, altă cale apucînd.
Către cer nălțîndu-și fruntea el iertare își ceru
pentru cîte-nfăptuise: „O, tu, Cel ce ești presus

de tot ce e nedreptate şi de tot ce-i nenoroc!
Un izvor de fericire este tot ce porunceşti!
De-am făcut greşeală mare, pe-*Ahriman* de l-am urmat,
cred că-atins de pocăinţă-mi Domnu-n taină m-o ierta.
Inima-mi întunecată de ruşine va roşi,
sîngele-mi va arde-n vine, din pricina ăstui făt,
care parcă-i din sămînţa neamului lui *Ahriman*,
cu ochi negri şi cu părul precum florile de crin. [1]
Cînd mai-marii or să vină şi-or să-mi ceară despre el
socoteală, ce-şi vor spune despre-această piază rea?
Spune-voi despre copilu-mi că se trage dintr-un *div*?
Spune-voi că-i leopardul cel bălţat [2], sau vreo *pari*?
Sfetnicii împărăţiei rîde-vor pe faţă-n tîrg,
şi în taină din pricina ăstui plod cu perii albi.
Părăsi-voi de ruşine al Iranului pămînt,
blestemîndu-l pe vecie!"
Astfel, mînios, grăi,
soartea rea afurisindu-şi şi dădu apoi porunci
plodul să-l îndepărteze dincolo de-acest meleag.
Şi era în zări un munte care se numea Alborz,
şi suia de Soare-aproape şi departe de mulţimi.
Sus, acolo-şi avea cuibul un *simorgh* [3]; acolo, sus,
se ţinea cît mai departe de-oamenii de pre pămînt.
Pruncul îl lăsară-n munte cei trimişi şi s-au întors,
şi trecu destulă vreme.
Pruncul cel nevinovat
nu putea să osebească ce e negru de ce-i alb;
rupse taică-său cu scîrbă dragoste şi legături,
care trebuiau să-l lege pe-un părinte de fecior;
taică-său îl lepădase. Domnul însă-l îngriji.
O leoaică ce-alăptase puiul săturîndu-şi-l,
zise despre-acestea: „Dacă sîngele din inimă
ţi l-aş da, recunoştinţă nu ţi-aş cere, puiul meu,
fiindcă-mi eşti mai drag ca ochii şi mai drag ca inima,
şi-aş cădea pe loc zdrobită de mi te-ar răpi un om!"
Şi rămase-o zi şi-o noapte pruncul fără adăpost;
mai îşi supse cîte-un deget, mai ţipă din cînd în cînd.

[1] Sub o străveche influenţă a popoarelor de culoare, persanii îşi închipuie diavolul alb, pe cînd albii şi-l închipuie negru.

[2] Adică, pruncul era cu ochi negri şi păr alb, deci „bălţat".

[3] *Simorgh*, pasăre uriaşă, zgripţuroaica din mitologia persană.

Puii de *simorgh*, golaşii, flămînziră, şi din cuib
pasărea bătînd din aripi vajnice se înalţă;
şi văzu un prunc cum plînge după sînul maică-si,
ca o mare-ntins pămîntul. Leagănu-i era din spini,
şi dădacă doar ţărîna, trupul gol şi gura lui
goală, fără strop de lapte. Împrejuru-i, negru,-ncins
lutul, Soarele deasupra dogorea mai arzător.
Oh, mai bine pentru dînsul tigrii i-ar fi fost părinţi,
poate că atunci la umbră îşi găsea vrun adăpost!
Domnu-nduioşă *simorghul* şi de milă nici gîndi
pruncul să-l sfîşie-n clonţu-i. Coborîndu-se din nori,
îl cuprinse între ghiare şi-l săltă din locu-ncins.
Iute pe Alborz îl duse lîngă puii săi din cuib;
lîngă pui l-a dus să-l vadă dar de ţipetele lui
nu-şi apropiară clonţul să-l sfîşie în bucăţi:
numai Domnul l-apărase, fiindcă datul lui era
să se bucure de viaţă. Zgripţora şi puii săi
la cel pui de om priviră cum îi curge sînge alb
din ochi negri... Copleşindu-l cu nespuse gingăşii,
se mirară de frumosul chip al puiului de om.
Gazda-alese din vînatu-i ce-i mai fraged, mai gustos
să-i dea micului ei oaspe, care lapte nesugînd,
supse sînge. Multă vreme se mai scurse într-astfèl,
vreme-n care mai rămase ţîncul în ăst loc ascuns.
Şi crescu băiatul mare, şi-altă vreme s-a mai scurs
peste muntele acesta; se făcu ce mai bărbat
nalt cît este chiparosul, pieptul cît un deal de-argint,
şi ca trestia mijlocu-i. Multe spuse despre el
răsunară-n lumea largă: nici ce-i bine, nici ce-i rău
nu rămîn mereu ascunse. Sam, al lui Narìman fiu,
prinse veste de-acest tînăr norocos şi chiar vestit.

SAM VĂZU ÎN VIS PE FIUL SĂU

(.....)[1]
Vede-n visu-i *nou* pe-un munte de prin Hindustan, un steag
de mătase cum se-nalţă. Vede-un tînăr om frumos,
după el cu multă oaste. Stă în stînga-i un *mubed*,

[1] Şahul Manucehr îi dădu lui Sam regatul Zabulistan.

mare,-un înțelept în dreapta-i. Unul dintre-aceștia doi
vine drept spre Sam, cu-asprime glăsuindu-i într-astfel:
„O, tu, mîrșav om ce teamă nu mai ai de Cel-de-Sus,
nu mai ai pic de rușine-n fața Marelui Stăpîn?
Dacă-o pasăre e bună doică pentru *fiul tău*,
cinul nalt la ce-ți slujește? Dacă pentru tine, om,
părul alb e-o mîrșăvie, barba ta și capul tău
albe sînt ca un mesteacăn. Domnul milă-ți dărui,
și atît belșug de daruri pierde-vei fiind nedrept.
Rupe-ți orice legătură dintru-al lumii Ziditor,
și precum cameleonul, zilnic, fețele să-ți schimbi!
Pruncul lepădat ajunse un orfan al Celui sfînt
care-n gingășie-ntrece orice doică, pe cînd tu
despuiat ești de-orice milă!"
Scoase-un răcnet Sam, din somn:
leul cînd e prins în cursă. Visul îl înfricoșă
să nu-i dea învăț ursita despre ce-i acela rău.
Cum se deșteptă din somnu-i, îi chemă pe înțelepți,
rîndui, pe căpetenii, oastea-i și-o porni la drum
grabnic munților să ceară ceea ce a lepădat.
Și văzu o stîncă naltă pînă la Pleiade, sus,
stîncă ce voia să smulgă parcă stelele din cer!
Sus, pe stîncă, sta cuibarul uriaș că nu putea
să-l atingă-nrîurirea rea a razei lui Saturn,
și era clădit din trunchiuri de-abanos și de santal,
și-mpletit cu multe ramuri de aloe. Sam privi
stînca asta și puterea pasării *simorgh* durînd
cuibul său la ce-nălțime! Era chiar ca un serai,
coama-i se lovea de stele, și n-a fost el meșterit
nici din fierestrău, nici piatră, nici din arse cărămizi.
Și văzu, înalt, un tînăr care-i semăna leit
și ocol tot da el, mîndru, părintescului cuibar.
De pămînt izbindu-și fruntea,-l preamări pe Ziditor
că pe muntele acesta un *simorgh* a zămislit,
și-a zidit această stîncă înălțîndu-i fruntea-n cer,
pînă sus lîngă Pleiade! Și recunoscu atunci
pe Cel ce dreptate-mparte,-atotputernic, mai presus
de tot ce-i presus pe lume. Căută un drum apoi,
căută pe unde suie fiarele pe-naltul pisc
căruia-i dădea ocolul, tot rugînd pe Dumnezeu,

şi nedibuind vreo cale. Zise: „O, tu, Cel ce eşti
mai înalt decît toţi munţii de pe lume, mai înalt
decît arcul ce luceşte-al cerului, şi mai înalt
decît Soarele şi Luna! Fruntea-mi plec, iertare-ţi cer,
sufletu-mi ţi se înclină temător naintea ta;
dacă fiu-acesta este din sămînţa mea născut
şi nu este din sămînţa răului de *Ahriman*,
robului, tu, dă-i putere, să se urce colo, sus,
fii îndurător şi-l iartă pe acel ce-i păcătos!"
Astfel cînd îşi spuse taina către bunul Dumnezeu,
ruga-i se-mplini pe dată. De pe piscu-i, pasărea
îl zări pe Sam şi-alaiu-i, şi ştiu că şahul doar
pentru fiu veni, necum de dorul de *simorgh* mînat.
Fiului lui Sam îi zise: „O, tu, care-ai împărţit
sărăcia din cuibarul şi culcuşul ăsta-ngust,
te-am crescut ca o dădacă, mamă bună ţi-am fost eu,
un izvor de bucurie. Te-am numit *Destan-i-zand*,
fiindcă taică-tău cu tine-a fost înşelător, viclean;
cînd te vei întoarce-acasă, cere-i celui care, brav,
te-o-ndruma, să te numească astfel cum te-am botezat.
Tatăl tău e Sam, viteazul, şi-i al lumii *pahlivan*,
cel mai mare din toţi marii. A venit sub stînca mea
să-şi ia fiul, măreţia te aşteaptă lîngă el.
Trebuie să mi te dărui înapoi lui taică-tău,
să te las jos, dinainte-i, zdravăn şi nevătămat."
Tînăru-auzind acestea de la zgripţoroaica sa,
ochii-i se-necară-n lacrimi şi-n mîhnire, inima.
Nu văzuse om vreodată, ci-l deprinse pasărea
să vorbească, să răspundă. Cînd din gură glăsuia,
glasul lui era-nginarea unui glas ca de *simorgh*;
el, pricepere,-avea multă,-nţelepciune de-om bătrîn.
Vorba, mintea, judecata, drepte; doar lui Dumnezeu
îi cerea în trup putere. Să vedeţi cuvînt ce-a-ntors
zgripţoroaicei: „Se prea poate, de tovărăşia mea
te-oi fi săturat; cuibarul tău mi-i tron strălucitor,
şi-aripile-ţi amîndouă îmi sînt diadem măreţ!
După Ziditorul lumii, ţie îţi rămîn dator
vecinică recunoştinţă, căci doar tu mi-ai îndulcit
soarta rea, nenorocită." Pasărea dădu răspuns:
„Cînd un tron şi o coroană vei vedea, şi un alai
cînd se pune diademul *keïanizilor*, atunci

poate cuibul nu ţi-o place; lumea, tu, alege-o-acum.
Nu te-alung din duşmănie, pe un tron te duc în zbor.
Eu aş fi dorit aicea să rămii, dar parte ai
de-altă soartă mai ferice. Dintre pene, una-mi ia;
dacă-n grea primejduire vre o dată vei fi pus,
dacă cineva un ţipăt scoate-va-mpotriva ta,
pentru fapte bune, rele, zvîrle pana-aceasta-n foc,
arde-o şi-ai să vezi îndată care e puterea mea,
fiindcă te-am crescut sub aripi la un loc cu puii mei.
Voi veni la tine-ndată ca un nor întunecos
să te iau în zbor sub aripi. Nu-ţi lăsa în inimă
dragostea să ţi se stingă pentru biata doică-a ta:
dragostea ce-ţi port în suflet îmi zdrobeşte inima!"
Îi aduse mîngîiere aşa-fel şi-l purtă în zbor
pînă lîngă-al său părinte. Pleata lui Destan cădea
peste umeri; avea trupul unui falnic elefant,
chipul scris cu zugrăveală. Taică-său cînd îl văzu,
scoase un oftat amarnic. Zgriptoroaicei mai întîi
fruntea sărutînd, i-aduse mii de binecuvîntări:
„O, şahiţă peste pasări, Ziditorul ţi-a fost dat
aripi, vlagă şi vîrtute, căci ocrotitoare eşti
a sărmanilor, şi fiindcă-n bunătate îi întreci
pe toţi juzii. Tu, deapururi, pe cei răi să-i osîndeşti,
fii puternică deapururi!" Iute, pasărea *simorgh*
se-nturnă în zbor spre munte; Sam şi-ntreg alaiul său
din priviri o urmăriră; apoi Sam îl măsură
pe fecior din tălpi în creştet, şi recunoscu că-i demn
şi de tron şi de coroană. Braţ şi piept avea de leu,
chip asemeni unui Soare, inimă de *pahlivan*,
mînă lacomă de spadă. Negre genele-i erau,
ochii negri cum e smoala, buzele ca de mărgean,
şi obrajii ca de sînge. Nu avea nici un cusur,
în afară doar de pleată; nici o pată nu-i găseai.
Inima lui Sam ca raiul cel măreţ se-nsenină;
binecuvîntîndu-şi fiul cel nevinovat, rosti:
„O, tu, fiul meu, apleacă-ţi inima spre tatăl tău,
dă uitării cele duse şi dă-mi dragostea-ţi de fiu!
Sînt cel mai smerit din robii ce-l iubesc pe Cel-de-Sus,
şi-azi găsindu-te, naintea Lui ce-atotputernic e,
jur să nu fiu niciodată aspru şi-ţi voi împlini
fie-n rău sau fie-n bine orişice vei fi dorit,

şi de astăzi înainte visele-ţi îndeplinesc —
asta-mi este-ndatorirea !" Şi îndată-l îmbrăcă
în veşminte de mătase vrednice de-un *pahlivan*,
şi se coborî din munte, şi ceru un telegar
pentru fiu şi o tunică vrednică şi de un şah;
şi-i dădu apoi şi nume de *Zal-Zar*, precum Destan
i-a fost zis întîi *simorghul*. Oastea şi-adună în jur
Sam cu inima deschisă, plină doar de bucurii;
şi-l urmară timpinarii pe spinări de elefanţi,
şi se-nvolburară pulberi cît un munte vineţiu.
Darabanele sunară, timpinele mari de bronz,
clopotele indiene şi, de aur, clopoţei
clinchetiră în răsunet. Cavalerii-ntregii oşti
scoaseră din piept un chiot aşternîndu-se la drum;
şi ajunseră-n cetate bucuroşii *pahlivani*.
(.....)[1]

ZAL ÎN OSPEŢIE LA MIHRAB, ŞAHUL DIN KABUL

Şi veni o zi în care Zal se hotărî să dea
un ocol împărăţiei; se porni la drum cu-ai săi
buni prieteni, prin credinţă şi prin vrere, înfrăţiţi.
Se-ndreptă întîi spre Indii, spre Kabul şi spre Dambar,
Morgh şi Maï, şi orişiunde, la popas, şedea în tron,
vin cerea şi veselie, muzicanţi şi cîntăreţi,
pungi cu aur deschizîndu-şi, păsurile le-alunga,
cum e bine-n lumea asta trecătoare să petreci.
Din Zabulistan el merse în Kabul cu mare-alai
şi cu inima voioasă, dornică de desfătări.
Şi era un şah acolo care se numea *Mihrab*,
om trufaş, bogat şi darnic. De statură — chiparos,
cu pomeţi primăvăratici şi la mers mlădiu fazan.
Dinăuntru avea duhul unui om prevăzător,
vrerea unui om puternic, umerii de luptător,

[1] Sam pleacă într-un război împotriva ţărilor Karguesars şi Mazanderan, predînd regatul Zabulistan fiului său, Destan sau Zal.

şi-un *mubed* la-nţelepciune. El, de neamul lui, era
rudă cu Zohhak Arabul, şi stăpîn peste Kabul.
Îi plătea lui Sam tributul an de an, căci nu putea
împotrivă-i să se lupte. De Destan, fiul lui Sam,
aflînd, dis-de-dimineaţă, din Kabul se şi porni
cu comori, cai cu podoabe, sclave aducînd plocon:
scule de-aur şi rubine, negru mosc şi chihlimbar,
şi brocart în fir de aur, şi mătase, şi abà
din ţesutul păr de castor, şi-o cunună de-aur grea
încrustată-n nestemate vrednică şi de un şah,
şi-un colan bătut în pietre pale-verzi de crizolit,
şi-aducînd cu el toţi capii oastei sale din Kabul.
Cînd Destan de veste prinse că-l întîmpină un şah
cu alai de căpetenii, iute-n cale îi ieşi,
laude-i rosti, cu cinste îl primi ca de-obicei.
Ei, pe tronul de turcoaze, se-aşezară laolalt',
veseli şi cu voie bună poruncindu-şi un ospăţ.
Se întinse-o masă mare demnă de un *pahlivan*,
şi cei mari de viţă-aleasă locurile şi-au luat,
şi paharnicii turnară vinul în pocale mari.
Zal privind înfăţişarea lui Mihrab îl şi plăcu,
şi pe loc, cu înfocare inima şi-o dărui.
Şi-l făcură-nţelepciunea, prevedèrea lui Mihrab,
să îşi zică:-„Al mumii sale nume n-o pieri nicicînd!"
Se sculă Mihrab să iasă; umeri, braţe, îi privi
Zal şi zise spre alaiu-i: „Cine,-n cingătoare strîns,
poartă-n mers, ca el, caftanul? Nimeni n-are chip ca el,
mijloc, nentrecut la minge-i!" [1] Către-al lumii *pahlivan*
zise cel mai mare sfetnic: „Mihrab ţine după văl
o copilă-a cărei faţă-ntrece Soarele chipos!
Fildeş e din tălpi în creştet, raiul e-n obrajii săi,
şi-are-un mijloc ca platanul. Pe grumazu-i de argint
buclele-i în mosc muiate se sfîrşesc în cîrlionţi
cît brăţările-i pe glesnă. Gura — floarea rodiului [2],
buzele-i ca de cireşe, şi din bustu-i de argint
două rodii se-ngurguie. Ochii negri, doi narcişi
înfloriţi într-o grădină, genele-i cu împrumut
au luat întunecime de la pana unui corb,

---

[1] Perşii sînt născocitorii jocului de minge bătută cu crosa (polo).
[2] Floarea rodiului este purpurie.

și perechea-i de sprîncene-i precum arcul din Tharaz
dat ușor c-o strălucire gingașă de negru mosc.
Dacă Luna vezi, e chipu-i; dacă moscul amiroși,
buclele-i sînt miresmate. E un rai împodobit
de-orice parte, toată-i haruri, toată-i farmece și nuri!"
Cuvîntarea-aceasta-ndată îi făcu în piept lui Zal
inima să se reverse, și de-atunci l-au părăsit
și prevèdere și tihnă. Cînd un om și-a părăsit
drumul bun, cum o să-și afle calea de la început?
.....
Șahu-arabilor ca unul dintre cei mai drepți a spus
ceea ce se potrivește s-amintim cu-acest prilej:
„Oricît voi trăi, doar calul îmi va fi tovarăș bun,
și rotirea bolții-albastre fi-va adăpostul meu.
N-am nevoie de nevastă, căci nu vreau nicicînd s-ajung
moleșit și mulieratic, de mintoși disprețuit!"
Gîndurile-acestea negre îl mîhniră-n piept pe Zal,
duhu-i n-află mîntuire. Inima-i s-a fost aprins
de ce i-a fost dat s-audă, dar în sinea-i se temu
slava lui să nu se stingă. Àstfel Roata de azur,
peste creștetu-i, deasupra, se roti în vreme ce
inima lui fu-nrobită de al dragostei sfînt joc.

RUDABÈ SE SFĂTUI CU SCLAVELE SALE

Într-o bună zi el, șahul Mihrab, se sculă din pat,
ieșind dis-de-dimineață din seraiul său măreț.
Merse drept către seraiul minunatelor femei
și zări în larga sală doi sori vii: una era
Rudabè cu mîndră față, cealaltă era *Sindekht*[1]
gingașă și temătoare. O grădină în april
îți părea seraiu-acela cu miresme și culori
și icoane zugrăvite-n fel și chip. Mihrab se-opri,
și privi la frumusețea fiicei sale Rudabè,

[1] Sindokht, soția lui Mihrab.

și chemă asupră-i Domnul să-și reverse mila lui.
O văzu drept dinaintea-i ca pe-un tînăr chiparos
peste care luce Luna, și purtînd pe fruntea sa
diadem de chihlimbare, și pe trupu-i un veșmînt
de brocart, podoabe de-aur, mîndră cum e raiul sfînt!
Sindokht deschizîndu-și gura și-arătîndu-și, sclipitori,
dinții de mărgăritare, pe Mihrab îl întrebă:
„Cum te simți pe ziua de-astăzi? Fie ca asupra ta
brațul rău să nu se-abată! Spune-mi ce fel de om e
al lui Sam fecior cu părul coliliu ca de bătrîn?
Oare și-aminteste tronul ori cuibarul...? Și ce zici:
firea lui e omenească? Merge-n urma celor bravi?"
„O, tu, chiparos cu sînul argintat — Mihrab i-a zis —
chip de Lună luminoasă! Nimeni de pe-acest pămînt,
dintre toți vitejii lumii, nu cutează de-a călca
urmele lui Zal! Seraiuri niciodată n-au văzut
zugrăvit pe un perete om asemeni brațe-avînd
și din frîu strunindu-și bine telegarul, precum Zal!
Inimă de leu, puterea unui aprig elefant,
și-i sînt mîinile-amîndouă, valurile de pe Nil;
stînd pe tron, revarsă aur; prins în luptă, îndîrjit,
zboară capete! Obrajii — roșii flori de *arghavan* [1],
tînăr, și cu ochii-n patru, tînără-i și steaua sa!
Crîncen e în bătălie: crocodil vătămător,
și călare-i un balaur, labe, ghiare de oțel!
El, în ura-i înroșește brazdele cu sînge cald,
și jungherul și-l învîrte ca pe-un fulger orbitor!
Singuru-i cusur e pleata-i albă, totuși pentru ea
nu-ndrăznesc să-l dojenească nici acei răuvoitori."
Rudabè, aceste vorbe, le-ascultă, și ochii săi
străluciră-n fulgerare, chipu-i rumen se făcu
precum floarea cea de rodiu, inima i se umplu
de a dragostei văpaie pentru Zal, și de pe-atunci
nu a mai avut nici foame, nici răbdare, nici răgaz;
patima luîndu-i locul minții, fața și-a schimbat
pe de-a-ntregul fire, cumpăt și înaltele purtări.
Bine zise înțeleptul: „Nu vorbi de un bărbat
față de muieri, căci sînul de muiere-i cuib de *div*,
și-orice vorbă azvîrlită naște-n ea un vicleșug."

[1] Floare din Orient de culoare roșie ca bujorul.

Rudabè avea cinci roabe tinere care-o slujeau
şi-o iubeau. Şi-acestor roabe agere le spuse-astfèl:
„Vă desvălui ce ascuns e; am încredere în voi
şi v-am spus atîtea taine, căci cu toate mă slujiţi,
şi-mi aduceţi mîngîiere, cînd mîhnită sînt de griji.
Deci aflaţi şi fiţi cu ochii veghetori, voi, toate cinci
(fie ca numai Norocul să vă-ndrume anii toţi!)
da, aflaţi că sînt nebună de iubire şi mă zbat
precum marea ce-n furtună zvîrle valuri către cer!
Inima îmi este plină de lumină pentru Zal,
chiar şi-n somn îl văd şi gîndul mi-i la el neîncetat!
Inimă şi gînd şi suflet pline mi-s de dorul lui,
zi şi noapte, doar la chipu-i, doar la ochii-i mă gîndesc.
Trebuie s-aflăm un mijloc cugetu-mi şi inima-mi
să le scap de suferinţă. Taina numai voi mi-o ştiţi,
voi ce-mi sînteţi credincioase şi dibace cîteşicinci."
Roabele încremeniră de o faptă-atît de rea
ce venea pe negîndite de la fiica unui şah.
Se grăbiră să-i răspundă ţopăind ca nişte draci:
„O, tu, care eşti cununa-mpărăteselor sub cer,
şi a mîndrelor copile-a' celor mari de pe pămînt,
tu, de care s-a dus vestea de la Indii la Kitai,
care-n mijlocul atîtor mîndre din acest serai
străluceşti ca piatra scumpă pe inelul preţios;
tu, ce-ntreci într-o grădină fiecare chiparos
prin a trupului zvelteţe, care cu obrajii tăi
şi P.eiadele le-ntuneci, tu, al cărui mîndru chip
zugrăvit e şi trimis e la Kanudj şi la Mai
şi la şahul cel din Soare-Apune: tu, în ochii tă',
n-ai de tatăl tău ruşine, cuviinţă n-ai deloc?
Vrei să-l strîngi la sîn pe-acela ce-l zvîrli din braţe-acum
bunu-ţi tată, vrei pe-acela care-a fost crescut în munţi
de o zgrîpţoră, pe-acela care este înfierat
cu-a blestemului pecete de toţi oamenii! Niciciînd
n-a adus o mamă-n lume un copil născut *bătrîn*,
şi niciciînd n-o să plodească vreun fiu vrednic de născut.
S-or mira toţi să te vadă (două buze de mărgean
şi păr negru cum îi moscul) alergînd dup-un bătrîn!
Lumea-ntreagă te-ndrăgeşte, şi-n icoane chipul tău
se-află-n orişice seraiuri. Şi cînd ai asemeni chip,
trup asemeni, păr asemeni, Soarele ar trebui

patru ceruri să pogoare pentru-a fi bărbatul tău!"
Ascultînd aceste vorbe Rudabè își aţiţă
inima cum se aţiţă focul vînzolit de vînt;
scoase-un ţipăt de mînie împotriva sclavelor,
faţa-i fulgeră şi ochii i se-ntunecară-adînc.
Ochii, faţa-nflăcărată de furie, şi-ncruntînd
din sprîncene, mînioasă, zise: „Fetelor, în van
vă împotriviţi; ce spuneţi nici nu merită s-aud!
Inima mi-i rătăcită după un luceafăr viu;
cum să-mi fie dragă Luna, cînd nici Lunii dragă nu-s?
Celui care-i place colbul, n-o privi la trandafir,
chiar de este trandafirul decît colbul mai de preţ;
cine-şi află lecuirea inimii în acru-oţet,
şi mai crîncen chin afla-va gustul mierii încercînd;
nu vroi nici pe împăratul din Kitai, nici vreun Chezar,
nici vreun prinţ de prin Iran, doar pe Zal, fiul lui Sam,
cu el seamăn la statură; are umăr, braţ de leu.
Spuneţi-i bătrîn sau tînăr, cugetu-mi şi inima-mi
doar în el îşi află-odihnă; nimeni altul n-o avea
loc în cugetu-mi; vorbiţi-mi numai despre el mereu.
Fără ca să-l văd o dată, dragostea-i mi-a săgetat
inima; el mi-i iubitul, singură mi l-am ales
doar din cîte auzit-am de la alţii despre el.
Dragostea eu nu i-o caut pentru plete, pentru chip,
ci doar pentru bărbăţia-i." Sclavele i-au cunoscut
taina ascultînd cum geme pieptu-n chinuri sfîşiat,
şi-ntr-un glas: „Îţi sîntem roabe şi din suflet te iubim,
şi îţi sîntem slujitoare. Cumpăneşte-orice porunci
ne vei da să ducă toate drept spre fericitu-ţi gînd!"
Una-adaose: „O, chipreş! caută ca nimenea
să nu afle taina-aceasta. Fie-n veci să ai zălog
capete ca ale noastre, una sută mii în cap!
Fie să te-ajutoreze isteţimea lumii-ntregi!
Chiar dacă vrăjitoria trebui-va s-o-nvăţăm
şi cu farmece, descînturi, ochii lumii să-i orbim,
gata, vom zbura ca păsări, vrăjitoare,-om călări
pe cerboaice ca de-ndată să-ţi sărim în ajutor,
în dorinţa de-a-i aduce Lunii noastre şahul său,
şi de-al face să-ţi slujească subt picioare, scăunaş."
Rudabè cu două buze de rubine îi zîmbi,
şi-nclinînd asupra sclavei obrăjiorul de şofran,

preafrumoasa-i zise: „Dacă ţie îţi va izbuti
vicleşugurile-acestea, tu sădi-vei un copac
zdravăn ce purta-va roade; doar rubine va rodi
zilnic şi înţelepciunea le-o culege-n sînul său."

SCLAVELE LUI RUDABÈ MERSERĂ SĂ-L VADĂ PE ZAL-ZAR

Roabele o părăsiră-n goană pe stăpîna lor,
şi, viclene, se-apucară-n deznădejde-a unelti.
Grabnic se înzorzonară în brocarturi din Bizanţ,
şi îşi prinseră prin plete şi prin bucle: trandafiri.
Cîteşicinci se coborîră lîngă malul unui rîu,
în culori, miresme,-asemeni preavoioasei primăveri.
Era-n *Farvardin*, în luna începutului de an.
Tabăra lui Zal pe malul rîului se desfăta,
şi copilele pe malul cellalt de Destan vorbeau.
Şi-ncepură, trandafirii, să-i culeagă de pe mal,
şi cu ei să-şi umple sînul; rumene-n obraz, păreau
roze-nvoalte-ntr-o grădină! Alergară după flori
şi-alergînd încolo-ncoace, iată că s-au pomenit
drept în faţa celor corturi ale şahului, şi Zal
le ochi de sus, din tronu-i, şi-ntrebă pe careva
cine-s trandafirii-aceştia care-adună trandafiri.
Cel pe care-l întrebase, îi răspunse: — „Ele sînt
sclavele pe care Luna din Kabul le-a fost mînat
din seraiul unde şade duh strălucitor, Mihrab —
să culeagă-aceste roze." Zal îl ascultă şi-n piept
inima-i zvîcni puternic; dragostea-l săltă din loc.
Bravul ce rîvnea să fie-al lumii-ntregi stăpînitor,
se-ndreptă în mare grabă către mal, urmat de-un rob.
Cînd copilele pe malul dimpotrivă le zări,
îşi întinse mîna stîngă, sclavul să-i dea arcul greu.
Merse ca la vînătoare dornic de-a afla vînat;
şi zări o zburătoare băltăreaţă stînd pe rîu.

Robul cu pomeți de roze încordîndu-i arcul greu,
i-l întinse-n mîna stîngă. Scoase Zal un chiot scurt,
pasărea să se-aridice, și săgeata-și slobozi.
Dobori el zburătoarea care-n cercuri se zbătu
picurînd din pieptu-i sînge și-apele împurpurînd.
Zal un semn făcu să treacă robul pe celălalt mal
și vînatul să-i aducă, de săgeată doborît.
Robul peste rîu, în luntre, lîngă fete se opri.
Pajului cu chip de Lună, una-i puse întrebări
despre *pahlivanul* mîndru și de lauri însetat:
„Cine oare e viteazul cel cu brațe ca de leu,
trupul cît e elefantul? Cărui neam îi este șah?
Oare, ce-ar gîndi un dușman dinaintea unui om
care-și zvîrle-astfel săgeata șuierînd din arcul său?
N-am văzut noi niciodată cavaler mai mlădios,
mai destoinic mînuindu-și arcul și săgeata lui!"
Robul cel cu chip de *pari*, buzele și le mușcă
și-i răspunse: „Copilandră, nu vorbi astfel de șah,
el stăpîn e pe ținutul de la Miază-Zi, și Sam
îi e tată iară șahii toți pe nume-i spun Destan.
Pe-altul cerul nu rotește-ndemînatec cavaler
precum el, și lumea seamăn nu-i găsește-ntre viteji."
Tînăra zîmbi la spusa pajului cu chip frumos
precum Luna: „Copilandre, nu vorbi astfel: Mihrab
are în serai o Lună care-i mai presus c-un cap
decît șahul tău! La mijloc este fragedul platan;
la culoare-i ca de fildeș, și pe creștet poartă sus
o coroană de mosc negru ce i-a dat-o Dumnezeu;
ochii ei sînt de-ntuneric; sînt sprîncenele ei arc;
nasul ei e o coloană subțiratică precum
trestia cea argintată; strînsă,-ngustă-i gura ei:
inimă în om mîhnită; plete-i cad în cîrlionți
cît brățările-i pe glesne; galeși îi sînt ochii-adînci,
liniile feței limpezi; cresc lalele din obraji;
păr de mosc și suflul vieții nu-și mai află un alt drum
decît gura ei; în lume nu-i o Lună precum ea.
Din Kabul băturăm drumul pînă lîngă acest șah
din Zabul numai cu gîndul să unim într-un sărut
buze de rubine scumpe cu o gură de viteaz,
și aceasta va să fie minunat și de dorit:
Rudabè s-ajungă-aleasa inimii lui șah Zal-Zar!"

Pajul cel cu faţa mîndră auzind ceea ce-au spus
roabele, i se schimbară în rubin pometii săi,
şi-astfel le dădu răspunsul: „Luna pururea-i pe plac
Soarelui, strălucitorul. Hei, cînd Universul vrea
să-mpreune două inimi, fiecărui pentru vis
inima-i îmboboceşte; cînd să le despartă vrea,
nu se pierde-n vorbe goale, ci le poartă de îndat'
hăt! departe una de-alta; el firesc desparte şi
tot firesc uneşte inimi, şi-amîndouă-s firea lui.
Cînd cel inimos voieşte-n neprihană a-şi păstra
soaţa, din priviri o soarbe la răgaz şi-n tainic loc;
şi copila-i să n-ajungă a se înjosi cumva,
numai vorbe minunate el îi picură-n auz...
Iată ce îi spuse şoimul soaţei sale cînd în cuib
ouăle şi-acoperise, aripile desfăcînd:
«*Măi femeie, de vei scoate vreo copilă dintr-un ou,*
spulberi dintr-un tată rîvna de a mai avea copii!»"
Surîzînd se-ntoarse pajul, şi-al lui Sam vestit fecior
îi şi puse întrebarea: „Ce ţi-au spus de-mi vii zîmbind
şi-arătînd întredeschise buze şi-argintii dinţi?"
Spuse cele auzite *pahlivanului* ce-n piept
voioşia dintr-o dată inima-i întineri.
Zise către pajul tînăr, chip de Lună-mbujorat:
„Du-te, spune-le-n grădină să rămînă-o clipă doar,
poate că-ntre roze-or duce giuvaeruri lîngă sîni;
la serai să nu se-ntoarne pînă tainic n-or primi
o ştafetă de la mine." Din haznaua lui luă
aur, şi argint, şi scule, cinci bucăţi de scump brocart
toate-n joc de curcubeie; robului îi porunci
să le ducă lor în taină fără a vorbi cuiva.
Sclave duseră la cele tinere, la cîteşicinci,
vorbe pline de simţire, bani de aur şi comori.
Aur, giuvaericale, de la *pahlivanul* Zal
le-mpărţiră; dintre sclave zise una către cel
sol cu faţa cum e Luna: „Un cuvînt va rămînea
tainic pentru totdeauna dacă-l ştiu numai doi inşi;
trei de-l ştiu, nu e o taină, patru,-atuncea toţi îl ştiu.
Omule cu judecată, omule cu gîndul bun,
zi-i stăpînului tău mare să-mi destăinuie acum
dacă are-o taină-a spune." Tinerele cîteşicinci
îşi şoptiră între ele: „Leul a intrat în laţ;

visurile celor tineri, Rudabè şi Zal, priviţi,
se-mplinesc; o fericită soartă paşii ne-a-ndrumat."
Vistiernicul, ochi ager, carele-n aceste trebi
om de-ncredere fiindu-i bunului stăpîn, pe loc
se întoarse şi îi spuse-n taină tot ce-a auzit
de la cinci mari vrăjitoare. Şahul însuşi se porni
spre grădina cea de roze, şi încet se-apropiè
de copilele-acestea din Kabul, şi aceşti cinci
idoli [1] din Tharaz cu faţă de *parì*, şi obrăjiori
cum sînt trandafirii proaspeţi, se plecară-n faţa lui.
Şahul le-ntrebă de chipu-i, mijlocu-i de chiparos,
şi de grai şi-nfăţişare, de pricepere şi duh —
pentru-a şti dacă prinţesa este vrednică de el:
„Spuneţi-mi de toate, însă drept să-mi spuneţi aş dori.
De-o să-mi spuneţi adevărul, cinstea-mi vă va copleşi;
însă de-oi ghici că-mi treceţi vreo minciună, cît de cît,
porunci-voi să v-azvîrle subt picioare de-elefanţi!"
Roabele se înroşiră ca răşina de brad roş,
şi-n ţărînă-i sărutară urma tălpilor de şah.
Cea mai tînără din toate, dar cu harul de-a grăi
şi la minte mai isteaţă — spuse fiului lui Sam:
„Niciodată, nici o mumă, printre marii cei mai mari,
n-a adus un făt pe lume să îi semene lui Zal
la mijlòc, la-nfăţişare, la înţelepciune, la
inimă neprihănită, la prevèderi de-nţelept;
dar mai este o făptură, o, voinice cavaler,
geamănă ţi-i de statură şi de braţe ca de leu:
Rudabè cu mîndră faţă, care-ţi seamănă leit;
este precum chiparosul argintiu şi încărcat
de culori şi de miresme; iasomie, trandafir
e din tălpi şi pînă-n creştet, e strălucitoarea stea [2]
din Yemen ce stă deasupra unui mîndru chiparos;
chipu-i parcă vin revarsă, păru-i e de chihlimbar.
Din cupola argintie-a frunţii cad pînă-n pămînt
pe deasupra trandafirii din obrajii înfloriţi,
şi-i cad laţuri de capcană [3]; capu-i e urzit din mosc
şi din chihlimbar, iar trupul, din rubine-i zămislit

[1] Apelativ pentru femei frumoase frecvent în lirica persană.

[2] Adică steaua Kanopus (Canope). Arabii au observat-o la nord de Yemen, unde se tăbăceau cele mai fine marochinuri, atribuindu-i influenţe binefăcătoare asupra tăbăcirii pieilor de capră.

[3] Alegorie pentru cîrlionţi, des întîlnită în lirica iraniană.

şi din giuvaericale; plete, bucle, cîrlionţi,
sînt ca ochiuri moi de zale inelate doar din mosc,
parcă-i rîură inele pe inele; n-ai să vezi
nici chiar în Kitai un idol să se-asemenea cu ea;
Lună plină şi Pleiade îi aduc închinăciuni!"
Şahul îi răspunse sclavei cu simţire, dulce grai,
vorbe pline de dulceaţă: „Spune-mi cum să aflu drum
către ea, căci al meu cuget şi-a mea inimă din piept
pline-s numai de iubire pentru ea, şi dorul meu
e să-i văd o dată faţa!" Roaba îi dădu răspuns:
„De ne-ngădui să ne-ntoarcem la seraiul minunat,
unde creşte chiparosul, unde-om pune-n faptă-ndat'
vicleşugurile noastre, unde-om povesti pe rînd
despre cum e *pahlivanul* ager, trupeş şi chipos,
despre graiul său şi despre duhul său strălucitor:
nici un gînd rău n-om ascunde. I-om vîrî lui Rudabè
capu-nmiresmat în mreajă, şi guriţa-i de rubin
sub rubinul lui Zal. Dacă cel viteaz, cu un arcan
vrea să vină la seraiul cu acoperişu-nalt,
şi pe meterez să-şi zvîrle laţu-i pe după-un crenel,
leul bucuros vîna-va prada lui: o mieluşea.
Soarbe-o din priviri acolo şi atunci, cît vei pofti;
ceea ce-am venit să-ţi spunem tare te va bucura!"

ÎNTOARCEREA SCLAVELOR LA RUDABÈ

Preafrumoasele cinci sclave se porniră. Zal plecă,
măsurînd încetineala nopţii ce-i păru un an.
Preafrumoasele la poartă îndărăt cînd au ajuns,
fiecare-n mînă-aduse cîte-un ram de trandafir.
Paznicul de pe cetate le văzu la poartă, jos,
şi se puse pe dojană, cu asprime-n graiul său,
inima de li se strînse: „Sînteţi din serai afar'
la nepotrivite ceasuri; uluit sînt c-aţi ieşit!"
Idolii se pregătiră să-i răspundă toate-n cor
tropăind de-ncurcătură: „Ziua de-astăzi e la fel
cu-alte zile, şi-n grădina rozelor nu-i nici un *div*.

A venit doar primăvara, şi-n grădină am cules
trandafiri şi levănţică fragedă de pe tulpini."
Paznicul grăi: „Voi, astăzi, din serai nu trebuia
să ieşiţi ca-n alte zile, pe cînd Zal cu oastea sa
nu era-n Kabul şi încă ţara nu o adumbreau
corturile lui şi oastea-i. Voi, pe şahul din Kabul
nu-l vedeţi cum de-a călare pleacă din serai în zori
şi-şi petrece ziua-ntreagă, du-te-vino, tot la Zal,
fiindcă sînt demult prieteni? Dacă v-ar vedea ţinînd
trandafiri în mîini, v-ar face pulberea s-o mirosiţi!"
În serai apoi intrară *idolii* de la Tharaz,
se-aşezară lîngă Lună, tainic să-i şoptească-aşa:
„N-am văzut noi niciodată leu asemenea lui Zal;
e-n obraz ca trandafirul, chipul, pleata, albe-i sînt."
Inima prinţesei foarte se înflăcără de dor,
în nădejdea c-o să-i vadă, ochi în ochi, frumosul chip.
Tinerele copilandre aşternură-n faţa ei
aur, giuvaericale, şi ea le-ntrebă de zor
din cîte văzură: „Oare, aţi făcut ceva cu Zal?
E mai bine să-l văd, oare, sau s-ascult numai poveşti
despre faima-i fără seamăn?" *Chip de parî* cîteşicinci
cînd aflară nimeritul loc să poată glăsui
către Rudabè, grăbiră toate un răspuns să-i dea:
„Zal este viteazul lumii; nu-l întrece nimenea
în purtări şi vrednicie. Omu-acesta-i un înalt
chipreş verde, şi-are farmec şi-i măreţ — un împărat;
de culori şi de miresme este plin ca un copac
ce-şi desface groase ramuri, e un mîndru cavaler
tare subţirel la mijloc, larg în piept, şi cei doi ochi
sînt narcise lucitoare, buzele îi sînt mărgean,
şi obraji-i sînt de sînge, mîini ca labele de leu;
ager, veghetor, şi are inima unui *mubed*,
şi-o ţinută-mpărătească; pletele îi sînt de-omăt,
singuru-i cusur şi încă prin aceasta-i răpitor.
Pletele şi-obrajii-acestui *pahlivan* al lumii-ntregi
sînt asemeni unor zale de argint învăluind
roza-mpurpurată-a feţei. Zice-vei că doar astfel
bine-i şade, şi iubirea ce-l însufleţeşte-atît
nu creştea nici c-o fărîmă, altcum dacă arăta.
Datu-i-am noi vestea bună că te va putea zări,
şi cînd s-a întors la corturi, inima-i nădăjduia.

Hai, acum şi-ţi pregăteşte mijloace pentru-a-l primi
pe ăst oaspe, şi o veste dă-ne să i-o înmînăm!"
Chipreşul răspunse celor roabe-: „Odinioară, voi,
sfaturi şi cuvinte-altminteri îmi dădeaţi, şi-acest Zal-Zar
pe-atunci. „*pui de zgripţuroaică*", „*ţeastă de moşneag*" era;
„moşul" s-a schimbat în tînăr şi-are în obrajii săi
roşii trandafiri, şi mijloc subţiratic şi mlădiu,
un viteaz cu mîndră faţă! Nurii mi i-aţi lăudat
dinaintea lui, şi-mi cereţi pentru laude — răsplăţi."
Zise-acestea şi pe buze un surîs îi înflori,
şi obrajii îi roşiră precum floarea rodiului;
şi apoi împărăteasa spuse uneia: „Să-i duci
chiar în seara-aceasta vestea bună; cată să-i grăieşti
şi să-i sorbi răspunsul; spune-i într-acest fel: „Gîndul tău
s-a-mplinit, te pregăteşte, vino-ndată să priveşti
Luna plină de toţi nurii!" Sclava îi dădu răspuns:
„O, stăpîna mea frumoasă, pregăteşte toate-aici
pentru-a izbuti, căci Domnul ţi-a dat tot ce ţi-ai dorit;
fie ca-nceputu-acesta s-aibă norocos sfîrşit!"
Rudabè porni în grabă spre a face pregătiri
pe-ndelete şi în taină să nu ştie cei părinţi.
Un serai, o primăvară veselă, avea şi tot
plin era doar cu icoane de-ale marilor viteji;
ea întinse largi brocarturi din Kitai, şi aşează
vase de-aur, şi-n amestec puse vin, mosc, chihlimbar,
presărînd pe jos rubine şi smaralde din belşug.
De o parte: roze roşii, albi narcişi şi *arghavani*,
de-alta: crengi de iasomie şi neprihăniţi, dalbi crini.
Toate cupele de aur şi de peruzea luceau,
şi erau muiate bine în balsam de trandafiri
mult alesele bucate; din seraiul minunat
al copilei care poartă Soarele în loc de chip,
nori suiră, de miresme, pînă-n ceruri ajungînd.

ZAL MERSE S-O VADĂ PE RUDABÈ

Cînd strălucitorul Soare scăpătă, şi la serai
porţi se-nchiseră şi cheia scoaseră din broasca ei,
sclava alergă de-ndată la Destan, fiul lui Sam,

şi îi zise: „Totu-i gata, vino!" Prinţul se-ndreptă
spre serai, cum se cuvine celui ce soţie-şi vrea.
Preafrumoasa cu ochi negri şi obraji de trandafiri
pe terasă, între creste [1], semăna c-un chiparos
străjuit de-o Lună plină: cînd Destan, fiul lui Sam,
răsări din depărtare, fiica şahului Mihrab
îşi deschise ochii negri şi acestea glăsui:
„Fii binevenit, o, tînăr, fiu al unui *pahlivan*!
Fie să se odihnească-asupră-ţi mila Domnului!
Fie să păşeşti pe-albastra boltă-a sferelor cereşti!
Roaba mea să simtă-n pieptu-i fericiri şi bucurii,
căci, din tălpi şi pînă-n creştet, eşti chiar cum te-a-nfăţişat.
De prin tabăra ta àstfel ai venit, venit pe jos,
şi împărăteşti picioare obosite-ţi sînt de drum."
Şi cînd prinţul glasu-acesta-l auzi de pe zidiri,
lung privi la preafrumoasa care-avea în loc de chip
Soarele. Iar meterezul luminat era de-acest
giuvaer de copilandră, şi Pămîntul în rubin
se schimbă de strălucirea rumenilor ei obraji!
El răspunse: „O, copilă, Chip de Lună, luminos!
Mila Cerului asupra-ţi, binecuvîntarea mea!
O, de cîte ori în noapte, spre a Miază-Nopţii stea
ochii-mi căutînd pre Domnul cu putere i-am cerut
lui, Stăpînitorul lumii, chipu-n taină să ţi-l văd!
Glasul tău mă fericeşte prin cuvinte-atît de dulci
şi rostite-atît de dulce! Cată sus să ne-ntîlnim,
căci de ce am mai rămîne, tu, pe meterez, eu, jos?"
Chip de Parì, preafrumoasa l-ascultă pe prinţul Zal,
deznodîndu-şi de pe creştet bucle negre, negre nopţi,
lung desfăşurîndu-şi plete într-o mreajă, cum astfèl
nu putea-vei ţese moscul. Şi-i căzură pe grumaz:
bucle negre peste bucle, şerpi pe şerpi, şi fir pe fir.
Şi făcu să se pogoare buclele-i de pe serai,
şi îşi zise Zal în sineşi: „Ce mai laţ fără cusur!"
De pe meterez, sfioasă, Rudabè strigă: „O, tu,
pahlivanule, odraslă zămislită de-un viteaz!
Hai, acum, vino degrabă, nalţă-ţi trup şi-ntinde-ţi piept
ca un tînăr leu cu braţe; prinde-mi buclele mlădii;
pentru tine trebuit-am într-o mreajă să mă schimb!"

[1] Acoperişurile palatelor orientale erau terasate.

Zal privind la preafrumoasa, Chip de Lună, se uimi
de cuvintele acestea; potopi în sărutări
mreaja cea de mosc, atîta că logodnica-i de sus
i-auzi foşnirea buzei . . . „N-ai dreptate — i-a răspuns.
Fie Soarele să piară-n ziua cînd voi ridica
mîna să lovesc femeia de iubire-nnebunind,
ori cînd voi lovi cu lancea vreo fiinţă ce-ar avea
inima în ea zdrobită!" De la sclavul său luă
un arcan şi potrivindu-i largul nod lunecător,
îl zvîrli spre meterezuri, nerostind nici un cuvînt.
Ochiu-arcanului de-o creastă-a zidului înalt s-a prins,
şi se căţără Zal grabnic pînă sus. Cînd se-aşează
sus, pe meterez, frumoasa, *Chip de Parî*, alergă
şi-i aduse închinare; prinse-n mînă mîna lui
şi porniră laolaltă beţi de fericirea lor.
Rudabè de pe terasă în serai se pogorî,
strîns ţinînd în mînă-i mîna preatemutului vlăstar
dintr-un trunchi de şah — spre sala cu pereţii auriţi;
în împărătească sală — rai aievea-mpodobit —
se aduseră-n lumină, printre roabe strînse-n stol
dinaintea preafrumoasei cu ochi mari ca două nopţi.
Mut rămase de uimire Zal şi-ncremeni văzînd:
chip, păr, farmec, vrednicie — o minune-ntre făpturi,
plină de brăţări, şiraguri, giuvaere şi cercei,
toată-n aur — o grădină-n toiul dulcei primăveri.
Doi obraji, două lalele roşii printre crinii albi,
şi din părul-i, negre bucle peste bucle fluturînd.
Zal cu toată vrednicia unui mîndru împărat
lîngă Lună luă locul, cît se poate de măreţ;
spada peste piept, şi-n creştet, de rubine,-un diadem.
De priveliştea-i măreaţă Rudabè nu mai putea
să se sature şi ochii amîndoi nu-i dezlipea
de pe dînsul, c-avea mare farmec, mijlocul mlădiu,
şi puterea bărbătească-a braţului pe buzdugan
stînca s-o prefacă-n ţăndări, ca pe-un vreasc, şi lumină
frumuseţea feţei sale suflete însufleţind;
şi cu cît privi la dînsul, inima-i se-nflăcără.
El, o clipă nu-ncetase s-o sărute-mpătimit,
s-o cuprindă strîns în braţe, să se-mbete. E vrun leu

care nu vinează ciute? Preafrumoasei lui cu chip
cum e Luna, şahu-i zise: „Chiparos cu sîn de-argint
şi înmiresmat ca moscul! Şahinşahul Manucehr
cînd de-această îndrăzneaţă întîmplare-o auzi,
n-o să-i de-a-ncuviinţare; Sam, al lui Narîman fiu,
s-o încinge de mînie; braţu-asupră-mi l-o sălta,
dar de astăzi pe viaţă şi pe trup nu pun vrun preţ
— la prăpastie cu ele! Ca un biet netrebnic ins
îmbrăca-voi giulgiul morţii. Astfel Domnului ceresc,
de dreptate-mpărţitorul, i-am jurat că n-oi uita
niciodată de credinţa care-n inimă ţi-o port.
Mă voi duce dinaintea Domnului şi l-oi ruga;
l-oi ruga precum se roagă cei cucernici, lui supuşi,
în nădejdea c-o s-alunge El, din cugetul lui Sam
şi-al stăpînului pe lume [1]: tot ce e mînie-n ei,
tot ce este duşmănie, tot ce-i ură şi venin.
Ziditorul o s-asculte rugămintea-mi şi vei fi
soaţa mea în faţa lumii!" Îi răspunse Rudabè:
„Eu de-asemeni, dinaintea Domnului care-i stăpîn
pe credinţă şi pe lege, jur că nimeni nu-mi va fi
domn (şi Dumnezeu mi-i martor) decît Zal, ce-i *pahlivan*
pe pămînt, şi stăpîneşte şi coroană şi comori,
el, vestitul şi măritul!" Clipă după clipă ei
şi iubirea lor crescură, judecata-i părăsi,
patima-i cuprinse pînă ziua albă-mboboci,
şi zbucniră darabane-n corturile-mpărăteşti.
Şahu-atunci lăsîndu-şi Luna, trupul natră şi-l făcu
iar din sînul dragei sale spată de ţesut, şi lor
genele li se-nmuiară-n lacrimi şiroind din ochi,
vină Soarelui găsiră dojenindu-l: „O, tu, nimb
peste lume! Încă-o clipă! Nu veni aşa grăbit!"
De pe cea terasă-naltă Zal lăsă să curgă-n jos
laţul său şi din seraiul dragei lui se pogorî [2].
(.....)

[1] Adică şahul Manucehr.

[2] Scena despărţirii lui Zal de Rudabè, scrisă cu şase veacuri mai devreme, ne aminteşte despărţirea lui Romeo de Julieta.

NAŞTEREA LUI ROSTAM

Nu trecu prea multă vreme şi-acel verde chiparos
pînă-atuncea făr' de roade, se împovără de rod;
primăvara-aceasta vie care inimi a vrăjit
se şi vesteji, şi pradă chinului şi-atîtor griji
cugetu-i căzu. Povara grea-i era că ochii săi
lacrimi şiroiau de sînge. Trupu-i îngroşat destul
se îngreună, şi faţa-i roşie, de trandafir,
se făcu precum şofranul. Zise maică-sa Sindokht:
„O, tu, viaţa vieţii mele! Oare, ce s-a întîmplat
de-ţi pălesc aşa obrajii?" Îi răspunse Rudabè:
„Zi şi noapte chem pre Domnul să m-ajute, nu mai am
pic de somn, sînt ofilită, mai să zici că de pe-acum
vie sînt şi totuşi moartă. Mi-a venit sorocul, dar
n-oi scăpa eu niciodată de povara asta grea."
Rudabè rămase àstfel să se chinuie-aşteptînd,
fără somn şi fără-odihnă; ai fi zis că bietu-i trup
plin cu pietre-i, sau umplut e cu un ghemotoc de fier.
Leşină-ntr-o zi şi-un ţipăt se-nălţă de prin serai.
Sindokht se văită lovindu-şi faţa şi smulgînd din cap
părul miresmat ca moscul. Îl vestiră şi pe Zal
de-ale chipreşului frunze veştede; el alergă,
ochii-n lacrimi şi cu pieptul măcinat de suferinţi —
lîngă patul dragei sale. Roabele de prin serai
pletele-şi smulgeau; pe chipuri şi pe creştete n-aveau
negru văl, şi-aveau obrajii-n lacrime scăldaţi. Lui Zal
îi veni un gînd, şi chinul i se potoli puţin;
îşi aduse-aminte-anume de cea pană de *simorgh*,
şi, zîmbind, şi mamei-soacre vestea i-o împărtăşi.
Iute-aduse un jăratic, iute-aprinse de la foc
şi-arse-un sfîrc din pană. Cerul de năprasnă se cerni
şi vînjoasa zgripţuroaică pogorî precum un nor
picurînd mărgăritare; ce mărgăritare zic?
picuri mari de bucurie, alinare şi răgaz.
Zal i-aduse mulţumire Domnului, şi-l lăudă,
şi i se rugă fierbinte. Zise cel *simorgh* lui Zal:
„Pentru ce durerea-aceasta? Pentru ce un ochi de leu
ar fi umed? Chiparosul argintat, cu chip frumos,
vrednic pui de leu ţi-o naşte, însetat de lauri verzi;

leii falnici săruta-vor pulberea-i de lîngă tălpi,
nu vor îndrăzni să treacă norii peste capul său.
Glasul lui cînd detuna-va, pielea de pe leopard
va plesni, şi labe, ghiare, şi-o mușca, înfricoşat.
Toţi vitejii ce-auzi-vor buzduganu-i şuierînd
şi vedea-vor piept şi braţe şi picioare, vor simţi,
doar la glasu-i, cum leşină inima în pieptul lor,
orişicîtă îndîrjire vor avea şi-oricît curaj.
Fi-va-n sfat cu prevedère de-nţelept, precum e Sam,
la mînie fi-va leul de război [1]. La stat va fi
nalt precum e chiparosul, vajnic ca un crocodil;
doar c-un deget sfărîma-va cărămida-n mii de părţi.
Însă împlinind porunca Domnului ce-mparte-aici
binefacerile toate, nu s-o naşte-n chip firesc.
Adu-ţi un jungher ce arde-n scînteieri şi-un înţelept
ager şi îndeminatec întru arta de-a vrăji.
Mai întîi vei îmbăta-o cu vin bun pe Rudabè,
cugetu-i să fie slobod de-orice teamă, de-orice gînd;
grijă-avea-vei ca-nţeleptul să îşi facă vrăjile,
pentru a se pune-n starea bună de a slobozi
pui de leu din temnicioară. Vraciul spinteca-va-ncet
chiparosul pe sub coaste, fără a simţi dureri;
şi va trage puiu-afară şi în sîngiuri va scălda
pîntecele mumei sale; apoi tu va trebui
să coşi bine tăietura ce-o lăsa-o cel jungher,
după care, grijii, nelinişti spulberă-le toate-n vînt!
Fierbe-vei o buruiană-n lapte, mosc (ţi-oi arăta
iarba cea de leac) şi după ce la umbră s-o usca,
unge-vei vătămătura, şi-ai să vezi cu ochii tăi
cum se vindecă pe dată. Şi-n sfîrşit vei trece lin
peste rană cu o pană de a mea, şi vei vedea
umbra-atotputinţii mele-nrîurirea-i arătînd.
Trebuie să fii ferice de acest deznodămînt,
şi să-i mulţumeşti doar Celui peste lumi stăpînitor.
El ţi-a dăruit lăstarul mîndru ce-ţi va înflori
zi de zi, mereu, norocul. Inima nu-ţi mohorî,
căci această vie creangă [2], vrednică-i să poarte rod,
şi purta-va rod de viţă!" Zise pasărea şi-n cloţ

[1] Războinicii medievali întrebuinţau în bătălii pe lîngă elefanţi şi lei dresaţi.
[2] Adică Rudabè.

smulse-o pană din aripă, o lăsă să pice jos
şi-n avîntul său puternic se-nălţă-n văzduhuri, sus.
Cel *simorgh* plecă, şi, pana, Zal o şi luă de jos
şi ieşind (o, ce minune!) împlini tot ceea ce
pasărea îi poruncise. Lumea-ntreagă urmări
toate cîte se-ntîmplară, toţi cu inimile ghem,
toţi cu ochii prinşi în lacrimi. Sindokht sînge lăcrimă,
neştiind cum o să iasă pruncul din al mumei sîn.
Un *mubed* dibaci la mînă cum ajunse o-mbătă
cu vin bun pe preafrumoasa, Chip de Lună, luminos,
apoi despică o parte (ea nimica nu simţi)
şi spre tăietură-ntoarse capul fătului, şi-astfel
îl făcu să iasă-afară fără-a face mamei rău;
nimenea aşa minune pre pămînt n-a mai văzut,
că era el, nou-născutul, un viteaz precum un leu,
trupeş şi frumos la faţă. Toţi priveau înmărmuriţi,
că nu se mai pomenise făt ca el abia născut
trupeş cum e elefantul! Maică-sa rămase-n somn,
după vin, o zi şi-o noapte şi dormi ca-ntr-un leşin.
Rana-i se cusu, durerea i-o stinsese-acel balsam.
Cînd din somnu-i chiparosul se trezi şi glăsui
mamei sale, peste frunte aur i se presără
şi frumoase giuvaeruri; mulţumiră Celui Sfînt.
Mamei i se-aduse pruncul; ea se-aprinse într-atît
cînd văzu ceresc că-i fătul: la o zi părea de-un an;
snop de crini şi de lalele. Rudabè zîmbi spre prunc
şi văzu-n el vrednicia unui vajnic şahinşah;
zise: „Pîntecul mi-i *slobod*[1], chinurile-mi s-au sfîrşit":
şi-au numit copilul *Slobod* (adică, i-au zis *Rostam*[2]).
Se cusu dintr-o mătase un copil la fel cu-acest
leu ce nu băuse lapte; fu umplut cu păr de jder;
i se zugrăvi un astru pe-un obraz iar pe cellalt
Soarele, şi, scrişi pe braţe, doi balauri nenfricaţi;
i se trase-n palmă ghiare ca de leu, şi pe subt braţ
lance i se puse-n mînă: buzdugan, într-alta frîu,
apoi pe un cal urcîndu-l îi dădură slujitori.

---

[1] În persană „rostam" înseamnă „slobozit", „liberat".
[2] *Rostam* sau *Tahamtan* este eroul principal al epopeei ŞAH-NAMÈ.

Cînd păpușa-au fost făcută după cele rînduieli,
se porni la drum cămila cea gonace, și pe soli
bani se presărară, de-aur, pentru că-i duceau lui Sam
cavalerul: chipul dulce al nepotului Rostam,
întrarmat cu buzduganu-i. O serbare izbucni
în grădinile de roze înflorind de la Kabul
la Zabul, și țara-ntreagă într-un praznic se schimbă
și-ntr-un vuiet lung de trîmbiți; și oriunde, la un loc
se-ntruneau o sută de-oameni, giuvaere-n adunări.
De această veste bună șahul din Kabul, Mihrab,
mult se bucură și, darnic, aur la săraci dădu.
În Zabulistan de-asemeni, din hotar pînă-n hotar,
pretutindenea poporul se-așeză la lung ospăț;
cei mai mici în cin șezură nu mai jos decît cei mari,
ci olaltă ca urzeala cu bătaia la țesut...
Și-aducîndu-se păpușa lui Rostam ce lapte bea —
lui Sam, fiul lui Narîman, cel trimis i-o așeză
prințului lîngă picioare, și acesta lung privi,
plin de-o mare bucurie. Păru-n cap i se zburli:
„Vai, icoana-i de mătase-mi seamănă leit! — a zis;
dacă doar de-o zi arată jumătate din cît e
păpușoiu-i de mătase, capu-i va atinge nori,
și-ale mîntiei lui poale peste lume le-o tîrî!"
Pe trimis apoi chemîndu-l, revărsă pe el arginți,
pînă-ajunseră arginții mai să-i treacă peste cap.
Din cetate izbucniră vesel tîmpine sunînd,
și Sam, piața uriașă, o împodobi măreț,
să scînteie-mpurpurată precum ochiul de cocoș.

.....

Astfel Roata cea albastră-a zodiilor se roti,
și-a lui Zal întunecată soartă se însenină.
Zece doici îl alăptară pe Rostam, căci, dulce must,
laptele dă miez și vlagă. Cînd de țîță fu-nțărcat
și-ncepu să-mbuce singur, pită dar și carne lui
i se hotărî drept hrană; cît cinci oameni mesteca
și mînca pe săturate. De opt șchioape ajungînd,
nalt fu chiparosul verde, parcă un Luceafăr viu
strălucea; ca pe-o minune omenirea îl privea.
De-i vedeai statură, minte, înțelegere și chip,
îți ziceai că e viteazul Sam întreg, întinerit!

ROSTAM UCISE ELEFANTUL ALB

Într-o zi bău-n grădină cu prietenii săi vin.
Strunele jucară-n sunet pe mai multe glasuri vii,
pe mai-mari înveselindu-i. Vin băură scînteind
ca rubinul din pocale de cristal, pînă ce toţi
capetele-şi tulburară. Zise Zal către fecior:
„Fiu slăvit ce-n strălucire Soarele întreci, acum
pregăteşte cai şi daruri pentru toţi aceşti viteji,
care-n slavă-şi poartă fruntea." Şi Rostam le dărui:
aur, giuvaericale şi mulţi telegari arabi
cu armuri, şi adunarea risipindu-se apoi,
fiecare ducea daruri, fiecare, din belşug.
Zal se trase în cămara lui de noapte cum şi-avea
rînduiala şi-obiceiul; iar Rostam cu capul greu
de-aromata băutură, greu, de-asemeni, se-ndreptă,
şovăind în mers spre-odaia de culcare; şi-adormi,
capu-i odihnind la sînul somnului, cînd se-auzi
dinaintea porţii sale glas strigînd că a scăpat
albul elefant rupîndu-şi lanţul şi-acum slobod e,
şi-n primejdie îi vîră pe toţi cei de prin serai.
De îndată ce acestea-i răsunară în urechi,
şi curajul şi virtutea clocotiră în Rostam;
prinse-ndată buzduganul lui bunică-său în mîini,
şi se năpusti spre poartă pentru a ieşi. Cîţiva
din străjerii ce veghează pragurile la serai –
vrură a-l opri, grăindu-i: „Oare, cum vom înfrunta
a lui taică-tău mînie, poarta descuindu-ţi noi?
Noaptea-i neagră, elefantul lanţurile şi le-a rupt,
şi tu vrei să ieşi; au cine asta va-ncuviinţa ... ?"
El se oţărî-mpotriva celui ce-a grăit astfel,
drept în ceafă repezindu-i ghioaga pumnului său greu,
de-i făcu din ţeastă-o minge; cînd se-ntoarse spre ceilalţi,
toţi de *pahlivan* fugiră. Merse către poartă, dîrz,
şi cu buzduganu-i rupse drugii, precum bine-i stă
unuia viteaz ca dînsul. Apoi, val-vîrtej, ieşi,
buzduganul greu pe umăr, capul de-ndrăzneală plin,
buzna către elefantul alb cu fildeşi spumegînd
şi mugind precum albastre valuri ale unei mări;
i se arătă un munte, şi mugind îl auzi,

şi văzu subt el ţărîna — oală clocotind pe foc,
şi văzu şi-ai lui războinici îngroziţi de elefant
precum mieii cînd văd botul unui lup. Rostam răcni
cum răcneşte numai leul; fără teamă-naintă
drept spre elefant. Grozavul dobitoc întărîtat
uriaş cum e un munte, îl zări şi năvăli
drept la el; săltîndu-şi trompa, scos din minte, pe Rostam
să-l lovească, dar viteazul buzduganu-i repezi
drept în ţeastă să-i înmoaie trupul cît un munte alb.
Cît Bisutun[1] elefantul tremură şi ameţit
dintr-o lovitură numai, moale şi neputincios,
şi-ndoi genunchii-n ţărnă şi se prăvăli gemînd;
iar Rostam se-ntoarse-acasă şi de-ndată adormi.
(.....)

[1] Adică muntele Bisutun.

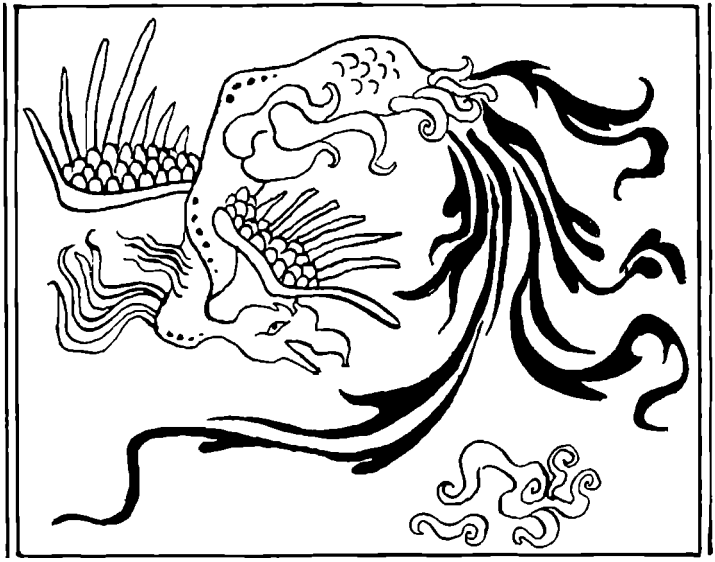

X

GARŞASB

(şăhia lui a durat cinci ani)

(.....)

ROSTAM ŞI-L ÎNSUŞI PE RAKŞ

Zal şi-aduse herghelia lui de prin Zabulistan
şi de prin Kabul o parte. Dinaintea lui Rostam
o trecu să vadă caii cu dangale-mpărăteşti.
Şi Rostam zvîrlind arcanul, i-ncercă, dibaci, pe toţi:
le-nfigea în greabăn pumnul calul de se-ncovoia,

àpoi îşi lipea, cuminte, burta lată de pămînt.
I se-aduse mai în faţă-o herghelie din Kabul,
pe sub ochi îngrămădindu-i bidivii în fel şi fel
de culori; o iapă sură, lată-n piept precum un leu,
crupe scurte, ochi ce scapăr': două vîrfuri de jungher,
piept, picioare dolofane, însă prea mică de stat.
Un mînzoc la fel de mare o urmează cît colea,
piept şi crupe largi asemeni mumei sale, ochiul său
negru, coada înfoiată, şi bogate fudulii
tari şi negre, şi copite ca turnate din oţel!
Cal rotat cu pete roze pe un păr ca de şofran.
Noaptea-ţi deslușea cu ochii lui, şi de la doi *farsangi* [1],
o furnică pe pluş negru; prin tărie, elefant,
nalt cît o cămilă, vlaga unui leu din Bisutun.
Cum văzu Rostam iepşoara şi cum ochii-şi pironi
pe-acest mînz cît elefantul, azvîrli arcanul său
vrednic şi de-un şah şi prinse mînzul dintre ceilalţi cai.
Moş bătrîn, herghelegiul, zise: „Omule vînjos,
calul altuia nu-l prinde!" Rostam întrebă: „Al cui
este telegaru-acesta? N-are semn pe niciun şold."
Zise-atunci herghelegiul: „Nu-i căta nicio dangà.
Despre bidiviu-acesta multe lucruri s-au zvonit;
Rakş noi l-am numit şi este înflorat şi lucitor
precum apa, viu ca focul! Pe stăpînul său nu-l ştim,
dar noi toţi de-aici îi spunem *telegarul lui Rostam.*
De trei ani îi bun să poarte şea, şi-i bătător la ochi
cînd îl văd pe-aici mai-marii; nărăvaşă-i maică-sa:
cum dă ochii cu arcanul vrunui prinţ, năvală dă
să se bată ca leoaica! Oh, al lumii *pahlivan,*
taina ce se-ascunde-aicea n-o putem de loc ghici;
dar păzea, om cu prevèderi, de bălăuroaică fugi!
Iapa-i gata să sfîşie-n dinţi o inimă de leu,
şi e gata să jupoaie pielea de pe leopard!"
Cuvîntarea-i ascultînd-o, Rostam iute pricepu
tîlcul vorbelor bătrîne, şi făcu să-i zboare larg

[1] *Farsang*, veche măsură de lungime, egală cu 5250 m.

cel arcan al lui şi prinse capul mînzului rotat.
Muma precum elefantul zădărit se năpusti
vrînd în dinţi să-i smulgă ţeasta; dar Rostam răcni vîrtos
cum răcneşte-un leu sălbatic, şi de glasu-i tunător
iapa-ncremeni uimită. Drept în ceafă-i repezi
ghioaga pumnului o dată, şi în pulbere făcu
trupul să-şi rostogolească tremurînd. Dar se săltă
iară şi în herghelie se pierdu din ochii săi.
Bine-nfipse în ţărînă tălpile Rostam şi-apoi,
ochiu-arcanului şi-l strînse, şi cu braţul său cumplit
apăsă cu toată vlaga greabănul acestui mînz;
însă Rakş sub greaua-i palmă greabănul nu-ncovoiè,
de-ai fi zis că nici nu-l vede. Zise-n sinea lui Rostam:
„Iată-mi scaunul, de-acuma făptui-voi lucruri mari!"
Şi săltă pe Rakş cel iute precum vîntul, şi-acest cal
înflorat ca trandafirul, zborul şi-l luă subt el.
Întrebă herghelegiul: „Ce preţ are acest zmeu —
cine mi-l preţăluieşte?" Zise cel herghelegiu:
„Dacă-mi eşti Rostam, struneşte-l, nedreptăţile să-ndrepţi
de prin tot Iranul nostru! Preţul lui? Acest Iran,
şi pe Rakş tu, de-a călare, lumea o vei mîntui!"
Iar Rostam zîmbi şi-n zîmbet buzele i s-au aprins
ca mărgeanul, şi-àstfel zise: „Numai Domnului i-e dat
binele să-nfăptuiască!" Puse-o şea pe telegar
înflorat ca trandafirul; mintea i se-nflăcără
de dorinţa răzbunării şi de rîvna de-a lupta.
Lui Rakş botul i-l deschise şi văzu că-i iute foc,
nenfricat, de viţă-aleasă, şi în stare de-a purta:
platoşele, buzduganul, coiful, trupu-i de viteaz,
pieptul, braţele vînjoase. Grijă-atît avea de mînz,
că-i ardea virnanţ[1] în noapte să-l ferească de-orice rău.
De-l priveai din orice parte, fapt de vrajă îţi părea,
şi era în bătălie precum cerbul de fugaci;
botul fraged, spuma deasă, plin de foc şi îşi purta
crupele rotunde, ager, umblet dulce şi sprinţar.

[1] *Virnanţ (ruta graveolens)*, rutişor galben, amar, aromatic, cu flori galbene întrebuinţat în medicină.

Inima lui Zal asemeni preavoioasei primăveri
tresări de bucuria ce-o simţea el pentru Rakş,
telegar de viţă nouă călărit de-un norocos.
Deschizîndu-şi el haznaua, aur împărţi la toţi,
negîndind la azi şi mîine. Pietrele şi le zvîrli-n
olul cel în „şapte feţe" zugrăvit, scoţînd din piept
chiot lung să se audă zeci de leghe împrejur.
(. . . . .)

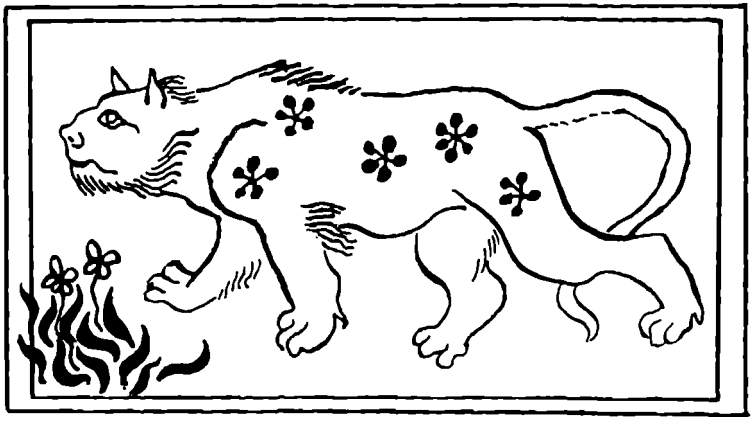

XII

KEI KÀVUS

(şăhia lui a durat o sută cinzeci de ani)

(.....)

2

KÀVUS ISPITIT DE EBLIS ZBURĂ SPRE CER

Cică într-o dimineaţă, fără ştirea nimănui,
Eblis şi-adună toţi *divii* şi le zise: „Acest şah
ne-a făcut acum viaţa aspră, plină de dureri.
Trebuie-un viclean ce ştie obiceiuri din serai
să se-apropie de Kàvus, să-i abată inima
de pe calea-adevărată, pentru-a solobozi pe *divi*
din cumplită suferinţă, pentru a-i îndepărta
duhul şahului de Domnul cel neprihănit, şi colb
de-a zvîrli pe strălucirea-i." *Divii* ascultară mulţi
spusele şi chibzuiră; nimeni nu dădu răspuns
fiindcă se temeau de Kàvus. Pîn' la urmă, rău, un *div*
se sculă: „Cuvine-mi-se numai mie lucru-acest
greu de dus la-ndeplinire; înturna-voi eu pe şah

din credinţa-i către Domnul; nimeni altul n-ar putea
taina asta să-mplinească." Într-un tînăr se schimbă
lesne grăitor, cu-alese şi dibace-apucături,
merse şi la vînătoare pe vestitul şah găsi.
Se apropiè de Kàvus, buze, de pămînt, lipi,
şi-un buchet de roze dîndu-i, zise:-„Atît eşti de măreţ,
că ar trebui doar bolta cerului să-ţi fie tron!
Tot Pămîntul se supune vrerii tale; eşti păstor
şi cei mai semeţi din oameni merg, supuşi, în turma ta.
Îţi rămîne doar un lucru să mai faci ca pentru veci
gloria-ţi să strălucească. De ce oare Soarele
mersu-i pururi ţi-l ascunde şi urcînd şi coborînd?
Care-i firea Lunii,-a nopţii, şi a zilei, cine e
cel stăpîn peste rotirea cerului? Înstăpîneşti
tot Pămîntul şi din toate cîte sînt pe placul tău,
dar eşti, Cerului, rob încă!"
Divu-ntoarse inima
şahului din calea bună; mintea i se-ntunecă
de atîtea gînduri negre, şi într-una se gîndi
cerurile rotitoare că i-au stat într-ajutor.
Nu ştia că nu-i vrun mijloc de a te sui în slăvi,
că sînt fără număr aştrii, însă unu-i Cel-de-Sus,
şi că nu-i nici o făptură vrednică să poată sta
împotriva vrerii sale, fiind toate pe pămînt:
mîrşave, şi răzvrătite, pline doar de tot ce-i rău.
N-are Ziditorul lumii trebuinţă de-ăst Pămînt;
omule, doar pentru tine Cer, Pămînt, s-au zămislit.
Duhul şahului într-una cercetă în fel-şi-chip
mijloace să se-aridice fără aripi în văzduh;
învăţaţilor le puse fel-de-fel de întrebări,
spre-a afla cît de departe-i de aici, de pe Pămînt,
cerul cel din jurul Lunii. Astrologii luminaţi
îi dădură-nvăţătură, şahul i-ascultă pe rînd
şi alese doar un mijloc ciudat şi nelegiuit.
Porunci să se pornească noaptea spre-a se căuta
cuiburi de vulturi, şi puii să se-adune cît mai mulţi,
să se-mpartă cîte unul sau pereche pe la căşi,
şi să-i hrănească bine ani şi luni şi săptămîni,
tot cu păsări, carne friptă, cîte-o dată şi cu miei.
Vulturii cînd se schimbară-n lei puternici şi-ntr-atît
că puteau să-nalţe oaia, şahu-şi porunci un tron

din lemn indian de-aloe, bine la încheieturi
ţintuindu-i plăci de aur, şi în cele patru părţi
îi adause lungi suliţi. Meşterindu-şi-l astfèl,
şi cu duhul pe de-a-ntregul dăruit doar ăstui dor,
spînzură de-aceste suliţi fragede bucăţi de miel,
şi-nsfîrşit aduse patru vùlturi vajnici şi-i legă
de picioare şi de tronu-i. Kàvus se-aşează pe tron,
după ce îşi puse-n faţă un pocal umplut cu vin;
vùlturii cu-aripi vînjoase se-avîntară-nfometaţi
spre ciozvîrtele de carne. Smulseră de pe pămînt
tronul pînă-l înălţară din cîmpie lîngă nori,
dînd să-nfulece acele fragede bucăţi de miel —
cît avură vlagă-ntr-înşii. Auzit-am despre şah
că urcă deasupra bolţii rotitorului azur,
şi că stărui-n nădejde peste îngeri de-a zbura;
altul spune că zburat-a, cerul să-l înfrunte, sus,
cu săgeţile şi arcul. Despre Kàvus ne-au rămas
multe spuse, şi-adevăru-l ştie numai Cel Înalt.
Vùlturii vîsliră-o vreme, şi s-au fost oprit apòi;
asta fi-va soarta celor ispitiţi de-naltul zbor.
Dar cînd vùlturii-obosiră, se descurajară toţi,
strînseră, cum e-obiceiul, àripile, coborînd
şi tîrînd după ei suliţi, tron şi şah către pămînt;
se-ndreptară spre-o pădure şi căzură lîngă-Amol.
De minune-i că Pămîntul nu-l ucise pe-acest şah
cînd se prăbuşi-n ţărînă, şi pe urmă ce-a urmat
a rămas o taină încă. Kàvus mult ar fi dorit
vreo răţuşcă să-şi ia zborul, ca să aibă ce-nfrupta.
Àstfel tron schimbă, putere, pe ocară şi pe chin.
Şi rămase în pădure de puteri sleit, lihnit,
rugi nălţînd către Acela ce-i al lumii ziditor.

ROSTAM ÎL ADUSE PE KÀVUS

Pe cînd Kàvus cerea àstfel mila Domnului din cer
pentru multele-i păcate, oastea-l căuta de zor.
Pîn' la urmă, cavalerii Rostam şi Guiv şi Tus
veşti primiră despre dînsul, şi în fruntea unei oşti,
trîmbiţi, elefanţi, ţimbale, se porniră după şah.

Cel bătrîn Gudàrz îi zise lui Rostam: „De cînd la sîn
supt-am lapte de la maica, am văzut pe-acest pămînt
multe tronuri şi coroane, şahi şi capi cu mult noroc;
dar nicicînd printre cei strașnici ori printre acei de rînd,
n-am văzut ca şahul Kàvus om mai încăpăţînat.
N-are simţ, înţelepciune, nici prevèdere — nimic;
n-are-o cumpănă a minţii şi nici inima-i la loc.
Mai să zici că-n căpăţînă n-are creieri nici atît,
şi ce cugetă-i necuget. Nimeni dintre cei mai-mari
de prin vremile apuse piept cu cerul nu a dat.
Kàvus stăpînit de duhuri, n-are-n viaţă nici un ţel,
n-are cap; din orice parte suflă vîntul, îl şi ia."
Pîn' la urmă *pahlivanii*-ajunseră la şah cu toţi
cătrăniţi din cale-afară; îi aduseră dojeni,
şi Gudàrz îi zise: „Locul tău ar fi într-un spital,
mult mai bun decît seraiul. Tronu-oricînd ţi-l dai pe mîini
de duşmani, dar niciodată, nimănui nu-ncredinţezi
cugetările-ţi nebune. De trei ori la rînd căzuşi
tot în rău şi-n nenoroace, ci la minte nu te-au copt
încercările acestea. Dus-ai în Mazandaran
oastea; ah, adu-ţi aminte cît rău ne-ai pricinuit.
Altădată te-ai dus oaspe-n mîna dușmanului tău,
care te-a făcut din idol unul dintre robii săi.
N-a rămas pe lume încă decît Domnului să-i ceri
stăpînirea să-şi închine spadei tale;-ai străbătut
lumea s-o-ngenunchi, şi-acuma cerul vrei să-l cucereşti!
Doar de-o şchioapă mai sus saltă decît nici nu trebuie,
şi eşti răzvrătit cu totul împotriva Domnului!
Mijloace-ai găsit într-una să te furişezi de rău;
după moartea ta s-o spune că a fost cîndva un şah
ce-a voit să urce-n ceruri, Lună, Soare, spre-a vedea,
şi spre-a număra la stele, una cîte una . . . Fii
ca alţi şahi cu judecată, credincios, adînc şi bun,
nu rîvni din răsputere să-l supui pe Cel din cer,
şi la bine şi-n năpastă, nu-l ruga decît pre El."
Kàvus năucit rămase înghiţind aceste-ocări
ce-n obraz i le-azvîrliră cei sus-puşi şi cei viteji.
La sfîrşit grăi: „Dreptatea nu va suferi de loc
spusa de-i adevărată; tot ce-aţi zis e-adevărat
şi dirept, şi duhu-mi este-n laţurile voastre rob."

Lacrimi revărsă, de fiere, şi-nălţă la rugi fierbinţi
către cel ce-i Ziditorul; apoi se-mbrăcă-n armuri
şi intră în baldachinu-i covîrşit de remuşcări
şi de cruntă suferinţă. Cînd ajunse la serai,
lîngă tronul lui, înaltul, mai rămase-mpovărat
de păţaniile-i multe; două săptămîni, smerit,
se ţinu întru cinstirea Domnului, şi măsură
lutu-n lung şi-n lat cu trupul [1], gol lăsîndu-şi tronul său;
de ruşine, nu-ndrăznit-a din serai de-a mai ieşi;
ai fi zis că de metanii pielea-i s-o toci pe trup.
Lacrimi lungi, vărsă, de sînge, şi rugîndu-se ceru
milă să-i dea şi iertare Domnul, sfîntul călăuz.
Semeţia-ncovoiată-i fu de-ocara foarte grea
ce-o aduse dinaintea cavalerilor viteji;
nici serbări şi nici ospeţe şi pe nimeni nu primi
colo-n sala de-ascultare. Pocăit, se dărui
chinului şi grijei sale, şi-aur împărţi, comori
strînse-n veac, şi-obrajii palizi de ţărînă şi-i frecă,
nencetat rugînd pre Domnul carele-i neprihănit.
(.....)

3

POVESTEA LUI SOHRAB

PREDOSLOVIE

S-ascultăm acum şi lupta dintre *Sohrab* şi Rostam;
ţi-ai plecat, tăcut, urechea şi la alte povestiri;
pleacă-ţi-o şi la aceasta. Plină e de-amarnic plîns,
biata-ţi inimă plăpîndă pe Rostam s-o mînia.
Dacă vine vîntul rece, vîntul prăvălind pe jos
o naramză mai nainte de-a se pîrgui pe ram,
spune-vom de vînt că drept e, sau nedrept e, bun sau rău?

[1] Adică bătu mătănii.

Dacă moartea ne e dată, de ce şi nedreaptă-ar fi,
şi de ce-ar stîrni atîtea bocete şi jăluiri?
Gîndul tău nu va pătrunde taina-aceasta şi nicicînd
nu va dibui un mijloc să înlăture-acest văl.
Tu ajungi la poarta asta lacom, însă nimănui
poarta nu se va deschide. Dar de este-adevărat
că îţi afli, după moarte, un mai nimerit lăcaş,
dacă trebui' să te bucuri de odihna cea de veci
în cealaltă lume,-atuncea şi cei tineri şi cei bravi
trebuie să proslăvească moartea mai presus de-orice,
şi să nu-şi mai frece fruntea de ţărînă spre-a cerşi
o viaţă cît mai lungă. Focul arde cînd e-aprins,
şi-asta nu e de mirare; arde pururi cînd e-aprins,
la fel de firesc cum vechea rădăcină dă lăstar.
Suflul morţii e asemeni unui foc mistuitor,
ce nu cruţă nici pe tineri şi nu cruţă nici bătrîni.
De ce oare tinereţea s-ar mai bucura, cînd nu-i
bătrîneţea doar pricina morţii. Trebuie să pleci,
fără să-ntîrzii, cînd Moartea mînă-al soartei bidiviu.
Află că firesc aşa e şi nimic nu e nedrept;
recunoaşte, de-ai credinţă, că şi tînăr şi bătrîn
sînt la fel cînd fiecare la sorocu-i a ajuns.
Cu comorile credinţei inima cînd ţi-ai umplut,
mut, e bine-a te supune: eşti al Domnului tău rob.
Dăruieşte-te-n iubire înfocată şi în rugi,
pregăteşte-te de ducă şi-àstfel n-o să te mai plîngi
de ce-nfăptuit-a Domnul, dacă-n cuget n-ai vrun *div*.
Trecător prin lumea asta, poartă-mi-te-aşa încît
doar răsplăţile credinţei după tine să le iei.
Şi-acum vreau după-adevăru-adevărat să povestesc
lupta lui Sohrab cu însuşi tatăl său, cum s-a-nfruntat.

ROSTAM MERSE LA VÎNĂTOARE

Povesti-voi deci în stihuri spusele unui *dihkan*,
o poveste ce se trage din poveşti de altădat'.
Iată datina pe care ne-o aduse un *mubed*.

Inimă îngrijorată, se sculă Rostam în zori;
se gătì de vînătoare, se încinse, își umplu
tolba-i cu săgeți ușoare. Și ieși, sălță pe Rakș,
avîntîndu-și harmăsarul lui precum un elefant.
Spre Turan țintì hotarul, ca un leu întărîtat
dornic să se-azvîrle-n lupte. De cetatea Semangan
cînd se-apropiè, găsit-a șesul de onagri plin;
celui ce coroane-mparte chipul i se-nrumeni
precum trandafirul roșu; rîse și-l făcu pe Rakș
să tresalte și ucise mulți sălbateci măgărușì
cu săgeata și cu arcul, cu arcan și buzdugan.
Strînse apoi spini și vreascuri și aprinse strașnic foc;
cînd văpăile crescură, își alese un copac
l-ascuți,-l făcu țepușă și străpunse un colun,
ce nu cîntărea în mînă-i nici cît cîntărește-un fulg.
Cînd onagrul bine-l fripse, îl tăiè-n bucăți, mîncă,
și mai sparse și ciolane să le sugă măduva;
și-àpoi se-odihni în somnu-i după-o zi de oboseli,
pe cînd Rakș păștea-n cîmpie. Dar se nimeriră-atunci
cavaleri, opt *țiurci*[1], să treacă pe cuprinsu-acest bogat;
ei zăriră-n ierburi urme de copite: Rakș umbla
tot încoace și încolo-n malurile unui rîu;
pîn' la urmă-l dibuiră și-alergară peste cîmp
calul să și-l însușească. Tăbăriră-asupra lui
dintr-o parte și dintr-alta și-azvîrliră-arcan șăhesc.
Numai ce văzu arcanul cavalerilor, și Rakș
se și năpusti asupra lor ca leul nemblînzit,
și ucise doi dintr-înșii, și-altuia îi smulse-n dinți
căpățîna! Trei din ceată erau morți și bravul Rakș
încă slobod; dar ceilalți își zvîrliră-ndeolalt
de din patru părți arcanuri, și îl prinseră de cap;
l-apucară și-l mînară spre cetate alergînd,
unde fiecare-n parte vru să-și aibă partea sa.
Cînd Rostam din somnu-i dulce se trezi, își căută
calul; ochii pe cîmpie și-i roti, dar nu-l zări.
Tare se-oțări într-însul. Rămăsese fără cal.
Rușinat porni pe drumul Semanganului gemînd:
„Trebuie pe jos acuma să mă tîrîi; cum să merg
covîrșit de rîsul lumii și de greu-mi buzdugan?

[1] *Țiurc* sau turcoman, locuitor de semințe galbenă din Turan, la răsărit de Marea Caspică (Turkestanul de astăzi).

Tolba, chivăra greoaie, spada îmi atîrnă grea,
platoşa avan m-apasă. Cum voi trece prin deşert?
Cum voi înfrunta vrăjmaşii? Zice-vor cei *tiurci* astfel:
„Cine îi aduse calul? Rostam adormi şi-i mort."
Trebuie-n încurcătura asta să mă bag, şi-n piept
inima s-o las în chinuri; trebuie să mă încing,
grele arme să mă-ncarce; voi ajunge undeva
unde voi găsi o urmă de-a copitelor lui Rakş."
Astfel se porni în sine-i tulburat şi-ngrijorat,
trupu-n crîncene, mari chinuri, duhu-n crîncen, greu canon.

ROSTAM AJUNSE ÎN CETATEA SEMANGAN

Cînd ajunse mai aproape de cetatea Semangan,
şahul şi mai-marii-aflară că pe jos veni Rostam,
cela ce coroane-mparte, iar la vînătoarea-i Rakş
nici o urmă! Căpetenii, şah şi cei ce poartă-n cap
diademuri alergară să-l întîmpine grăbiţi;
cînd l-au fost zărit îşi zise fiecare: „E Rostam,
ori al dimineţii Soare?" Şahul cel din Semangan
îi ieşi pe jos nainte şi urmat de gloata lui
de viteji, grăi acestea: „Oare, ce s-a întîmplat?
Cine-a îndrăznit cu tine să se lupte, piept la piept?
Toţi din cetăţuia-aceasta sînt prietenii tăi buni,
toţi la vrerea-ţi şi porunca-ţi smirna în picioare stăm.
Eşti stăpîn pe noi şi peste ale noastre vistierii;
viaţa mea şi-a tuturora — toate ale tale sînt!"
Auzind aceste vorbe şi înţelegînd Rostam
că vrun gînd rău nu se-ascunde, şahului dădu răspuns:
„Rakş răsnitu-s-a de mine, e pe-aicea prin meleag,
fără frîu, fără zăbală; urmele-i de la pîrîu
duc prin ierbi şi stufărişuri pînă-aici în Semangan.
De mi-l vei găsi şi-aduce, răsplătire vei primi,
răsplătirea cuvenită celor care bine fac;
dar de-o fi să nu se afle Rakş, atuncea vor zbura
multe capete alese!" Şahu-i zise: „O, viteaz

plin de falnică vîrtute! Nimeni nu s-o-ncumeta
să îndrepte împotrivă-ţi àstfel de nelegiuiri;
oaspe vreau să-mi fii, şi pradă fùriei nu te lăsa;
toate s-or sfîrşi cu bine precum vrerea ta va fi.
Haidem să petrecem noaptea bînd ca să ne-nveselim
cugetul, şi dînd uitării negrul inimii amar.
Nici mînie, nici asprime; doar prin dulci cuvinte scoţi
şarpele din văgăună. Nu pot urmele lui Rakş
să rămînă-ascunse,-atîta-i de vestit pe-acest pămînt.
L-om căta şi l-om aduce năpristan, o, falnic om,
brav şi oţelit în lupte!"
Şi Rostam fu mulţumit
de cuvintele acestea şi din cuget şi-alungă
bănuiala; în seraiul şahului se hotărî
să se ducă şi pe gazdă vestea bună-o bucură.
Şahul l-aşează pe tronu-i, rob, nainte-i se plecă.
Strînse àpoi din cetate şi din oaste pe cei capi,
şi-i goni din ochi pe dùşmani. Porunci la bucătari
să aducă şi să-ntindă masă pentru luptători,
şi spre-a-l îmblînzi pe Rostam, aşează, jur-împrejur,
printre cîntăreţi, şi *idoli* din Tharaz cu negri ochi
şi obraji de roşii roze, care te făceau să uiţi
şi de vinuri şi de muzici şi de vesele cîntări.
Cînd de aburii beţiei Rostam fu învăluit,
vru să meargă la culcare, dornic de-a se mistui
de la praznic. De îndată şahu-i pregăti un loc
de odihnă şi somn dulce, precum i se cuvenea,
mosc pe pat împrăştiindu-i şi balsam de trandafiri.

TEHMIMÈ, FATA ŞAHULUI DIN SEMANGAN, MERSE SĂ-L AFLE PE ROSTAM

Cînd o bună parte-a nopţii s-a fost scurs şi cînd pe crug
steaua dimineţii-n scapăt se ivi-n adînc de cer,
care se roteşte pururi, se zvoniră vorbe dulci
îngînîndu-se în şoaptă, şi-n odaia unde-n somn
petrecea Rostam. O uşă se deschise-ncetişor;

lin pătrunse-o roabă-n mînă c-un opàiţ de chihlimbar
miresmat, mergînd spre patul celui ameţit viteaz...
După roabă, o femeie, chip de Lună pe sub văl,
strălucind ca mîndrul Soare, mîndră în obraji cu flori
şi miresme-mbătătoare! Cu sprîncenele-ntr-un arc,
două bucle numai laţuri, naltă cît un chiparos;
două buze, vii rubine de Yemen, şi gura ei
mică precum strînsă este-o inimă de-ndrăgostit,
ageră la minte foarte, trup nevinovat, precum
duhul cel fără prihană; ai fi zis că nu-i în ea
nici un strop de pămînteană. Rostam, inimă de leu,
mut rămase de uimire, mila Cerului cerînd
să pogoare peste dînsa. Îi grăi şi-o întrebă:
„Cum te cheamă? Şi ce cauţi pe-ntuneric? Ce doreşti?"
„*Tehmimè* sînt, şi ai zice că mi-i inima din piept
sfîşiată de necazuri. Şahului din Semangan
îi sînt singura copilă. Nici un prinţ de pe pămînt
încă vrednic nu-i de mine, şi pe sub boltitul cer
nu-s femei asemeni mie. Nici un om nu mi-a zărit
chipul fără văl şi glasu-mi nimeni nu l-a auzit.
Despre tine ascultat-am sumedenii de poveşti,
ca poveştile cu zîne, şi din ele-am învăţat
că n-ai teamă de toţi *divii*, nici de leu sau leopard,
nici de crocodil — atîta braţul tău e pregătit
de-a lovi; că-n noapte, singur, galopezi pînă-n Turan;
că de-a lungul de hotare rătăceşti fără răgaz;
că doar pentru tine singur un colun întreg ţi-ai fript;
că faci aerul să ţipe cînd loveşti cu spada grea;
că şi inima leoaicei, pielea de pe leopard
crapă, cînd îţi văd în mînă buzduganul năzdrăvan;
că vulturul nu-ndrăzneşte să-şi doboare prada lui,
cînd zăreşte spada-ţi goală; că şi leul pe grumaz
înfierat e cu dangaua falnicului tău arcan,
şi că norul plînge sînge-nfricoşat de lancea ta!
Astea mi s-au spus, şi-adesea buzele mi le muşcam
din pricina ta; adesea braţele doream să-ţi văd,
umerii tăi largi şi pieptul. Cerul te-a trimis acum
să mîi în cetatea-aceasta, sînt a ta, dacă mă vrei,
dacă nu, nici peşti, nici păsări nu m-or mai vedea nicicînd!
Ia aminte: pentru tine dragostea m-a îndemnat
mintea-mi s-o aduc drept jertfă pentru-al patimilor jar;

după ce voi-va Domnul, poate mi s-o naşte-un fiu
ce va creşte ca şi tine om puternic şi viteaz,
căruia Saturn şi bunul Soare îi vor dărui
toată-mpărăţia lumii; eu îţi voi aduce-acum
calul tău, şi la picioare ţara-ntreagă, Semangan!"
Astfel glăsui frumoasa Lună. Amuţit, Rostam
ascultase pîn' la capăt; cînd văzu frumosu-i chip
înţelese cîtă minte are mîndra Tehmimè,
şi-auzind făgăduiala că i-l dă napoi pe Rakş,
pricepu că întîmplarea va avea sfîrşit măreţ.
(.....)[1]
Şi-apoi draga îi lăsară în odaie lîngă el,
şi se scurse noaptea lungă şi întunecată; cînd
Soarele-ncepu să-şi zvîrle de pe bolta de azur
laţurile-i de lumină, Rostam prinse un onix
ce-l purta la braţ şi-n lumea-ntreagă mare nume-avea
şi i-l dărui soţiei agrăindu-i: „Să păstrezi
giuvaerul; dacă-n lume Cerul va vroi s-aduci
o copilă, ia onixul, prinde-i-l de bucle-n păr
sub o stea mai norocoasă prorocindu-i fericiri;
dar dacă-nstelate zodii un băiat ţi-or dărui,
prinde-i-l de braţ să-l poarte ca şi mine, taică-său;
el de-o seamă la statură fi-va cu străbunul Sam;
prin blîndeţe, vitejie-o semăna cu Keriman;
doborî-va dintre nouri vulturii întraripaţi,
şi-acest Soare străluci-va-n creştetu-i cu mult noroc."
(.....)

NAŞTEREA LUI SOHRAB

Nouă luni dacă trecură peste fata de-mpărat,
un copil aduse-n lume: viu Crai-Nou strălucitor.
Ai fi zis că este însuşi Rostam, trup-de-elefant,
ori Sam, leul, ori Nariman. Gura mică-i surîdea,
chipu-i strălucea; de-aceea maică-sa i-a zis *Sohrab*.

[1] Rostam trimise un *mubed* s-o petească pe Tehmimè şi tatăl i-o dădu urîndu-i: „Luna-aceasta nouă poarte-ţi pretutindenea noroc!"

Nici o lună nu-mplinise fătul şi-ţi părea de-un an,
lat era în piept ca tatăl lui, Rostam, fecior lui Zal.
Nici trei ani n-avea cînd arcul începu a mînui;
la cinci ani dădu dovadă c-avea inimă de leu.
Cînd atinse apoi vîrsta de ani, zece, nimenea
nu putea să-i stea-mpotrivă. Merse drept la Tehmimè
şi-o-ntrebă cu îndrăzneală: „Pentrucă-s mai mare eu
decît fraţii mei de lapte, şi, boltită, fruntea mea
se înalţă peste ceruri, spune-mi din ce neam mă trag,
din ce viţă, şi ce-anume se cuvine să le spun,
cînd m-or întreba de tată. Dacă nu vrei să-mi răspunzi,
nu te voi lăsa cu viaţă printre cei din lume mari."
Mumă-sa-i zîmbi: „Ascultă, nu te mînia, ce-ţi spun
să te bucure: eşti fiul lui Rostam, trup-de-elefant;
te-ai născut din seminţia lui Narîman-Sam-Destan,
fruntea-naltă ţi-i cît cerul, căci te tragi din neam măreţ.
De cînd lumea-a zămislit-o Ziditorul, n-a mai fost
cavaler fără de seamăn ca Rostam; şi n-a mai fost
om ca Sam al lui Narîman niciodată pre pămînt:
nu-ndrăzni s-atingă fruntea lui nici rotitorul cer!"
Apoi maică-sa i-aduse un răvaş de la Rostam
cel războinic arătîndu-i trei rubine mari şi trei
giuvaericale de-aur dăruite tot de el
din Iran (pe cînd lumina zilei o vedea Sohrab)
şi-nsoţite de-o scrisoare. Ea îi zise: „Fiul meu,
cată spre aceste daruri şi fii recunoscător;
tatăl tău ţi le trimise, o, feciorul meu viteaz!"
Şi adause acestea: „Dar ai grijă-*Afrasiab* [1]
taina noastră să n-o afle că-i duşmanul lui Rostam,
şi Turanu-ntreg se zbate, geme sub călcîiul lui.
Fie să nu te urască şi să nu doboare fiu
doar din ură pentru tata! Dacă tatăl tău ar şti
că arăţi cum te văd însămi, fruntea lîngă cer purtînd
printre cei ce-o poartă àstfel, grabnic te-ar chema la el,
şi durerea-atunci ar frînge inima în maică-ta!"
Sohrab îi răspunse: „Nimeni de pe-acest întreg pămînt
n-o să ţină taina-aceasta! Toţi din cei mai-mari şi bravi

[1] Şahul Turanului care cotropise Iranul.

şi bătrîni vorbesc de-nalte fapte ale lui Rostam;
cînd atît de strălucită mi-i obîrşia, de ce
mi-ai ascuns-o după văluri? Vreau în fruntea unei oşti
de viteji *tiurci*, fără număr, să mă pun; voi răsturna
de pe tronul lui pe Kàvus; urma şterge-voi lui Tus;
şi nu-i voi lăsa în viaţă nici pe Gurguin şi nici
pe Gudàrz, Guiv, Kostàham, care-i fiul lui Nevder,
şi nici pe viteazul Bàhram; dărui-voi lui Rostam:
calul, buzduganul, coiful cel şăhesc, şi-l voi urca
pe-al lui Kàvus tron; pe urmă, din Iran m-oi răsuci
spre Turan să dau năvală şi cu şahul să dau piept;
eu voi fi stăpîn pe tronul şahului Afrasiab,
sulița mea suliţînd-o peste Soarele măreţ;
te voi face o şăhiţă peste-acest întreg Iran;
leu voi fi în bătălie. Fiindcă tată mi-i Rostam
şi eu fiindcă-i sînt feciorul, pe alt şah nu-l voi lăsa
lumea s-o împărăţească; pentru ce ar mai purta
stelele pe cap coroană, Soare, Lună, cînd lucesc?"

AFRASIAB TRIMISE DOUĂ CĂPETENII LA SOHRAB

Cineva aduse vestea lui Afrasiab zicînd:
„Sohrab a împins pe mare o corabie de-a sa,
oaste mare adunîndu-şi împrejuru-i, şi-a-nălţat
fruntea precum chiparosu-n mijlocul unei livezi.
Încă îi miroase-a lapte gura de sugaci, şi-a luat
spada de oţel în mînă şi săgeţile le-a scos.
Lumea va neprihăni-o spada-n mînă fulgerînd,
şi acum o să-l izbească pe Kàvus. Înconjurat
de-oaste multă, nu se teme de nimic. Dar pentru ce
aş lungi povestea-atîta? E deajuns să spun că el
vitejia şi-o arată mai presus de neamul său!"
Ascultînd aceste vorbe-Afrasiab se-nveseli
şi zîmbi şi nu-şi ascunse mulţumirea lui de loc;
dintre ale oastei sale căpetenii şi viteji
îşi alese numai oameni din aceia ce-ndrăzneţi

poartă grele buzdugane, bravi ca Human şi Barman
care nu se dau în lături, lei cu leii cînd se bat;
le încredinţă acestor căpetenii zece mii
de războinici, dintr-o oaste, cei mai buni, mai inimoşi.
Şi le zise-apòi acestea: „Dacă-n taină veţi păstra
vicleşugul ce-l voi spune, soarta lumii-o hotărîţi.
Nu, nu trebuie ca tatăl să cunoască pe-al său fiu
îndrumat de înrudirea duhului şi-al firii-imbold.
Cînd vor sta ei faţă-n faţă, Rostam sigur va vroi
să purceadă bătălia, şi războinicul bătrîn
poate că — mai ştii? — cădea-va omorît de-acest viteaz;
în Iran atunci intra-vom, de Rostam pe veci scăpaţi,
şi vom face lumea-ngustă dinaintea lui Kavùs;
mai apòi vom pune mîna într-o noapte pe Sohrab
şi-l vom face să-şi închidă ochii-n somnul cel mai lung.
Dacă va să fie-altminteri: Sohrab fiind omorît
de-a părintelui său mînă, duhul bravului Rostam
mistui-se-va în chinuri!"
Cei doi *pahlivani* turani
plini de bănuieli plecară la Sohrab, duh luminos,
mai nainte trimiţîndu-i daruri vrednice de-un şah:
zece cai, zece catîrce, unii înşăuaţi frumos,
altele cărînd povară: de turcoaze, mîndrul tron,
şi de chihlimbar, coroană care-n vîrful ei purta
un mărgăritar, şi tronul trepte de ivoriu-avea.
Pahlivanii de asemeni aduceau şi un răvaş
preaînaltului războinic, plin de multe linguşiri
cît mai bine să-l încînte: „Dacă poţi să-ţi însuşeşti
tronu-Iranului, o lume va scăpa de dezbinări;
din hotarul nostru pînă în Iran e drumul scurt,
şi aceste trei meleaguri: Semangan, Iran, Turan
sînt ca unul. Oaste după trebuinţă îţi trimit;
urcă-te în tronu-acesta, pune-ţi o coroană-n cap.
De cînd lumea, niciodată, în Turan nu au mai fost
căpetenii pe măsura lui Human şi lui Barman;
ţi-i trimit să-ţi fie oaspeţi pentru cîtva timp. De vrei
să porneşti război, aceştia laolaltă s-or lupta
şi or face ţărna-ngustă pentru toţi duşmanii tăi!"
Cam acesta e răvaşul şi acesta daru-adus
vrednic de un şah, pe caii şi catîrii-mpovăraţi.
(.....)

Iar Sohrab ce tronul lumii îl rîvnea, aminte luînd,
oastea şi-o urni şi tîmpini duruiră-asurzitor,
şi porni umplînd pămîntul de vuirea-atîtor oşti.
Niciun dùşman împotrivă-i nu stătu, fie c-a fost
leu ce sta să se repeadă-asupra lui sau crocodil.
El îşi duse oastea-n iureş prin Iran, şi-orice-ntîlni,
oameni şi cetăţi şi sate pîrjoli, necruţător!
(.....)

KÀVUS SE MÎNIÈ PE ROSTAM

Cînd de curtea-mpărătească Rostam se apropiè,
cei mari, precum Tus şi Gudàrz, care-i fiul lui Keşvad,
să-l întîmpine ieşiră înainte-i drum de-o zi;
de pe cai descălecară şi-alergară către el,
şi Rostam la fel îşi puse tălpile pe lut mergînd.
Cei mari îl tot îmbiară cu-ntrebări prieteneşti,
şi de-acolo spre seraiul şahului au drumeţit.
Cînd ajunseră la Kàvus, i-au adus închinăciuni;
dar el, mînios pre dînşii, nu răspunse nicidecum.
Aspră-i era-nfăţişarea, fruntea cruntă ca un nor;
dîrz ca leul din pădure scoase răcnetu-i turbat
spre Guiv întîi, uitîndu-şi de-a mai fi cuviincios:
„Cine-i ăst Rostam de-şi lasă nemplinite-ndatoriri,
şi poruncile-mi le calcă?[1] De-aş avea o spadă-acum
capul ca pe-o portocală i l-aş reteza pe loc!
Prindeţi-l, pe sus luaţi-l, spînzuraţi-mi-l de viu[2]
colo unde-atîrnă şteangul! Dinaintea mea nicicînd
nu-i mai pomeniţi de nume!" Inima-i sări din piept
lui Guiv de-aceste vorbe, şi-i răspunse: „Spre Rostam
mîna ţi-o ridici, potrivnic?" Spre Guiv şi spre Rostam
şahul fulgeră-ntr-atîta că-adunarea-ncremeni;

[1] Şahul Kàvus îl chemase printr-o scrisoare pe Rostam să vină din Zabulistan pentru a lupta cu Sohrab, dar Rostam întîrzîase patru zile.

[2] Expresie curentă în eposul iranian, uneori „spînzuratul" fiind atîrnat în şteang de picioare, apoi ucis cu săgeţile.

porunci lui Tus să-i prindă şi să-i spînzure de vii
colo-n ştreanguri, şi-ăpoi Kàvus însuşi de pe tron sări
de mînie-arzînd ca focul trestiile pîrjolind.
Tus se-apropiè şi-l prinse de o mînă pe Rostam —
bravii toţi încremeniră — vru din faţa lui Kavùs
pe Rostam să-l scoată-afară, teamă-avînd că-n ura sa,
rău ceva să nu înceapă. Dar Rostam se-aprinse şi
către şah răcni: „Nu-ţi umple pieptul cu-al mîniei foc;
una e mai rea ca alta orice făptuire-a ta,
eşti nevrednic de coroană! Spînzură-l de viu în ştreang
pe-acest *tiurc*[1], şi mai păstrează şi mînie şi ocări
pentru dùşman. Rum şi Sègsar, Mazanderan şi Kitai,
Hamaveran şi Egipet — toate-s roabele lui Rakş
aşternute sub copite; inimile lor au fost
sfărîmate doar de spada şi de arcul meu de-oţel;
şi tu însuţi dacă-n viaţă eşti, doar mie-mi datorezi;
cum laşi inima-n mînie să se-ncingă într-atît?"
Zise şi cu braţu-i straşnic peste braţ pe Tus lovi,
de-ai fi zis că elefantul năvăli asupra lui!
Tus căzu cu fruntea-n lespezi, şi-n mînia sa Rostam,
peste el păşi, să iasă. Zise-ncălecînd pe Rakş:
„Sînt cel ce mă bat cu leii şi coroane-mpart la şahi!
Ce-ar ajunge, oare, Kàvus, cînd eu spumeg mînios?
Cine-i oare Tus să-şi nalţe braţul împotriva mea?
Cel-de-Sus mi-a dat puterea şi-aceşti lauri verzi ce-i port,
şi nu şahul şi nici oastea-i! Lumea este sclava mea,
şi-nfloratul Rakş mi-i tronul; spada mi-i pecetea grea,
chivăra mi-i diademul; suliţă şi buzdugan
mi-s prieteni, şi-aste braţe, inima ce-mi bate-n piept
îmi ţin loc de şah! Cu spada noaptea o străluminez;
fac să zboare ţeste-n cîmpul de bătaie. Sînt născut
slobod şi nu rob; sînt robul Domnului ce mi-i stăpîn!
Bravii-au vrut să-mi dea coroană, tron să-mi dea şi diadem;
dar n-am vrut prea-înaltul scaun, n-am avut în ochi decît
datina şi-ndatorirea mea şi drumul cel direpţ!
De primeam coroana, tronul, n-ai mai fi avut acum
nici puterea-aceasta mare, nici acest măreţ noroc!
Oare, meritam sfruntarea vorbelor ce mi le-ai spus?
Oare,-aceste „binefaceri" mie mi le datorezi?

[1] Aluzie la Sohrab a cărui vitejie îl îngrijora pe Kàvus.

Eu înscăunai în tronul şahilor pe Kei-Kobad!
Ce ştiam pe-atunci de Kàvus, de-al mîniei sale vînt?
De nu-l aduceam în ţară pe Kobad, care trăia
în durere şi departe de mulţimi pe munţii-Alborz,
n-ai fi-ncins tu cingătoarea şi al răzbunării-oţel,
n-aveai tronul şi-avuţia ce te fac atît de dîrz
de-a rosti cuvinte aspre lui Destan fiul lui Sam [1]!"
Zise-apòi spre toţi persanii: „Va veni cel *tiurc* viteaz
şi nu va lăsa în viaţă nici puternici şi nici slabi!
Fiecare o să-şi cate mijloc viaţa de-a-şi scăpa,
după cît l-ajută capul. De-azi nainte în Iran
n-o să mă vedeţi; pămîntul e al vostru,-al tuturor,
iar aripile de vùltur ale mele sînt de-acum!"
Zise calului dînd pinten şi îi părăsi pe loc;
de mînie sta să-i crape parcă pielea de pe trup.
Inimile tuturora se umplură de amar,
căci Rostam era păstorul şi ei turma lui erau.
Lui Gudàrz i-au zis: „Aceasta este numai treaba ta:
rupte legături doar mîna ta le va lega din nou.
Căci măria-sa, cu toate ca s-audă nici nu vrea
un cuvînt din partea noastră, negreşit, va asculta
sfaturile tale. Du-te la cel şah nesăbuit,
şi grăieşte-i pe-ndelete despre-aceste întîmplări,
glăsuieşte-i cu dulceaţă şi răbdare; poate că
vei întoarce iar Norocul ce s-a-ndepărtat de noi."
Nenfricaţi atunci mai-marii, precum Guiv şi Gudàrz,
Bàhram cel viteaz şi Rèhham, şi Gurguin, alt şoiman
se-aşezară laolaltă cuvîntîndu-şi înde-ei:
„Şahul nu mai ţine-n seamă datinile din străbuni
şi-i lipsit de cuviinţă. Rostam e al lumii-ntregi
vajnic *pahlivan*. Lui, Kàvus viaţa-i e dator; nicicînd
în nenorociri n-avut-am precum el apărător.
În Mazanderan cînd *divii* şi pe şah şi pe cei mari
îi încovoiară-n lanţuri, cîte griji, primejduiri,
n-a fost nevoit să-ndure Rostam? El doar ciopîrţi
trupul *divului* cel groaznic, el pe Kàvus, bucuros,
l-aşează în tron făcîndu-i plecăciuni ca unui şah.

[1] Cu alte cuvinte şahul jignindu-l pe Rostam îi jigneşte întreaga spiţă: pe taică-său, Destan, şi pe bunică-său, Sam.

Şi cînd a lui Kàvus glesnă-ngreunat-au fost din nou
de cătuşe şi de lanţuri, colo în Hamaveran —
Rostam se luptă cu-atîţia şahi spre a-l ajutorà,
n-a dat dosul dinaintea-acelui şah ce stăpînea
cu urgii Hamaveranul. El l-aduse şi în tron,
l-aşează din nou pe Kàvus, bucurîndu-se-n adînc.
Ştreangul de spînzurătoare dacă e răsplata sa,
nouă ce ne mai rămîne decît să ne risipim;
totuşi vremea-i să ne batem, soarta nu ne dă răgaz."
Marele Gudàrz ce-i fiul lui Keşvad plecă la şah
şi-i grăi: „Au ce făcut-a Rostam, de-astăzi nimiceşti
ale Persiei noroace? Ai uitat Hamaveran,
şi ce-ai pătimit cu *divii* cei de la Mazanderan,
şi-acum dai porunci să fie *spînzurat de viu* Rostam?
Şi-acum, cînd s-a dus şi-n locu-i vine falnicul viteaz,
pahlivanul precum lupul [1], ce potrivnic îi trimiţi
colo-n cîmpul de bătaie să-i azvîrle drept în cap
nourul de pulberi negre? Guzdaham a auzit
vorbe despre mulţi războinici (şi-a văzut şi mari şi mici)
d-aia zice: « Să n-ajungă niciodată acea zi,
cînd un cavaler în gîndu-i îndrăzni-va să dea piept
cu acesta ! Nebun este cine-n luptă l-o-nfrunta,
căci în vitejie-asemeni este bravului Rostam ! »"
Ascultîndu-i cuvîntarea lui Gudàrz, cel şah simţi
c-are-n ea şi cuviinţă şi bun simţ; descumpănit,
au rămas de toate cele cîte s-au fost petrecut,
de purtarea-i fără minte. Îi răspunse; „Drept vorbeşti,
fiindcă ce-i mai bun ca sfatul unui vîrstnic nins de ani.
Şahului se cade veşnic să fie prevăzător,
silnicia şi-oţărîrea neducînd la bun sfîrşit.
Trebuie voi toţi în grabă s-alergaţi după Rostam,
să-i grăiţi plăcute vorbe, şi-àstfel ca mînia mea
să şi-o uite, şi-arătaţi-i norocosul viitor.
Şi-aducèţi-l lîngă mine, gîndul meu întunecat
iar să-şi capete lumina !"
Gudàrz părăsi pe şah
zor-nevoie să-l ajungă pe al lumii *pahlivan*;
şi-l urmară capii oastei toţi pe urma lui Rostam.
Cînd zăriră iar viteazul cel cu trup-de-elefant,
toţi mai-marii împrejuru-i se-adunară şi cu toţi

[1] Iarăşi aluzie la Sohrab, fiul lui Rostam.

binecuvîntară-l àstfel: „Fie să trăiești în veci
și să fii ferice! Lumea la poruncile-ți să stea,
locu-ți fie pururi tronul! Kàvus mintea și-a pierdut,
și cuvîntul lui nu-i dulce cînd e de mînie-aprins,
spune vrute-și-nevrute dar își vine-n fire iar
și e gata pentru pace, blînd și binevoitor.
Greu fu înjosit de Kàvus, ei, persanii, însă știu
cu nimic că nu-i greșiră lui Rostam, de-a părăsi
țara dragă lui, Iranul, ascunzîndu-și de Iran
fruntea lui cea norocoasă. Șahului îi pare rău
de cuvintele rostite, mîna-și mușcă, ce să zic,
fiindcă-a fost atît de aspru."
Rostam le dădu răspuns:
„N-am eu nicio trebuință de Kei-Kàvus; șeaua mea
este tronul meu, iar coiful mi-i coroana, platoșa
mi-i caftan, și-acum visează cugetu-mi la moarte doar.
Ce-i în fața mea un Kàvus? bietul, nici un pumn de colb.
Ce m-aș teme de mînia-i? Oare, meritat-am eu
vorbele-i nerușinate ce-mi zvîrli, năbădăios?
Eu l-am slobozit din lanțuri, eu i-am dat coroană, tron;
eu, cînd m-am luptat cu *divii* colo în Mazanderan,
și cînd piept am dat cu șahul din Hamaveran, l-am scos
din robie și durere și din ghiare de dușmani!
Inima mi-i grea, răbdarea pîn' la capăt mi-a ajuns,
teamă n-am decît de Domnul carele-i deapururi sfînt."
La voroavele acestea frigul morții străbătu
adunarea; dar răspunse Gudàrz marelui viteaz,
cel cu trup cît elefantul: „Șahu-atuncea și cei mari
care-și poartă fruntea-n slavă bănui-vor altceva:
strașnicul Rostam se teme de-acest *tiurc*, și vor șopti:
e mai bine, cum Guzdaham ne-a fost zis, să ne predăm
țara; dacă-i este teamă lui Rostam de-a se lupta,
noi să ne gîndim la fugă! Curtea-i plină, precum văd,
doar de vrajba și mînia șahului nesăbuit,
și mereu s-aduce vorba doar de *tiurcul* cel viteaz.
Iar de către șah nu-ntoarce-ți fața-n aste-mprejurări,
și nu-ți terfeli un nume, care-i mare pre pămînt,
prin plecarea ta pripită. Cînd din orice parte oști
dușmane ne strîng de-aproape, nebunește nu cerni
tronu-acesta și coroana! Nici un om ce-i credincios
legii noastre preacurate nu va încuviința

să ne facă de ocară al Turanului norod!"
Lui Rostam astfèl grăindu-i, el, uimit, îl ascultă;
la sfîrşit Rostam îi zise: „Dacă mie mi-a intrat
teama-n inimă, nici viaţa-mi n-o mai rămînea în trup,
însă prea mi-azvîrle şahul vorbe pline de dispreţ".
Şi Rostam simţi că-n starea-n care se afla altcùm
n-avea decît să se-ntoarne şi să meargă lîngă tron.
De aceste simţăminte-nsufleţit, se ridică,
spre serai să bată drumul îndărăt, cu paşi semeţi.
De îndată ce el, şahul, de departe îl zări,
de pe tron sări-n picioare, şi iertare îi ceru
pentru cele întîmplate, agrăindu-i într-astfèl:
„Însuşirea mea şi felul îmi sînt aspre, dar nu poţi
să creşti àltfel decît Domnul ţi-a menit să fii aici.
Inima mi se-ngustează cît un Crai-Nou de pe cer
din pricina ăstui dùşman [1] nou de care mă-nspăimînt!
Te-am chemat să afli-un mijloc de scăpare, iară tu
ţi-ai întîrziat venirea şi-atunci aspru te-am certat.
Dar, o, bravule cu trupul cît un falnic elefant,
te-njosii, însă căinţa gura mi-o umplù cu colb!"
Rostam îi răspunse: „Sîntem sub ocîrmuirea ta,
robii tăi, şi-a ta e lumea. Însumi printre robii tăi
mă aţin în faţa porţii tale, vrednic cît voi fi
printre ei să mă prenumăr, şi-am venit să-mi dai porunci.
Fie veşnic fericirea şi puterea — soţii tăi!"
Şahu-i zise: „*Pahlivane*, fii deapururi fericit!
Vino să petrecem astăzi la serbare, în serai;
mîine ne-om găti cu arme, să purcedem la războiu."
(.....)

SOHRAB ÎNTREABĂ PE HEDJIR DE NUMELE CĂPETENIILOR DIN IRAN

Pe cînd pavăza-i de aur Soarele şi-o înalţă
şi cu suliţi de lumină cerul îl împodobi,
Sohrab se-mbrăcă-n armură de războinic şi săltă-n
şea pe calu-i cum e moscul. Spada-i spînzura de piept,

[1] Aluzie la Sohrab.

chivăra împărătească fruntea i-o acoperea;
de cîrligul şeii sale un arcan şi-ncolăcea
de şaizeci de ori colacii; chipul lui, al groazei chip!
Àstfel călărind şi-alese-un deal rîpos de unde el
va putea să vadă-n vale oastea-ntregului Iran.
Pe Hedjir [1] chemînd îi spuse: „Nu-ncerca să mă înşeli;
poartă-te cum se cuvine, dacă vrei să n-o păţeşti.
Spune-mi numai adevărul, nu minţi, nu vicleni.
De ţi-i drag să fii iar slobod, şi de vrei să te înalţ
mai presus de toţi, răspunde-mi la ce-ntreb despre Iran.
Nu te-abate de pe calea care duce spre-adevăr,
şi-ţi voi da atunci comoara adunată-n veac de vremi,
daruri şi plocoane scumpe. Dar de-ncerci să mă-amăgeşti,
pururi vei zăcea în lanţuri, temniţa-ţi va fi lăcaş!"
Hedjir zise: „Orice şahul despre oastea din Iran
m-o-ntreba, îi voi răspunde tot ce ştiu; de ce să-l mint?
Pentru mine adevărul sfînt e, n-am să te-amăgesc.
Numai adevăru-i bună călăuză pre pămînt
şi nici una dintre rele ca minciuna nu-i mai rea."
Zise-atunci Sohrab: „Ascultă! Vreau să mi te-ntreb pe rînd
despre toţi mai-marii ţării, despre şah, despre popor,
despre falnicii războinici ai Iranului, precum
Tus, Guiv, Gudàrz şi Bàhram, precum falnicul Rostam —
tu mi-i vei numi pe-aceia arătaţi de mîna mea.
Văd un ţarc tot din brocarturi colorate-n fel-şi-chip,
prejmuind pestriţe corturi tot din piei de leoparzi,
văd şi elefanţi o sută pregătiţi pentru război;
peste tronul de turcoază ca albastrul mării-adînci
flutură-n văzduh mătasa flamurii ce poartă herb:
chipul Soarelui pe cîmpul vineţiu şi Luna, sus.
Ce-i cu tabăra-aşezată-n mijlocul acelei oşti,
şi-a cui este dintre bravii luptători iranieni?"
„Tabăra-i, Hedjir răspunse,-a celui şah peste Iran,
dinaintea porţii cărui sînt şi elefanţi şi lei."
După-aceea Sohrab zise: „Văd în dreapta, buluciţi,
cavaleri şi elefanţii cu poveri; fac negru ţarc
sprijinit de-oşteni, şiraguri, şi de corturi din belşug;

[1] *Hedjir*, stăpînul iranian al *Castelului Alb*. Sohrab, lăsîndu-i viaţa, l-a luat ostatic.

dinapoi stau elefanţii, dinainte cai de frîu.
Şi de-asemeni stă în faţă flamura ce poartă herb
aprig elefant, şi-n juru-i mulţii cavaleri se-aţin
cu-ncălţările-aurite." Îi dădu răspuns Hedjir:
„Tus e-acesta şi-i feciorul lui Nevder, căci steagul lui
poartă stemă: elefantul." Sohrab iarăşi întrebă:
„Dar pavilionul roşu străjuit de cavaleri?
Văd o flamură de aur, herb un leu şi-un giuvaer
scăpărînd de pe la mijloc. Dinapoia ăstui steag
stau oştenii în şiraguri înzăuaţi, cu lănci în mîini.
Cine li-i stăpînul? Spune-mi numele-i, şi nu-ţi grăbi,
prin minciună, nimicirea." Şi Hedjir îi glăsui:
„E podoaba vitejimii, Gudàrz fiul lui Keşvad,
el, nimicitor de ordii, tare crîncen în război.
Optzeci de feciori el are, lei sînt toţi şi elefanţi.
Nenfricat, nici crocodilul şi nici tigrul din deşert
şi nici pàrdosul din munte nu-ndrăznesc să-i ţină piept."
Sohrab, iarăşi: „Al cui este ţarcul verde străjuit
de-ostăşime fără număr iar în mijlocu-i un tron
strălucind şi drept în faţă-i steagul lui Kavè înfipt?
Şi pe tronu-acesta şade-un *pahlivan* cu mîndru chip,
umeri largi, vîrtoase braţe de şoiman, şi care stînd,
capu-i mult îi depăşeşte pe cei ce-n picioare stau.
Lîngă tronu-i, drept în faţă, stă un cal de luptă, drept,
nalt cît el, pînă-n copite spînzurîndu-i un arcan.
Cînd şi cînd, nechează calul spre stăpînul său, de zici
că-i o mare ce detună! Elefanţi împlătoşaţi
rînduiţi sînt dinapoia cruntului viteaz şezînd,
parcă-ar clocoti pe scaun. Nu e în Iranul tot
nici un om de-aşa statură, şi nici cal n-am mai văzut
să se-asemene cu ăsta! Uită-te la steagul lui,
poartă stemă un balaur şi în vîrf e-ntruchipat
leul cel cu cap de aur." Zise-n sinea lui Hedjir:
(„Nenfricatului acesta pui de leu dacă-i arăt
herbul care-l osebeşte pe Rostam, trup-de-elefant,
iute va să-l nimicească! Nu-i mai bine să-l ascund
şi să nu-i mai ştiu de nume, tot numindu-i pe cei tari?")
Spuse lui Sohrab: „Acesta-i un tovarăş din Kitai
nou venit la şah." De nume, Sohrab iute-l întrebă
pe Hedjir ce-ntoarse vorba: „Nu mi-l amintesc de fel,

căci eram în cetățuie[1] cînd cu șahul s-a-ntîlnit."
Sohrab se mîhni că urma lui Rostam n-o dibui.
Maică-sa i-a spus anume după care semne doar
își va recunoaște tatăl, și pe toate le văzu
dar privirii lui crezare nu-i dădu. Din nou vroi
să-afle numele acestui *pahlivan* de la Hedjir,
mai sperînd s-audă vorbe care mult l-ar veseli.
Însă era scris deasupră-i că altcum se va-ntîmpla,
din poruncile Acelui ce nimic nu schimbă-aici.
Sohrab întrebă pe urmă: „Al cui dintre cei sus-puși
este țarcul ăsta mare plin cu mii de cavaleri
și de elefanți, de unde trîmbițe răsună lung?
Lîngă țarc, și drept în față: flamura cu cap de lup,
și al lăncii vîrf de aur sulițat pînă la nori.
Iar în mijloc este tronul dinaintea cărui stă
un alai de mîndre sclave." Hedjir îi dădu răspuns:
„Guiv e acesta, fiul lui Gudàrz, vitejii-i spun
Guiv-cel-ce-n-are-teamă. Cel mai mare și mai bun
fiu al lui Gudàrz, și oastea, cam două treimi din ea,
lui i se supune. Este ginerele lui Rostam,
și Iranul nu prea are oameni bravi asemeni lui."
Sohrab zise: „Văd din partea Soarelui-Răsare-un țarc
alb făcut din lungi brocarturi de la Rum, și-n fața lui
stau puzderii cavalerii rînduiți, și pedestrași
paveze ținînd și suliți, într-o oaste pînă-n zări.
Căpetenia stă-n tronul cu spătar din lemn de tek
avînd treptele din fildeș. Țarcul larg e-mprejmuit
cu postav din fir de aur, și-i păzit de multe slugi."
Hedjir zise: „Feriburz e numele acestui cap,
fiu al șahului și este diademul celor bravi."
Sohrab iarăși: „Măreția e la locul ei acum,
fiindcă-i fiu de șah și poartă lucitoru-i diadem.
Dar ocolu-acela galben unde flutură în vînt
flamura cu herbul Lunii, tot cu steaguri împrejur:
pale, roșii, violete și-n culori de curcubeu?
Iată-n dosu-mprejmuirii, altă flamură cu herb:
un mistreț, și-n vîrful lăncii cu o Lună de argint."
Hedjir iarăși îi răspunse: „E viteazul Gurazè,
leu războinic ce nu-ntoarnă frîul cînd se luptă lei;
os din stirpea lui Guiv e, nici primejdie, nici chin

[1] Adică, în *Castelul Alb* așezat de oastea lui Sohrab.

nu-l îndeamnă să murmure."
Iscodi-ndelung Sohrab
ale tatălui său urme, dar Hedjir nu le-arătă,
adevărul ascunzîndu-l. Cum vrei lumea-a cîrmui
cînd o cîrmuieşte Domnul? Ziditoru-a hotărît
dinainte orice-n lume. Soarta altcum ţi-a fost scris
cum tu n-ai fi vrut, şi soarta cum te mînă-,i te supui.
De-astă lume trecătoare inima dacă ţi-o legi,
parte ai doar de otravă, doar de grijă, doar de chin.
Sohrab întrebări îi puse lui Hedjir despre-acest om
din Kitai dorind să-l vadă, despre ţarcul său, verzui,
despre calul său puternic, despre brav şi-arcanu-i strîns.
Marele Hedjir îi zise: „De ce, oare, te-aş minţi?
Dacă nu ţi-am spus ce nume poartă-acest om din Kitai
e că nu ştiu cum îl cheamă!" Sohrab zise mînios:
„Minţi! Tu n-ai rostit o vorbă de Rostam, şi cînd un om
este *pahlivanul* lumii,-n taberi nu rămîne-ascuns!
Datu-mi-ai încredinţare că e capu-ntregii oşti,
paznicul de la fruntarii, şi-al ţinuturilor scut!
Cînd în fruntea oastei sale Kàvus însuşi dă porunci,
cînd îşi pune tron, coroană pe-elefanţii de război,
pahlivanul lumii merge mult-naintea şahului,
pe cînd glas de tunet urlă pe cel cîmp de înfruntări!"
Hedjir îi răspunse: „Poate că al lumii *pahlivan*,
cel care învinge leii, dus e în Zabulistan,
căci se ţin serbări acolo în grădini de trandafiri."
Sohrab rîse: „Nu mai spune vorbe de-astea căci Rostam
fruntea pururi şi-o înclină doar spre luptă! Toţi cei mari
au venit de pretutindeni, chivăra pe cap, urmînd
pe stăpînitorul lumii, pas cu pas, tot după el,
iară *Pahlivanul* lumii să stea-n jilţ pe la serbări?
Tineri şi bătrîni ar rîde de asemeni luptător.
Fac cu tine-o învoială şi întîi îţi amintesc:
sînt un om zgîrcit la vorbă. *Pahlivanul* de-mi arăţi,
te voi face să porţi fruntea mai presus decît cei mari,
te-oi îmbogăţi-ntr-atîta, dincolo de-orice dorinţi,
şi îţi voi deschide-n faţă mari haznale-mpărăteşti.
Dar dacă ce-ţi cer îmi tăinui, dacă adevăru-ascunzi
după văluri, despărţi-voi căpăţîna ta de trunchi!
Hai, din două,-alege una! Nu ştii cel *mubed* ce-a zis
şahului dezvăluindu-i taine-adînci de înţelept:

« Un cuvînt, mai înainte gura ta de-a-l fi rostit,
e ca-n bob mărgăritarul alipit de scoica lui:
dar din temniță și lanțuri cînd se smulge-abia atunci
se preschimbă-n giuvaerul cel scînteietor, de preț »"
„O, Sohrab, — Hedjir îi spuse — cînd sătul vei fi de tron,
de pecete și coroană, piept la piept, te luptă-atunci
cu voinicul ce-ți doboară elefanții-ntărîtați,
care prăpădește oameni două sute aruncînd
buzduganu-i greu ce sparge nicovalele-n bucăți,
cu acel Rostam ce culcă fruntea la dușmani în colb
chiar de-ating cu ea tăria ! Nu-i în lume elefant
să i se împotrivească, și al pulberilor nor
ce-l stîrnește sub copite Rakș cît marea-i de întins !
Trupu-i e-nzestrat cu vlaga a o sută de voinici;
fruntea lui e mai înaltă decît cel mai nalt copac.
Cînd se mînie în ziua bătăliei și-i cumplit —
leul, elefantul, omul — ce mai sînt în mîna lui?"
Fiul tatălui de viță [1], Sohrab, mînios, răcni:
„Vai-vai ! lui Gudàrz ce-i fiul lui Keșvad, și care nu-i
decît un copil ca tine, cu toată puterea lui,
mintea lui și vitejia ! Unde, cînd vei fi văzut
oameni de război, și unde tropot vei fi auzit
de copite, tu, ce-atîtea îmi îndrugi despre Rostam
și atîta mi-l tot lauzi? Marea leagănă-se lin,
ție doar de foc ți-i teamă; dar deodat' cînd s-a zburlit,
nu rămîne niciun suflu din mistuitorul foc !
La fel Noaptea își ascunde capul, Soarele pe cînd
trage spada-i de dogoare !" Hedjir încă nehîrșit
de-ale vieții, zise-n sineși: „De-l voi face cunoscut
pe *acel ce-nvinge leii* ăstui *tiurc* care-i voinic
și-are brațele vînjoase, și stă-n șea pe-un telegar
vrednic șahi să-l călărească, oastea-și va desfășura-n
rînduri lungi de bătălie, calul și-l va avînta,
cal cu trup cît elefantul; și Rostam, cu toată-a lui
vlagă, piept, grozave brațe, mort va fi de mîna sa !
Și-atunci nimeni dintre perșii rînduiți nu va ieși
să dea piept, și cînd din oastea bravilor de prin Iran
nimeni n-o să mai gîndească să se lupte,-atunci Sohrab

[1] Adică, fiul lui Rostam.

tronul zmulge-va lui Kàvus! Zis-a un *mubed* cîndva:
«*Mult mai bine-i să-ți dai duhul vitejește, decît, viu,*
jalnic să ajungi de rîsul dușmanilor tăi haini!»
Chiar de m-o ucide, apa-n rîuri nu s-o tulbura.
Fără mine, Gudàrz are șaptezeci și șase fii
aprigi lei, precum stăpînul lumii, vajnicul Guiv
cel nimicitor de ordii, cel dintîi din neamul pers,
și Bàhram și Rehham care poartă fruntea lîngă cer,
și Șiduș ce-nfruntă leii — după moarte m-or iubi,
și din răzbunare-or zmulge viața dușmanilor mei!"
(.....)
Lui Sohrab atunci îi zise: „Ce te minii, ce-mi vorbești
numai de Rostam? Ce-mi cauți price și mereu îmi pui
întrebări nesăbuite? Capul vrei să mi-l răpui,
fiindcă Rostam nu știu unde-i, însă tu nevoie n-ai
de-o chichiță ticluită, sîngele să mi-l reverși;
ce nevoie-a te preface? Pe Rostam, trup-de-elefant,
vrei tu să-l ucizi dar lesne-n mînă nu-ți va încăpea.
Bine-ai face cu el lupta să n-o cauți dinadins,
căci te-o nimici în pulberi chiar pe-al bătăliei cîmp!"

SOHRAB ÎNFRUNTĂ OASTEA LUI KÀVUS

Cînd aceste vorbe aspre-i răsunară în urechi,
Sohrab își întoarse capul nezicînd nimic, uimit
de ciudata-i cuvîntare; apoi de pe-naltu-i cal
pe Hedjir lovi năprasnic cu un pumn și-l doborî
la pămînt și se întoarse în lăcașu-i. Chibzui
îndelung făcîndu-și multe pregătiri pentru izbiri.
Cingătoarea și-o încinse strîns pe trupu-i îndîrjit,
grea, coroana lui de aur de pe cap și-o scoase și,
vesel, se-mbrăcă în zale și în platoșă de fier,
și pe cap își puse coiful din Bizanț; acest viteaz
care se bătea cu *divii* prinse-n mînă lancea sa,
prinse arcul, și arcanul, și-uriașul buzdugan;
sîngele-i fierbea în vine; se urcă pe telegar,

scoase răcnetu-i războinic, sulița și-o înhață
și porni la bătălie, ca un elefant stîrnit.
Năvăli din cetățuie, hotărît de-a se lupta
și făcu să zboare colbul pînă pe al Lunii chip!
Și se năpusti spre țarcul corturilor șahului
și tîrî cu sine-n lance o fîșie din brocart.
Nenfricate căpetenii se ascunseră de el,
ca măgarii cei sălbatici cînd văd ghiare tari de leu;
nici un cap din capii oastei din Iran nu îndrăzni
să-l privească din pricina tălpilor înfipte-n scări,
mîinilor pe frîu și lancea, strînsă-n pumnu-i, șuierînd!
Căpeteniile, vitejii se-adunară-astfel zicînd:
„Iată un șoiman cu trupul zdravăn ca un elefant;
nu prea-i bine neghiobește să-l privești în ochi prea mult;
cin' se-ncumetă să-l bată?" Apoi vajnicul Sohrab
scoase răcnete-nfruntîndu-l pe-al Iranului stăpîn;
„O, tu șah de viță-aleasă! Pe al bătăliei cîmp
ce-mi faci tu? Cum îndrăznit-ai Kei Kàvus să te numești,
cînd mereu o iei la fugă, lei cu leii cînd se bat?
Doar să-mi zăngăn lancea-n mînă, oastea ți-o și nimicesc!
Am jurat eu la ospățul, din noaptea cînd Zandè Rezm [1]
a fost omorît: jurat-am că-n Iran n-am să mai las
nici un om cu lance-n mînă, și-l voi spînzura de viu
colo-n ștreang pe însuși Kàvus! — Șahule, pe cine ai,
dintre perși, vînjos de mînă, să dea piept cu mine-acum
ici pe cîmpul de bătaie?" Astfel agrăi Sohrab,
și tăcu-ndelungă vreme, iar persanii n-au răspuns.
Se încovoie în scară, și năprasnic începu
izbituri să dea cu fierul lăncii sale, de-au sărit
șaptezeci dintre țărușii țarcului ce-mprejmuia
corturile lui Kei Kàvus, multe prăbușindu-se,
și sunară pretutindeni trîmbițe. Se-nfricoșă
Kàvus și strigă: „Oh, oameni falnici și din neam ales,
unul dintre voi să-l cheme pe Rostam, căci bravii mei
mințile din căpățînă și-au pierdut văzînd ăst *tiurc* —
n-am un cavaler ca lumea să-l oprească, și-n Iran
nu e nimeni să-l înfrunte!"
Cu ștafeta de la șah
Tus porni și ce-auzise-i povesti și lui Rostam.

[1] Zandè Rezm, prinț din Semangan, unchiul lui Sohrab, ucis noaptea la un ospăț de către Rostam

Zise-acesta: „Şahii ceilalţi cînd mă căutau, era
cînd să dau vreo bătălie, cînd la praznic să petrec;
Kàvus nu-mi dă niciodată decît greul de-a lupta."
Porunci să i se pună şea pe Rakş, şi către soţi
spuse să-şi încrunte fruntea; cînd privirea şi-azvîrli
de sub cortu-i pe cîmpie, Guiv alerga pe drum
aducînd o lucitoare şea, punîndu-i-o lui Rakş;
Gurguin striga într-una: „Haide, haide!" Iar Rehham
încălărăma pieptarul lat pe pieptul calului,
iar Tus platoşe-nchingîndu-i, ghes îşi dau ei înde-ei.
„Iute! Iute!"-Aceste glasuri cînd Rostam le auzi
de sub cortu-i zise-n sinea-i: „Parcă chiar cu *Ahriman*
se găteşte-aici o luptă, căci nu i-ar putea-ngrozi
doar un om pînă-ntr-atîta!" Se grăbi de-şi încheiè
platoşa pe piept — din pielea leopardului pestriţ,
se încinse-n cingătoare şi încălecă pe Rakş
şi porni. Lăsă în pază tabăra lui *Zevarè* [1]:
„Neclintit rămîi la corturi, şi de mine-ascultă-ntîi
decît de-alte căpetenii!"
I se-aduse lui Rostam
steag, setos de bătălie, mînios, înaintă...
Pe Sohrab văzînd cu braţe şi picioare tari în scări,
şi piept larg ca Sam, îi zise: „Haide să ieşim de-aici
dintre oştile-amîndouă!" Sohrab mîinile-şi frecă
şi-alergă la bătălie, hăt, afară dintre oşti.
Zise: „Vino să dăm lupta singuri într-un loc mai larg;
sîntem doi viteji; prieteni din Iran nu-ţi mai chema:
ne-om lupta noi doi. Atîta. Asta este de ajuns.
Dar nu poţi tu împotrivă-mi piept să ţii în cîmp luptînd;
nici măcar o izbitură-a mîinii mele n-ai să rabzi;
tu înalt eşti de statură, tare-n umeri şi în mîini,
slabă-ţi este însă vlaga sub povara multor ani!"
Măsurînd din ochi voinicul cel trufaş, Rostam privi
umeri largi, zdravene braţe, lungile-i picioare-n scări,
şi îi spuse cu dulceaţă: „O, tu tinere plăpînd!
Seacă, rece e ţărîna, dulce-i aerul şi cald [2].
Sînt bătrîn, văzut-am cîmpul multor crunte bătălii;
prăpădit-am multă oaste; doborît-am *divi* destui,

[1] Fratele lui Rostam.

[2] Adică bătrîneţea este „ţărînă rece şi seacă", iar tinereţea este „aerul dulce şi cald", sau altfel spus: „bătrîneţea este inerţia şi moartea" iar „tinereţea este mişcarea şi viaţa".

biruind întotdeauna! Dacă-n luptă mă dobori,
teafăr rămînînd în viaţă, teamă nu vei mai avea
nici de crocodilul crîncen! Mări şi munţi au fost văzut
bătăliile-mi cumplite; ce făcut-am cu cei mari
din turaniana oaste, martori îmi sînt aştrii toţi;
bărbăţia-mi puse lumea ca pe un covor sub tălpi.
Dar, vai! milă mi-i de tine, nu vreau viaţa să ţi-o smulg!
Printre *tiurci*, vezi, nu rămîne: nu ştiu pe-altul în Iran
s-aibă umeri largi şi braţe precum doar la tine văd."
Cînd Rostam grăi acestea, Sohrab inima-şi porni
în avînt spre el şi-i zise: „Vreau ceva să te întreb,
spune-mi numai adevărul! Spune-mi drept tu cine eşti,
din ce neam te tragi, să-mi bucuri inima cu vorbe dulci.
Cred că eşti Rostam din neamul lui Narîman cel vestit."
Rostam îi dădu răspunsul: „Nu-s Rostam şi nu-s născut
din Sam fiul lui Narîman. Rostam e un *pahlivan*,
eu sînt om de rînd; seraiuri n-am, nici tron, nici diadem."
Sohrab care-atît visase, amuţi, şi-al zilei chip
care strălucea, deodată-n ochii lui se-ntunecă.

LUPTA DINTRE ROSTAM ŞI SOHRAB

Pe cel cîmp de bătălie, Sohrab prinse un gerid,
cu uimire amintindu-şi de ce i-a spus maică-sa [1].
Strîmt şi-aleseră ei locul, şi-ncepură a-şi zvîrli
unu-ntr-altul suliţi scurte. Cînd la suliţi n-au rămas
nici inele şi nici vîrfuri, îşi întoarseră-amîndoi
frîu-n stînga, şi cu spade indiene s-au izbit
unul pe-altul de ţîşniră fulgerele din oţel.
Spade li se rup în două din izbire, ce izbiri!
parcă-aduc în scăpărare Ziua Marii Judecăţi!
Mîna-au pus pe buzdugane, şi-obosiră braţele
bravilor, şi buzdugane în vîrtoase izbituri
li se-ncovoiară, grele, caii şovăiră-n mers,

[1] Adică, de semnele lui Rostam, descrise de Tehmimè.

luptătorii tremurară. Şi căzură de pe cai
platoşe şi zale rupte lunecau de pe cei doi.
Cai şi cavaleri se-opriră, încleştaţii neputînd
mîini şi braţe să mai mişte; trupul leoarcă de sudori,
gura năclăită-n pulberi, limba numai crăpături
de atîta uscăciune. Ei se-desfăcură-apoi
unul de-altul, cel părinte de nelinişte muncit,
fiul frînt de oboseală. O, tu lume,-nfăptuieşti
multe lucruri uimitoare! Ce-i zdrobit şi ce-i întreg
sînt doar ale tale fapte. Dragostea între aceşti
luptători nu se arată în nici unul; sînt lipsiţi
de simţire, duioşia amuţită e în ei.
Dobitoacele din lume, fie peşte din ocean
sau onagru din pustie — toate puii şi-i cunosc;
numai omul în orbirea şi înverşunarea sa
nu mai vede care-i dùşman, care-i al său însuşi rod.
Rostam zise întru sinea-i: „Niciodată n-am văzut
crocodil ca omul ăsta orb în luptă năvălind.
Lupta-n peşteră cu *divul* alb un joc mi s-a părut,
şi-acum inima-mi slăbeşte dinaintea unui om,
dinaintea-a două braţe ale unuia ce nu-i
nici stăpînitorul lumii, nici viteaz şi nici vestit
printre cei sus-puşi! Din luptă m-am tras tare obosit,
mort aproape, pe cînd două oşti priveau cum luptă el."
Apoi cînd şi telegarii celor doi s-au odihnit
după-a luptei istovire, tînărul şi cel bătrîn
arcurile-şi încordară; dar fiind ei în armuri,
şi în platoşe din pielea leopardului pestriţ,
cu săgeţile de trestii prelungite-n vîrf cu fier
nici o rană nu-şi făcură. Se aprinseră-amîndoi,
şi-amîndoi se înşfăcară de sub late cingători.
Rostam care-n bătălie stînca neagră ţi-o smulgea,
îl smuci de cingătoare pe Sohrab nădăjduind
de pe şea să-l aridice în această luptă. Dar
trupul tînărului trupeş nici nu se clinti din şea,
şi Rostam privi la braţu-i rămînînd neputincios.
Trase braţ din cingătoarea lui Sohrab, mereu uimit
de vigoarea-i nesecată.
Cei biruitori de lei
se răsniră după-aceea; spatele şi l-au întors
frînţi, sleiţi de-atîta luptă, prăpădiţi şi ciopîrţiţi.

Dar Sohrab își mai desprinse de la șea cel buzdugan;
strînse-n pinteni bidiviu-i și pălindu-l pe Rostam,
umăru-i zdreli. Se-ntoarse Rostam și-ncă vlagă-avu
suferința s-o îndure. Sohrab îi zîmbi zicînd:
„O, tu cavaler! Cum tremuri sub izbirea celor tari,
și s-ar zice că în luptă Rakș [1] e doar un biet colun;
însă brațele-amîndouă ale unui brav întrec
pe oricine în tărie, și-un bătrîn oricît de nalt,
e smintit de-o vrea să-nfrunte pe-un asemenea flăcău!"
Istoviți se despărțiră unul de-altul; le păru,
lumea-atîta de îngustă că se-ntoarseră plecînd
cu îngrijorate inimi. Drept spre oastea din Turan
Rostam năvăli ca tigrul ce-și zărește prada lui.
Sohrab se-ndreptă spre oastea din Iran; lăsîndu-i frîu
slobod calului cel iute,-n rînduri năvăli și mulți
bravi ca snopi se prăbușiră-n jurul lui; se năpusti
ca un lup în grosul oastei, tari și slabi fugind de el.
Rostam trist gîndi în sinea-i cîte rele-ar fi adus
fără nicio îndoială lui Kàvus ăst *tiurc* viteaz,
de-ar fi răsărit cu zale și pe brațe și pe piept!
Se grăbi să se întoarne-n tabără-i, cu inima
plină de aceste temeri, cînd zări, dintre oșteni,
pe Sohrab venind cu sînge să roșească negrul colb;
plin de sînge-i era brațul, plin și-al lăncii sale fier,
și cămașa lui de zale, de-ai fi zis că s-a-mbătat
de cumplita-i vînătoare. La privelișlea-i, Rostam
se aprinse de mînie. Scoase-un răcnet ca de leu
mînios și-acestea-i zise: „O, tu chip însîngerat!
Dintre perși războinici cine te-a izbit? Cum n-ai putut
mîna răului s-o-nlături? Cum de mi te-ai repezit
precum lupul într-o turmă?" Sohrab îi dădu răspuns:
„Oastea din Turan nici luptă n-a voit și nici un rău;
dar tu ai izbit-o-ntîiul, pe cînd nimeni nu căta
să se lupte împotrivă-ți!" Rostam îi răspunse-astfel:
„Ziua-acuma-i pe sfîrșite, dar cînd Soarele măreț
care luminează lumea, răsări-va,-aici în cîmp
hotărî-vom al cui este al spînzurătorii streang
și-al cui tronul; fiindcă lumea luminoasă de aici

[1] Firdousi pare-se a uita că Sohrab nu-l știa după nume pe Rakș, altfel, după cal, l-ar fi recunoscut pe stăpîn.

hărăzită-i numai spadei! Fie să nu cazi sub fier,
fiindcă mînui bine spada şi-ncă-a lapte amiroşi!
Vom veni în zorii zilei cu oţelele în pumni;
mergi acum, pînă voinţa Domnului s-o-ndeplini!"

SOHRAB ÎL ZVÎRLI PE ROSTAM LA PĂMÎNT

Pe cînd lucitorul Soare capul şi-l nălţă, şi-n zări
corbul cel cu negre pene-şi strînse aripile-ncet,
Rostam, platoşa din pielea leopardului pestriţ,
şi-o-mbrăcă şi pe dragonul jucăuş încălecă.
Între cele două taberi loc era de doi *farsangi*
unde nu-ndrăznea nici unul să se-apropie. Rostam
pe cel cîmp de bătălie se întoarse, după ce
chivăra de fier îşi puse. Tot ce-n lume e amar
naşte-se doar din dorinţa de mărire; fie ca
noi străini să fim de patimi! Colo-n tabără Sohrab
noaptea-ntreagă petrecuse-n adunare vin sorbind,
cîntăreţii ascultîndu-i. Zise lui Human: „Ăst leu
ce s-o măsura cu mine, piept la piept, cînd ne-om lupta,
la statură e cît mine, şi nu-i tremură de loc
inima în încleştare; braţe, umeri largi şi piept —
gemene sînt cu-ale mele; parcă-acelaşi meşter bun
ne-ar fi măsurat cu firul şi cu plumbul de zidar.
Cînd i-am fost văzut în scară şi picior şi talpă grea,
glasul mi-a scăzut şi fruntea mi-am plecat-o ruşinat.
Cînd văzui la el şi semne ce mi le-a spus maică-mea,
inima-ncetă să-mi bată. Da, e nendoios Rostam,
nu sînt doi ca el în lume! Nefiresc e, piept la piept,
să mă lupt cu-al meu părinte, nebunește să-l înfrunt".
Human îi răspunse-acestea: „M-am izbit şi eu cîndva
cu Rostam în bătălie, ştiu isprava-i de atunci
repezindu-şi buzduganul, cînd lupta-n Mazanderan;
Rakş al ăstui om războinic e ca Rakş al lui Rostam,
însă are un alt tropot, alte urme lasă-n colb."

Cînd în zorii zilei Astrul razele şi le-arătă
şi cei crînceni se treziră, Sohrab platoşa-mbrăcă,
gîndul doar la bătălie, inima-i doar spre ospăţ.
Buzna-n cîmpul de bătaie, scoase răcnete prelungi,
înălţîndu-şi buzduganul ghintuit cu cap-de-bou.
Spuse lui Rostam c-un zîmbet larg pe buze, de-ai fi zis
că prieteneşte noaptea petrecuseră-amîndoi,
întrebîndu-l: „Cum dormit-ai? Cum te simţi acum în zori?
De ce, oare, pentru luptă inima ţi-ai pregătit?
Zvîrle spada răzbunării, zvîrle buzduganul greu,
zvîrle tot ce e unealtă de război nelegiuit!
Să ne-aşternem pe ţărînă, şi cu vin să ne-ndulcim
uităturile-ncruntate. Haide să ne învoim,
Domnului cerîndu-i sprijin, şi să ne căim amar
că ne-am învrăjbit. Adastă-l pe un alt voinic viteaz
să dea piept cu tine-n luptă, iar mie să-mi pregăteşti
o măreaţă sărbătoare. Inima-mi îţi va şopti
dragostea-i, şi te voi face lacrimi să reverşi din ochi
de atîta ruşinare. Fiindcă dintr-un neam măreţ
eşti născut, arată-mi spiţa; numele de ce-ţi ascunzi,
cînd porneşti să lupţi cu mine? Nu cumva tu eşti Rostam
din Zabulistan, stăpînul, cel ales şi cel vestit,
al lui Zal-zar care-i fiul lui Sam, vajnicul viteaz?"
Rostam zise: „O, tu, tînăr şi-nsetat de lauri verzi!
N-am grăit nicicînd de-asemeni lucruri. Ieri ne-am înţeles
de-a lupta, şi-acum urechea n-o să-mi plec eu la minciuni.
Eşti un luptător mai tînăr, dar nici eu nu sînt un ţînc;
m-am încins doar pentru luptă. Şi ne vom lupta vîrtos,
şi va fi precum Stăpînul lumii va fi poruncit.
Parte-avui în viaţa asta şi de bine şi de rău,
dar cu prefăcute vorbe n-am umblat, nici cu minciuni."
Sohrab zise: „O, bătrîne! sfatul meu nu ţi-a plăcut,
şi dorit-am totuşi duhul să nu-ţi lase trupul tău
decît la soroc, pe pernă, iar urmaşii ce-o să-i laşi
cripta să ţi-o pregătească, şi cînd duhul ţi-o zbura,
trupul coborî-va-n criptă. Cum în mîini îmi dăruieşti
viaţa ta să facem grabnic pregătiri pentru-a-mplini
vrerea Domnului." Vitejii coborîră de pe cai,
şi păşiră-n grele zale, chivărele-avînd pe cap.
Caii lor de bătălie şi-i legară între stînci,
şi se-apropiară unul de cellalt, îngrijoraţi.

Se-nvrăjbiră apoi unul spre cellalt, doi lei luptînd,
de pe trupuri li se scurse rîu de sînge şi sudori.
Şi puterea-şi măsurară-o zi din zori pînă-n amurg,
umbre cînd se prelungiră. Sohrab crunt se frămîntă
spumegînd ca elefantul şi săltînd ca leu-n sus.
Prinse de sub cingătoare pe Rostam, din răsputeri
trase, de-ai fi zis că trupul i-l sfîşie în bucăţi;
scoase-un răcnet de turbare şi de ură cel Rostam,
de-ai fi zis că sare-n ţăndări şi pămîntul sfărîmat!
Sohrab precum elefantul spumegînd îl şi săltă
pe Rostam şi de ţărînă îl izbi şi sub genunchi
i-apăsă piept, braţe, faţa, gura plină de pămînt.
Sohrab semăna cu leul care ghiarele şi-a-nfipt
într-un măgăruş sălbatic — gata de a-l sfîşia.
Trase-ntr-o străfulgerare un jungher spre-a reteza
capul lui Rostam!
Acesta îl zări şi-n gînd şi-a zis:
(„Trebuie această taină s-o destăinui!") Lui Sohrab
îi strigă: „O, tu, viteazul cel biruitor de lei!
Tu, ce ştii să mînui spadă, arc, arcan şi buzdugan!
Datina la noi e alta decît ce faci tu, la noi
legea cinstei porunceşte altfel: cel ce va lupta
şi-n ţărînă dobori-va pe-un viteaz, nu-i va tăia
capul cînd întîia oară azvîrlit e la pămînt,
chiar şi cînd e-o răzbunare; de-l va pune dedesubt
pentru-a doua oară,-atuncea-nvingătoru-i leu numit,
şi-are drept să-i taie capul; asta-i datina la noi!"
Doar prin viclenia-aceasta Rostam capu-şi trase-ncet
de sub ghiară de balaur şi rămase izbăvit.
Tînărul cel fără teamă minţile şi le pierdu,
ascultîndu-i cuvîntarea ăstui vîrstnic; se lăsă
tulburat de cele spuse, mai întîi că se simţea
mîndru de a fi-n putere, apoi soarta-aşa a vrut,
şi-avînd fără doar şi poate sufletul mărinimos...
Slobod pe *Rostam* lăsîndu-l, galopă către deşert
unde antilope-n turmă lunecau prin faţa sa;
se dădu la vînătoare fără-a mai gîndi la cel
pentru care-n cîmp venise, să se-nfrunte, piept la piept.
Şi-astfel petrecu o vreme, pînă cînd veni Human
într-un viu vîrtej de pulberi, pe Sohrab de-l întrebă

despre soarta bătăliei. El îi povesti pe rînd
toate cele întîmplate şi ceea ce-a spus Rostam.
Human îi strigă: „Vai ţie, tinere eşti obosit,
ori n-ai chef de viaţa asta? Vai de pieptul ăsta, vai
de statura asta-naltă, vai de-aceste biete scări
lungi şi-mpărăteşti picioare! Leul în capcană prins
l-ai scăpat acum din mînă, şi-ai dat lupta în zadar!
Ia aminte-n bătălie ce năpastă te-o pîndi
dintr-o faptă fără minte! Iată ce a spus un şah
în asemenea-ntîmplare: «*Orişicît de slab ar fi,
nu-ţi dispreţui duşmanul.*»" Vorbele ce le-auzi
îl zvîrliră-n deznădejde pe Sohrab şi, gînditor,
şi uimit rămase foarte. Zise-apoi către Human:
„Uită grijile acestea: mîine-n zori va trebui
iarăşi să mă bat cu dînsul şi-ai să-i vezi grumazu-n jug!"
(.....)

SOHRAB FU UCIS DE ROSTAM

Îşi legară încă-o dată telegarii între stînci,
şi tot răul lor purcese-a-se-mplini. Cînd soarta rea
îşi arată duşmănia, chiar şi cremenea atunci
se înmoaie precum ceara. Şi-ncepură-a se lupta
şi mi se-nşfăcară iarăşi unul pe-altul de curea.
Ai fi zis că însuşi cerul cel măreţ în acea zi
nimici puterea mîinii peste seamă-a lui Sohrab.
Mîniat, Rostam întinse mîinile şi înhăţă
capul, braţele acestui crocodil înverşunat,
şi-i încovoie spinarea tînărului *pahlivan*.
Ceasul morţii îi sosise lui Sohrab, şi trupul său
n-avea pic de vlagă-n vine. Rostam, ca un leu turbat,
îl izbi-n ţărînă; însă ştiind că Sohrab n-o sta
multă vreme subt el, trase iute dintru teaca sa
spada şi străpunse pieptul leului cel temător.
Ori de cîte ori de sînge vei simţi că eşti setos
şi-ţi vei pîngări jungherul lucitor, ursita rea,
ea la rîndu-i pizmui-va sîngele din trupul tău,
şi fiece fir din perii tăi se va schimba-n jungher!

Sohrab răsucit mai scoase un oftat adînc simţind
că mult n-o să mai gîndească nici la bine, nici la rău.
Spre Rostam grăi: „Aceasta-i numai din greşeala mea;
şi doar neagra mea ursită-n mînă cheia ţi-a-nmînat
de la poarta morţii mele. De-asta nici o vină n-ai;
numai bolta cea albastră-a cerului m-a înălţat
şi de tînăr mă doboară. Tinereţea mea va fi
pentru gloată o pricină de batjocură şi rîs,
fiindcă nalta mea statură, àstfel fu zvîrlită-n colb.
Mi-a spus maică-mea anume după care semne doar
recunoaşte-voi pe tata, şi-acest simţămînt duios
pentru el, m-a dus la moarte. L-am căutat, să-l văd la chip,
viaţa mi-am jertfit în dorul de-al găsi pe tata. Vai!
truda mea a fost de-a surda! Acum chiar de te-ai schimba
într-un peştişor din mare, chiar de-ai să te-ascunzi precum
noaptea-n vălul ei de bezne, şi chiar stea de vei fugi
în puzderia de stele, Soarele strălucitor
îl va smulge de pe lume tata şi m-o răzbuna
crud pe tine, cînd vedea-va cărămida că mi-i pat,
patul pentru vecinicie! Unul dintre cei aleşi,
dintre cei semeţi războinici dovedi-va lui Rostam
cum i-a fost ucis feciorul şi-n ţărînă azvîrlit,
ca o zdreanţă, cînd pe tata-n lumea-ntreagă şi-l căta!"
L-ascultă Rostam şi capul i se tulbură, din ochi
lumea îi pieri ca-n pîclă, trupul său slăbi încet,
vlaga-n vine i se stinse, la pămînt se prăbuşi,
mintea-l părăsi... Pe urmă cînd se-aduse în simţiri,
scoase-un răcnet de durere şi în deznădejdea lui
întrebă voinicul: „Spune cam ce semne-avea Rostam?
Fie numele să-i piară dintre numele-ălor mari!
Căci eu sînt Rostam! Pieri-mi-ar numele, ca bietul Zal [1]
al lui Sam să se aşeze-n colb să plîngă moartea mea!"
Răcnete stîrni din pieptu-i, sînge-n vine-i clocoti,
şi din cap îşi smulse părul şi boci. Şi cînd Sohrab
îl văzu în starea asta pe Rostam, se prăbuşi
în leşin pierzînd simţirea; şi gemu: „Dacă-i aşa,
dacă eşti Rostam, tu însuţi nebunește m-ai ucis,
îmbătat de firea-ţi crudă. Vrut-am eu în fel şi chip
paşnic să te-aduc la pace, dar în tine n-am găsit

[1] Adică Destan, tatăl-său.

nici o umbră de pornire spre ceva duios. Acum
platoşa-mi dezleagă-ndată,vezi-mi trupul dezgolit
cum luceşte... Cînd la poartă răsunară trîmbiţe,
maică-mea dădu năvală cu obrajii-mpurpuraţi
de al lacrimilor sînge. Inima-i se strînse-n piept
doar la gîndul despărţirii, şi-mi legă aici pe braţ
un onix: «E-o amintire, zise, de la tatăl tău;
Să-l păstrezi şi-adu-ţi aminte de el cînd va fi sosit
vremea de folos să-ţi fie.» Dar, vezi, nu mi-a folosit
decît prea tîrziu, căci lupta avu loc şi fiul, vai!
a pierit aici subt ochii părinteşti..."
Atunci Rostam
platoşa descopciindu-i, îşi văzu onixul vechi;
haine de pe trup rupîndu-şi, sfîşiindu-şi pieptul gol:
„O, tu, cel răpus de mîna-mi! Tu, cel care eşti vestit
în atîtea ţări şi neamuri!" Scoase bocete prelungi,
păru-şi smulse, şi pe creştet pulbere îşi presără,
îşi scăldă obrajii-n lacrimi. Şi Sohrab îi spune: „Nu,
nici un leac nu mai ajută, nu mai lăcrimă de-acum!
La ce-ţi mai slujeşte, oare, singur dacă te omori?
Ceea ce acum e faptă, trebuia înfăptuit..."
Cînd strălucitorul Astru părăsi boltitul cer,
fără ca Rostam să vină-n tabără de prin deşert,
douăzeci de mari războinici veghetori porniră-n trap
să mai vadă ce se-ntîmplă pe cel cîmp de infruntări.
Şi găsiră în picioare cei doi cai mînjiţi de colb,
iar despre Rostam nici urmă... Şi văzînd că bravul lor
cel cu trup cît elefantul nu-i în scări pe telegar,
nici pe cîmpul răzbunării, mort de-acuma l-au crezut;
şi-atunci capetele-acestor mai-mari tulburatu-s-au.
Se zoriră pe Kei Kàvus să-l vestească năpristan
căci de astăzi al puterii tron pierdut-a pe Rostam.
Toată oastea scoase-un răcnet, lumea-ntreagă amuţi.
Kàvus porunci să sune trîmbiţele şi prelung
tîmpinele duruiră, şi Tus, capu-ntregii oşti,
lîngă tron veni şi şahul zise către-ai săi viteji:
„Grabnic plece o cămilă spre cel loc însîngerat,
pentru-a şti ce săvîrşit-a Sohrab; căci va trebui
crunt să plîngem noi Iranul, dacă s-o adeveri
vestea-aceasta-ntunecată. Cine dintre voi, persani,
va-ndrăzni să deie pieptul cu Sohrab, dacă Rostam

este mort? Atunci, olaltă, trebui-va pe Sohrab
să-l izbim, ca niciodată să nu mai răsară viu
pe-acest cîmp de bătălie!"
Zgomote cînd auzi
de prin tabără, acestea zise Sohrab lui Rostam:
„Viaţa-mi cînd acum se duce, soarta s-o schimba la *tiurci*;
dovedeşte-mi duioşie şi împiedică-l pe şah
împotriva lor să-şi mîne oastea mare, căci vei şti:
doar încrederea în mine la război i-a aţîţat
de-au pornit peste hotare să ajungă în Iran.
Multă vreme le-am spus vorbe minunate şi le-am dat
tuturor nădejdi depline că avea-vor tot ce vor.
Cum puteam să ştiu atuncea, o, slăvitule viteaz,
că de-a tatălui meu mînă voi pieri . . . ? Neliniştiţi
nu ar trebui să fie la întoarcere; spre *tiurci*
zvîrle-ţi doar priviri blajine. Peste tot pe unde-am fost,
din această cetăţuie un ostatic am ţinut,
bravul ce l-am prins în laţul azvîrlitului arcan.
I-am pus grabnic întrebarea cum să mi te recunosc,
căci icoana ta naintea ochilor îmi strălucea;
însă gura lui într-una n-a-ndrugat decît minciuni,
dar a lui este greşeala că un loc ce-i hărăzii
gol rămase [1]; cuvîntarea-i visul mi l-a spulberat,
şi a zilei strălucire pentru mine s-a cernit.
Cercetează-iranienii şi-ntre ei îl vei afla,
şi nu-ţi pese dacă viaţa-i smulsă-o fi din rădăcini.
Semnele pe care mama mi le-a arătat cîndva,
le-am văzut însă crezare ochilor eu nu le-am dat.
Soarta scrisă mi-i pe creştet şi a trebuit să mor
de-a părintelui meu mînă. Ca un fulger am venit
şi mă risipesc ca vîntul; poate că te-oi întîlni
fericit acolo-n ceruri . . . "
Lui Rostam de-atîta chin
îi pierise răsuflarea; inima-şi simţi arzînd,
ochii i-notau în lacrimi; iute-ncălecă pe Rakş
cel cu fulgerul asemeni. Pieptul plin de sînge-aprins,
zguduit de-adînci suspine, merse-n faţa taberei,
şi amar striga sărmanul covîrşit în cugetu-i

[1] Adică e vina lui Hedjir că nu s-a bucurat de binefacerile promise de Sohrab, dacă i l-ar fi arătat pe tatăl său, Rostam.

de durere şi de zbucium şi de ceea ce făcu . . .
Cînd oştenii îl văzură, îşi plecară fruntea-n colb;
Cerului îi mulţumiră că Rostam se-ntoarse viu
din cel cîmp de înfruntare; dar văzîndu-i colbuit
capul, sfîşiat veşmîntul, pieptul gol şi-nsîngerat,
laolaltă-l întrebară ce anume s-a-ntîmplat
şi ce-i tulbură atîta inima. Le povesti
despre groaznica-ntîmplare şi de mîndrul său fecior
doborît de el . . . Atuncea el şi oastea-i la un loc
izbucniră într-un jalet şi iar mintea-l părăsi
pe Rostam. Acesta spuse celor căpetenii mari:
„Zice-s-ar că mie astăzi îmi lipseşte duh şi trup.
Bine-ar fi din voi nici unul să nu-i bată pe cei *tiurci*,
că-i destul de mare răul săvîrşit de mine azi."
Zevarè veni aproape de Rostam, avînd pe el
zdrenţe de veşminte rupte, pieptu-n unghii sfîşiat.
Cînd Rostam pe al său frate-l văzu ástfel, îngînă
tot ce-i glăsuise fiul doborît, adăugînd:
„Rău mă căinez de fapta-mi, mă adastă-osîndă grea.
Eu, nemernicul, bătrînul, am ucis odrasla mea;
smuls-am trunchi şi rădăcină cu acest măreţ vlăstar.
Pieptu-i însu-mi despicat-am. Iar încovoiatul Cer
va să-l plîngă pe vecie . . ." Şi-i trimise lui Human
o poruncă: „De-acum spada răzbunării-n teaca ei
să rămînă. Peste oaste căpetenie-ai rămas,
grijă ai de ea şi ochii nu-i închide nici în somn.
Cît priveşte despre mine, nu vreau să te mai înfrunt,
şi de astăzi înainte nici nu vreau să te mai văd:
tu ascuns-ai adevărul lui Sohrab, feciorul meu,
fiindcă rea îţi este firea; cu un fier încins în foc
sufletul mi-ai ars şi ochii!"
Pahlivanul Tahamtan [1]
zise fratelui acestea: „O, războinice vestit,
duh străluminat, urmează-l pîn' la Oxus [2] pe Human,
şi zor nu da nimănuia." Zevarè plecă pe loc,
lui Human ducîndu-i vorba *pahlivanului* mîhnit.
Bravul Human ce-l deprinse pe Sohrab de-a se lupta

[1] *Tahamtan*, celalt nume al lui Rostam.
[2] *Oxus*, fluviu la hotarul Indiei.

în cumplitele războaie, îi răspunse lui Rostam:
„El, Hedjir gîlcevitorul şi răuvoitorul, el
a ţinut ascunsă taina ce-o căta feciorul tău.
L-a-ntrebat Sohrab de semne după care ar putea
tatăl să şi-l recunoască, dar Hedjir l-a amăgit,
cugetu-i ţinînd în beznă. Prin nelegiuirea sa
ne-a adus nenorocirea asta, şi va trebui
să-i tai capul!..." Se întoarse Zevarè şi lui Rostam
îi grăi de Human, oastea-i, şi de ticălosu-acel
de Hedjir răuvoitorul, ce-l ucise pe Sohrab...
Rostam ascultînd acestea se întărîtă, că-n ochi
lumea i se-ntunecase; şi de-acolo de pe cîmp,
la Hedjir în goană-ajunse zguduindu-l rău de piept
şi izbindu-l, scurt, de ţărnă, trase-un lucitor jungher
vrînd să-i taie căpăţîna. Dar cei mari descălecînd
îndurare îi cerşiră, pe Hedjir smulgîndu-l ei
de la poarta morţii sale...
Cîtva timp trecînd astfèl,
Rostam lîngă fiu şi-ntoarse bietul suflet sîngerînd;
cei mari, Tus, Gudàrz, Kostàham, îl urmară-n trist alai;
bravii toţi nălţară glasul căutînd spre Cel-de-Sus,
El să-l sprijine pe-un tată şi să-i vină-n ajutor
chinul, zbuciumul din suflet să şi-l poată birui.
Rostam înşfăcă jungherul însuşi spre a-şi despărţi
de trup capul cel nemernic; se-azvîrliră-asupra lui
toţi cei mari şi de sub pleoape lăcrimară sînge cald,
şi Gudàrz acestea-i zise: „La ce-ţi mai ajută-acum
lumea s-o prefaci în pulberi? Chiar rănind o sută inşi,
ce-alinare vei aduce falnicului tău fecior?
Dacă viaţă să trăiască mai avea pe-acest pămînt,
ar mai fi trăit, şi-olaltă cu el mai trăiai şi tu;
şi de-a trebuit feciorul tău să plece de aici,
cugetă că nu e vecinic nimeni pe acest pămînt.
Toţi sîntem a Morţii pradă, fie că purtăm pe cap
drept podoabă-o diademă sau o chivără de fier.
La soroc, îţi dai sfîrşitul; după viaţă ce va fi,
nimenea nu ştie încă. Cine, preamărit Rostam,
e scutit de grija Morţii? Drumul, fie lung sau scurt,
ce-l va face-n urma noastră Moartea, pas cu pas, pîndind,
s-o sfîrşi cînd ne-o ajunge şi cînd fi-vom nimiciţi!"
(.....)

JALEA LUI ROSTAM LA MOARTEA LUI SOHRAB

(.....)

Porunci-n brocarturi scumpe vrednice şi de un şah
să-i învăluiască trupul fiului ce pizmui
tronul şi împărăţia, şi-un sicriu găsi, îngust.
Fu adus din cîmp coşciugul, şi spre corturi se-ndreptă.
Foc la tabără îşi puse, oastea-n cap îşi presără
pulbere. Se aruncară toate corturile-n foc
din brocarturi înmuiate în culori de curcubeu,
şi-a lui şea ce-i căptuşită-n pielea unui leopard,
şi i-a fost lui tronul falnic. Lungu-i răcnet se-nălţă
ca un tunet, şi viteazul şi stăpînul lumii-ntregi
vaiete stîrni din pieptu-i: „Lumea n-o vedea nicicînd
mîndru, un alt fecior ca tine, mai viteaz, mai îndrăzneţ
în ceas crîncen de bătaie! Vai de-acest odor de preţ,
şi de-această-nţelepciune! Vai de-aceşti obraji şi vai
de-avîntata lui statură! Vai de-acest sfîşietor
chin din sufletul în zdrenţe! Tu eşti mort şi maică-ta
prea-i departe şi ţi-i pieptul spintecat de tatăl tău!"
Rostam plînse numai sînge şi-n ţărînă-nfipse-adînc
aspre unghii, scump, veşmîntul, aspru-şi smulse de pe piept
şi grăi: „Zal, plete albe, virtuoasa Rudabè
m-or învinui zicîndu-mi: « Cum găsi Rostam un braţ
de-a izbi-n fecioru-i, pieptul cum să-l spintece putu? »
De nelegiuirea-aceasta cum o să mă apăr . . . ? Cum
îndulci-voi din cuvinte chinu-amar din pieptul lor . . . ?
Cei viteji şi mari ce-or zice de ticăloşia mea
cînd vor şti că din grădină-am smuls un verde chiparos . . . ?[1]"
Pahlivanii lui Kei Kàvus şi Rostam şezură-n colb,
şi cei mari aveau pe buze sfaturi gata să le dea,
dar spre ei, Rostam în jalea lui aminte n-a luat.

(.....)

[1] Motivul tragic al luptei dintre tată şi fecior întîlnit în baladele germane îşi are izvorul în străvechiul folclor iranian.

ÎNTOARCEREA LUI ROSTAM ÎN ZABULISTAN

(.....)
Oastea merse dinaintea negrului coşciug; cei mari
pulbere îşi presărară-n creştet şi scurtară-apoi
cozile la telegarii negri şi de soi arab;
timpine duruitoare şi lungi trîmbiţe de bronz
sparseră în mii de ţăndări. Cînd Destan, fiul lui Sam,
dădu ochii cu sicriul, de pe cal descălecă
lăsînd frîiele-i de aur. Rostam naintă pe jos,
cu veşmintele în zdrenţe, inima-n fîşii şi ea.
Bravii descătărămară cingătorile, plecînd
frunţile pînă-n ţărînă-n faţa negrului coşciug;
de pe spatele cămilei l-aşezară pe pămînt.
Vai de-acest viteaz! Sub ochii lui Destan, feciorul său,
Rostam, ridicînd capacul ce fusese-n cuie prins,
cuie de-aur, înflorate, zise: „Iată-l pe viteaz!
După ce a stat călare pe-arcuitul curcubeu,
doarme în nemernicia ăstui prea îngust coşciug!"
Destan lacrimi mari de sînge revărsă din ochii-adînci,
rugi nălţînd, în zbuciumarea-i, spre Cel care-i călăuz.
Rostam zise: „O, vestitul meu fecior! Acum eşti mort,
şi-am rămas întru mîhnire şi durere să mă zbat."
Zal îi zise: „De mirare-i că Sohrab a prins în mîini
greul buzdugan! Vezi bine, printre marii luptători
de minune-a fost, şi-o mamă n-o mai naşte fiu ca el."
Zise, şi-ochi şi gene-n sînge se muiară lăcrimînd;
nu-ncetă să povestească de nepotul său, Sohrab.
Rostam năvăli-n palatu-i strigăte scoţînd prelungi,
şi lăsă coşciugul negru dinaintea lui. Şi cînd
Rudabè văzu sicriul lui Sohrab, şi pe Rostam
pe obraji c-un rîu de sînge, zise: „Mîndrule viteaz,
saltă-ţi pentru-o clipă fruntea de pe-acest coşciug!" Şi-atunci
începu să se jelească şi din piept să scoată-adînci
gemete şi lungi suspine: „O, fecior de *pahlivan*
care te-ai luptat cu leii biruindu-i; o, nicicînd
nu se va mai naşte-n lume un viteaz precum ai fost!
De-acum mumei tale taine nu-i vei mai destăinui;
nu-i vei spune ce-ţi aduse vremea-n care năzuiai
ah! atîta fericire! Oh! ce tînăr ai intrat
în lăcaşul nopţii negre, printre cei fără noroc.

Nu-i vei spune ce ursită taică-tău ţi-a pregătit
crîncen spintecîndu-ţi pieptul!" Bocetele ei prelungi
din palat se-nvolburară către cer, pînă-n Saturn,
cine-o auzi, în lacrimi izbucni şi-n plîns amar.
Rudabè apòi se trase în cămările-i, şi-afund
coborî-n mîhnire,-n jale, inima în chin amar
se zbătea, obrajii palizi. Cînd şi-acestea le văzu,
plînse în amărăciunea inimii Rostam, din ochi
revărsînd şuvoi de sînge ce-i ajunse şi pe piept;
de te-ai fi-ntrebat tu însuţi dacă n-a venit cumva
Ziua Judecăţii fiindcă bucuria-a părăsit
inimile tuturora. Şi din nou, Rostam coşciugul
leului Sohrab — l-aduse dinaintea celor mari;
smulse cuie şi capacu-l ridică, şi pentru Zal
şi cei mari săltă şi giulgiul arătîndu-şi fiul mort.
Ai fi zis că bolta-albastră stelele şi-a năruit,
iar femeile, bărbaţii, tineri şi bătrîni, cu toţi
tremurară; palizi-ceară, haine-n zdrenţe fluturînd,
cu îndurerate inimi, tăvălindu-şi fruntea-n colb.
Tot seraiul se schimbase într-un uriaş coşciug,
de cînd leul şi-aşternuse între scînduri patul său.
Braţe de-i vedea, picioare, ar fi zis oricine-atunci
că e însuşi străbunicul Sam de luptă obosit
şi-adormit. Brocartul galben [1] iar i-l puse tatăl său,
şi bătu capacu-n cuie prea îngustului sicriu:
„De i-aş face criptă de-aur, de i-aş umple ăst coşciug
cu mosc negru, după moarte-mi, toate jefui-le-vor,
şi de-aceea nu-mi rămîne altceva de-nfăptuit."
Îi clădi atunci boltită criptă semănînd leit
cu copita uriaşă-a unui falnic armăsar.
Ochii lumii-ntregi orbiră de-atît vaiet, de-atît plîns!
Şi-i ciopli din trunchiuri groase de aloe un coşciug
şi-l bătu în cuie de-aur [2].

Lumea-ntreagă clocoti
auzind că *pahlivanul* îşi ucise propriu-i fiu;
lumea-ntreagă fu mîhnită, şi-oricui i se povesti,

---

[1] Giulgiul era din „hrocart ţesut din fire şi flori de aur".

[2] Nu se poate preciza dacă este vorba de un al doilea sicriu, sau repausul, pentru a întări atmosfera de jale, aduce din nou imaginea coşciugului ciuplit „din trunchiuri groase de aloe".

căzu pradă întristării... Trecu vremea şi Rostam
nu simţi vreo bucurie în adîncul inimii.
Pîn' la urmă: împăcarea, căci văzu că pe alt drum
nu-i rămîne să pornească. Lumea-atîtea amintiri
ne-a păstrat precum aceasta, fiindcă soarta risipi
din belşug dureri în suflet fiecărui muritor.
Care este omu-acela cu bun simţ ce va-ndura
vicleniile ursitei?
Cînd cei din Iran apòi
cele de mai sus aflară, focul chinului zbucni-n
sufletele tuturora. Human în Turan întors,
se înfăţişă îndată şahului Afrasiab
ca să-i spună ce văzuse. Cel stăpîn peste Turan
mut rămase de uimire, şi în sinea-i chibzui
din această întîmplare ce urmări vor mai ieşi.

MAICA LUI SOHRAB AFLĂ DESPRE MOARTEA ACESTUIA

Din cetăţi şi-ntreg Turanul se-nălţă un strigăt lung
cînd se-află Sohrab că-n luptă a căzut; în Semangan
şahul cînd află îşi rupse lungi veşminte de pe trup.
Muma lui Sohrab la vestea că viteazu-a fost rănit
chiar de-a tatălui său spadă şi că duhul şi l-a dat,
faţa şi-o izbi cu pumnii,-mbrăcămintea-şi sfîşiè
şi frumosu-i trup deodată străluci ca un rubin.
Scoase gemete şi plîngeri; simţ şi minte îşi pierdu
în prea desele-i leşinuri. Pe degete-şi răsuci
buclele din păru-asemeni laţurilor strălucind —
şi din rădăcini le smulse; sînge lăcrimă din ochi,
îşi scăldă obrajii-n sînge, şi din cînd în cînd, pe jos
prăbuşitu-s-a-n ţărînă. Negru colb zvîrli pe cap,
carnea-şi sfîşiè pe braţe, foc îşi azvîrli în păr,
arse-n flăcări plete negre, arse faţa-şi lung gemînd:
„O, tu, viaţa vieţii mele, unde, unde eşti acum?
Cu ţărîna eşti de-a valma? Ochii mi-aţintii pe drum
înginînd în mine însămi: «Poate că primi-voi veşti

de la cel fecior şi de la tatăl lui iubit, Rostam.»
Doar la voi eram cu gîndul, şi-mi spuneam: «Poate acum
Sohrab dă ocolul lumii; tot cătînd pe taică-său,
l-a găsit şi-acum zoreşte să se-ntoarcă îndărăpt.»
Cum puteam ghici, o, fiul meu, că voi afla cîndva
că Rostam îţi va străpunge inima-n jungherul său?
N-a avut nici pic de milă de minunea ta de chip,
de statura ta înaltă, nici de plete; n-a simţit
milă de-acest chipreş verde ce l-a spintecat hain
în tăişul spadei sale! Mi te-am legănat duios,
mi te-am strîns la sîn în braţe zile-n şir şi nopţi în şir,
şi-acum eşti scăldat în sînge, şi un giulgiu ţi-i veşmînt
peste piept şi peste braţe? Cine îmi va alina
jalea care-o port în suflet? Şi pe cine-n locul tău
l-oi chema să stea cu mine? Şi cu cine-oi împărţi
grijile şi chinu-acesta ce-l îndur la moartea ta?
Vai de viaţa ta, de trupul tău şi ochii tăi! Şi vai
de făclia ce-a fost smulsă din seraiuri şi grădini
şi-azvîrlită în ţărînă! L-ai căutat pe taică-tău,
leule ce sprijinit-ai oştile; şi-n drumul tău
ţi-ai găsit, în loc de tată, un mormînt. Nădăjduind,
te-azvîrli nenorocirea-n deznădejde, şi-acum dormi
ca nemernicii-n ţărînă, dinaintea celui ce
trase gol jungher din teacă şi-n tăiş ţi-a sfîşiat
pieptul de argint. Zălogul dăruit de maică-ta
de ce nu l-ai pus în mînă-i? Pentru ce nu i-ai vorbit?
Maică-ta ţi-a spus anume după care semne doar
recunoaşte-vei pe tata, de ce oare n-ai crezut?
Maică-ta, lipsită-acuma de fiinţa-ţi, va cădea
chinului şi deznădejdei pradă, sub povara-i grea
zbuciumîndu-se amarnic. Dacă te-nsoţeam pe drum,
Soarele şi mîndra Lună ţi s-ar fi rotit în jur
după voie. De departe, Rostam ne-ar fi cunoscut,
şi-am fi fost cu bucurie-mbrăţişaţi, o, fiul meu!
N-ar fi azvîrlit geridul împotrivă-ţi şuierînd;
nu-ţi înjunghia nici pieptul în jungher, o, drag copil!"
Zise şi-mpotrivă sieşi, păru-şi smulse cu amar
şi cu mîinile lovindu-şi chipul cu obraji frumoşi;
vaietele ei de mumă, bocetele ei adînci
îi umplură ochii Firei cu mari lacrimi; şi căzu
la pămînt fără simţire, beată de durerea ei,

şi pălură-adînc în inimi toate cîte sînt făpturi,
milă-avînd de biata mumă; şi căzu ca moartă-n colb;
ai fi zis că-ncet în vine sîngele îi îngheţă.
Dar se-aduse iar în simţuri, vaietele iar au curs,
plîngerile şi bocirea morţii fiului ei drag;
lacrimile-amestecate-n sîngele din inimă-i
ca rubinele lucră; tronul lui Sohrab ceru,
şi cu-amărăciune plînse pe coroană şi pe tron:
„O, lăstar ce lăstărit-ai dintr-un trunchi împărătesc!"
Şi ceru şi telegaru-i cu picioare lungi de vînt
căruia-n ferice zile drag i-a fost să-i sară-n şa;
capul calului îl strînse lîngă inimă duios,
şi-oamenii se minunară; cînd pe ochi îl sărută,
cînd pe bot; şi de copită-i fruntea, pletele-şi frecă.
Şi ceru să i se-aducă şi veşmîntul cel ales
al feciorului şi-n braţe-l strînse ca pe un copil;
colbul îl roşi în sînge de sub pleoape picurînd;
de durere doborîtă-n colbul sîngerînd căzu;
prinse platoşă de-aramă, zale, spadă, lance, arc,
greul buzdugan şi frîul şi-al feciorului său scut;
şi cu frîul lui de aur şi cu pavăza-şi izbi
fruntea; prinse şi arcanul cel de patru-ş-cinci de coţi,
şi-apucîndu-i strîns belciugul, l-azvîrli departe, hăt;
prinse-armuri şi coif şi plînse: „Leu setos de-a te lupta!"
Spada lui Sohrab o trase şi-alergă spre telegar
şi-i tăiè pletoasa coadă, şi-apoi toate le-mpărţi
la săraci: argint şi aur şi împlătoşaţii roibi.
Poarta la serai o-nchise, sparse tronu-i şi-azvîrli
sfărmăturile-n gunoaie. Porţile de la serai
le cerni cu limbi de flăcări; pustii seraiu,-apoi
sala de-ascultare, toate din acest frumos lăcaş,
fiindcă fiul ei plecase din ăst cuib de desfătări
la război. Îmbrăcăminte violetă [1] îşi luă,
violetu-nsîngerîndu-l; zi şi noapte plînse,-oftă
şi trăi un an aproape după moartea lui Sohrab.
Şi-uite-aşa de suferinţă se sfîrşi, şi duhu-i blînd
se întoarse lîngă duhul lui Sohrab, viteazul mort.
(.....)

[1] Culoarea de doliu a musulmanilor.

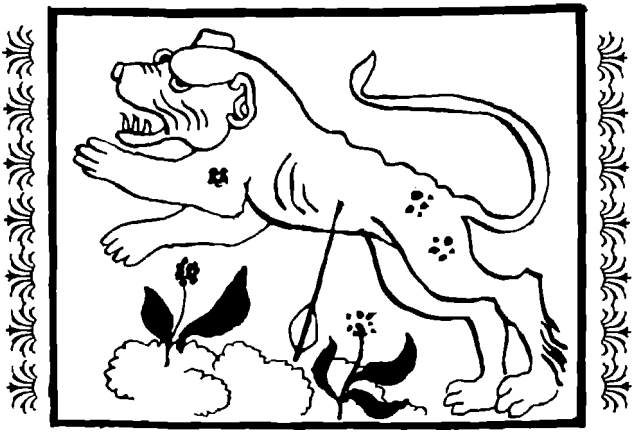

XIII

KEI KHOSRO

(şăhia lui a durat şaizeci de ani)

(.....)

5

POVESTEA LUI BIJAN ŞI MANIJÈ[1]

PREDOSLOVIE

Noaptea neagră de tăciune faţa şi-o spăla-n catran;
nevăzuţi roteau prin hăuri: Marte, Saturn şi Mercur.
Pentr-o vreme şi mai bună Luna se gătea de zor;
sta pe tron de drum gătită, dar cam două părţi din trei

[1] Povestirile *Bijan şi Manijè* şi *Bătălia celor doisprezece luptători* sînt cele dintîi cînturi scrise de Firdoùsi în tinereţe. Nicăieri nu se pomeneşte în ele de şahul Mahmud şi exegeţii constată aici o evidentă stîngăcie a versificaţiei.

din coroana ei de aur luciul şi-l întuneca;
prin văzduhul de rugină şi de pulberi drumeţind
se mîhnea în sînu-acestei triste lumi; se subţia-n
trup, şi inima-i în umbră se-ngusta. Al Nopţii-alai
şi-azvîrlea pe văi şi cîmpuri mântia-i din fulgi de corb;
ceru-asemeni cu oţelul de rugină ros era,
de-ai fi zis că faţa-albastră şi-a muiat-o în catran.
Răsărea de pretutindeni *Ahriman* în ochii mei
mare cît e un balaur care gura-şi deschidea;
şi din fiece răsuflet ce-l scotea, la fel era
Negrului ce din cărbune o scînteie-ar spulbera.
Rîu şi maluri şi grădină tuciurii erau precum
valurile revărsate de o mare de catran;
cerul şi-a oprit rotirea, şi-ale Soarelui prelungi
mîini, picioare de lumină au încremenit pe loc.
Ai fi zis că-ntreg Pămîntul sub ăst negru văl dormea;
lumea toată-nspăimîntată de ea însăşi îţi părea,
şi străjerii nopţii, negri, clopotele-şi răsunau.
N-auzeai ţipînd în noapte nici vreo pasăre în zbor
şi nici urletul sălbatic al jivinei din pustiu.
Nu mai osebeai înaltul de ceea ce este jos,
şi-n măsura-n care-această stare se tot prelungea,
inima s-a strîns în pieptu-mi.
M-am sculat neliniştit.
Dar aveam acolo-n casă un prieten [1]; l-am strigat
o lumină să aducă; prietenul ce semăna
cu al frumuseţii *idol*, în grădină m-a-ntrebat:
„Ce-ai nevoie de lumină? Oare, somnul nu-ţi veni
oaspe-n noaptea-ntunecată?" „O, tu *idole* — i-am spus —
n-o să dorm. Adù-mi o faclă-asemeni Soarelui arzînd
şi mi-o pune dinainte; pregăteşte un ospăţ;
ia-ţi lăuta înstrunată, toarnă vinul, să-l sorbim!"
Îngerescul meu prieten din grădină-a alergat
şi s-a-ntors cu o făclie-asemeni Soarelui lucind,
şi c-o lampă, vin şi rodii, portocale şi gutui,
şi-o strălucitoare cupă vrednică şi de un şah.

---

[1] Este vorba de Mohamed Leşkeri, primul om căruia Firdoùsi îi destăinui că va scrie epopeea ŞAH-NAMÈ şi care i-a pus la îndemînă marea culegere de datini întocmită de *dihkanul* Danişver.

Şi pe rînd, din alăută a cîntat şi a băut,
şi-ai fi zis că-mi ia vederea însuşi îngerul Haruth;
el mi-a domolit de-ndată dorurile-aprinse-n piept,
preschimbînd într-o amiază miezul nopţii-ntunecat.
Hai şi-ascultă spusa-acestui bun prieten, pe cînd noi
ne-mprieteneam cu cupa; ăst Crai Nou ce chip avea
cum îi Soarele-a zis: „Fie cerul să se bucure
de viaţa ta! Bea vinul cîtă vreme ţi-oi ceti
o poveste dintr-o carte foarte veche; de îndat'
ce-ţi va răsuna-n ureche vorbele dintîi şi-ntîi
din povestea mea, tu fi-vei uluit cum cerul doar
poate să ne uluiască. E-o iubire la mijlòc,
plină de vrăjitorie şi de multe viclenii
şi trădări, şi care-i demnă toată de-a o asculta
oameni cu bun simţ şi minte."
Chipreşului avîntat
i-am grăit: „O, chip de Lună, hai de-a lungu-acestei nopţi
deapănă-mi pe îndelete basmu-ntreg şi spune-mi tu
despre binele şi răul ce-l urzeşte cerul plin
de potrivnicele zodii care-aduc oricărui om
soartă-atît de osebită. Toanele şi drumul lui
nimenea nu le cunoaşte, şi nu vede nimenea
limpede ce răni ne face şi ce leac le-ar lecui."
Mi-a răspuns: „S-asculţi povestea şi în stihuri s-o-înveşmînţi
după hronicul acesta care-i scris în *pahlavi*."
I-am spus: „*Idole* cu faţa Soarelui în miez de zi,
hai citeşte-mi povestirea, dragostea-mi să ţi-o sporeşti.
O, tu, chipreş, drag şi gingaş, ţie haru-ţi datorez;
taina-aceasta arătîndu-mi, geniul meu ce-i adormit
tu mi-l vei trezi la viaţă! Pune-voi în stihuri tot
ce voi auzi din gură-ţi; pune-voi în stihuri şi
laude îţi voi aduce, drag prieten, ce nu ştii
decît binele în lume." *Idolul* meu scump atunci
mi-a cetit o povestire dintr-un hronic care-i scris
din vechime. Ian ascultă începutu-acestui cînt,
cugetul ţi-l adînceşte şi fii doar urechi şi ochi.
(.....)

BIJAN PORNI SĂ ÎNFRUNTE MISTREŢII [1]

Bijan se-narmă să plece; strînse cingătoarea sa
şi pe cap îşi puse coiful; şi cu sine îl luă
şi pe Gurguin ce-i fiul lui Milad, drept ajutor
deopotrivă de puternic şi cutezător ca el.
De la curte, cu gheparzii şi cu şoimii se porni,
să vîneze-n calea-i lungă; ca un elefant porni
spumegînd şi pretutindeni capete tăiè de zor
la coluni şi la gazele. Toţi sălbatecii berbeci
prin deşert prăsiţi căzură pradă-n ghiare de gheparzi
ce le sfîşiară pieptul, toţi în inimi spăimîntaţi.
Capetele de onagri toate fură prinse-n ochi
de arcan; de bună seamă că puteai să te întrebi
dacă e Bijan acesta sau e şahul Thamurès
cel care învinse *divii*. Prinşi în ghiara şoimilor,
mulţi fazani din nori vărsară sînge, calde picături,
pe-albe flori de iasomie. Şi războinicii-amîndoi
àstfel îşi urmară drumul, şi deşertul le păru
o grădină-nfloritoare.
În sfîrşit Bijan văzu
codrul şi simţi în pieptu-i sîngele şi mai aprins;
cei mistreţi de prin pădure nu ştiau că el, Bijan,
telegaru-şi înşeuase să-i înfrunte; şi cei doi
perşi mai merseră-nainte şi descălecară-apòi
într-o margine de codru; îşi aprinseră un foc;
lîngă el se aşezară şi-l hrăniră din belşug,
trunchiuri de copaci zvîrlindu-i; vin avură-ntr-un burduf;
prinseră o iapă grasă de onagru şi pe loc
ciopîrţind-o, pe jăratic fripseră ciozvîrte mari;
se-ospătară şi pe urmă se gîndiră să bea vin;
prinseră în mîini burduful veselindu-se-amîndoi.
Cînd simţiră că le arde faţa de atît băut,
Gurguin, pentru odihnă, vru să-şi caute un loc,
dar Bijan îi spuse: „Frate, nu mi-i somn; nu te culca,
treaz rămîi ca mai uşure să-mplinim ce ni s-a dat,
şi-àstfel să ne dăm silinţă să-l scăpăm pe şah de griji.

[1] Irmanienii, locuitori de la hotarul dintre Iran şi Turan, cerură şahului Kei Khosro ajutor împotriva mistreţilor care le distrugeau semănăturile. Dintre *pahlivani* se oferi să-i ajute doar Bijan, fiul lui Guiv.

Mergi tu lîngă lacu-acela, cîtă vreme pe mistreți
îi voi săgeta cu arcul. Gròhot cînd vei auzi-n
codru, prinde-ți buzduganul și fii gata; vrun mistreț
dacă va scăpa din mînă-mi, țeasta îi vei dobori
numai dintr-o izbitură!" Dar viteazul Gurguin
îi răspunse într-o doară: „Nu așa m-am înțeles
cu stăpînul nostru tînăr; giuvaeruri ai primit,
aur și argint, și lupta ai luat-o-n seama ta:
vrun alt ajutor nu-mi cere decît drumul să-ți arăt."
Ascultînd aceste vorbe, tare se uimi Bijan,
de-ai fi zis că lumea-ntreagă i se-ntunecă-n priviri.
Dar intră cu vitejie în pădure ca un leu
încordat ținîndu-și arcul; scoase chiote precum
tunete de primăvară, frunza din copaci făcînd
să se scuture ca ploaia. Urme de mistreți urmă
ca un elefant în vremea-mperecherii,-n pumn strîngînd
spada lui strălucitoare. Toți mistreții-asupra sa
năvăliră, și țărîna răscoliră-n colții lor,
colți ce fulgere vărsară, de-ai fi zis că s-au pornit
lumea să ne-o pîrjolească! Un mistreț cît *Ahriman*
zalele în rît îi rupse lui Bijan; colți și-ascuți
de copaci, precum s-ascute vîrful suliții de-oțel
de a gresiei tărie. Astfel crîncenii colțoși
și-ntețiră focul luptei, iară fumul ce ieși
fumegă din codrul negru. În sfîrșit, Bijan lovi-n
frunte pe-un mistreț cu spada, despicîndu-i greul cap
ca de elefant! Și-atuncea, rîmătorii nenfricați
și sălbateci o zbughiră, precum vulpile tîrînd
trupuri de tăiș slutite, inimi obosite-n piept
de cumplita bătălie. Iar Bijan le și tăie
căpățînile cu spada și le spînzură-n curea
de oblînc pe-al său puternic telegar numit Șebrang;
căci vroia la șah să ducă albii colți luînd cu el
capetele retezate de pe trunchiuri, dovedind
celor bravi că la mistreții groaznici le-a venit de hac.
Căpățînile tăiate le-atîrnă și de grumaz
calului, și fiecare cap cît muntele-atîrna,
de-ar fi obosit și-un taur să le care după git.

GURGUIN ÎL ÎNŞELĂ PE BIJAN

Gurguin fiind din fire rău, viclean şi temător,
se ascunse după trunchiuri, şi pădurea îi păru
neagră-n ochii lui; şi totuşi lui Bijan se-nfăţişă
cu urări şi arătîndu-şi bucuria. Dar, mîhnit,
teamă-avea să nu culeagă doar ruşine; *Ahriman*
tulburîndu-mi-l în cuget, gînduri negre îi sădi
pe Bijan să-l nimicească. Dar dorinţele-i nicicînd
nu se potriveau cu ceea ce era de soartă scris,
fiindcă nu gîndea la Domnul ce-i al lumii Ziditor.
Cine sapă-n drum o groapă, însuşi să nu cadă-n ea.
(.....)
Veseli şi glumind băură vin de două sau trei ori;
apoi Gurguin îi spuse: „Vitejia-ţi m-a uimit;
cu puterea ce ţi-a dat-o Cel-de-Sus şi-al tău noroc
de ne-nvins, tu împlini-vei alte fapte şi mai mari.
(.....)
Se-află-aproape de-aici locul unde se ţin mari serbări
la hotarul cu Turanul, cam la două zile drum.
Vei vedea acolo cîmpul pururi verde şi-auriu,
inima s-o-nveseleaască-n omul care e mintos;
codri şi grădini şi ape vii fac locu-acesta demn
pentr-un *pahlivan*. Pămîntul verde-i lucitor atlaz,
şi văzduhul amiroase doar a mosc ameţitor,
de-ai să zici că apa-n rîuri apă e de trandafiri.
Lujerii de iasomie se-ncovoaie la pămînt
de atît belşug *de floare*; idol este roza [1]-aici,
şi *bol-bol*[2] închinătoru-i; şi fazanul roată dă
rozelor îmbujorate, iar *bol-bol*-ul triluie
pe-ale chipreşului ramuri. În puţine zile-apòi
maluri, rîul dintr-o dată se vor preschimba în rai;
vei vedea şi cîmp şi munte cum se umplu de femei,
chip de *parì*; pretutindeni pîlcuri vesele-or şedea.
Manijè care-i copila şahului Afrasiab
face-va să strălucească înfloritele-i grădini
precum Soarele; va-ntinde cortul său pe largul cîmp,

[1] Roza este în lirica persană simbolul iubitei.
[2] *Bol-bol* în limba arabă înseamnă privighetoare, simbolul îndrăgostitului.

va veni înconjurată de copile, un alai
de vreo sută de frumoase (parcă sînt icoane vii)
toate fete turcomane-n văluri, trup de chiparos,
părul negru cum e moscul, două roze în obraji,
doi ochi galeşi, buze-asemeni cupelor de roşu vin
miresmat numai cu apă limpede de trandafiri.
Şi va fi cîmpia verde-mpodobită din belşug
tot cu lucruri preţioase ca un templu din Kitai.
Hai să ne pornim olaltă la cel loc pentru serbări,
să străbatem depărtarea de o zi, şi să răpim
cîteva dintre copile care chip de zîne au,
şi la şahul nostru, Kkòsro, să le ducem şi astfèl
să ne umplem de mărire;" Gurguin aşa grăi.
Tînărul Bijan cu sînge clocotind de *pahlivan*,
îi răspunse: „Haide-n grabă ochii să ni-i veselim
cu priveliştea serbării!" Iute-ncălecînd pe cai
galopară către locul desfătărilor sortit.
Lauri verzi odinioară căută Bijan, şi-acum
la plăceri gîndi; ca tînăr, tînărul se frămîntă.

BIJAN MERSE S-O PRIVEASCĂ PE MANIJÈ

(.....)
Bijan se sculă c-obrajii amîndoi *împurpuraţi*
ca petalele de roză: de plecare se gătì
zicînd celui vistiernic[1]: „Să-mi dai mîndrul diadem
care taică-meu îl poartă la ospăţuri scăpărînd
de se luminează sala; dă-mi-l: la serbare plec;
dă-mi colanul şi cerceii care i-am primit în dar
de la Kei Khosro, şi àdu-mi şi brăţări de la Guiv
încrustate-n nestemate." Şi Bijan îşi îmbrăcă
haina lui strălucitoare de brocart adus din Rum,
şi în diadem îşi puse mîndre pene de vultùr,
înşeundu-şi telegarul lui pe nume zis Şebrang;
îşi luă şi cingătoare şi inel de *pahlivan*,
şi încălecîndu-şi calul, plin de sine,-ncrezător,

[1] Adică, Gurguin.

se porni către pădure. Cînd se-apropiè intrînd
sub copaci, simţi în pieptu-i, sub năvala-i de dorinţi,
inima cum i se frînse; sub un chiparos şezu
de-arşiţă să se ferească şi de-asemeni şi-adumbri
telegarul, şi purcese — turcomanele femei
pe furiş să le privească. Zări *idclii* frumoşi
ca voioasa primăvară, ca păpuşi din Kandahar;
cîmpul răsuna de strune de-alăute şi de cînt,
şi a lumii frumuseţe suflete din piept răpea.
Cînd privi din cort afară, Manijè cu mîndru chip
îl văzu pe-al oastei reazim, pe Bijan înalt la stat
pe cît este chiparosul, cu obraji strălucitori
precum e Canope, steaua răsărind peste Yemen,
sau petale de crin, două, între negre plete lungi;
şi pe capu-i diademul unui mare *pahlivan*,
şi pe piept strălucitoarea haină de brocart din Rum.
Tînăra din cort, sub vălu-i, de iubire clocoti
pentru chipu-i, chip de Soare; îi trimise un răvaş
prin dădaca ei *zicîndu-i:* „Mergi sub naltul chiparos,
sub umbroase ramuri; cată cine-i chipul de Crai-Nou,
dacă-i *Siavuş* [1] din groapă înviat sau vreo *parì*;
spune-i: «Cum ajuns-ai, oare, în ăst loc? Pînă aici,
oare, cine te aduse? Fiu eşti de *parì* sau eşti
însuşi Siavuş şi-n inimi focul dragostei reverşi?
Oare, Ziua Învierii va să vină de-ai aprins
flacăra acestor patimi? Mai de multă vreme noi
pe cîmpiile acestea, an de an, sărbătorim
Praznicele Primăverii, dar venètici n-am văzut
în ăst loc de desfătare, şi eşti cel dintîi ce-l văd,
omule cu chip de Lună! Spune-mi om eşti sau *parì*;
vino la serbarea noastră să iei parte! Eu nicicînd
n-am văzut vre o făptură minunată ca a ta;
acum numele tău spune-mi şi mai spune-mi cine eşti!»"
Ascultînd aceste vorbe doica tinerei plecă
şi porni cu pasul iute; de Bijan se-apropiè,
binecuvîntări i-aduse, plecăciuni, şi-i îngînă
vorbele stăpînei sale, şi obrajii lui Bijan
se schimbară-n două roze, cînd bobocii şi-i deschid.

[1] *Siavuş*, fiul şahului Kei Kâvus ucis de Guerui, căpetenie din oastea lui Afrasiab.

Şi Bijan, cărùia Cerul i-mplinise-orice dorinţi,
îi răspunse: „O, femeie, nu sînt eu nici Siavuş
şi nici fiul vreunei *parì*; ci născut sînt în Iran,
ţara oamenilor slobozi; sînt Bijan al lui Guiv,
şi de prin Iran pornit-am din dorinţa de-a lupta
şi de-a nimici mistreţii; capetele le-am tăiat
şi le-am azvîrlit pe drumuri vroind şahului să-i duc
numai colţii. De-ale voastre praznice mi s-a vorbit,
şi nu m-am grăbit cu-ntorsul la Guiv al lui Gudàrz;
am bătut de-ndată drumul către codrul de aici;
în nădejdea că ursita-mi bună va îngădui
să zăresc în vis fecioara şahului Afrasiab.
Dacă vrei să-mi dai o mînă de-ajutor, ţi-oi dărui
ăst veşmînt care e vrednic de-o şăhiţă, şi-un pocal
încrustat cu pietre scumpe, ce l-oi umple cu cercei
de-aur şi de nestemate. Văd tot şesu-mpodobit
şi arzînd de giuvaeruri ca un templu din Kitai:
dacă vrei să-mi faci un bine, chiar acum ţi-oi dărui
o coroană grea de aur, cingătoare şi cercei;
mă vei duce la fecioara ce-are chipul minunat
şi cu dragoste de mine-i vei aprinde inima."
Şi dădaca se întoarse cu răspunsu-acesta-n cort;
şi stăpînei la ureche îi şopti, şi-n taină-apòi
îi înfăţişă statura lui Bijan cel prea-frumos,
şi desăvîrşirea dată de Cel ce l-a zămislit.
Manijè trimise-ndată să se spună lui Bijan:
„Dorurile-ţi sînt primite; vino lîngă mine-n cort;
luminează cu lumina-ţi sufletu-mi întunecat!
Ochii-mi străluci-vor foarte cînd te vor privi în ochi,
şi sădi-voi o grădină miresmînd de trandafiri
pe-acest cîmp umbrit de corturi." Doica iute alergă
pentru-ai spune, şi răspunsul de la Manijè făcu
din urechea şi din pieptul lui Bijan: serai măreţ.

BIJAN SE DUSE LA MANIJÈ ÎN CORT

N-avu Bijan să mai spună nici o vorbă; el ieşî
de sub umbra celui chipreş şi pe jos se îndreptă,
plin de doruri către cortul tinerei ce-avea în sîn

doar o gingaşă simţire. Ridică perdea şi-n cort
cînd pătrunse fu asemeni chipreşului mlădios,
strîns în cingătoare de-aur. Manijè se năpusti,
şi în braţe mi-l cuprinse, cingătoarea lui de şah
de pe mijloc i-o desprinse, şi îi puse întrebări
despre drumeţia-i lungă, despre-ntreg alaiul său,
şi despre vitejii care l-ajutară-n bătălii,
şi adause: „Cum, oare, tinere cu chip ceresc,
ai putut cu buzduganul ghintuit să-ţi oboseşti
trupul tău atît de mîndru,-atît de gingaş şi-avîntat?"
Tălpile-i spălă cu apă roşie de trandafiri
şi cu mosc; apoi în grabă de mîncare-i pregăti,
masă mare îi întinse, şi bucate fel-de-fel
din tot soiul şi atîtea cîte nu-ţi închipuieşti.
Şi chemă şi muzicanţii-n sala [1] marelui ospăţ,
vin se-aduse, şi străinii fură alungaţi din cort.
Sclavele-n picioare toate, le cîntară mîngîind
strune dulci de alăute şi de harfe, şi ison
glasurile lor ţinură; cîmpul gol se-acoperi
de covoare din brocarturi cum îi coada de păun;
pînza cortului cu galbeni semănară din belşug,
de-o făcură cum e pielea leopardului pestriţ,
şi-avu cortu-ngrăditură doar din mosc şi chihlimbar,
cusături în fire de-aur şi rubine. Vinul vechi
revărsat în largi pocale de cleştar, îi dărui
vlagă-n vine ăstui tînăr ce-i feciorul lui Guiv.
Şi-àstfel mi se-nveseliră vreo trei zile şi trei nopţi,
pînă cînd de băutură şi de somn căzu Bijan.

MANIJÈ ÎL DUSE PE BIJAN ÎN SERAIUL SĂU

Vremea cînd veni să plece, Manijè nici că putu
să se hotărască-n sine pentru a se despărţi
de Bijan; stătu pe gînduri; sclavelor le porunci
să amestece cu miere o licoare de-adormit.

[1] Greu de închipuit o „sală de ospăţ" într-un cort.

I-o dădură ăstui tînăr beat ce încă vin cerea;
dar, cu mintea-nceţoşată, capul i se prăbuşi.
Fata pregăti în grabă-un palanchin şi pe Bijan
adormit, îl luă cu sine. Palanchinu-avea un loc
într-o parte să se-aşeze, după placu-i, Manijè,
şi-n cealaltă parte locul unde se-odihnea Bijan;
fata-i presără şi camfor pe-aşternut, şi picură
must de trandafiri pe beţe miresmate de santal.
Ajungînd lîngă cetate, pe-adormit îl învelì
într-o màntie, şi, tainic, noaptea în serai intră,
fără-a mai primi pe nimeni din străini prin încăperi.
I se pregăti odaia de culcare lui Bijan;
şi atunci, nerăbdătoare, vrînd să-l vadă Manijè
cum din somnu-i se trezeşte, îi aduse un balsam
bun să-i risipească somnul, ochii să-i deschidă, treaz:
i-l dădu. Cînd pe-ndelete se trezi din somn Bijan
şi cînd îşi veni în fire, se văzu în braţe strîns
de-o copilă avînd sînul ca neprihănitul crin;
se afla chiar în seraiul şahului Afrasiab,
lîngă o copilă mîndră, chip de Lună,-al cărei cap
răzimat sta de-o perniţă. Se-ngrozi de starea sa,
şi-ajutor ceru la Domnul — să-l păzească de-*Ahriman*,
àstfel glăsuind în ruga-i: „O, Zămislitor de lumi,
nimeni nu mă mîntuieşte din primejdia de-acum!
Cearcă tu şi mă răzbună de vicleanul Gurguin,
împlineşte-mi orice plîngeri şi blestème-asupra lui!
În nenorocirea asta doar el mă tîrî rostind
mii descîntece pe capu-mi!" Manijè îi glăsui:
„Lasă-ţi inima să zburde-n bucurie! Ca la vînt
caută la ce-o să vie! Oamenii prin încercări
felurite se strecoară: cînd li se aduce-n dar
vreo serbare, cînd vreo luptă." Se-aşezară amîndoi
la ospăţ, avînd de-o parte al spînzurătorii şreang,
de-altă parte, avînd amvonul preotului care dă
binecuvîntări de nuntă. De prin fiecare cort
se aduse cîte-o fată cu obraji de trandafiri,
şi pe toate le gătiră în brocarturi din Kitai;
toate fetele cu chipuri gingaşe ca de *parì*
cîntece ştiau din strune, şi-àstfel viaţa-şi petreceau
vesele întotdeauna.

Şi-àstfel cîtva timp trecu.

pîn' la urmă cămăraşul fu înştiinţat şi el
de tot ce se petrecuse. Un mişel dintre acei
care-nşiră vorbe goale, şi copacul răului
zgîlţîie să cadă poame, şi pîndeşte tainele;
de la-ntîia lui ochire, cam ciudată îi păru
întîmplarea; şi în sine vru să ştie cine e
ăst venetic, din ce ţară, şi ce căuta-n Turan?
Şi sfîrşi prin a cunoaşte totul; şi-apoi se temu
pentru însăşi a lui viaţă, şi-alergă la cămăraş,
carele crezu că totul în vileag trebuie dat,
şi-atunci paznicul perdelei lăsă pază şi perdea
la-ncăperile prinţesei, şi fugi la şah strigînd:
„Manijè a ta şi-alese un bărbat de prin Iran!"
Numele Acelui care-i peste lume-atotstăpîn
şahul îl rosti ca plopul care tremură în vînt;
sîngele din ochi pe gene-i lăcrimă peste obraji;
în întărîtarea-i cruntă îngînă un vechi proverb:
„*Rea e zodia acelui ce-n haremul cu muieri*
are-o fată, fie dînsa chiar pe cap cu diadem!"
Uluit rămase şahul de ce fata lui făcu;
porunci să i-l aducă pe maestrul [1] Karakhan,
şi îi zise: „Dă-mi învăţul înţelept cum să mă port
faţă de femeia-aceasta pîngărită!" Karakhan
îi răspunse: „Cercetează bine în serai întîi:
dacă lucrurile àstfel sînt cum ţi s-au povestit,
nu mai am nimic a spune; dar mai bine e să vezi
decît să auzi." De-ndată ce-auzi Afrasiab
ăst răspuns dat de-nţeleptul Karakhan, se osteni
de-a-i urma povăţuirea; spuse lui Guersivez:
„Cîte rele nu-ndurarăm de la cei de prin Iran,
şi-ndura-vom, cîte, încă? Oare,-n lume-a fost cîndva
om nefericit ca mine? Cu-atîtea nenorociri
covîrşitu-m-au Iranul, şi acum şi-odrasla mea?
Du-te, ia cu tine-olaltă cavaleri cu ageri ochi;
pune străji sus, pe terase, la seraiuri şi la porţi,
şi pe dinăuntru cată, pînă dai de omu-acest;
şi-apoi vîră-mi-l în lanţuri, àdu-mi-l-naintea mea!"

[1] Maestrul de ceremonii din palatul şahului.

GUERSIVEZ ÎL ADUSE PE BIJAN DINAINTEA LUI AFRASIAB

Cînd se-apropiè de uşă, Guersivez auzi
dinăuntru-o lărmuire veselă ca de ospăţ;
şi seraiul, tot seraiul şahului Afrasiab
răsuna de multe strune de lăute şi viori.
Cavalerii-nstăpîniră şi acoperiş şi porţi
şi tăiară-orice ieşire; şi văzînd Guersivez
că închisă era uşa ce dădea spre încăperi
la prinţesă, şi că-ntr-una se turna în cupe vin,
sparse uşă şi zăvoare năpustindu-se în chioşc,
năvălind şi-n încăperea unde-un venetic era.
Cînd din pragul uşii ochii lui dădură de Bijan,
sîngele-ncepu să-i fiarbă de turbare clocotind.
Şi erau acolo sclave, şase sute, cu viori,
sau ducînd pocale pline de licoare, ori cîntînd;
iar Bijan la mijloc, vesel, printre mîndrele femei,
cupă de vin roşu-n mînă. De departe îi răcni
Guersivez: „Om netrebnic şi fudul, ai încăput
leului cel crunt în ghiare; viu de-aicea cum mai scapi?"
Bijan tremură în sinea-i: „Oare, cum voi ţine piept
fără-a avea un fier în mînă, fără Şebrang ori alt cal?
Teamă mi-i că astăzi viaţa mi se va sfîrşi aici.
Unde-i Guiv [1] care-i fiul lui Gudarz al lui Keşvad,
că-s silit să-mi dărui capul fără a mă-mpotrivi?
N-am pe nimenea în lume iute ajutor să-mi dea,
numai Cel-de-Sus mai poate să mă scape viu de-aici!"
Dar Bijan purta-n carîmbul cizmei sale nelipsit
un jungher de-oţel; din teacă-l smulse şi se aşcză
drept sub uşa încăperii proclamîndu-şi numele:
„Sînt Bijan şi sînt nepotul *pahlivanului* Keşvad,
căpetenie de care-ascultă *pahlivanii* toţi!
Nimeni dintre voi nu-ncerce să mi-atingă fir de păr,
doar sătul de-i este trupul să-şi mai poarte capul sus!
Chiar cînd tremura-va lumea ca în Ziua de Apoi,
nimeni n-o să-mi vadă fuga, bir cu fuga nu voi da!"
Şi Bijan apoi se-ntoarse spre Guersivez, strigînd:

---

[1] Adică tatăl său.

„Soarta rea mi-a-ntins *capcana*. Ştii străbunii cine-mi sînt,
şahul cine mi-i şi care-mi este locu-ntre viteji!
Dacă vreţi [1] să-mi ţineţi pieptul, nu voi şovăi nicicînd
mîinile să-mi moi în sînge, şi cu ăst pumnal de-oţel
voi scurta de căpăţînă pe mulţi *mari* de prin Turan!
Dar de vrei tu dinaintea celui şah să mă îndrumi,
îi voi depăna-ntîmplarea; milă pentru viaţa mea
de-i vei cere, te vei face călăuza lui de-acum
pe a fericirii cale!"
Deci văzînd Guersivez
că-i pornit şi pus pe luptă, nu sări asupra lui;
ştiù că Bijan îi spuse adevăru-adevărat,
şi că fără şovăială mîna-n sînge şi-ar spăla!
Îi chezăşui viaţa sub rostitul jurămînt
şi-i dădu belşug de sfaturi. Dobîndi de la Bijan,
prin această învoială, că pumnalu-i va-nmîna
şi se va lăsa de bună voie-n lanţuri ferecat.
Guersivez, mîini, picioare, i le legă fedeleş
cum legi un ghepard. Vai, ţie, vitejie! Ce folos
cînd norocul ţi-i potrivnic? Cerul se roteşte-astfèl
cu spinarea-ncovoiată, şi ce aspru-i cînd te-aştepţi
să te bucuri de hatîru-i. Şi-àpoi la Afrasiab
îl tîrîră cu obrajii palizi, ochii-nlăcrimaţi.
Şi cînd şahul, amîndouă mîinile, i le văzu
strînse-n fiare şi cu capul gol, îi zise: „Om mîrşàv
şi stricat, de ce venit-ai pînă-aici în ţara mea?"
El chemă să se pogoare mila Domnului pe şah
şi-i răspunse: „Adevărul dacă vrei să-l afli,-atunci
află că de bună voie n-am venit în ăst serai
şi că nu-i de vină nimeni! Am purces de prin Iran
pentru-a nimici mistreţii; şi ajuns-am într-un loc
unde-n cîmp turanienii sărbătorile-şi ţineau,
şi mînat-am slujitorii din alai spre-a urmări
şoimu-mi rătăcit; eu însumi căzui sub un chiparos
care mă ferea de soare. Dar veni o zînă-n zbor,
àripile desfăcîndu-şi, între braţele-i m-a dus
lin pe cînd dormeam; de lîngă telegar m-a ridicat
şi-a zburat pînă alaiul fiicei tale l-a-ntîlnit.

[1] Aici Bijan se adresează tuturor potrivnicilor săi trecînd de la persoana a doua singular la a doua plural, apoi revenind.

Cavaleri umpleau cîmpia, şi de pretutindenea
lèctice treceau în juru-mi; de departe-nainta
o umbrelă indiană [1] şi în preajmă-i cavaleri;
drept în mijlocul mulţimii se găsea un palanchin
meşterit din lemn de-aloe, cu perdele de atlaz
după care, înlăuntru, sta un idol adormit,
pe-o perniţă: diademu-i. Dar deodată o *parì*
l-a chemat în ajutoru-i pe-*Ahriman*; se prăbuşi
mult mai iute decît vîntul printre cavalerii-acei,
drept în palanchinu-acela m-a lăsat, şi-asupra ei,
preafrumoasei adormite, a rostit vrăjitorii.
În serai ajuns, rămas-am multă vreme adormit;
dar cînd m-am trezit, purces-am tremurînd să lăcrimez.
N-am făcut nicio greşeală, şi-n primejdie n-a fost
fecioria fetei tale; negreşit că o *parì*
tulburatu-mi-a norocul şi-a-ncercat asupra mea
vrerea ei de vrăjitoare." Îi răspunse-Afrasiab:
„Ziua ta de neagră piază la soroc mi te-a ajuns!
Din Iran pornitu-mi-te-ai şi cu arc şi cu arcan
lupte căutînd, renume; şi-acum dinaintea mea
iată-te, ca o muiere, mîinile legate-n fier,
băsmuindu-mi la iznoave fără şir ca omul beat.
Minţi frumos, dar capul nu-ţi vei smulge de sub mîna mea!"
„O, tu, şahule, m-ascultă şi urechea pleacă-ţi-o —
i-a mai zis Bijan. Mistreţii cu întorşii colţi ai lor
şi cu ghiarele lor leii — gata-s de-a se apăra;
bravii pot numai cu paloş, arc, săgeţi a se lupta
împotriva unui dùşman; dar cînd unu-i în cătuşi,
fără spadă, iar un altul înzăuat în za de-oţel,
cum putea-vor cavalerii să se lupte între ei?
Făr' de ghiare ascuţite, leul cum şi-o sfîşia
dùşmanul, oricît avea-va piept şi vlagă de viteaz?
Dacă şahul vrea curajul să-mi arăt în curte-aici,
trebuie să-mi dea pe mînă cal şi buzdugan şi-apòi
dintre căpetenii *tiurce* mii de cavaleri pe-ales;
dacă voi lăsa în viaţă pe-acest cîmp de încleştări
unul dintre mii de oameni, n-ai să mă socoţi atunci
om viteaz!"

La cuvîntarea lui Bijan, Afrasiab

[1] Probabil un umbrar portativ.

îi zvîrli doar o privire-ntîrîtată şi lăsă
furia-i să izbucnească. Zise lui Guersivez
întorcîndu-se spre dînsul: „Spusu-mi-ai să nu-l sortim
morţii, dar nu vezi păgînul ăsta cît de josnic e,
că mai cugetă la rele împotrivă-ne şi-acum?
Nu se mulţumeşte-n sineşi că ne-a necinstit atît,
cere-acum îngăduinţă de-a lupta cu cei cinstiţi!
Leagă-i braţe şi picioare, şi pămîntul mîntuie-l
de netrebnica-i făptură! Colo-n poartă la serai
nalţă-i o spînzurătoare, să se vadă-n patru zări;
spînzură-l pe-acest nemernic, viu să mi se zbată-n ştreang,
şi de-acuma niciodată despre el nu-mi mai vorbi!
Trag nădejde de-azi nainte că nici unul din Iran
n-o mai îndrăzni să-ntoarcă nici privirea spre Turan."
Dusu-l-au pe sus de lîngă şah pe tînărul Bijan:
piept şi inimă străpunse de-atît chin şi ochii lui
înecaţi de-amare lacrimi. La serai ajunse-n prag,
tulburat adînc în suflet, cu picioare purpurii
cum e roza de-atît sînge revărsat din ochii plînşi.
Zise: „Dacă hotărît-a Domnul că va trebui
să mă sting ca un bicisnic, nu de ştreang sînt îngrozit
nici de moarte, dar mi-i groază, tremur cînd îmi amintesc
de cei din Iran, mai-marii; zice-va vrăjmaşul meu
c-am fost laş şi că lăsat-am să mă spînzure în ştreang
fără a primi vreo rană; după moarte m-or bîrfi
dinaintea ăstor vajnici *pahlivani* împărăteşti:
precum tata şi bunicu. Vai! vrăjmaşul meu atunci
va să se înveselească, şi tot ce-a precugetat
împotriva mea, întocmai împlinise-va-ntru tot.
Vai! n-oi mai vedea pe şahul-şahilor, nici pe Guiv.
Vai! departe-s de vitejii plini de vlagă şi vîrtuţi.
O, tu, vîntule, aleargă pînă-n ţara mea, Iran,
ia din parte-mi o ştafetă pentru marele meu şah;
spune-i că Bijan e-n mare strîmtorare şi-a intrat
printre lei cu crunte ghiare. Lui Gudàrz al lui Keşvad
spune-i că de vină este Gurguin ce mi-a-ntinat
laurii mei verzi. Şi spune-i lui Gurguin: „Cîine tîmp,
ce răspuns în lumea-ailaltă îmi vei da, cînd m-ai împins
în nenorocirea-asta şi-àstfel să nu pot scăpa . . . ?"

AFRASIAB ÎL ZVÎRLI PE BIJAN ÎN TEMNIȚĂ

Lui Guersivez poruncă îi dădu Afrasiab:
„Lanțuri grele pregătește și o temniță-n pămînt[1],
leagă brațele-amîndouă ale lui Bijan în fier,
ferecă-l din tălpi în creștet într-un lanț de la Bizanț
mai vîrtos decît otgonul unui pod, și-așa legat,
țintuiește-l în piroane; și pe urmă dă-i un brînci
să se prăbușe în groapă, greu, cu capu-n jos, nicicînd
să mai vadă Soare, Lună!... Ia cu tine elefanți
și pornește-te să-mi cauți stînca *divului Akvan*[2],
piatra ce stăpînul lumii-a smuls-o din al mării-adînc
și-a zvîrlit-o în pădurea din Kitai — cu piatra grea
mă vei răzbuna-mpotriva lui Bijan; să mi-o aduci:
elefanților sălbatici pe spinare să le-ncarci
astă lespede ce-nchide gura gropii lui *Arjang*[3],
și-apoi pe deschizătura gropii lui Bijan s-o pui,
căci îl vei lăsa să zacă la-ntuneric pînă cînd
chinu-l va lipsi de minte. Cu un pumn de cavaleri
vei intra vuind ca vîntul în serai la Manijè,
fata cea nerușinată care neamu-și necinsti,
pustiindu-l; păcătoasa o vei despuia smulgînd
diademu-i de pe frunte, glăsuindu-i într-astfèl:
« O, odraslă blestemată și nemernică, nu ești
vrednică de tron, coroană; dinaintea celor șahi
umilitu-l-ai pe tata, neamul ți l-ai înjosit
să se tîrîie în pulberi! » Goală s-o tîrăști de păr
pînă-n temniță și spune-i: « Uită-te în groapă-aici,
și zărește-l pe acela-ntrezărit de tine-n tron...
I-ai fost dulce primăvară; mîngîie-l acum cît vrei,
fii în temnița îngustă preaplecata roabă-a lui! »"
Guersivez făcu întocmai precum șahul porunci;
pe sub cea spînzurătoare îl trecură pe Bijan
și cu mîinile legate îl tîrîră spre gropan.
Guersivez dădu poruncă, de la creștet pînă-n tălpi
tot în fiare să-l încarce, și-ntr-un lanț de la Bizanț
să-i încolăcească trupul, iară mîinile-n cătuși;

[1] Temnițele Orientului medieval erau de obicei gropi adînci și întinși.
[2] *Divul Akvan* l-a aruncat în mare pe Rostam adormit pe o stîncă.
[3] *Divul Arjang* a fost înfrînt și zăvorît într-o peșteră de Rostam.

puse să îi nituiască lanţurile-n cuie mari —
pe împovăraţii fauri cu baroase de oţel;
îi dădură brînci în groapă şi rostogoliră-apòi
lespedea pe gura gropii.
De-acolo Guersivez
năpustindu-şi cavalerii la prinţesă în serai,
lăsă jafului să cadă giuvaeruri şi comori,
smulse unuia un sipet plin de aur, şi dădu
altuia coroană de-aur [1]. Despuiè pe Manijè
de veşminte, şi desculţă şi cu capul dezgolit [2],
o tîrî la gura gropii, cu amarnic chin în piept,
şi obraji scăldaţi în lacrimi care-i şiroiau fierbinţi.
Şi pe urmă-i zise: „Uite, ăsta-i noul tău lăcaş
unde vei rămîne pururi slujnică!" Şi Manijè
mai rămase-acolo frîntă de durere, şi din piept
picături de sînge proaspăt podidiră pe obraji.
Rătăci-n deşert, nebună, şi boci; şi cînd trecu
àstfel ziua şi-apoi noaptea, se apropiè ţipînd
de gropan, şi-o scobitură îşi deschise strecurînd
doar o mînă. De pe-atuncea, Soarele cum răsărea
de pe crestele de munte, Manijè se şi pornea
pe la porţi să ceară pîine; după zile lungi de-ocol,
pîinea o-mpingea în groapă prin cea bortă ce-o scobi,
şi-o dădea scăldată-n lacrimi lui Bijan înlănţuit.
Întru-această sărăcie îşi ducea amarul trai,
suspinînd, bocind zi-noapte, pururi temniţa veghind.
(.....)

KEI KHOSRO ÎL VĂZU PE BIJAN ÎN CUPA CARE RĂSFRÎNGE LUMEA

Cînd veni şi sărbătoarea veselă de *Noo-Ruz*,
Guiv simţi în piept dorinţa arzătoare de-a-ntreba
cupa-aceea norocoasă. Coliliul *pahlivan*

[1] Adică făcu împărţeala lucrurilor jefuite la nimereală.

[2] Capul neacoperit fiind semnul dezonoarei la mahomedani, atît pentru femei cît şi pentru bărbaţi.

cu spinarea-ncovoiată de-atît zbucium îndurat
de a fiului său soartă, merse la serai, în piept
inima-i prinzînd nădejde. Cînd văzu Khosro venind
pe Guiv cu-obrajii palizi, cînd văzu amarul chin
cum în inimă-l sfîşie, în tunica-i din Bizanţ
se grăbi să se îmbrace, şi ieşi în prag fiind
gata să se-nfăţişeze dinaintea Domnului.
Glasul către Ziditorul lumii el şi-l înalţă,
îndelung cerîndu-i mila-asupra cupei strălucind;
se rugă să-i deie sprijin Cerul cel sprijinitor,
şi tărie împotriva relelor lui *Ahriman*.
Apoi în serai se-ntoarse, fruntea şi-o acoperi
sub coroana-i norocoasă, prinse cupa-i între mîini
şi privi-nlăuntru.-Acolo văzu cele şapte părţi;
şi văzu cum din adîncul cupei la lumină ies
multe întîmplări şi planuri de-ale cerului măreţ,
firea, pricina, mărirea tuturora; şi văzu
în răsfrîngere icoana lumii-ntregi, şi zodiac
de la *Peşti* pîn' la *Berbece* [1]; şi văzu şi pe Saturn,
Marte, Jupiter şi *Leul*, Venus şi Mercur fiind
sus în hău, sub ele, Luna...
Şi stăpînul lumii-astfel
de a sa vrăjitorie ajutat întrezări-n
cupa lui tot viitorul. Cele şapte părţi privi,
dar despre Bijan nici urmă. Cînd ajunse în sfîrşit
în ţinutul Kerguèsars doar din mila Domnului
îl văzu-ntr-o groapă-adîncă pe Bijan înlănţuit,
blestemîndu-şi neagra soartă şi dorindu-şi moartea. Iar
lîngă temniţă, încinsă ca o slujnică, văzu
o copilă dintr-o stirpe-mpărătească...
Kei Khosro
către Guiv se întoarse c-un surîs ce lumină
tronul, şi acestea-i zise: „Bucură-te! Este viu!
Izgoneşte-aceste păsuri care mi te-au covîrşit.
Nu te mohorî că şade-n temniţă şi-n fiare strîns,
viaţa nu-i e în primejdie. Zace în Turan închis,
şi-l slujeşte o copilă, mladă dintr-un neam ales.

---

[1] Adică văzu zodiile în ordine inversă: Peştii, Vărsătorul, Capricornul, Săgetătorul, Scorpionul, Balanţa, Fecioara, Leul, Racul, Gemenii, Taurul şi Berbecul.

Cîtă grijă şi durere - cite pentru el simţii
mă umplură de mîhnire. Soarta-atît de crîncenă
l-a izbit că nu-şi opreşte lacrimile de venin;
tînguie-se că nu-şi vede nici pe-ai săi şi nici pe soţi
şi se mistuie în tremur, ram de salcie, şi-s plini
ochii lui de roşu sînge, inima-i de-amarnic chin,
limba-n gură nu-ncetează să-l tot cheme pe Khosro;
varsă lacrimi precum norul cel primăvăratec, şi-n
temniţă nu-şi mai doreşte decît moartea mai curînd.
Şi-acum cine îşi va pune umărul spre-a îndrepta
rău-acesta? Cine-i omul gata de-a sări în foc?
Cine va-ndrăzni-n mîhnirea noastră de-a făgădui
că-l va mîntui de chinu-i? Nu este decît Rostam
ce-are braţul foarte ager şi-ar putea-mplini ceva,
doar Rostam, el, crocodilu-ţi smulge din adînc de mări!
Deci încinge-te şi pleacă la Nimruz, şi nu te-opri
din galop nici zi, nici noapte. Du-i din parte-mi un răvaş
lui Rostam, şi te fereşte-n drum de-acestea de-a vorbi.
Vreau să-i poruncesc să vină, şi să-i spun ce s-a-ntîmplat;
vreau să pun sfîrşit mîhnirii tale, o, viteaz Guiv!"
(. . . . . .)

ROSTAM ÎŞI ALCĂTUI CONVOIUL

Lui Rostam îi zise şahul: „Pentru că asupra ta
iei povara-acestei lupte, cere-mi ce-ţi va trebui
în comori şi oşti, numeşte-mi oamenii ce-i vrei ca soţi.
Teamă mi-i că un bicisnic om cum e Afrasiab
n-o să aibă tihnă pînă nu-i ia viaţa lui Bijan;
e-o fiinţă arţăgoasă, e un *div* răufăcător,
şi de la Akvan deprins-a viclenii şi vrăji duium.
Ahriman o să-i frămînte inima şi-l va-mboldi
să ne piardă *pahlivanul!*" Rostam zise către şah:
„Vreau în cea mai mare taină pregătirile să-mi fac,
fiindcă viclenia-i cheia lanţurilor lui Bijan,
şi nu-i bună de loc graba. Nu se foloseşte-acum

paloș, buzdugan sau lance; frîul trebuie strîns în mîini.
Trebuie-mi, de-argint și aur, giuvaeruri din belșug
și mai trebuie de-ndată să purcedem spre Turan
de nădejde plini, și-acolo locui-vom temători;
trebuie, schimbați la haine, să părem negustători,
și pe-acolo să rămînem vreme lungă; și avem
trebuință de covoare și brocarturi pentru schimb
și plocoane . . . "
La aceste vorbe ale lui Rostam,
Kei Khosro dădu poruncă, larg, haznalele-i străvechi
să-și dea porțile în laturi spre-a lua orice și-oricît
din belșugu-mpărăției. Vistiernicul, cu sîrg,
lăzile cînd le deschise, aur răsturnă grămezi,
pietre, giuvaericale. Rostam zis și Tahamtan
din comoară își alese și-ncărcă ce-i trebui
pentru ce-avea el poruncă; el cu aur încărcă
zece tefere cămile iar pe-o sută:-argint, brocart.
(. . . . . .)[1]

ROSTAM MERSE ÎN CETATEA KHOTAN LA PIRAN

. . . . . .
Lui Piran c-o plecăciune-i zise: „O, vestit viteaz,
al cărui noroc și fapte mari umplură mai demult
și Turanul și Iranul! Nimeni nu-i atît de demn
de putere precum tine și de mîndrul diadem,
tu, ce șahilor ești sfetnic și podoabă-n tronul lor!"
Doar prin mila Celui care e Stăpînu-acestei lumi,
Piran, nerecunoscîndu-l pe Rostam, îl întrebă:
„De pe unde vii? răspunde-mi! Cine ești? Și pentru ce
ai ajuns atît de-n grabă pînă-aici?" „Sînt sclavul tău —
i-a răspuns Rostam — și Domnul mi-arătă cetatea ta
ca să-mi potolească setea. Am bătut atîta drum

[1] Rostam ia în convoi și o mie de cavaleri pe care-i postează la hotarul Turanului, „cu mîinile go = de-a vărsa sînge".

lung şi greu şi care-ndrumă din Iran pînă-n Turan
pentru-a mea negustorie. Vînd şi cumpăr şi aduc
marfă fel-de-fel s-o tîrgui. Cugetul eu mi-l împac
în primejdiile-mi multe numai cu icoana ta
şi a măreţiei tale, şi nădejdea mea acum
inima mi-o copleşeşte. *Pahlivanului* pe plac
dacă-i este, să-mi întindă sub aripa-i adăpost,
cumpăra-voi cai, voi vinde giuvaeruri. Dreptu-i braţ
mă va apăra de rele; noru-i de prieteşug
va făcea să-mi plouă-n creştet boabe de mărgăritar."
Şi apoi Rostam întinse dinaintea lui Piran
un pocal cu giuvaere vrednice de-un şah; smerit,
îl rugă să le primească, şi de-asemeni telegari
aprigi, de arabă vînă, cu cioltar atît de fin
că, stîrnit de vînt, nici colbul nu li se aşează-n păr.
I-nmînă aceste daruri şi asupra lui ceru
mila Domnului, şi àstfel învoiala se-ncheiè.
Cînd Piran zvîrli privirea în pocalul lucitor
plin de giuvaericale, chemă de la Cel-de-Sus
binecuvîntări asupra lui Rostam, şi îl primi
binevoitor, şi-l puse-n tron de peruzea, zicînd:
„Mergi în pace, şi-n cetate cu încredere să vii,
şi-ţi voi pregăti lăcaşul lîngă mine; griji să n-ai
de comorile-ţi că nimeni, nici un om nu va-ndrăzni
să îţi caute gîlceavă. Du-te şi adu-ţi aici
tot ce-ai mai de preţ şi cată-ţi pretutindeni muşterii."

. . . . . .

Deci Rostam tocmi o casă cu chirie şi în ea
se statornici, şi mărfuri şi poveri îşi înşiră-n
prăvălie. Caravana drumeţind de prin Iran
se zvoni că-i în cetatea falnicului *pahlivan*;
muşterii de pretutindeni îşi ciuliră urechiuşi
auzind cum se vorbeşte de-un neguţător vînzînd
ştofe, giuvaericale; toţi care nevoie-aveau
de brocarturi, de covoare sau de giuvaere — toţi
drum bătură către curtea *pahlivanului* Piran;
se statornici de-ndată-n prăvălia lui Rostam
dever luminos, o lume luminînd ca Soarele.

MANIJÈ VENI SĂ-L VADĂ PE ROSTAM

Despre-această caravană auzi și Manijè
și-alergă-n cetate. Fata șahului Afrasiab
se înfățișă-naintea lui Rostam cu capul gol,
ochii-n lacrimi, și scăldate-n sînge pleoapele udau
mînecile hainei sale. Spre Rostam ea se plecă
și îi zise: „Tu te bucuri de viață și comori,
fie ca tu niciodată nimănui să nu te plîngi
de-oboselile-ndurate! Fie ca mărețul cer
să se-nvîrtă-ntotdeauna doar după dorința ta!
Fie ca privirea celui păcătos asupra ta
să fie neputincioasă! Fie ca oricare rău
ce-l înduri să nu-ți întoarcă ale inimii nădejdi!
Fie să ai chibzuința pe deapururi călăuz!
Fie norocos Iranul și ferice soarta lui!
Ce vești ai de pe la oastea șahului, de la Guiv
și Gudàrz și de la ceilalți luptători de prin Iran?
N-a ajuns pe-acolo, oare, nici un zvon despre Bijan?
Rugile îi sînt de-a surda? Oare,-un tînăr precum el,
un vlăstar din neamu-i falnic să se stingă-n nenoroc?
Sînt picioarele-i strivite-n fiare ce-l apasă greu,
mîinile-i sînt răstignite în cătușile ce-au fost
strînse-n groasele piroane nituite de fierari;
l-au înlănțuit în lanțuri, l-au împovărat cu fier,
iar veșmintele pe trupul său de om nenorocit
năclăite sînt de sînge. Chinurile ce le-ndur
pentru chinu-i nu mă lasă nici să dorm, și cînd i-aud
plîngerile ce le scoate, mi se-neacă ochii-n plîns.
Omule vestit, tu, dacă mergi cumva către Iran,
țara bravilor anume s-o cunoști, poate-oi vedea
pe Guiv, sau pe viteazul de la curtea lui Khosro:
pe Rostam; atunci le spune că Bijan e-nlănțuit
și că își va da el duhul prea tîrziu de vor veni."
Rostam spăimîntat de-aceste vorbe-ndată izbucni
într-un răcnet de mînie către Manijè zicînd:
„Piei din fața mea, femeie! Nu-l cunosc nici pe Khosro,
nici pe tînărul războinic; nu știu de Gudarz nimic,
nici de Guiv. Vorbăria-ți creierii mi-a năucit!"

Manijè-l privi şi-amarnic plînse, şi-n mîhnirea sa
sînu-n lacrime de sînge şi-l scăldă; şi în sfîrşit
zise: „Omule puternic şi-nţelept, acest răspuns,
oare, vrednic e de tine? Dacă nu vrei să-mi răspunzi
la-ntrebări, de lîngă tine, cel puţin, nu m-alunga,
fiindcă-n piept mi se sfărîmă de durere inima.
Ăsta-i oare obiceiul în Iran de-a nu da veşti
unui om sărman?" — „Femeie! se răsti Rostam — ce ai?
Ahriman îţi dă vedenii: Judecata de Apoi[1]?
Tulburatu-mi-ai negoţul, iată pentruce-n răspăr
te-am luat. Să nu-mi porţi ură pentru-ntărîtarea mea,
căci eu fac negoţ aicea. Într-alt fel, n-am drept să stau
în cetatea cea de scaun a lui Khosro; nu-i cunosc
nici pe Guiv, nici pe Gudàrz; prin Iran nici n-am trecut."
Porunci pentru sărmană să se-aducă şi pe loc
să se-aşeze dinainte-i tot ce-n casă-i de mîncat,
şi purcese s-o descoasă: „Cum se face că tu eşti
de orice noroc lipsită? De ce, oare, mi-ai vorbit
de acei viteji, de tronul şahului? De ce priveşti
spre Iran cum duce drumul?" Îi răspunse Manijè:
„De ce despre-a' mele treburi, şi nenorociri, şi griji
mă descoşi? Adînc mîhnită părăsit-am temniţa
şi-alergat-am lîngă tine, om măreţ, pentru-a afla
veşti de la Guiv şi de la Gudàrz cel neînfricat.
Dar răcnind ca-n bătălie împotrivă-mi te-ai aprins;
de-un Stăpîn peste puternici, oare, nu te temi de loc?
Manijè mă cheamă,-s fata şahului Afrasiab
şi nici Soarele vre-o dată fără văl nu m-a văzut;
şi acum cu ochii-n lacrimi, inima mîhnită-n piept,
pali obraji, din poartă-n poartă, pîinea neagră mi-o cerşesc;
asta mi-i ursita scrisă de Acel ce mi-i Stăpîn.
Poate-o viaţă fi mai tristă? Ziditorul Cel-de-Sus
aibă milă şi de mine! Cel nenorocit Bijan
jos în hruba lui adîncă nu poate deosebi
zi de noapte, Soare, Lună. Răstignit de salba-i grea
de belciuge, lanţuri grele, roagă-se lui Dumnezeu
să-i dea mai degrabă moartea decît viaţă-asemenea!
Covîrşită-s de durere, şi-ochii mi-au secătuit.
Dacă în Iran vei merge, căuta-vei pe Gudàrz
fiul lui Keşvad; şi poate pe la curtea lui Khosro

[1] Adică „mă chinuieşti cu-ntrebări ca-n Ziua Judecăţii-de-Apoi?"

vei vedea și pe viteazul Rostam. Veste le vei da
că Bijan e la strîmtoare; dacă mult vor zăbovi
cu venirea, el pieri-va; dacă vor să-l vadă viu,
să nu piardă prea mult vremea, căci o stîncă i-a închis
temnița deasupra-n creștet, și el șade-n fiare strîns!"
Și rostind aceste vorbe, Manijè din ochi vărsă
lacrime de duioșie; Rostam îi dădu răspuns:
„O, femeie cu chip mîndru, de ce nu i-ai îndemnat
pe cei mari de prin ținuturi, ei să-ncerce-a mijloci
pe lîngă bătrînu-ți tată? Poate că-l înduioșau,
mila, dragostea-nviindu-i, și-n lăuntru-i l-ar fi ros
remușcarea. Dacă teamă pentru tine nu mi-ar fi
de mînia-i, bogăție din belșug ți-aș dărui."
Porunci la bucătarii săi s-aducă bunătăți,
pînă cînd gustînd bucate Manijè s-o sătura;
mai ceru friptură caldă de găină și-o-nveli
în subțire turtă [1] moale; mîna-i sprintenă precum
mîna unei *pari*-ascunse un inel în pasăre
și-nmînînd-o fetei zise: „Du-i friptura-n temniță,
o, tu, zînă-ocrotitoare-a celor bieți nenorociți!"

BIJAN GHICI VENIREA LUI ROSTAM

Manijè apoi se-ntoarse la-nchisoare alergînd
și la sîn strîngîndu-și calda pasăre ce i s-a dat,
o ducea înfășurată într-o pînză de ștergar.
De la sîn, fierbinte încă, i-o întinse lui Bijan.
Tînărul privi la ceea ce primi, și se uimi;
o strigă din întuneric pe iubita lui cu chip
cum e Soarele, și-i zise: „O, prietenă a mea,
unde ai găsit merinde-atît de iute să-mi aduci?
Ce de grijă și-osteneală pentru mine-nduri, mereu
du-te-vino, zi și noapte!" Îi răspunse Manijè:

[1] Persanii își fac și astăzi pîinea ca o lipie coaptă pe pietre încinse.

„Omul caravanei care-i un vestit neguţător,
care din Iran bătut-a drumul pînă în Turan
îndurînd atîtea păsuri şi-oboseli pentru cîştig;
omul falnic, plin de temeri şi cinstit, care-a adus
un morman de giuvaeruri, şi-are un bazar al lui
şi-o căsoaie dinaintea căreia-şi întemeiè
prăvălie,-omu-acesta mi-a dat ăst ştergar spunînd
rugăciuni să-nalţ la Domnul pentru sănătatea lui,
şi s-aduc de ale gurii celui care zace-nchis
subt pămînt, şi-apoi la dînsul să mă-ntorn spre-a căuta
noi merinde, la cerinţă."
Iar Bijan desfăşură
turta care-nvăluise pasărea, şi-n piept simţi
cînd nădejde şi cînd teamă şi sfială, rînd pe rînd.
Şi-n mijlocul tulburării prinse a înfuleca
şi găsi, ascuns, inelul; lung pecetea-i cercetă
şi ceti ce nume poartă, şi surîse-nveselit
şi uimit! Fu o pecete de turcoază şi pe ea
numele Rostam, cu slove scrise cu un ac, subţiri,
cît un fir de păr subţire. Cînd Bijan văzu ăst fruct
din copacu-ncredinţării, presimţi că la soroc
vor sfîrşi cele-ndurate; prinse-a rîde-un ris măreţ;
hohotele-i răsunară din cea hrubă pînă-n slăvi!
Manijè la rîsul ăsta-al osînditului, un rîs
izbucnind din groapa neagră, se şi buimăci pe loc,
chibzuind că doar zmintiţii pot să rîdă într-ăst fel
din te miri ce le năzare. Uluită rămînînd,
pîn' la urmă-i zise àstfel: „O, tu, tînăr norocos,
din ce te-ai pornit a rîde? De ce, oare-ai, izbucnit,
într-un hohot de-ascuţite şi prea vesele strigări,
tu, ce nu poţi, zi de noapte, şi nici bezne de lumini
să deosebeşti? Ce taină îmi ascunzi? N-ai vrea să-mi spui?
Mi-o destăinuie şi mie! Soarta pînă *la sfîrşit*
faţa şi-a întors spre tine?" Îi dădu răspuns Bijan:
„Trag nădejde că ursita îmi va pune în curînd
capăt celor îndurate. Dacă taina ce ţi-o spun
nu o vei trăda, şi dacă mi te legi cu jurămînt,
îţi voi povesti de-a rîndul şi de-ndată ce-ai jurat.
Bine chiar de-i coşi femeii buzele spre a scăpa
de-o năpastă, limba-n gură priponită nu-i va sta."
Manijè-ncepu să ţipe şi să zică: „Ce alt rău

soarta dușmană-mi trimite? Vai de zilele ce am,
vai de inima-mi zdrobită, vai de ochii-nlăcrimați!
I-am dat lui Bijan trup, suflet, și i-am dat și tronul meu,
și-acum el mă bănuiește! Pradă jafului lăsai:
bogății, coroană, aur, giuvaericale — tot;
i-am zvîrlit în deznădejde și pe tata și pe-ai mei,
și în mijlocul mulțimii am pășit cu capul gol,
și Bijan acum cînd speră, eu orice nădejde-mi pierd;
neagră-i lumea pentru mine, ochii-mi sînt întunecați,
căci Bijan mi-ascunde taina-i! Oh, al lumii Ziditor,
numai tu știi adevărul!"
Bijan zise: „Manijè,
adevăr spui: pentru mine tot și toate le-ai pierdut!"
Și adause: „Nu-i vremea despre-acestea de-a grăi.
O, prietena mea dulce, o, soția mea ce ești
ageră și pricepută! Tu mai bine dă-mi un sfat
în această-ncurcătură, că-ndelungi nenorociri
mintea mi-au cam tulburat-o. Află: cel negustător
care vinde giuvaeruri și ieri-seară ți-a nmînat
pasărea cea rumenită — a venit pînă-n Turan
pentru mine, și altminteri nu-i de loc giuvaergiu.
Domnu-avu de mine milă, și-n curînd iar am să văd
uriașa față-a lumii. Omu-acesta m-o scăpa
de-ndelunga-mi suferință; și pe tine te-o cruța
de-a alergăturii trudă care te-a slăbit atît;
mergi și-n taină mare spune-i: « O, tu, mîndre *pahlivan*,
scut al șahilor din lume, inimos și săritor,
spune-mi, oare, ești stăpînul lui Rakș? »"
Iute Manijè
se porni ca vijelia și ștafeta lui Bijan
o-mplini cu dibăcie. Și cînd ascultă Rostam
turcomana cea frumoasă care-n grabă străbătu
lungul drum, el înțelese că Bijan încredință
taina lui acestui chipreș avîntat. I se făcu
milă și acestea-i zise: „O, femeie, chip frumos,
fie ca nicicînd vre-o dată dragostea pentru Bijan
să nu ți-o răpească Domnul! Multe rele-ai pătimit,
dar prin dragostea de dînsul îndurat-ai și dispreț
și-asuprire. Mergi și-i spune că doar Domnul spre-ajutor
i-l trimise pe stăpînul lui Rakș, și că pentru el
am lăsat Zabulistanul drum bătînd pînă-n Iran,

şi lăsînd apoi Iranul am ajuns pîn-n Turan.
Cînd ştafeta îi vei duce nimănui să nu-i vorbeşti;
pleacă-ţi doar urechea-n noapte la un zgomot cît de mic;
ziua vei aduce lemne din pădure; pe-noptat,
vei aprinde un foc mare, să pot lesne să cunosc
poarta temniţei, şi paşii, după flăcări, să-mi îndrum."
(.....)
Manijè fugi-n pădure, şi pe ramuri de copaci
se săltă ca păsăruica, şi aduse-n braţe crengi,
şi ţinîndu-şi ochii ţintă tot la Soare lung pîndi
clipa cînd pe vîrf de munte Noaptea capu-şi va-nălţa.
Şi cînd Soarele apuse şi cînd Noaptea-nvălui
cu a mântiei grea poală cîmpul, pe la ceasul cînd
oamenii-şi căutară-odihna, cînd pămîntul se pierdu-n
întuneric, şi cînd Noaptea îşi aduse negre oşti
să înfrunte oastea zilei, şi cînd capul Soarelui
care luminează lumea se întoarse, la äst ceas,
Manijè aprinse focul uriaş ce pîrjoli
ochiu-ntunecat al Nopţii, şi-adăstă, şi-n sînul său
inima-i zvîcni asemeni tîmpinelor mari de bronz,
şi-adăstă pe Rakş să vină cu copitele-i de-oţel.

ROSTAM ÎL SCOASE PE BIJAN DIN TEMNIŢĂ

Estimp Tahamtan îşi puse zale, platoşă din Rum,
şi îşi încheiè toţi bumbii; apoi se înfăţişă
celui carele-i Stăpînul Soarelui şi Lunii, Lui,
copleşit şi-adînc cerîndu-i ajutor şi adăpost,
zise: „Fie să se stingă ochiul celor păcătoşi!
Fie să am vlagă-n vine cît să-l mîntui pe Bijan!"
Porunci celor tovarăşi să se strîngă-n cingători
gata pentru răzbunare; puseră la telegari
şei învăluite-n pielea leopardului pestriţ,
pregătiţi cu toţi de luptă. Tahamtan se îndrumă
după luciul vîlvătăii şi-alergă în mare zor.
Cînd ajunse lîngă stinca lui Akvan şi-acel gropan,
crunt lăcaş pentru durere şi mistuitor prăpăd.

spuse bravilor lui, şapte: „Trebuie ca pre pămînt
tălpile să vi le puneţi [1] şi un mijloc să găsiţi
spre a da de-o parte stînca de pe gura-acestei gropi."
Capii oastei coborîră de pe cai spre-a ridica
piatra de deasupra gropii; cîteşişapte, îndelung,
vlaga braţelor cercară cu pietroiul, şi, trudiţi,
nu-l urniră. Cînd viteazul leu văzu-n sudori scăldaţi
bravii lui fără să mişte stînca, de pe cal sări,
poala zalelor şi-o strînse-n cingătoare şi ceru
vlagă Celui ce-i izvoru-a toată vlaga, şi-nşfăcînd
piatra, o săltă deodată; într-un codru o zvîrli
tocmai în Kitai, Pămîntul din adînc cutremurînd!
Şi apoi printre suspine pe Bijan îl întrebă:
„În nenorocirea asta cum căzut-ai? Lumea doar
a-mpărţit cu tine toate desfătările; cum deci
i-ai luat din mînă cupa de otravă?" Şi Bijan
din întunecata-i hrubă îi răspunse: „Cum te simţi,
pahlivane, după drumul ăsta lung şi-obositor?
De îndată ce urechea-mi strigătul ţi-l auzi,
toată-otrava cea amară şi cu care-o lume-ar vrea
să m-adape, dintr-o dată-n miere mi s-a preschimbat.
Iată care mi-i lăcaşul; fierul e pămîntul meu [2],
şi o piatră îmi e cerul; şi de-asemeni inima
de-astă lume trecătoare mi s-a lepădat răbdînd:
chinuri, lipsuri şi nelinişti şi nenorociri duium!"
Rostam àstfel îi răspunse: „Preamilosul ce-i Stăpîn
peste lume-avut-a milă de viaţa ta, Bijan;
îmi rămîne doar o rugă să-ţi mai fac, o, înţelept
şi de neam ales prieten! Lasă-mi-l pe Gurguin
fiul lui Milad, şi-ţi smulge din fiinţă negrul gînd
de cumplită răzbunare!" Îi dădu răspuns Bijan:
„O, prietene, bag seama că nu ştii cît am luptat;
nu-mi ştii, prinţule ce-n pieptu-ţi ai o inimă de leu,
cît rău mi-a făcut acesta, Gurguin al lui Milad.
Dacă ochii mei vreodată l-or privi în ochi, atunci
cruntă fi-va răzbunarea-mi!" Îi dădu răspuns Rostam:
„Dacă-atîta răutate ai că seama nu mai ţii
de prietenia noastră şi de vorbele ce-ndrug.

[1] Să descalece de pe cai.
[2] Adică stă pe lanţurile de fier.

mi-i că te-oi lăsa în groapă de picioare-nlănţuit,
şi-oi sui pe Rakş călare şi mă voi porni la drum!"
Auzind aceste spuse ale lui Rostam, Bijan
scoase-un răcnet din adîncul strîmtei temniţi glăsuind:
„Eu sînt cel mai neferice dintre toţi vitejii perşi,
din tot neamu-mi, tot Iranul! Trebuie acum să uit
răul, oricît e de mare,-nfăptuit de Gurguin!
Bine! Uit şi-i dau iertare! Uit! Şi din fiinţă-mi smulg
orice gînd de răzbunare."
Şi atunci Rostam lăsă-n
groapă-un capăt din arcanu-i, şi îl trase pe Bijan
cu picioarele în fiare, capul gol, păr, unghii lungi,
de-anevoi slăbit cu totul, de dureri şi lipsuri mari,
palid în obraji, cu trupul singerînd de-atîta fier
şi de lanţuri ruginite. Rostam scoase-un ţipăt cînd
îl văzu-ngropat în fiare; lanţuri grele şi cătuşi
se grăbi să i le spargă, scoase groasele brăţări
ce-l strînseseră de glesne...
De la temniţă apoi
se întoarseră acasă la Rostam; cel *pahlivan*
avînd pe Bijan în dreapta iar în stînga-i Manijè.
Tinerii îi depănară lui Rostam povestea lor,
inimi, cugete mîhnite. Tahamtan dădu porunci
lui Bijan să i se spele capul, trupul singerînd,
să îmbrace noi veşminte. Gurguin se-apropiè
de Bijan şi aşternîndu-şi faţa-n colburi, îl rugă
să se-ndure şi să-i ierte multele nelegiuiri;
şi de spusele-i smintite îndelung se căină;
şi Bijan de răzbunare îşi uită şi fapta rea
a lui Gurguin rămase fără-osîndă. Şi-n curînd
se-ncărcară mari cămile, se-nşeuară telegari;
Rostam se-mbrăcă-n armură scumpă şi urcă pe Rakş;
cei viteji vestiţi, din teacă, traseră sclipiri de fier,
pregătiră buzdugane grele, şi porniră-n rînd
gata pentru bătălie: gîndul lor s-a împlinit.
Aşkèş cel cu ochii ageri ce veghează pururea
oastea să şi-o izbăvească, cu poveri porni la drum;
Rostam lui Bijan îi zise: „Mergi cu-Aşkèş şi Manijè,
şi aicea las' pe mine! Crîncen pe Afrasiab
mă voi răzbuna la noapte, şi nu-mi voi îngădui
nici odihnă, nici mîncare şi nici somn. Vreau în serai

să-i fac eu la pocinoage, de-o ajunge mîine-n zori
de ocara oastei sale; neagră noapte o să-i fac
ziua cea strălucitoare, căpăţîna am să-i smulg
şi lui Kei Khosro voi duce-o! Tu du-te cu Manijè;
vreau să nimicesc Turanul cu tăioasa-mi spadă grea,
tu eşti prea sleit de lanţuri şi de temniţă, să fii
martor la această luptă." La ăst sfat ce i-l dădu
Rostam de-a porni spre ţară însoţind pe Manijè,
Bijan îi răspunse-acesta: „Merge-voi în cap cu voi
de porniţi la răzbunarea-mi! Ştii, tu, vajnic Tahamtan,
că-s Bijan şi reteza-voi multe capete-n Turan!"

ROSTAM IZBI ÎN MIEZUL NOPŢII SERAIUL LUI AFRASIAB

Şi vitejii se porniră spre serai la-Afrasiab,
şi ajunseră la vremea de odihnă şi de somn;
frîiele pe şei zvîrliră, şi-apoi traseră cu toţi
paloşele răzbunării. Rostam poarta apucă
şi zăvoarele îi smulse, şi se năpusti-n serai
mai sălbatic decît leul. N-au fost decît lovituri
date şi primite-n parte, spade-n ciocnet fulgerînd,
ploaie de săgeţi şi suliţi! Capetele celor mari
se rostogoliră; mîna cu ţărînă se umplu,
gura se umplu cu sînge. Sub portalul ce dădea
spre-ncăperea-mpărătească, Rostam hăuli prelung:
„Fie-ţi somnul cît mai dulce, capu-ţi fie plin de vînt!
Tu ai adormit pe tronu-ţi, pe cînd tînărul Bijan
sta în temniţă; crezut-ai că pe drumul din Iran
e cumva, de fier, vrun munte? Scoală-te! Sînt eu, Rostam
din Zabulistan, feciorul lui Zal, şi-acum vreme nu-i
de dormit, trîndăv, prin paturi! Spart-am porţile şi-am spart
lanţurile închisorii căreia spre-a o păzi
i-ai pus strajă-o stîncă mare şi Bijan e slobod azi
din belciuge şi din fiare; nimenea n-ar trebui
să-şi năpăstuiască-atîta ginerele său iubit!
Cel război care-ţi aduse sîngele lui Siavuş
ar fi trebuit să-ţi fie de ajuns; o, josnic om,

răspîndit-am împrejuru-ţi doar mormane de ruini —
totuşi ai rîvnit la viaţa lui Bijan; dar bine văd
că-nrăită ţi-i simţirea, cugetul ţi-i rătăcit!"
Şi strigă Bijan acestea: „O, tu, *liurc* mîrşav şi tîmp,
ţi-aminteşti că de pe tronul ăsta şi-n ăst loc măreţ,
în picioare şi ostatic dinainte-ţi m-ai ţinut?
Ţi-am cerut să lupt asemeni unui pàrdos, însă tu
mîinile mi-ai strîns în fiare aspre cum e un pietroi.
Iată-mă acuma slobod, şi-ăstfel cum n-ar îndrăzni
să dea piept cu mine leul groaznic şi înverşunat!"
Strigătele-i deşteptară-n pieptul lui Afrasiab
temeri vechi, şi prin seraiu-i izbucni în urlet lung:
„Bravii mei sînt puşi în fiare de înşelătorul somn?
Cine dintre ei rîvneşte la pecete, diadem,
să le taie ăstor dùşmani orice cale spre ieşiri!"
Pretutindeni răsunară răcnete şi paşi grăbiţi,
sîngele vărsat se scurse-n valuri din serai în porţi,
şi oricine vru să iasă, într-o clipă fu ucis!
Şi pe cînd se răzbunară grabnic cei iranieni,
urmele de prin lăcaşu-i îşi pierdu Afrasiab.
Al lui Rakş stăpîn pătrunse în picioare răvăşind
şi covoare şi crivaturi; spăimîntatele femei,
chip de zîne *parì*, roabe de-ale lui Afrasiab,
apucară de mîini perşii dragi, nepăsători strîngînd
mîndri cai cu şei din plopul geluit şi căptuşit
cu pestriţe piei de pàrdos, şi cu nestemate-n şir;
apoi din palat ieşiră şi cărîndu-şi prada lor,
lungi popasuri nu făcură prin Turan. Rostam zori
mersul cailor de grija jafului cărat de ei,
şi de teama ca-ntîmplarea să nu se sfîrşească-n rău.
(.....)

XV

GOȘTASB

(șăhia lui a durat o sută de ani)

FIRDOÙSI ÎL VĂZU PE DAKIKI ÎN VIS

Noaptea-n vis văzu rapsodul că o cupă-avea în mîini
cu vin *miresmat* ca apa roșie de trandafiri.
Dakiki deodată-n față, umbră albă,-i apăru
și-i grăi de-această cupă-n care vinul scînteia.
Zise către Firdoùsi: „Nu bea vin decît cum bea
șahul Kàvus, *keïanidul*, pentru că ți-ai fost ales
drept stăpîn în lumea asta șahul căruia în dar

soarta-i zvîrle la picioare zeci de tronuri şi cununi:
Mahmud, şahinşahul lumii,-nvingătorul de cetăţi,
care face să se-nfrupte din norocul lui înalt
pe-orice om, şi ale cărui mari haznale n-or seca,
fără griji de-acum şi pînă în optzeci şi cinci de ani;
care-şi va împinge oastea în Kitai, şi, prinţ de prinţ,
drumurile-i vor deschide, care nu-i silit de loc
aspru de-a grăi cu nimeni, căci coroane mari de şahi
de la sine-n mîini i-or cade. Cît de cît, ai propăşit
în această carte mare, şi-ai atins tot ce doreai;
eu asemenea cu tine, şi-naintea ta, urzii
epopeea persiană; stihurile de-mi găseşti,
să nu fii avar cu mine; eu o mie-am zămislit
de distihuri despre Goştasb şi Ardjasb, şi se sfîrşi
viaţa-mi dulce; de-o ajunge ăst tezaur-manuscript
pînă sus la şahinşahul lumii,-atuncea duhul meu
va zbura de jos, din pulberi, pînă-n Lună!" Vrui să spun
spusa-i, fiindcă sînt în viaţă iar el soţ al pulberii.
(.....)

ZARDOŞT[1] APĂRU ŞI GOŞTASB ÎI ÎMBRĂŢIŞĂ CREDINŢA

Şi-astfel mai trecu o vreme, cînd deodată răsări
din pămînt — un pom în curtea lui Goştasb, şi se-nălţă
pînă-i adumbri seraiul — pom vînjos în rădăcini,
trunchi şi ramuri fără număr; frunzele-i şopteau poveţe,
roadele-i dădeau lumină. Pomu-acesta fiind om
şi purtînd asemeni roade, oare, mai putea muri...?
Binecuvîntate fost-au urmele şi paşii săi,
Zardoşt i s-a spus pe nume: el ucise pe-*Ahriman*
care-i răul de pe lume. Zise şahului Goştasb:
„Prooroc sînt, călăuza ta spre bunul Dumnezeu!"
Şi apoi un vas aduse plin cu foc şi agări:

[1] *Zardoşt*, *Zoroastru*, întemeietorul religiei mazdeiste după preceptele căreia credincioşii adoră focul.

„L-am adus din rai și-ți spune Domnul lumii: « Să primești,
legea mea! Privește cerul și pământul: le-am zidit
fără-argilă, fără apă și privește-le din nou
să vezi cum le e zidirea. Cugetă cine-ar putea
să zideasсă-asemeni lucruri, decît eu, al lumii Domn.
Dacă recunoști că lumea asta am zidit-o eu,
Ziditor atunci îmi spune. Ia de la trimisul meu
buna-i lege și învață drumul și credința sa,
grijă ai să faci ce-ți spune, și alege-ți călăuz
înțelegerea și-arată-i lumii c-o disprețuiești.
Și învață-adevărata lege plină de-adevăr,
căci domnia-i doar o vorbă cînd credință n-are-n ea. »
Și cînd buna-nvățătură bunul șah i-o ascultă,
calea-adevărată-alese și adevăratul crez;
și Zarir, șoimanu-i frate norocos ce-ți dobora
elefanții cei mai groaznici, și bătrînul șahinșah
Lorasb [1] care se trăsese-n sihăstria lui la Balkh,
fiindcă-n inima-i rănită lumea-amară o găsi,
și-n sfîrșit și căpetenii, și puternici, și-nvățați,
și-nțelepți, și vraci, și bravii — se-adunară lîngă șah,
se încinseră cu *koști* [2] noua lege-mbrățișînd.

. . . . . .

Marele Goștasb pe tronu-i se urcă și-mpinse oști
către patru zări de zare; și trimise și *mubezi*
să cutreiere pămîntul; după lege ctitori
temple mari de flăcări sfinte. Și-ntocmi întîiul foc
lucitor din Mihr, privește-l luminînd atîtea țări!
Și avea un mîndru chipreș chiar din paradis adus:
Goștasb dinaintea porții templului îl răsădi,
și pe trunchiu-i verde scrise că Goștasb îmbrățișă
dreapta lege luînd martor pe-acest mîndru chiparos,
și-àstfel răspîndi credința dată de Acel-de-Sus.
După cîțiva ani copacul tînăr, an de an, crescu,
și ajunse-atît de mare încît trunchiu-i nu puteai
să-l cuprinzi nici cu arcanul! Din belșug cînd lăstări
și-ngroșă înalte ramuri, împrejuru-i, naltul șah
ctitori din temelie un serai înalt și larg
tot de cîte patru-ori zece coți, la care începînd
de la temelii nu puse strop de apă și de lut.

[1] Lorasb, tatăl lui Goștasb, căruia i-a dat tronul sihăstrindu-se într-un templu din Balkh.
[2] *Koști*, un brîu încins în semn de luptă de către adoratorii focului.

Şi zidi o sală-naltă căptuşită-n aur roş,
cu pereţi de-argint, podeaua din bucăţi de chihlimbar;
puse să se taie-n piatră: şahul legendar Geamşid
Soarele slăvind şi Luna, şi de-asemeni Fereidun
mînuindu-şi buzduganul-cap-de-bou, şi dăltui
toate chipurile-alese. Ian priveşte că nicicînd
nimenea n-a dat dovadă de putere precum el!
Măre, cînd seraiul ăsta de-aur fost-au făurit
în întreaga-i frumuseţe, şahu-ntregului pămînt
încrustă pe toţi pereţii pietre scumpe-nconjurînd
ctitorirea-n cingătoare de oţel şi şi-o făcu
locuinţă. Şi trimise pretutindeni ăst răvaş:
„Unde-n lume se mai află ceva asemănător
chiparosului din Kişmer? Domnul nii l-a fost trimis
de prin paradis şi-anume mă făcu să glăsuiesc
că din locul ăsta-n ceruri voi intra în paradis.
Şi-acum voi ce ascultare sfaturilor mele daţi,
hai, veniţi sub chiparosul care creşte în Kişmer;
băteţi drumul de lumină care duce spre Zardoşt,
şi-nturnaţi-vă privirea de la idoli din Kitai!
Toţi în *koşti* vă încingeţi pentru şahul persian
şi întru a lui cinstire; daţi uitării datini vechi,
odihniţi-vă la umbra falnicului chiparos,
şi-ndreptaţi-vă privirea către templul focului [1],
după cum ne-a dat poruncă proorocul nost' Zardoşt."
(.....)

FIRDOÙSI E NEMULŢUMIT DE DAKIKI

Cînd căzutu-mi-a în mînă cartea lui, îmi mai lipsea
doar o lună s-ating vîrsta de şaizeci de ani în cap.
Cercetai aceste stihuri şi prea slabe mi-au părut;
multe stihuri şi distihuri bine stihuite nu-s,
dar le-am copiat pe toate,-aici în carte spre-a vedea

[1] Firdoùsi descrie în alt capitol cum turcomanii intrînd în Balkh arseră palatul de aur, templul de foc şi cartea sacră, ZEND-AVESTA, iar „optzeci de magi împreună cu Zoroastru *stinseră cu lăngele lor focul templului*".

șahul ce-i o povestire despuiată de frumos.
I-a adus giuvaergiul două giuvaere-aici;
poate șahul va alege giuvaerul cel mai bun.
Cine-i mulțumit povestea să și-o depene-n ăst chip,
mai cuminte-ar fi să tacă și să-și cruțe duhul său;
cugetînd la oboseala la care silite sînt
duhul și de-asemeni trupul, mai bine n-am scormoni
mina-n care pietre scumpe nici de leac nu vom găsi;
cînd nu-i harul cu avîntul întru totu-ngemănat,
e mai înțelept o carte-a șahilor să nu urzești,
și cînd fi-va să rămînă gura fără hrana ei,
bine-i să nu-ntinzi o masă fără pic de bunătăți.
Eu găsit-am cartea veche doldora de povestiri,
și-ale căreia voroave grele sînt de adevăr;
sînt vechi datine persane care-s scrise-n grai vorbit,
și-oamenii cu har departe fură de oricare gînd
de-a le pune-n stihuri; nimeni la aceasta nu gîndi,
și ființa mea-ncîntată doar la asta cugetă.
Două mii de ani trecură peste hronicul din vechi,
dacă cercetarea-arată numărul adevărat.
Binecuvîntai rapsodul care pildă ne dădu
începînd să-l stihuiască; drept e că rimă puțin,
prea puțin, o povestire despre niște sărbători
și oștiri în bătălie; totuși el le arătă
noilor rapsozi o cale spre a pune-n tronul său
măreția-ncoronată. De la prinți primi comori
și cinstire, însă patimi rele-l osîndiră crunt.
Preamări el șahi și fruntea celor mari împodobi
cu-ale rimei diademuri; dar poeticu-i avînt
fu prea slab să-ntinerească vremea celor din vechimi.
(.....)

LUPTA LUI ROSTAM CU ESFANDIAR

Cînd se lumină de ziuă, Rostam zalele-mbrăcă
și pieptarul lui din pielea leopardului pestriț,
trupul să și-l ocrotească; de cîrligul de la șea
și-agață arcan și calu-i mare cît un elefant

şi-l încălecă. Pe urmă îl chemă pe Zevarè,
multă vreme despre oaste îi vorbi sfîrşind astfèl:
„Du-te oastea să-ţi orîndui pe colina de nisip."
Zevarè îşi strînse oastea-n piaţa cea *de la serai*
spre-a o îndruma în cîmpul crîncenelor bătălii.
Tahamtan plecă cu lancea-n mînă;-afară din serai
el încălecă şi oastea-i îl primi cu preamăriri:
„Fie să ai totdeauna buzduganu-n mîna ta,
şea şi telegar sub tine!" Rostam merse, Zevarè
îl urmă, el ce-i întîiul reazim şi sprijinitor
al domniei sale; merse-n malul rîului Hirmand,
gura plină de încrederi, pieptul ros de multe griji.
Lîngă mal lăsă oştirea şi pe frate-său, şi-apòi
către tabără purcese la şahul Iranului [1],
după ce acestea zise cu mîhnire: „Zevarè,
merg să fac o încercare, să-l opresc de a lupta
pe-acest om ce duşmănos e şi răuvoitor; aş vrea
linişte să-i dau în cuget. Mă tem că va trebui
să ajungem la-nfruntare, şi nu ştiu ce nenoroc
va să iasă la iveală. Ţine oastea în ăst loc,
eu mă duc să văd ursita ce ne va meni-n curînd.
Dacă-l aflu ca-nainte mînios pe-*Esfandiar*,
n-oi chema să mă ajute capii din Zabulistan,
ci lupta-voi numai singur; nici un om din oastea mea
nu vreau suferinţi să-ndure. Cel a cărui inimă
însetată-i de dreptate poate-n linişte visa
la o soartă vitejească." Trecînd rîul se urcă
pe un dîmb; rămase àstfel cîtva timp, se cufundă-n
cugetări asupra lumii; pîn' la urmă lung răcni:
„O, tu norocos în lupte, tu, Esfandiar! Acel
care va să te înfrunte a venit, deci gata fii!"
Esfandiar de departe auzi ăst glas ştiut
al străvechiului leu falnic plin de rîvna de-a lupta;
el zîmbi şi zise: „Iată! Gata-s de cînd m-am trezit!"
Platoşă ceru şi coiful, buzdugan şi lancea sa;

[1] Adică la Esfandiar, fiul şahului Goştasb.

își împlătoșă tot pieptul lucitor, își pusc-n cap
chivăra lui *keïanidă*, șea ceru pe telegar
negru și adus nainte-i. Cînd viteazul își văzu
bidiviul, își înfipse coada lăncii în pămînt
și săltă de pe țărîna neagră și zbură pe șea,
cu puterea, vitejia lui cu care-i înnăscut —
cum doar leopardul sare drept în spate pe-un colun,
îngrozindu-l. Buimăcită, oastea-i îl privi urînd
binecuvîntări asupră-i. Merse către Tahamtan
și-ajungînd văzu că-i singur pe colină, și din șea
către cel Beșùtan [1] spuse: „N-am nevoie de-ajutor
și de soț spre a învinge; fiindcă-i singur, eu la fel
voi fi singur; și sui-voi povîrnișul ăstui dîmb".
Și-àstfel bravii se-ntîlniră să se-nfrunte, piept la piept,
de-ai fi zis că-n astă lume praznicele au pierit.
Cînd bătrînul și cel tînăr, cei doi falnici *pahlivani*,
ce doi lei plini de mîndrie, se apropiară-ncet
unul de-altul, telegarii începură-a necheza,
de credeai că piere-n pulberi cîmpu-acela-nveninat!
Glas puternic, Rostam zise: „Om la inimă voios
și oblăduit de soartă! Nu mi te-ndîrji atît
și nu mi te-aprinde-atîta; la o vorbă de-nțelept
bine-i să-ți deschizi urechea. Bătălie dacă vrei,
sînge-mprăștiat și chinuri și izbiri, dă-mi voie-atunci
să-mi aduc toți cavalerii aprigi din Zabulistan,
înzăuați și-n mîini cu spade din Kabul; la rîndu-ți, tu
poruncește ca persanii să se-apropie-a vedea
ce-i un giuvaer de aur și ce este unul calp.
I-om aduce-aici pe cîmpul de-nfruntare, între ei
să se bată, noi deoparte ne vom ține cîtva timp;
și se va vărsa la sînge după placu-ți, și-ai să vezi
lupta, zarva, vălmășeala!"

Glăsui Esfandiar:
„Vorba ta-i nesăbuită; din serai cu spada-n pumn
te-ai pornit și pe colina asta m-ai chemat să vin;
pentru ce vrei tu acuma să mă-nșeli; sau poate-ți simți
prăbușirea-apropiată? Oare, ce mi-ar folosi
cu Zabulistan războiul, sau un altul cu Kabul?
Deie Domnul — niciodată așa ceva să nu fac!

---

[1] *Beșùtan*, căpetenie din oastea lui Esfandiar.

Nu-i în crezu-mi s-aduc moartea bravilor iranieni
pe cînd pun în cap coroana Iranului[1]. La război
sînt întîiul, chiar cînd este cu un pardos să dau piept,
ghiare-n ghiare. De-ai nevoie de-ajutoare, să-ţi aduci;
eu nicicînd nu am nevoie; Cel-de-Sus mi-i ajutor
în încrîncenarea luptei şi norocul mi-a zîmbit
cri de cîte ori cercat-am. Tu eşti dornic să te lupţi,
eu sînt însetat de luptă, şi-àstfel ne vom bate noi
fără oşti şi-atunci vedea-vom: calul lui Esfandiar
va ajunge-n grajdu-i fără-a duce-n spate călăreţ,
sau al lui Rostam, viteazul preamărit, se va-nturna
fără de stăpîn acasă în seraiul lui Destan."
Şi atuncea *pahlivanii* se-nţeleseră-amîndoi
nimenea să nu-i ajute în această luptă grea.
De mai multe ori în suliţi se izbiră înde-ei,
de pe platoşe rupîndu-şi catarămi şi chingi, avan:
pîn' la urmă cele bolduri de la suliţi li s-au rupt,
şi au fost siliţi să-nşface paloşele de oţel;
le-nălţară,-n stînga,-n dreapta se izbiră, dar pe loc
spadele li se ştirbiră. Se-ndreptară din rărunchi
şi de la oblînc luară buzduganele în pumni
şi făcură să detune unul pe-altul lovituri,
ca pietroaie prăvălite de pe creasta unei stînci:
îndîrjiţi se zvîrcoliră, precum doi sălbatici lei,
mădularele zdrelindu-şi în grozavele izbiri,
pînă braţele-şi opriră, buzdugane cînd s-au rupt.
Şi atunci îşi apucară de curea cîte-un arcan
şi focoşii cai zburară. Rostam şi Esfandiar
prinseră-şi, pe rînd, în laţuri, capetele, şi-amîndoi
bravii plini de semeţie, doi voinici, doi elefanţi,
traseră din răsputere, străduindu-se din greu
unul pe-altul să se-ntreacă, însă dintre leii-aceşti
nu se clatină nici unul de pe telegarul său.
Călăreţii obosiră, frînţi erau şi caii lor
de grozava bătălie, spuma-n gura lor era
numai sînge, numai pulberi, zalele pe luptători
şi-ale cailor cioltare sfîşiate în bucăţi.

[1] E vorba de coroana tatălui său, şahul Goştasb. Rostam ţinea însă cu şahul Kei Khosro, şi astfel asistăm la o bătălie între iranieni.

FECIORII LUI ESFANDIAR SÎNT UCIȘI DE ZEVARÈ ȘI FARAMURZ

Cînd văzu că bătălia se lungește și Rostam
al lui Zal fecior din luptă nu se-ntoarnă, Zevarè
își aduse-oștenii-n cellalt mal al rîului Hirmand,
toți cu inima-njosită, gata de-a se răzbuna.
El persanilor [1] le zise: „Oare, unde e Rostam?
Pentru ce ne lasă pașnici într-o zi de înfruntări?
Ați venit voi să vă bateți cu un crîncen crocodil,
ați venit să dați voi pieptul cu însuși Rostam, și-ați vrea
mîna-n fiare să i-o puneți, deci nepăsători nu stați
pe cel cîmp de bătălie!" Și purcese-a ocări
oastea de persani cu vorbe spurcate și-njurături.
Unul dintre feciorandrii bravului Esfandiar
se aprinse de mînie. Fu un cavaler vestit
vrednic să-și avînte calul, tînăr prinț zis *Nuș-Adèr*,
fruntea-n slăvi ținînd, ferice, și setos de-a se lupta;
se întărîtă-mpotriva omului din Seistan [2],
revărsînd pe gură-o ploaie de ocări și-njurături:
„O, șoiman plin de trufie, nu ascultă de-al său șah
doar un mîrșav! Și viteazul Esfandiar ne-a oprit
să dăm voie să se lupte ciinilor ce nu-s supuși
la povața-i și porunca-i, și-ndrăznesc a se scula
împotriva vrerii sale. Dacă voi ne veți izbi
pe nedrept și dacă fi-veți atît de nebuni să dați
sprijin brațului puternic către ceea ce e rău,
veți vedea cum cei războinici vitejește s-or lupta
și cu spada, și cu lancea, și cu buzduganul greu!"
Zevarè dădu poruncă a lor săi de-a se porni
înainte, să izbească, să doboare capi persani;
și înaintă el însuși să îi sprijine pe-oșteni,
care, zece cîte zece, crunți, ieșiseră din rînd,
căsăpind fără de număr la persani. Și Nuș-Adèr
cînd văzu măcelul ăsta, iute lupta-și pregăti,
și încălecă pe șargu-i ce-și sălta trufașul cap,
și purcese șuierîndu-și paloșul cel indian.

[1] Persanilor din oastea lui Esfandiar.
[2] Adică, Zevarè.

Fost-a un viteaz cu faimă, Àlva, om semeţ era,
bun ostaş, voioasă fire, care-n bătălii ducea
lancea lui Rostam, şi-n urmă-i, pas cu pas, se aţinea.
Nuş-Adèr din depărtare îl văzu şi se grăbi
paloşul să şi-l ridice: drept în creştet îl izbi
pe acest vestit războinic, despicîndu-i, de la coif
pînă-n cingătoare, trupul! Zevarè îşi avîntă
calul de război şi-n răcnet de mînie izbucni:
„L-ai ucis pe omu-acesta, apără-ţi viaţa-acum,
căci, vezi bine, nu-i pot spune unui Àlva *cavaler* [1]!"
Zevarè izbi cu lancea-i pieptul tînărului prinţ
ce se prăbuşi în pulberi, şi al oastei blînd noroc
se şi stinse laolaltă cu măritul Nuş-Adèr.
Mai avu el şi un frate tînăr, *Mihri-Nuş* numit,
gata de-a lovi cu spada, ce purcese a boci;
inima-i gemu în fierberi, sufletu-şi simţi atins;
şi-avîntă el telegarul cel cu trup de elefant,
şi din oastea sa, din mijloc, naintă vijelios
către tabăra duşmană, de turbare spumegînd.
Însă din cealaltă parte, ca un elefant turbat,
Faramurz [2] ieşi din rînduri, paloş indian în pumn,
şi-l izbi şi pe faimosul Mihri-Nuş; şi două oşti
într-un răcnet izbucniră; doi viteji din neam ales
trepădînd de a se bate, unul fiu de şah, cellalt
fiu de pahlivan, olaltă se-avîntară, lei turbaţi,
şi în spade se izbiră. Mihri-Nuş se năpusti
inimos în bătălie, însă piept el nu ţinu
lui Faramurz, care-i dete-o izbitură de tăiş,
mîndrul cap rostogolindu-i; însă spada lui căzu
şi pe al său cal, grumazu-i retezînd şi doborînd
capul falnicei fiinţe cu picioare lungi de vînt!
Faramurz, chiar fără calu-i, îl ucise pe vrăjmaş
şi-nroşi un cîmp de luptă-n sîngele lui Mihri-Nuş.
Cînd Bahman văzu că mort e fratele şi că sub el
ţărna-i roşie ca roza, la Esfandiar fugi
şi în focul luptei sale cu acel Rostam, răcni:
„O, leu mînios! o oaste din Seistan ne-a fost izbit:
cei doi fii ai tăi, feciorii Nuş-Adèr şi Mihri-Nuş,

[1] Cu alte cuvinte, Àlva nu era un nobil, ci om de rînd.
[2] Faramurz, fiul lui Rostam.

au pierit ca ticăloșii, de cei din Seistan uciși!
Pe cînd lupți aici, noi sîntem de durere doborîți;
acești tineri prinți din stirpea *keïanidă* sînt culcați
jos în pulberi, și-o mîrșăvă faptă de nesăbuiți
azvîrli pe neamul nostru al rușinii vecinic văl!"
Inima cea veghetoare-a bravului Esfandiar
se umplu de grea mînie, i se-nvîrteji în cap
vijelia, și în ochiu-i străluciră fulgere!
„Om nenorocit — îi zise lui Rostam — cei mari astfèl
țin ei seama de-nvoială? Spusu-mi-ai că n-ai să mîni
oastea-n cîmpul de bătaie; dar tu grijă n-ai de loc
nici de nume, nici de cinste! Nici nainte-mi nu roșești,
nici naintea Celui care-i Ziditor, și nu te temi
că va să mi te întrebe-n Ziua Marii Judecăți?
Cei ce calcă învoiala nu știi că au parte doar
de dispreț? Cei doi războinici din ai tăi mi-au doborît
doi din fiii mei, și încă-și fac de cap, nelegiuiți!"
La cuvintele acestea Tahamtan încremeni,
tremurînd precum o creangă în copac și-astfèl grăi:
„Jur pe viața și pe capul șahului [1], pe Soare jur,
și pe spada mea, pe cîmpu-acesta de bătaie jur
că n-am poruncit această luptă și că-i osîndesc
pe acei care au dat-o! Merg la frate-meu să-i leg
mîinile-amîndouă, dacă el oștirea atîtă
la nelegiuirea asta; și ți-l voi tîrî aici
și pe Faramurz de-asemeni, cu picioarele-n cătuși
dinaintea celui care-i șah supus lui Dumnezeu,
însuți tu îi vei ucide, și-àstfel fiii-o să-ți răzbuni;
însă mintea nu ți-o pierde pentru-o faptă de smintiți!"
Esfandiar îi răspunse: „Să verși sîngele șerpesc
pentru-a răzbuna pieirea păuniței, nici folos,
nici plăcere nu-ți aduce, și aceasta nu va fi
după datina străbună-a celor șahi ce-și poartă sus
frunțile-n tăria-albastră. Omule nenorocit,
caută-ți scăparea însuți, căci se-apropie, tiptil,
clipa ta cea de pe urmă! Îți voi pironi-n săgeți
coastele de Rakș, prin coaste, să fiți unul amîndoi,
precum apă și cu lapte-amestecate, ca nicicînd
nici un rob de azi-nainte să nu mai cuteze-a da

[1] E vorba de șahul Kei Khosro, de partea căruia lupta Rostem.

piept c-un prinţ în bătălie! De-o să scapi din luptă viu,
te-oi lega de amîndouă mîinile şi te-oi tîrî
dinaintea celui care-i şah [1], şi dacă vei muri
sub săgeţile-mi, gîndeşte că-n ăst chip vei ispăşi
sîngele acestor mîndri fii!" Rostam dădu răspuns:
„Hărţuielile acestea dintre noi nu pot decît
slava să ne-o adumbrească.-Ntoarce-te spre Cel-de-Sus,
cere-i ajutor, căci dînsu-i călăuz spre tot ce-i bun."

ROSTAM FUGI PE CULMEA UNUI MUNTE

Arcurile-şi înşfăcară şi săgeţi din lemn-de-plop,
şi-atunci Soarele lucirea şi-o pierdu; şi foc ţîşni
din săgeţi cu lucii vîrfuri; ei îşi încheiară-n copci
platoşele peste piepturi. Pieptul lui Esfandiar
se umflă de sînge-n clocot, şi i se-ncruntară-adînc
şi sprîncenele şi chipul; cînd se apleca pe arc,
nimeni nu putea să-i scape; luînd atunci un arc în mîini,
se umbri şi mîndrul Soare, puse şi săgeţi cu bold
de oţel ce trec prin zale ca prin cîrpă. Aţinti
şaizeci de săgeţi şi toate îl răniră pe Rostam
şi pe Rakş, şi-n vremea asta Esfandiar se roti
cerc, jurîmprejur de sine, şi din iuţile săgeţi
trase de Rostam nici una nu-i făcu lui niciun rău,
şi neputincios în luptă, Rostam la sfîrşit răcni:
„Ăst Esfandiar, văd bine, e un brav cu trup de bronz!"
Sub atîtea răni şi trupul lui Rakş din puteri slăbi,
şi nici calul, nici viteazul nu putură ţine piept;
cal şi călăreţ din luptă fură scoşi, pe cînd Rostam
se gîndi, pierdut aproape, la un mijloc de-a scăpa.
De pe cal sărind ca vîntul, mîndrul cap îşi întoarnă
către munţi; în vremea asta lucitorul telegar
la serai se-ntoarse şi-àstfel de stăpîn se despărţi.
Sînge gîlgîi de-a lungul trupului lui Tahamtan,
şi-acest falnic om asemeni lui Bisutun, munte nalt,

[1] Adică şahul Goştasb, tatăl lui Esfandiar.

tremură de neputință. Îl zări Esfandiar,
rise și acesta-i zise: „O, tu, prințule vestit,
cum lipsitu-ți-a puterea elefantului turbat,
cum un munte de fier àstfel de săgeți a fost străpuns?
Unde-ți fură vitejia, vlaga, buzduganul tău
și înfățișarea-ți mîndră-n bătălie? Pentru ce
te-ai adăpostit sub munte, cînd abia ai auzit
glasul leului sălbatic? De ce leul de război
se schimbă-n fricoasă vulpe și din luptă o tuli?
Oare, tu să fii acela ce-l făcu pe bietul *div*
să boccască și să geamă? Oare, tu ai mînuit
paloșul și-n fulgerare fiarele le-ai pîrjolit?"
Zevarè văzu o urmă-a calului strălucitor,
care, plin de răni, prin apa rîului Hirmand trecu.
Lumea se cerni în ochii lui atît de-nspăimîntați,
și-alergă răcnind pe cîmpul cel de sînge îmbătat;
fratele, rănit de moarte, și-l găsi, și rele răni
îi văzu, neoblojite; și îi zise: „Scoală-te,
urcă-te pe telegaru-mi! Eu în plătoșă mă-mbrac
să mi te răzbun!" Răspunse Rostam: „Du-te la Destan,
spune-i lui că măreția neamului lui Sam s-a stins;
roagă-l de nu știe leacul àstor mari nenorociri,
de nu știe vre o taină să închege-aceste răni;
căci, o, Zal [1], eu știu prea bine: teafăr dacă eu rămîn
de-astă dată dinaintea-arcașului Esfandiar,
va fi ca și cum m-ar naște astăzi maică-mea din nou.
Cînd vei fi ajuns acasă, vezi de-l vindecă pe Rakș;
eu te voi urma, dar mersu-mi va fi-ncet." Și Zevarè
fratele-și lăsă în pace, urmărind din ochi pe Rakș.
Esfandiar rămase-n vale și purcese a striga:
„O, faimos Rostam! acolo sus mult timp ai să rămîi!
Cine reazim o să-ți deie? Zvîrle-ți arcul, de pe trup
scoate-ți platoșa din pielea leopardului pestriț,
și descinge-ți cingătoarea, pocăiește-te smerit,
lasă-ți mîinile legate, și-atunci teafăr vei scăpa,
și la șah mi te voi duce, așa plin de răni cum ești,
și te voi sili iertare să-mi ceri pentru ce-ai făcut.

[1] Rostam se adresează direct tatălui său Zal (Destan) ca și cum l-ar avea în față, procedeu prin care Firdousi amplifică momentul dramatic.

Dar de vrei să lupți nainte, spune-ți ultimele vreri,
și numește-n țara asta cîrmuitor pe careva,
cere-i Domnului iertare pentru ce-ai păcătuit:
poate că-ți primește ruga, dacă ești adînc mîhnit,
și speranță am ca Domnul carele e tare drept
o să-ți fie călăuză, căci vei părăsi-n curînd
astă lume trecătoare..." Îi dădu răspuns Rostam:
„E tîrziu, nu se mai poate la ăst ceas a ne lupta;
dacă de această seară mulțumit ești, mergi acas';
cine-ar vrea să se mai lupte-n vremea-ntunecatei nopți?
Eu de-asemeni în seraiu-mi merg spre a mă odihni,
pentru-a răsufla o clipă și-a mă obloji la răni.
Da, chema-voi lîngă mine pe ai mei, pe Zevarè,
Faramurz, Destan, ce-i fiul lui Sam, și pe toți acei
din părinții mei ce-au nume preamărit — m-oi pregăti
să-ți plinesc orice poruncă, căci dirept ești la-nvoieli."
„O, bătrîn nerod — îi zise trup-de-bronz, Esfandiar —
clocotești de-nverșunare! Ești puternic și viteaz,
și cunoști și vicleșuguri și mijlòace de-a scăpa.
Tu te-ascunzi cu viclenie, să nu văd ce rău arăți.
Mi te iert și-ți dărui viață pentru astă noapte doar;
nu mi te lăsa-n ispită pe întortocheate căi,
să-mi aduci la-ndeplinire tot ce mi-ai făgăduit,
și de-acum pălăvrăgeala vană nu ți-o mai ascult."
Zise Rostam: „Căuta-voi vreun balsam de pus pe răni."
Părăsindu-l, din privire-l urmări Esfandiar
spre-a vedea cum merge bravul. Rîul străbătu Rostam
ca o plută, și asupra trupului chemă din cer
binecuvîntări, și zise Marelui Judecător:
„Dacă mor de-aceste rane, cine, oare, din cei mari
va vroi să mă răzbune, cine va vroi din ei
să îmi fie de o seamă: nenfricat, mintos și drept?"
Esfandiar iscodindu-l din privire, îl zări
hăt pe malul dimpotrivă, și își zise-n sinea lui:
„Nu-i Rostam un om, ci este elefantul spumegînd
și-nzestrat cu multă vlagă. Chiar cu toate-aceste răni
de pe trupu-i, el trecut-a rîul, groaznicele răni
ale săgetării mele doar mi l-au zorit la mers."
(.....)

ROSTAM SE SFĂTUI CU CEI DIN NEAMUL SĂU

Rostam, pe de altă parte,-ajunse la seraiul său,
și-l văzu Destan în starea-n care bravul se afla;
Zevarè purcese-a plînge laolalt' cu Faramurz,
și se mistuiră-n chinuri, doar privind acele răni;
Rudabè își smulse părul, fața aspru-și sfîșiè
ascultîndu-i cum se vaită. Zevarè se-apropiè
și-i slăbi, grea, cingătoarea;-l descotorosiră-n grab'
de pieptarul lui din pielea leopardului pestriț,
și-nțelepții toți din țară se-așezară-n jurul său.
Rostam porunci acelor care mai gîndeau că pot
pe Rakș să-l tămăduiască să se-nfățișeze lui.
Pletele Destan își smulse, dulce,-obrajii și-i lipi
de-ale fiului său rane, glăsuind: „De cînd mă știu
în această lungă viață n-am văzut mai falnic fiu!"
Rostam îi răspunse: „Tată, plînsul tău la ce e bun?
Cerul a vroit aceasta să se-ntîmple în ăst fel.
Dar eu am în față lucruri și mai grele de-mplinit,
care sufletul mi-l umplu cu dureri și griji mai mari
decît rănile acestea! Oricît m-aș ruga de mult
inima să i-o înduplec, inima-i ca un pietroi:
Esfandiar căuta-va să m-afunde-n umilinți
prin cuvinte și prin fapte pline de nerușinări.
Străbătut-am lumea-ntreagă, și-nvățat-am ce-i știut
și ce e ținut în taină, înșfăcat-am *divul* alb
de curea și în țărînă l-am zvîrlit ca pe un ram
de plop alb sau de mesteacăn — și-acum înapoi am dat
dinaintea celui care-i vajnicul Esfandiar
și din fața celui care-i norocos în bătălii!
Tari săgeți îmi străbătură nicovale; și-ntîlnind
pavăza,-o găsiră slabă; dar săgețile țintind
în Esfandiar și-armură-i, parc-aș fi lovit cu spini
cremenea! Odinioară, cînd o piatră apucam,
mîna mea putea s-o sfarme ca pe-un castravete crud;
astăzi mîna înșfăcîndu-l de curea pe-Esfandiar,
el nici n-a băgat-o-n seamă. Cînd un crocodil zărea
paloșu-mi, fugea sub pietre; dar ăst paloș n-a străpuns
platoșele de pe pieptul lui Esfandiar, și nici
faldurile de mătase fruntea lui învăluind.

Mulţumire i-aduc Celui-de-Sus pentru că a fost
noaptea-ntunecată foarte, şi că-n bezna ceea grea
ochiu-i nu putea să vadă. De sub ghiara gàdinei
am scăpat, dar mîntuirea nu ştiu de-mi va folosi.
Cînd pe gînduri cad, alt mijloc văd că nu mai am decît
să mă salt pe Rakş şi mîine s-o pornesc încotrovà,
pînă o să mi se piardă urma de Esfandiar;
şi dacă va-ncepe, aprig, să doboare căpăţîni
în Zabulistan, sfîrşi-va prin a se scîrbi de-omor,
chiar cînd setea de-a ucide va dura destul de mult."
„O, tu, fiule — îi zise Zal — cu judecată fii!
Cuvîntarea ta sfîrşind-o, mă ascultă-acum şi tu.
Mijloc de-a ieşi din toate este, în afară de
moarte, cu-altfel de ieşire. Ştiu ceva izbăvitor
pentru tine, deci primeşte-l! Voi chema în ajutor
pasărea *simorgh*, şi dacă vrea să-mi fie călăuz,
ţara şi meleagul nostru neclintite-or rămînea;
dacă nu, într-o ruină patria ne-o va schimba
ăst Esfandiar ce-i mîrşav şi nu face decît rău."

PASĂREA SIMORGH ÎI ARĂTĂ LUI ROSTAM MIJLOCUL DE SCĂPARE

Cîteşitrei[1] cînd se-nvoiră la ăst plan prea îndrăzneţ,
Zal, mai-marele, pe-un munte se urcă; de la serai
trei căţui cu foc adus-au cei trei inşi însoţitori
plini de temeri. Şi cînd vraciul[2] se opri pe munte-n pisc,
trase-o pană dintr-un petec de brocart, şi aţîţă
flacăra dintr-o căţuie, şi deasupra-acestui foc
arse-un capăt de la pană. Veghea-ntîia cînd trecu
din întunecata noapte, aerul se-nvîrtoşă
într-un nour de-ntuneric. Cel *simorgh* privi din cer,
şi văzu cum luminează focu-aprins şi-alături Zal,

[1] Probabil Zal, Rudabè şi Rostam.
[2] Adică Zal.

inimă însingerată de durere; pasărea
se apropie și cercuri largi făcu, și-atuncea Zal
se sculă cu-nsoțitorii săi tămîie fumegînd,
pasărea-n mai multe rînduri el o binecuvîntă.
Zal umplu cu mirodenii cițeșitreile cățui
dinainte-i, înecîndu-și fața-n sînge lăcrimînd
din adîncu-i plin de zbucium.
Zise pasărea *simorgh*:
„O, tu, șah, ce ai pe suflet de-ai nevoie de-acest fum?"
Zise Zal: „Nenorocirea-adusă de acei mîrșăvi
și de neam rău să-i lovească pe dușmanii mei haini!
Trupul lui Rostam cu pieptul ca de leu e vătămat,
și picioru-mi împietrit e de-apăsarea-acestor griji
date de fecior; mi-i teamă, tremur pentru viața lui,
rănile acestea toate grele sînt cum nimenea
n-a văzut în lume-asemeni. Rakș, la fel, e ca și mort,
zi și noapte răsucindu-și trupul de săgeți lovit.
De cînd în cuprinsul ăsta a venit Esfandiar
nu visează decît lupte; el nemulțumit fiind
de regatu-mi, de coroana-mi, de comorile-mi, ar vrea
roadele și rădăcina arborelui meu din veac!"
Zgripțoroaica: „*Pahlivane*, inima nu ți-o mîhni
pentru-aceasta! Trebui-va să-l aduci aici pe Rakș
și pe cel ce-mparte lumea."
Zal trimise la Rostam
o ștafetă să-l vestească: „Află-un mijloc să te scoli
pentru-o clipă și poruncă dă de-asemeni și pe Rakș
să-l aducă-aici îndată!"
(.....)
Pasărea privi la răni
chibzuind cum să le-nchidă. Trase din viteazul trup
patru vîrfuri de săgeată și cu clonțu-i supse-ncet
sîngele din răni; pe urmă c-o aripă le frecă,
și Rostam numa-ntr-o clipă vlagă, viață, căpătă.
Pasărea *simorgh* îi zise: „Oblojește-aceste răni,
și ai grije-o săptămînă să nu le atingi cumva;
moaie-n lapte astă pană și petrece-o peste răni."
I se-aduse-apoi de-asemeni să-l tămăduie pe Rakș;
clonțul și-l trecu pe partea dreaptă-a telegarului
și îi smulse șase vîrfuri de săgeată din grumaz,
așa fel că nici fărîmă de pe trupu-i nu mai fu

săgetată şi rănită, şi Rakş prinse-a necheza,
şi cel ce coroane-mparte rîse cînd îl auzi.
Şi-atunci pasărea îi zise: „Brav cu trup-de-elefant,
mai măreţ decît măreţii de la Curte eşti; de ce
căutat-ai împotriva lui Esfandiar să lupţi,
bravul cel cu trup-ca-bronzul?" Îi dădu răspuns Rostam:
„Dacă nu-mi vorbea de lanţuri, inima nu-mi supăra;
dar îndur mai bine moartea decît să ajung de rîs,
decît să mă las vreodată într-o bătălie-nvins!"
Pasărea *simorgh* îi spuse: „Nu, nici o ruşine nu-i
dacă fruntea pînă-n pulberi dinaintea lui ţi-o pleci,
el, Esfandiar, doar este nenfricatul fiu de şah,
şi a şahilor mărire se-odihneşte pe-acest om
din neprihănită viţă. Dacă vrei cu mine-acum
să mi te-nvoieşti, de setea luptei te vei lepăda,
nu vei mai rîvni deasupra lui Esfandiar să fii
pe cel cîmp de bătălie, cuviincios, tu îi vei da
mîine plecăciune-adîncă, şi îi vei aduce-n dar,
drept ispaşă, trup şi suflet. Ceasul rău de l-a ajuns,
va dispreţui, fireşte, faptul că iertare-i ceri,
şi un mijloc de scăpare-ţi voi găsi, şi-am să-ţi înalţ
fruntea pînă sus la Soare!" Se înveseli Rostam
de cuvintele acestea, nu se mai înfricoşă
că va îndura ocara de-a fi-n fiare ferecat,
ci răspunse: „Niciodată nu mă voi abate eu
de la sfaturile tale, chiar şi cînd mă va ploua
un potop de spade-n creştet!" Zgripţoroaica zise iar:
„Din prietenie multă, taina cerului doresc
ţie doar să ţi-o dezvălui. Cel ce lui Esfandiar
sîngele vărsa-va, pradă soartei rele va pica;
niciodată-aici pe lume oricît ar trăi de mult,
n-o să afle mîntuire pentru chinuirile lui;
n-o să poată să-şi păstreze nici comori: ursita rea
l-o urma în astă viaţă, şi cînd o va părăsi,
va găsi şi-n ceealaltă chinuri şi nenorociri;
de-ai luat tu hotărîrea sfaturile să-mi urmezi,
vreau să mi te fac puternic pe duşman să ţi-l răpui;
te învăţ la noapte taina minunată şi-ţi închid
gura la urîte vorbe. Du-te,-ncalecă pe Rakş,
calul tău lucios, şi-apucă un jungher scînteietor!"
Rostam ascultînd acestea, cingătoarea pe rărunchi

și-o încinse și-ntr-o clipă îl încălecă pe Rakș
galopînd pînă la mare. Văzu cum văzduhul tot
de *simorgh* se-nnegurează, și descălecă pe țărm.
Iute pasărea semeață din văzduhuri pogorî,
și Rostam văzu un verde tamarind ce-și adîncea
rădăcinile-n țărînă, pe cînd vîrful pînă-n cer.
Vajnicul *simorgh* de-o creangă aninîndu-se,-arătă
lui Rostam uscată cale să ajungă lîngă el;
o mireasmă-mbătătoare de mosc năvăli-mprejur;
pe Rostam chemă aproape și cu àripa-i frecă
fruntea și acestea-i zise: „Cel mai drept ram să-ți alegi,
cel mai lung și mai subțire. De-acest ram de tamarind
preschimbat într-o săgeată soarta lui Esfandiar
va s-atîrne; deci tu pune pe nuiaua-aceasta preț,
și la foc îndreapt-o bine, cată și-un vîrf bun și vechi
de săgeată, pene pune-i bățului și-ăst vîrf de fier,
iată mijlocul prin care va pieri Esfandiar!"
Își tăie Rostam o creangă din cel verde tamarind
și plecă din țărmul mării spre seraiu-i zimțuit;
călăuz îi fu *simorghul*, drept deasupra lui zburînd
și zicîndu-i àstfel: „Dacă, va veni Esfandiar
iar la luptă să te-atîțe, glăsuiește-i dulce, drept,
rugi smerite îi înalță, nu gîndi să-l amăgești;
poate că-ndulci-va-și graiul, poate își va aminti
vremea de odinioară; fiindcă de mai multe ori
lumea-ntreagă străbătut-ai înfruntînd primejduiri
și-oboseli, slujindu-ți șahii. Dacă nu te va ierta,
dacă socoti-va-n sineși că te poate înjosi,
atunci încordează-ți arcul, și săgeata de nuia
ghiftuită-n vin ți-o pune, și-amîndouă brațele
le așează-n linie dreaptă către ochii lui țintind,
precum face-un om cucernic tamarindul adorînd:
soarta va purta săgeata drept în ochii lui, în ochi
fiind partea lui mai slabă, dar să-ți ții mînia-n frîu."
Pasărea-și luă adio de la Zal și-ntre aripi
îl îmbrățișă fierbinte, și se avîntă-n văzduh
mulțumită și ferice. Rostam zboru-i urmărind,
foc aprinse, și nuiaua o-ndreptă, o ghiftui
și-o-mbătă cu vin; la capăt îi vîrî fier ascuțit,
și cînd gata fu săgeata,-i prinse pènele, perechi.
(.....)

ROSTAM ŢINTI O SĂGEATĂ ÎN OCHIUL LUI ESFANDIAR

Rostam înţelese grabnic că smeritele lui rugi
nu-l ajută să-l împace pe-aprigul Esfandiar;
arcu-şi încordă, şi puse ţeapa cea de tamarind
căreia-i călise vîrful de fier înroşit în vin.
Potrivind în arc săgeata, el în taină înălţă
Domnului o rugăciune: „Tu, preasfîntule Stăpîn
peste Soare! Tu, ce dărui-nţelepciune tuturor,
măreţie şi putere, tu, ce vezi în inimă-mi
neprihana, şi vezi gîndu-mi şi ceea ce pot să fac!
Ştii de cîte ori luptat-am să-mblînzesc acest duşman,
ştii cît de nedrept e, gata de-nfruntări şi de isprăvi.
Nu privi acestea, Doamne, ca pe un păcat ce-i demn
de osîndă, tu, acela carele-ai zidit în cer
Lună şi Mercur!" Arcaşul îndărătnic cînd văzu
şovăirea şi zăbava lui Rostam de a porni
bătălia,-acestea-i zise: „Om mîrşav din Seistan!
Duhul tău scîrbit nu este de-arcuri şi săgeţi? Mai vrei
şi săgeţile lui Goştasb să le vezi, şi-un piept-de-leu,
şi săgeţile cu vîrfuri ferecate-a' lui Lorasb!" [1]
Rostam se zori atuncea potrivind săgeata-n arc
cum *simorghul* i-arătase; slobozi săgeata-n ochi
lui Esfandiar, şi lumea-n faţa ăstui prinţ vestit
se înnegură, statura-i falnică se prăbuşi,
îşi pierdu şi cunoştinţa şi puterea-l părăsi;
capu-acestui şah cucernic, adorînd pe Cel-de-Sus,
se-nclină şi chinezescu-i arc din mînă şi-l scăpă,
coama apucă, grumazul calului său negru-corb,
şi scăldă în sînge colbul de pe cîmpul de-nfruntări.
Îi strigă Rostam: „Tu singur ai făcut să deie rod
acest sîmbure de fiere! Tu eşti cel care ai zis:
«Sînt bărbat cu trup-ca-bronzul; doborî-voi cerul-nalt!»
Doar o singură săgeată te-a făcut de luptă-acum
să te laşi şi de vestitu-ţi telegar s-atîrni, greoi.

---

[1] Cu alte cuvinte Esfandiar, răuvoitor, îl acuză pe Rostam că el vrea să mai lupte, să-i cunoască „pieptul-de-leu" şi săgeţile lui taică-său şi bunicu-său.

Într-o clipă căpățîna ta în pulbere va fi,
iubitorul sîn al mamei tale-n chin s-o mistui."
Șahul cel vestit în clipa asta și căzu din șea,
de pe bidiviu-i negru, drept cu creștetu-n pămînt;
și rămase-astfel o vreme pînă cînd își mai veni
greu în fire și pe țărnă greu șezu și ascultă.
Prinse iute-n mîini săgeata de un cap și-i smulse tot
lemnul năclăit de sînge, de la pene pînă-n vîrf.
(.....)
Esfandiar lui Beșutan îi răspunse-ncet, cu șart:
„O, tu, om cu-nțelepciune și noroc! Nu te lăsa-n
deznădejde din pricina-mi. De-astă parte îmi făcu
Roata cerului și Luna. Tot ce este viu sub cer
va avea culcuș țărîna; nu boci sfîrșitul meu!
Unde-i Fereidun, și unde e Hușang și șah Geamșid?
Vîntul i-a adus și boarea i-a împrăștiat pe toți;
bunii mei de viță-aleasă, mîndri și neprihăniți,
toți s-au dus și noi în locul lor rămas-am; nimenea
nu rămîne-n trecătorul ăst lăcaș[1]. Luptat-am mult
pre pămînt, și mai pe față, mai pe-ascuns, pentru-a găsi
calea Domnului și pentru a călăuzi pe ea
înțelegerea-ntre oameni. Cînd cuvîntul legii, sfînt,
strălucea prin stăruința-mi, și-*Ahriman* cu mîna lui
rău nu mai putea să facă, soarta aprigă și-a-ntins
hrăpărețele ei ghiare, și nu i-am putut scăpa!
Cred că-n paradisul vecinic duhul meu va secera
ceea ce însămînțat-a. Nu prin vitejia sa
fiul lui Destan peirea mi-a adus. Privește-acest
ram de tamarind din mînă: prin el pasărea *simorgh*
și Rostam, vicleanul, pus-au vieții mele un sfîrșit.
Zal făcut-a ăst descîntec și, dibaci, se folosi
de-a vrăjitoriei artă, știind farmece și vrăji."
(.....)[2]

[1] Lăcașul trupului, în viață.

[2] Esfandiar își dădu sfîrșitul însărcinîndu-l pe Rostam cu împlinirea ultimelor sale dorințe și învinuindu-l pe tatăl său, Goștasb, că l-a trimis la moarte pentru a-și păstra tronul.

ISPRAVA LUI ROSTAM ŞI A LUI ŞEGHAD

PREDOSLOVIE

E sfîrşită şi povestea lui Esfandiar; a fost
scoasă din ce povestiră oameni vrednici de crezut.
Vreau să zugrăvesc în stihuri şi sfîrşitul lui Rostam
după-un hronic care spune despre neamu-i de viteji.
Fost-a un bătrîn pe nume Azadeh Serv, ce şedea
în cetatea Merv, şi-anume la Ahmed fiul lui Sahl;
el avea preţiosul hronic unde-n file se-odihneau
chipuri şi icoane sfinte de-ale celor *pahlivani*.
Fost-a om cu-nţelepciune şi cu darul de-a grăi,
şi cu limba dedulcită la vechi datini din străbuni;
el făcea să-i urce spiţa pîn' la Sam şi Narimàn,
şi ştia atîtea lucruri despre lupte şi Rostam.
Vreau să povestesc în stihuri despre el, din tot ce ştiu
să urzesc o ţesătură. Dacă-atîta timp rămîn
în lăcaşul ăsta care-i trecător, dacă mi-or fi
călăuze şi simţirea şi-nţelegerea, atunci
voi sfîrşi această carte din vechimi, cu povestiri
ce vor face să dureze amintirea-mi pre pămînt.
(.....)[1]
Şi picioarele şi-auzul nu mă mai slujesc de mult,
anii grei şi sărăcia risipiră vlaga mea;
àstfel soarta rea, duşmanca, m-a înlănţuit, şi-acum
gem împovărat de vîrstă şi necazuri; dar mă rog
zi şi noapte, să pogoare binecuvîntări cereşti
pe acest stăpîn al lumii, de dreptate-mpărţitor,
şi cu mine se mai roagă ţara, în afară de
cei ce-s păcătoşi şi mîrşavi; şah de cînd s-a-nscăunat
sub coroană *keïandă*, şi-ale răzbunării porţi
le-a închis şi-a pus în lanţuri mîna răului, făcînd
să le intre frica-n vine celor puşi pe silnicii,
chiar adăpostiţi de cinuri prea înalte; e în schimb
bun cu cei cu judecată ce măsura n-o întrec.
Lui îi voi nălţa în lume-un monument de neuitat
cît vor fi în lume oameni: acest hronic *Şah-Namè*,

[1] Urmează elogiile adresate şahului Mahmud (predoslovia fiind interesantă prin datele biografice ale autorului).

cartea şahilor şi-a celor mari, vitejii cavaleri
ce-au trăit odinioară; cartea-adună între foi:
lupte, praznice şi sfaturi, vorbe-alese şi isprăvi
din vechime,-nţelepciune şi credinţă, şi învăţ
despre cumpătări, prevèderi, carte ce-ar putea sluji
călăuză-n altă lume. Multe îi vor fi pe plac
şahului şi multe astăzi îi vor fi şi de folos;
mai presus, o mărturie a şăhiei lui va fi
şi-astă cronică sluji-i-va, soaţă vrednică fiind
la povestea vieţii sale. Trag nădejde că-mi va da
drept răsplată pungi de aur, căci vreau după moartea mea
să vă las o amintire [1] despre marile comori
ale şahului ce-şi poartă fruntea peste şahi, mai sus.
Acum vin iar la cuvîntul lui Serv care strălucea-n
casa lui Sahl care-i fiul lui Mahan, în tîrgul Merv.

ROSTAM PLECĂ ÎN KABUL PENTRU A-L AJUTA PE FRATELE SĂU, ŞEGHAD

Iată ce mi-a spus bătrînul, de cunoaştere-nsetat,
har avînd, darul vorbirii, plin de amintiri din vechi:
În haremu-i de copile Zal avu o sclavă; ea
dulce triluia din glasu-i şi din strune de viori;
roaba tînără aduse-n lume-un fiu că Luna-n cer
dinaintea strălucirii lui pălea; el semăna
şi la chip şi la statură lui Sam, mîndrul cavaler,
şi vrăjiţi erau părinţii de fecior. Mari învăţaţi
şi-astrologi, şi căpetenii din Kaşmir şi din Kabul,
oameni care se afundă în ştiinţă, credincioşi
Domnului, cu toţi veniră, cu-astrologice tăbliţi
indiene-n mîini, şi-olaltă începură-a socoti
zodiile spre-a cunoaşte ce-i ursiră-acolo-n cer

[1] Aluzie la intenţia rapsodului de a construi un dig de piatră pentru a stăvili inundaţiile riului din cetatea natală Tus.

pruncului frumos la faţă. Dar văzînd socoata lor
uimitoare, se priviră ochi în ochi zicînd lui Zal,
care-i a lui Sam odraslă: „O, tu, brav moştenitor
al înaltei stirpe care-i răsfăţată-n zodiac,
ne-aşezarăm toţi pe lucru taina cerului cătînd;
dar nu este priincioasă pentru pruncul tău de loc!
Cînd acest copil ce-i chipeş va fi om şi-o dobîndi
vitejie şi putere, nimici-va-ntregul neam
al lui Sam al lui Narîman; pustii-va şi-acest tron;
şi va umple de zîzanii Seistanul, tulburînd
şi-ale Persiei meleaguri; viaţa tuturor va fi
plină de amărăciune, şi-or rămîne-n viaţă, tari,
din voi prea puţini la număr." Şi Destan fiul lui Sam
fu mîhnit de-aceste vorbe; îl chemă într-ajutor
pe Acel care împarte direptate pe pămînt:
„O, tu, sfîntă Călăuză! Cerul ce se-nvîrte-i sub
tălpile-ţi; şi-n orice lucru sprijin mi-eşti şi adăpost;
mă deprinzi înţelepciunea şi adevăratul drum;
cerul l-ai zidit şi aştrii; fie să nădăjduim
toată fericirea; fie împlinite-orice dorinţi
şi odihna şi tot ceea ce ne face fericiţi!"
Zal, mai-marele, numindu-l pe feciorul său *Şeghad*,
maică-sa-l păzi şi după ce fu înţărcat şi cînd
se făcu frumos că inimi fermeca, şi gîngurea
şi privea la toate-n juru-i; dar cînd ţîncul se mări,
Zal de-ndată îl trimise lîngă şahul din Kabul.
Nalt la trup era flăcăul cît un falnic chiparos,
un viteaz îndemînatic la arcan şi buzdugan.
Şahul din Kabul privindu-l socoti că este demn
şi de tron şi de coroană; de-al său chip se bucură,
fata-i dărui drept soaţă, el fiind din neam de şahi.
Îi trimise, laolaltă cu copila-i, tot ce-avea
în haznaua-i uriaşă, demn de el, şi ce păzea
grijuliu, ca pe-un măr proaspăt, să nu aibă teamă neam
de răufăcătoare zodii. Toţi mai-marii din Iran
şi din Hindustan vorbiră despre Tahamtan şi-un cîşti [1],
pielea cea de bou cerută, an de an, Kabulului.

[1] Venit, profit.

Prinţul din Kabul gîndi că, Şeghad ginere-i fiind,
Rostam, carele-i stăpînul din Zabulistan, necum
n-o mai aminti de cîştiul ce nu face un *derham*[1].
Dar cînd se-mplini sorocul, oamenii lui Tahamtan
cîştiul iarăşi şi-l cerură, tot Kabulu-astfèl mîhnind.
Şeghad fu mîhnit de fapta rea a fratelui Rostam,
dar nu spuse nimănuia, numai celui din Kabul
şah, destăinuindu-i taina: „De-astă lume sînt sătul,
şi de orice-ngăduinţă pentru frate-meu mă spăl,
fiindcă fără de ruşine unelti-mpotriva mea.
Ce dacă mi-i frate vîrstnic ori străin, mintos sau tîmp?
Noi să-i pregătim un mijloc de a ne pica în mreji;
ni s-o duce vestea-n lume prin ăst fapt atît de-nalt!"
Amîndoi se sfătuiră şi, în gîndul lor smintit,
se-nălţară peste Lună; dar, cum zice-un înţelept:
«*Cine altuia rău face, se va căina amar*».
Noaptea, cei doi nu-şi găsiră pic de somn pîn' se ivi
Soarele în pisc de munte, şi vorbiră cum şi cînd
va pieri din lumea asta numele lui Tahamtan,
şi de lacrimi se vor umple ochii, inima lui Zal.
Şeghad zise către şahul din Kabul: „Vom izbuti,
dacă pregăteşti un praznic; caută să mi-i pofteşti
pe toţi marii, vin să fie, muzică şi cîntăreţi.
Pe cînd ne vom bea noi vinul, aspru tu îmi vei grăi,
şi, în miezul cuvîntării tale, mă vei ocări;
eu, făcutul de ocară, voi pleca-n Zabulistan,
şi acolo mă voi plînge chiar de şahul din Kabul
dinaintea celui frate, celui tată, şi-oi vorbi
că eşti necioplit din fire şi eşti dintr-un josnic neam.
Rostam, iute la mînie, pentru mine va veni
în Kabul, faimoasa ţară. Tu, un loc pentru vînat
vei alege chiar în drumul lui Rostam, şi vei săpa
gropi; le vei săpa să-ncapă-n ele Tahamtan şi Rakş,
le vei împăna adîncul cu lungi spade şi cu lănci,
şi ţăpuşe lucitoare, vîrfu-n sus, mîneru-n lut.
Pune să se sape multe decît prea puţine gropi,
dacă vrei să scapi de păsuri. Pune-o sută de dibaci
săpători, la gropi să sape, şi nici Lunii nu-i grăi;

---

[1] *Derham* (drahmă), a 30-a parte dintr-un dinar de aur; în acelaşi timp înseamnă măsură de greutate variind între 3–12 grame.

şi-àpoi gura la hîrtoape s-o astupi şi nimănui
nu-i vorbi de toate-acestea."
(.....)
Cu un pîlc de cavaleri
din Kabul bătu el drumul, pieptul plin de ură şi
buze pline de suspine; în serai la taică-său
norocos, Şeghad ajunse, duhul plin de viclenii,
capul plin de răzbunare. Zal văzîndu-l pe fecior
chip, statură, semeţie ca de şah cu braţe tari,
copleşindu-l cu belşuguri de-ntrebări, blînd, drăgăstos,
îl primi, pe urmă-l duse la Rostam; se-nveseli
pahlivanul la vederea-i, şi-l găsi scăpărător
la pricepere şi duhul lui senin, şi-i zise-astfèl:
„Nu putea să odrăslească din sămînţa unui Sam,
care-i leu, decît puternici şi viteji! Cum îţi mai merg
treburile pe la Curtea şahului de prin Kabul?
Ce mai zice despre mine şi de-acest Zabulistan?"
Şeghad îi dădu răspunsul: „Despre şahul din Kabul
nu-mi vorbi; odinioară era bun; cum mă vedea
îmi da binecuvîntare, dar acuma, cînd bea vin,
mă tot hărţuie într-una; vrea să-şi nalţe capul sus
peste capul tuturora; dinaintea-ntregii Curţi
mi-a zvîrlit ocări strigîndu-mi că sînt fiu din josnic neam!
El mi-a zis acestea: « Oare, pînă cînd mi-o tot vorbi
despre cîştiu-acela? Oare, nu ne vom împotrivi
Seistanului vreodată? Nu-l voi mai numi Rostam:
la nobleţe, bărbăţie decît el nu-s mai prejos!
Cît priveşte despre tine, nu eşti fiul lui Destan,
şi dacă ai fi cu-atîta mai puţin eşti pentru el! »
Inima-mi de chin amarnic s-a umplut cînd m-a-njosit
àstfel şi-ncă-n ochii celor mari, şi din Kabul plecai
alb la faţă de mînie!" La cuvintele-i, Rostam
izbucni strigînd: „Nimica nu rămîne-n veci ascuns!
Nu te zbuciuma de-acesta şi de ţărişoara lui;
blestemată fie-i ţara şi-al său tron şi diadem!
Eu cu mîna-mi l-oi ucide pentru toată spusa lui;
îl voi face ca-ntr-un tremur să se-nspaime cu ai săi;
te voi ferici, în locu-i te-oi înscăuna pe tron;
scoborî-voi pînă-n pulberi soarta-i bună pînă-acum!"
(.....)

ŞAHUL DIN KABUL SĂPĂ GROPILE PE LOCUL DE VÎNĂTOARE. ROSTAM ŞI ZEVARÈ CĂZURĂ ÎN ELE

Cînd Şeghad cu neferice stea purcese din Kabul,
şahul şi plecă spre locul vînătoarei cu oşteni
de prin oastea lui şi-anume dintre cei ce-s pricepuţi
şi dibaci în meşteşugul de a face gropi adînci;
gropi săpară pretutindeni, gropi pe drumuri şi pe-acel
loc cruţat pentru vînaturi, şi-mpănară-adîncul lor
cu ţăpuşe, lănci şi spade cu mînerele-n pămînt.
Şi apòi, cu măiestrie multă, gurile de gropi
le făcură nevăzute, în aşa fel că nici om,
nici al calului ochi ager nu le-ar mai fi dibuit.
Rostam drumeţind pe cale fără a mai zăbovi,
Şeghad repede trimise-un cavaler pe-un mîndru cal
spre-a vesti la timp pe şahul din Kabul că bravul cu
trupul cît e elefantul făr' de oaste se porni,
şi că trebuie să iasă întru-ntîmpinarea lui
şi să-i ceară iertăciune. Şahul din cetatea sa
îl întîmpină, pe limbă numai miere, iar în sîn
inima de-otravă plină; dar cînd ochiul lui zări
faţa lui Rostam, îşi puse talpa pre pămînt de cum
îl văzu din depărtare; scoase de pe cap turban
indian şi înainte merse-aşa cu capul gol
şi cu palmele pe frunte; scoase-apòi şi încălţări
din picioare şi mai scoase vaiete, pe ochi vărsînd
sînge; faţa în ţărîna neagră şi-aşternu cerşind
cam în felu-acesta: „Dacă sclavul tău a fost atît
de nebun ca să se-mbete şi-a fost şi neruşinat
întru starea-i de sminteală, iartă-i lui ce a greşit
şi-l cinsteşte ca alt' dată." El se-apropiè desculţ,
capul plin doar de urzeala răzbunării, inima
plină doar de viclenie. Rostam îl iertă pe şah,
cinste-i dărui şi voie să se-acopere pe cap,
şi îi spuse să se-ncalţe, să se urce-n şea pe cal,
şi-nainte să ia drumul.

Cetăţuia din Kabul
avea locu-i de verdeaţă care inimi desfăta;
orişiunde lîngă apă, sub copaci răgaz găseai
peste tot cu bucurie. Şahu-acolo îşi pofti

lume multă-mpodobindu-şi mîndra sală de ospăţ;
şi trimise vin s-aducă şi chemă şi muzicanţi,
şi rugă să se aşeze prinţii pe slăvitu-i tron.
Şahul lui Rostam îi zise: „Dacă dor ţi-i să vînezi,
am un loc anume unde rătăcesc sălbăticiuni,
cîrduri-cîrduri, pe cîmpie şi pe munte. Muntele
plin e de berbeci sălbateci, cîmpu-i de onagri plin;
cel cu bidiviul sprinten, repede va săgeta
pe-acest cîmp coluni şi ciute. E păcat, zău, să nu vezi
locul ăsta plin de farmec."
Cuvîntarea-l tulbură
pe Rostam cu-mbietoarea privelişte, şesul plin
de pîraie, căprioare şi onagri; ce-i ursit
moartea unui om să-aducă, îi şi tulbură adînc
inima şi-i strică mintea. Mersul schimbătoarei lumi
ăsta-i şi nicicînd o taină nu se va dezvălui.
Crocodilul în adîncuri, leopardul în deşert,
leul brav, cu-ntoarse ghiare, musca şi furnica sînt
deopotrivă-n mîna Morţii, nimeni nu va rămînea-n
lumea asta trecătoare. Rostam înşeuă pe Rakş
şi umplu cîmpia largă cu mari ulii şi cu şoimi;
arc de şah îşi puse-n taşcă; Şeghad lîngă el în trap,
Zevarè cu cîţiva oameni din acest ales alai
însoţiră pe şoimanul cel cu trup-de-elefant.
La-nceputul vînătoarei, lumea bravului Rostam
se-mpărţi, unii-alergară către părţile cu gropi,
alţii-n părţile cîmpiei zdravene; şi Zevarè
şi Rostam mi se aflară (soarta cum i-nrîuri)
pe un drum cu gropi săpate, urmărindu-i, pas cu pas.
Rakş amirosi pămîntu-acesta proaspăt scormonit
şi se strînse ca un bulgăr; sforăi înfricoşat
de miasmele ţărînii, din copite tropotind.
Tropoti pe drumu-acesta strecurîndu-se dibaci
printre două gropi. Stăpînul se înverşună pe Rakş,
dădu pinteni să se-avînte, dar ursita îl orbi,
se aprinse de mînie, şi harapnicu-şi nălţă,
şi pe Rakş uşor l-atinse: telegarul îngrozit
îşi luă din nou avîntul; strîns era-ntre două gropi,
căută din ghiara soartei să mai scape dar căzu
cu copitele-amîndouă în capcană neavînd
mijloc să se mai oprească şi să se mai zbată-n loc.

Groapa era împănată cu țepușe și cu lănci
și cu paloșe. Lui Rostam vitejia nu-i slujea
la nimica, iar la fugă nici că se putea gîndi.
Coastele lui Rakș viteazul sfîșiară-se în fier,
și în piept și prin picioare *pahlivanul* fu străpuns.
Totuși Rostam prin puterea nenfricării-și ridică
trupul din adîncul gropii și se căță̆ră pe mal.

ROSTAM ÎL UCISE PE ȘEGHAD ȘI MURI

Cînd Rostam, rănit de moarte, își deschise ochii mari
și văzu schimonosita față-a prințului Șeghad,
presimți că viclenia ticăloasă-a ăstor gropi
născocite-s de mișelul de Șeghad, vrăjmașul său!
Izbucni: „O, om bicisnic, cu nenorocoasă stea,
fapta-ți va preface țara fericită-ntr-un deșert!
Va să te căiești de-omoru-mi, și de ale lui urmări,
va să tremuri, alb de spaimă, și bătrîn n-ai să ajungi!"
Mîrșavul Șeghad răspunse: „Rotitorul cer făcu
dreptate și cu tine; pentru ce, amar de vremi,
ai vărsat atîta sînge în Iran, și-ai nimicit
și izbit întreaga lume? Dar sfîrșitu-aproape ți-i
și va să te stingi de mîna crîncenului *Ahriman*!"
Din deșert, în clipa-aceea,-ajunse șahul din Kabul
în cel loc de vînătoare, și-l văzu pe Tahamtan
plin de răni adînci pe trupul său de falnic elefant,
răni, văzu, neoblojite, și îi zise: „O, Rostam,
căpetenie-de-oaste, oare, ce ți s-a-ntîmplat
în ăst loc ce hărăzit e pentru vînătoare doar?
Vreau să plec, acum, în grabă să-ți aduc lecuitori,
lacrime vărsînd de sînge pentru chinul tău amar;
cred că rănile-ți cumplite se vor vindeca deplin
și în lacrime de sînge-obrajii nu-i voi mai scălda."
Tahamtan răspunse-acestea: „O, tu, omule viclean
și din josnică sămînță! Vremea de lecuitori
dusă este pentru mine, dar la moartea-mi nu vărsa

lacrimile-ţi mari de sînge. Oricît vom trăi de mult,
vom sfîrşi murind: rotirea cerului atinge tot
ce-are viaţă-n lumea asta. N-am eu slavă mai presus
decît Geamşid, bunăoară, care-a fost de *Peiverasp* [1]
retezat cu fierăstrăul, nici decît un Fereidun,
sau Kei Kobad, şahinşahii cei născuţi din falnic neam;
şi cînd l-a ajuns sorocul pe viteazul Siavuş,
Gheruì Zerè, grumazul, i-l tăiè cu-al său jungher.
Toţi au fost şahi în Iranul nostru, şi în bătălii
fost-au mai viteji ca leii, dar s-au dus demult şi noi,
noi rămaserăm cu zile şi-astăzi noi sîntem pe drum
precum leii-aceia groaznici! Faramurz, feciorul meu,
el, a ochilor lumină, va veni şi îi vei da
grea socoată pentru moartea-mi!"
Către josnicul Şeghad
se întoarse-apoi zicîndu-i: „Pentru că am fost atins
de nenorocirea asta dă-mi din taşcă arcul meu
şi-mplineşte-mi astă rugă. Arcul încordează-mi-l
şi mi-l pune dinainte şi-o pereche de săgeţi,
căci nu trebuie ca leul, cînd tîrcoale după prăzi
va dădea, vrun rău să-mi facă: arcul m-ar sluji atunci.
Dacă pot să scap cu bine şi nesfîşiat de viu
de un leu, atunci veni-va vremea să mă culc în colb."
Şeghad merse, de la spate, trase arc şi-l încordă
şi-l întinse doar o dată să-l încerce, şi, voios
de a fratelui său moarte-apropiată, l-aşeză
surîzînd drept înaintea lui Tahamtan. El pe loc
prinse arcul cu putere, dar se răsuci gemînd
de a rănilor durere. De săgeţile-i, Şeghad
se temu fugind să-şi facă pavăză dintr-un copac.
Un platan găsi în faţă încărcat de-amar de ani;
scorburos pe dinăuntru, dar pe-afară înfrunzit,
şi Şeghad, cu josnic suflet se ascunse după trunchi.
Rostam îl văzu şi braţul şi-l săltă, şi-aşa rănit,
slobozi săgeata care şi copac şi pe Şeghad
îi cusu îndeolaltă, şi aceasta îi umplu
inima de bucurie bravului ce duhu-şi da.
Şeghad scoase doar un răcnet cînd de moarte fu rănit,
dar viteazul pentru chinuri nu-i lăsă prea mult răgaz.

[1] *Peiverasp*, adică „Zece-mii-de-bidivii", porecla lui Zohhak.

Tahamtan la urmă zise: „Domnului îi mulțumesc
fiindcă-o viață căutat-am adevărul să-l cunosc,
și mi-a dăruit putere însumi eu să mă răzbun
pe-acest vînzător, nainte de-a muri și cît aici
viața-mi pîlpîie pe buze și cît încă n-au trecut
două nopți peste această răzbunare [1] !" Zise-astfèl,
pe cînd duhu-i lăsă trupul și-adunarea revărsă
lacrimi de durere-amară. Zevarè la fel sfîrși-n
altă groapă, și sfîrșiră-nsoțitorii mari și mici.

ZAL AFLĂ DESPRE MOARTEA LUI ROSTAM. FARAMURZ ADUSE COȘCIUGUL LUI TAICĂ-SĂU ȘI-L PUSE ÎNTR-UN MORMÎNT

Unul doar din cavalerii cei vestiți scăpă fugind
cînd pe jos și cînd călare; cînd ajunse în Zabul
povesti că elefantul groaznic zace-n colb întins
cu Zevarè și alaiu-i, și că nimeni nu scăpă
din capcanele vrăjmașe ! Din Zabulistan zbucni
mare strigăt împotriva dușmanilor lui Rostam
și a șahului acela din Kabul; Zal își turnă
colb pe brațe, sfîșiindu-și chip și piept, și-astfèl gemînd:
„Vai ! viteazule, cu trupul cît un falnic elefant !
Doar în giulgiu vreau să-mi fie trupul de-azi învăluit !
Și, tu, fruntea-n cer purtîndu-ți, o, balaur înzăuat,
o, Zevarè, care fost-ai leul pururi preamărit !
Șeghad, ticălos și mîrșav, smulse-acest copac ales !
Cine se gîndea că vulpea josnică ar cugeta-n
țara ei să se răzbune pe un aprig elefant?
Cine-și amintește-asemeni trăznet dat de soarta rea,
cine va-ndrăzni a crede, chiar dacă stăpînul său
îi va povesti că spusa unei vulpi a nimicit
de pe-această neagră tină leul falnic, Tahamtan?
De ce n-am murit în zdrențe înaintea-acestor fii?

[1] După datină, termenul în care trebuia împlinită răzbunarea.

De ce am rămas pe lume-o amintire despre ei?
Ce-mi mai foloseşte viaţa şi-ale vieţii bucurii,
hrană, tihnă, nume mare? O, biruitor de lei
o, tu, prinţul şi viteazul care-o lume ai supus,
o, stăpîn al ţării!"-Ndată îl mînă pe Faramurz,
crunt, cu oaste, să-l izbească pe şah şi din gropi adînci
trupurile moarte-afară să le tragă, şi silind
lumea să se vaite-amarnic. Cînd ajunse în Kabul
Faramurz n-află-n cetate pe nici unul din cei mari:
toţi fugiseră, cetatea părăsind-o, îngroziţi
de sfîrşitul celui care fu al lumii-nvingător.
Merse Faramurz în cîmpul unde taică-său-a vînat,
unde s-au săpat capcane. Pat de-odihnă pentru veci
porunci să i se-aducă; mîndrul trunchi împărătesc
l-aşează, şi cingătoarea *pahlivanului* scoţînd
şi tunica lui şăhească-n apă caldă îi spălă
trupul, şi uşure, pieptul, braţele şi barba,-apoi
arse dinainte-i smirnă cenuşie şi şofran,
rănile cusîndu-i-le. Faramurz turnă în stropi
apa rozelor pe creştet lui Rostam şi peste trup
presără neprihănitul camfor; îl învălui
în brocart din fir de aur, roze-i puse mosc şi vin;
cela ce cusut-a giulgiul, sînge revărsă pe ochi,
pieptănîndu-i astă barbă cum e camforul cel alb.
Trupul *întrecea-n lungime* două paturi; era trup
omenesc, sau doar copacul care umbra-şi azvîrlea?
Mîndru, se-ntocmi coşciugul doar din scîndură de tek,
se-nţintă în cuie de-aur şi din fildeş fel-de-fel
de înfăţişări cioplite; şi se unse cu catran
fiecare-ncheietură, şi cu mosc şi chihlimbar.
Apoi dintr-o groapă-l trase pe Zevarè, lui Rostam
frate bun, i se cusură rănile, şi, îmbăiat,
îl învăluiră-n giulgiul de brocart; se căută
trunchiul unui rodiu falnic, şi tîmplarii iscusiţi
scînduri scoaseră să-ncheie un coşciug, şi Faramurz
puse camfor, mosc şi apa rozelor pe Zevarè
în lăcaşu-i cel din urmă. Tot atuncea se spălă
şi se înfăşă în pînze trupul falnicului Rakş;
două zile închinară-acestei trude; în sfîrşit,
telegarul îl urcară, cumpănit, pe-un elefant.

Din Kabulistan și pînă în Zabul se zbuciuma
omenirea; în picioare, nu vedeai decît femei
și bărbați, și nici furnica nu și-ar fi găsit un loc.
Se trecu din mînă-n mînă un coșciug și alt coșciug;
cei ce le purtară-n palme fără număr, mulți fiind,
le făcură mai ușoare decît aerul; și-astfel
într-o zi și-o noapte albă le purtară în Zabul,
fără a le pune-o clipă jos pe lutu-ntunecat.
Lumea-ntreagă era plină de bociri pentru Rostam,
de-ai fi zis că-ntreg deșertul fierbe-n clocot, și-orice glas
se pierdea în uriașul vaiet, lumea n-asculta
decît geamăt de durere. În grădinile lui *Zal*
se nălță o criptă-al cărui creștet ajungea la nori,
i-așezară-n tronuri de-aur pe-amîndoi alături ea;
ăsta-i locul de odihnă al șoimanului ce-avu
parte de-o măreață soartă.

. . . . . .

Ei închiseră apoi
poarta gropniței, plecară, și viteazul ce-a-nălțat
fruntea-atît de sus în slavă, nu mai fu pe-acest pămînt.
Ce-ai putea să ceri aicea, preavremelnicei șederi
care-n bucurii începe și sfîrșește în dureri?
Va să fii întins în pulberi, chiar de-ai fi din fier făcut,
aprig credincios al legii drepte sau un *Ahriman*.
Cît trăiești, să tinzi spre bine, și să crezi că dobîndești
ceea ce-ai dorit o viață, doar în lumea de apoi.

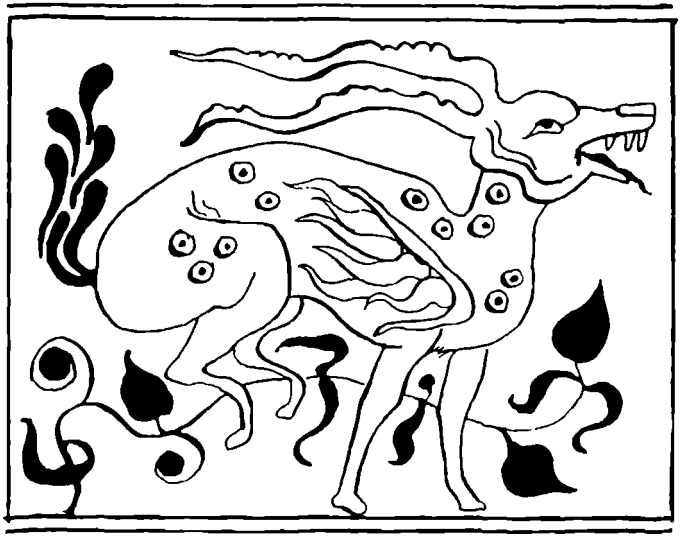

XL

KOBAD FIUL LUI PIRUZ

(şăhia lui a durat patruzeci de ani)

(.....)

KOBAD ÎŞI ÎNSUŞI CREDINŢA LUI MAZDAK [1]

Se-ntîmplă pe-atunci să fie-un om cu numele Mazdak,
avînd darul agrăirii, cărturar de rîvnă plin
şi la minte foarte ager, om de vază şi-nvăţat
şi Kobad plecă urechea la vorbirea lui. Curînd

[1] *Mazdak*, căpetenia unei răscoale care propovăduia, în anul 500 e.n., comunitatea averilor şi egalitatea supuşilor.

şahul şi-l aduse sfetnic, vistiernic ce veghea
toată-averea-i din haznale. Dar o secetă stîrni
mare foamete în lume printre mari şi printre mici;
norii se topiră-n aer, nimenea nu mai zări
în Iran zăpadă, ploaie. Cei sus-puşi, făr' de răgaz,
prinseră să ceară pîine, apă-n poarta lui Kobad,
şi Mazdak le şi răspunse că degrab' al lumii şah
le va arăta o cale a nădejdei. Şi-alergă
la Kobad şi-i spuse-acestea: „O, tu şah plin de vîrtuţi,
vreau să-ţi pun o întrebare, cred că îmi vei da răspuns."
Kobad zise: „Agrăieşte ! Luminează-mă prin grai !"
Mazdak spuse: „Un om, cică, de un şarpe-a fost muşcat
şi viaţa lui pe ducă-i; altul are-al morţii leac
şi-omului muşcat de şarpe nu-i dă pic de *tariak* [1].
Spune-mi de ce-i vrednic omul cel ce are *tariak*
şi n-atîrnă-n greutate nice douăzeci *derhami*?"
Şahul îi dădu răspunsul: „Omul cel cu *tariak*
e un ucigaş şi trebuie chiar în poarta mea aici
să-l ucid spre răzbunarea celui care-a fost muşcat,
de cum neamu-i o să-l prindă [2] !"
Astea auzind Mazdak,
se şi duse dinaintea celor ce-ajutor cerşeau
şi le zise-astfèl: „Vorbindu-i şahului, de-a-fir-a-păr,
i-am pus întrebări. Voi pînă mîine-n zori să aşteptaţi
şi-atunci calea direptăţii am să v-o arăt la toţi."
Ei plecară dar cu zorii se întoarseră-ndărăpt,
pieptul plin de zbuciumare, gura vorbe spumegînd.
Mazdak încă de departe îi văzu pe-aceşti viteji,
lăsă poarta şi-n seraiul celui şah peste Iran
alergă să-i spună-acestea: „O, tu, şah izbînditor,
dulce grăitor, puternic, falnic şi prevăzător !
Ţi-am spus ieri o întîmplare, şi răspunsu-ţi mi-a deschis
porţile înţelepciunii care zăvorîte-au fost.
Dacă-mi dai îngăduinţă, agrăi-voi azi din nou,
o, tu, ce-mi eşti călăuză !" Îi dădu răspuns Kobad:
„Cuvîntează-mi şi nu-nchide gura ta; orice cuvînt
va fi numai spre folosu-mi." Zise: „O, mărite şah,
să-ţi închipui că în lanţuri cineva e strîns legat

[1] *Tariak*, alifie cu opiu, antidot al veninului de şarpe.
[2] Adică rudele victimei aveau datoria să-l prindă pe osîndit.

şi că viaţa în mîhnire pentr-o pîine îşi va da,
dar că nimeni nu-i dă hrană pînă moare hămesit;
care îi va fi pedeapsa celui care, pîine-avînd,
duşmănos, celui ostatic, nu gîndeşte-un dram să-i dea?
Şi să-mi spună şahul dacă e-nţelept şi virtuos?"
„E un mîrşav — zise şahul — şi socoată va să dea
pentru moartea săvîrşită fără-a da un ajutor!"
Mazdak, la aceste spuse, buze, de pămînt, lipi,
părăsind pe şah se duse subt portaluri la serai
şi strigă mulţimii: „Mergeţi orişiunde-i grîu ascuns,
luaţi fiecare-o parte, şi vrun preţ de v-o cerea,
nimiciţi-i totul!" Însuşi lăsă jafului ce-avu
în cetate; fiecare luînd partea lui de grîu,
toţi flămînzii năvăliră şi-mpărţiră grîul tot,
şi de-ndată nu rămase prin hambare nici un bob
nici acelor din cetate, nici măritului lor şah.
Paznicii, văzînd aceasta, alergară val-vîrtej
la cel ce veghează lumea, şi îi ziseră jălind
că se jăcui grînarul şahului şi-aceasta-i doar
dintr-a lui Mazdak greşeală.
Kobad îl chemă degrab'
dinaintea lui pe omul ce-are harul de-a grăi,
şi-i vorbi mult despre jaful din grînarele domneşti.
Mazdak îi răspunse: „Fie să fii pururi fericit!
Vorbele-ţi să fie hrană înţelegerii! Tot-tot
ce am auzit din gura şahului, încet-încet,
îngînat-am celei gloate de iranieni flămînzi.
Şahului i-am spus povestea despre şarpe şi venin,
despre omul din cetatea asta ce-are leacul bun;
şahul mi-a răspuns asupra celui ce-are *tariak*
şi a celui care-l cere, că de moare omu-acel
care-i mursecat de şarpe veninos fără-a primi
de la cellalt o cîtime din întregu-i *tariak* -
dacă unul o să-i verse sîngele acestui ins
ce-are leacul, nimănuia socoteală nu-i va da.
Pîinea-i „*tariakul* foamei" pentru cel care-i flămînd,
dar nu cere nimeni leacul cînd sătul e, ghiftuit.

Dacă drept eşti, o, stăpîne, grîul nu-l vei mai cruţa
prin grînare-ascuns. De foame, mulţi muriră pe pămînt,
şi grînarele sătule-au fost pricina morţii lor."
Spusa lui Mazdak mîhnindu-l pe Kobad simţi arzînd
creieru-i de-aceste vorbe cu-nţeles atît de drept;
zeci de întrebări îi puse, şi răspunsuri ascultă:
cap şi inimă umplute-i fură de cuvinte mari
pline de ce-au zis profeţii, cei *mubezi* şi capii drepţi;
ale lui Mazdak cuvinte îl stricară-nriurind
mintea-i fără de măsură. Şi mulţimi lîngă Mazdak
se-adunară părăsindu-şi calea bună din vechimi
pentru calea rea. Le zise: „Cel ce are goale mîini
e asemeni cu acela care-i putred de bogat,
şi nu trebuie ca unul s-aibă mult şi de prisos;
cei bogaţi să fie natra iar urzeala cei săraci.
Trebuie să fie lumea deopotrivă pentru toţi,
iar prisosul bogăţiei e nengăduit şi rău;
case şi femei şi bunuri trebuie să le-mpărţim,
şi cel mai sărac să fie deopotrivă c-un bogat.
Mă voi strădui acestea toate bine să le-mpac
cu neprihănita lege, şi atuncea-ntr-adevăr
vom vedea ce este mare şi ce este de nimic,
şi va blestema şi Domnul calea celor ce-or avea
altă cale decît asta!"

Deopotrivă îi primi
ca pe fraţi pe toţi săracii, fie tineri sau bătrîni.
Şi luă de pe la unul şi dădu şi celuilalt,
şi rămaseră cei ageri la-nţelegere — uimiţi;
şahul ascultînd vorbirea lui Mazdak, îşi însuşi
legea sa crezînd că àstfel lumea o va ferici;
bucuros fu să-l îmbie să se-aşeze-n dreapta lui,
şi-ncă nu aflase oastea-i cine e *mubed*-ul nou.
Toţi sărmanii, toţi aceia ce-şi cîştigă pîinea lor
doar prin trudă şi sudoare, se-adunară-n jurul lui,
şi-nflori învăţătura-i pretutindeni pe pămînt,
şi-mpotrivă, s-o doboare, nimeni nu se-ncumetă;
cei bogaţi se lepădară de norocul lor lumesc
şi la cei săraci dădură toate bunurile lor.

PRINȚUL KESRA ÎL DOBORÎ PE MAZDAK ȘI-L TRIMISE LA MOARTE

Mazdak dis-de-dimineață din palatu-i se-ndreptă
către șah zicînd acestea: „O puzderie de capi
ai învățăturii noastre și ai noștri credincioși
cu neprihănite inimi au venit din patru zări,
să-i aduc, să-i fac să plece?"
Auzindu-l pe Mazdak,
șahul porunci de-ndată către al său cămăraș
să-i primească; Mazdak zise preaputernicului șah:
„Locul ăsta prea îngust e pentru gloata celor mulți;
cred că n-or să aibă unde sta-naintea lui Kobad,
cred că bine e să mergem în cîmpie spre-a-i vedea."
Șahul porunci să-i poarte tronu-afară din serai
și din sala de-ascultare-n tron să-l poarte către cîmp.
Și ajunseră-n cîmpie treizeci mii *mazdakieni*
și se-nfățișară veseli dinaintea lui Kobad.
Mazdak zise către șahul lumii: „O, tu, care ești
mai presus de-nțelepciune și de binecuvîntări!
Află că doar fiu-ți, Kesra[1], legea nu ne-o-mpărtășește;
cu ce drept se-ndepărtează? Trebui-va să-i cerem
o făgăduială scrisă chiar de însăși mîna sa
că se leapădă de calea asta rea. Cinci lucruri fac
să ne-abatem de pe calea dreaptă, și-omul înțelept
la acestea cinci nici una nu mai poate-adăuga —
iată-le: întîi e pizma, răzbunarea-n rîndul doi,
cea de-a treia e mînia,-a patra-i anevoia grea,
și a cincea-i lăcomia ce-nrobește pe-orice om.
Dacă birui *divii*-aceștia cîteșicinci, abia atunci
îți va fi vădită calea Celui peste lumi stăpîn.
Doar cinci lucruri fac anume că femei și bogățași
sînt perzania credinții-adevărate pre pămînt;
trebuie dați în mîna obștii, dreapta lege dacă vrei
să nu-ndure vătămare. Numai prin femei se nasc
pizma, pofta, trebuința, care, tainic, se-ntrețes
cu mînia, răzbunarea, și-atunci *divu*-ntunecat

[1] *Kesra Nușiran* (513—579), fiul lui Kobad, unul dintre cei mai puternici șahi Sasanizi, care a înăbușit răscoala lui Mazdak.

mintea-n cap le-o rătăceşte celor care-s înţelepţi;
deci să-ncapă-n mîna obştii şi femei şi bogătaşi!"
Glăsuind aceste vorbe prinse mîna lui Kesra,
faptă ce-l uimi pe prinţul tronului iranian;
tînăr şi vestit, el, mîna cu mînie şi-o smuci
şi privirea şi-o întoarse de pe ochii lui Mazdak.
Kobad zise către-acesta surîzînd: „De ce îi iei
lui Kesra mînia-n seamă?" Îi răspunse-astfèl Mazdak:
„Prinţul urmăreşte-n taină altă cale decît cea
dreaptă care e a noastră şi de legea noastră nu-i."
Şahul lui Kesra îi spuse: „Nu e bine să te-abaţi
de la legea-adevărată." Îi dădu răspuns Kesra:
„Dacă-mi dai o păsuire, dovedi-voi în curînd
că părerea asta-i calpă, şi ce-i calp şi ce-i stricat
cînd ieşi-vor la iveală, ceea ce-i adevărat
străluci-va chiar sub ochii-ţi!" Glăsui-ntr-astfèl Mazdak:
„Şahului, ce luminează lumea, cîte zile-i ceri?"
Prinţul Kesra îi răspunse: „Am nevoie de cinci luni;
într-a şasea, voi răspunde şahului de-a-fir-a-păr."
Se-nţeleseră ei àstfel şi se-ntoarseră din cîmp,
iar Kobad cu fruntea-n slavă merse în seraiul său.
Kesra peste tot trimise oamenii ce şi-i ştia
învăţaţi şi-avînd putere să îi sară-n ajutor.
(.....)
Kesra ascultă bătrînii, şi-apoi merse la Kobad
şi despre Mazdak îi zise: „Iată vremea a venit
s-aflu lege-adevărată; dacă e în ea Mazdak,
dacă şi învăţătura lui *Zardoşt* e calpă,-atunci
smulge-voi urzica asta din adîncul inimii,
şi în locu-i însuşi-voi legea sfîntă-a lui Mazdak.
Dacă nu e bună calea ce-a urmat-o Fereidun,
lumea trebuie să se scape şi de *Zend-Avesta*-acum,
căci deajuns e-nvăţătura proorocului Mazdak,
şi-oamenii drept călăuză va să-l aibă doar pe el.
Dar vorbirea-i de e calpă, de nu merge-n calea Lui,
Domnului preasfînt, atuncea tu întoarce-te scîrbit
de pe calea-i şi credinţa-i, şi zmintitele-i cerinţi
zvîrle-le cît mai departe, şi mi-l dă în mînă viu,
şi pre el şi pre aceia care sînt părtaşii lui,
creierii să li se smulgă şi să fie jupuiţi!"
(.....)

Pe cînd, dis-de-dimineaţă, Soarele îşi arătă
mîndra lui coroană de-aur şi pămîntul se făcu
un ocean de fildeş proaspăt, fiul dulce grăitor
al lui Kobad, şahul lumii, cu *mubezi* şi cu cei mari
merseră întins şi-olaltă la seraiul şahului;
merseră-nde-ei şoptindu-şi, calea dreaptă căutînd.
Un *mubed* care din gură inimile fermeca,
se înfăţişă naintea lui Kesra şi-a graiului
poartă şi-o deschise-n faţa adunării şi-agrăi
lui Mazdak: „O, tu, ce cauţi adevărul! Ai adus
nouă lege-n omenire, şi-n devălmăşie-ai pus
şi femei şi bogăţie. Dar cum va cunoaşte-un fiu
cine e al său părinte, şi părintele-al său fiu?
Dacă toţi sînt deopotrivă, dacă oameni mici şi mari
nu mai au vreo osebire, care vor mai vrea atunci
să slujească şi cum, oare, lumea se va cîrmui?
Pentru tine, pentru mine, cine va trebălui,
cum deosebi-vom, oare, pre cei buni de cei mîrşăvi?
Şi cînd răposa-va omul, cine îi va moşteni
casa din părinţi, norocul, cînd un şah şi un fierar
deopotrivă-or fi? O lume s-o schimba într-un deşert;
nu, nenorocirea asta să n-ajungă în Iran.
Cînd stăpîni sînt toţi, pe unde sînt acei ce-s simbriaşi?
Cînd au cîte-o visterie, vistiernic cine e?
Niciodată nici un ctitor de credinţe n-a grăit
cum grăieşti tu care-n taină, lucru unui *div* făcînd,
către iad i-ndrumi pre oameni; şi-acest rău să nu-l socoţi
singur printr-atitea rele!"

La cuvintele-i, Kobad
tulburîndu-se, dreptate îi dădu celui *mubed!*
Kesra se uni cu-acesta, şi de zbucium se umplu
duhul celui fără lege [1]. Adunarea lung răcni:
„Mazdak să nu mai rămînă lîngă cel care-i stăpîn
pe coroană! El ne strică legea-ntr-unul Dumnezeu!
Plece din mărita Curte!" Şi atunci al lumii şah
fu scîrbit de-această lege, fruntea grea i se făcu
de durerea-atîtor fapte care s-au fost petrecut.
Şahul i-l dădu lui Kesra de îndată pe Mazdak
şi pe cei care urmară legea sa şi răul drum,

[1] Aluzie la Mazdak.

printre care fură pînă la vreo trei mii de fruntaşi.
Şahul zise spre fecioru-i: „În această treabă, tu,
poartă-te cum vrei şi-aminte nu-mi aduce de Mazdak!"
Kesra-avea-n serai grădină ale cărei ziduri mari
întreceau în înălţime piscurile unor munţi;
puse să se sape-o groapă înăuntru, subt pereţi,
şi-mpărţi pe-aceşti iritici şi-i sădi — trei mii de pomi —
cu picioarele în aer, cap şi umeri în pămînt,
strașnic îngropaţi. Pe urmă zise-acestea lui Mazdak:
„Du-te-n falnica-mi livadă, căci sămînţa ce-ai zvîrlit
a dat roade pentru tine, o, tu, om nesăbuit!
Ai să vezi acolo pomii plini, cum nimeni n-a văzut
şi n-a auzit să spună înţelepţii din vechimi."
Mazdak merse şi deschise poarta larg nădăjduind
să găsească în livadă pomii încărcaţi de rod;
dar cînd a văzut acolo ce e, leşină scoţînd
un puternic strigăt. Kesra puse să se-nalţe furci,
şi-atîrnă de ele streangul, de picioare-l spînzură
pe Mazdak nenorocitul şi păginul de Mazdak,
viu îl spînzură, l-ucise ciuruindu-l cu săgeţi.
Dacă minte ai, tu, calea lui Mazdak să n-o urmezi.
(.....)

RAPSODUL ÎŞI DEPLÎNSE BĂTRÎNETEA

„Vai! tu, *chipreş*[1] plin de-avînturi, care inimi încîntai,
de ce te-ai mîhnit atîta? Tu, ce-atît de mult erai
mîndru, falnic şi ferice, inima vioaie-n piept
cum ţi s-a umplut de spaimă?" La aceste întrebări
chiparosul îmi răspunse: „Fost-am fericit atît
cît n-am fost bătrîn, dar astăzi, subt puterea-i cad învins
de duşmanca vieţii mele: vîrsta de şaizeci de ani;
înţelept fii şi-mpotrivă-i nu mi te lupta de loc.

[1] Alegorie pentru trupul tînăr, cu care Firdousi închipuie un dialog deplîngîndu-şi bătrîneţea.

Are-o coadă de balaur, ghiare de puternic leu,
meliță tot ce doboară, tunet este glasul ei,
tare e ca o lupoaică; ține într-o mînă sus
oboseala,-n alta moartea; încovoaie ca pe-un cerc
chipeșul ce-odinioară inimile le răpea;
albul crin [1] îngălbenește într-un palid chihlimbar,
în șofran preschimbă floarea roșie de *argavan* [2],
și culoarea șofranie-aduce oboseli de plumb;
ea încarcă-n grele lanțuri glesnele cu-aripi la mers,
surpă trupul cel mai mîndru. *Perlele-mi lucioase* [3], vai!
se-nnegriră; chiparosul mijlocului mi s-a frînt,
și *narcișii* [4] mei cei negri și scînteietori azi plîng
de o lîncedă sfîrșeală. Inima-mi ce-n piept bătea
fericită-odinioară și lipsită de-orice griji,
geme de durere-amară. Chiar din clipa cînd un prunc
suge laptele din țîță, Moartea-l paște și-am putea
să-l numim *bătrîn*. Domnia șahului Nușiravan
patru-și-opt de ani durat-a, iar tu ce-ai șaizeci trecuți,
nu rămîi deapururi tînăr. Vezi sfîrșitu-n tot ce faci,
și nu-ți sfîșia în gînduri inima spre-a te-nălța."

[1] Alegorie pentru albeața feței îngălbenindu-se ca chihlimbarul.
[2] Alegorie pentru roșeața din obraji devenind galbenă ca șofranul.
[3] Alegorie pentru dinții strălucitori.
[4] Alegorie pentru ochi, frecventă în lirica persană.

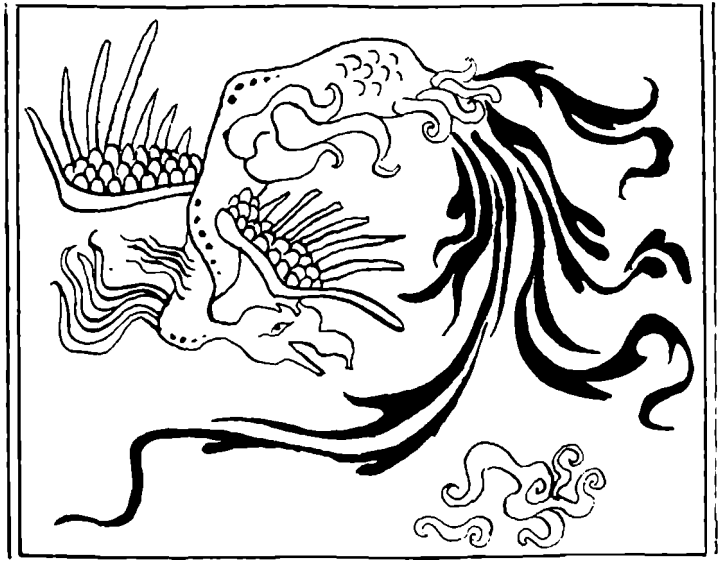

XLI

KESRA NUȘIRVAN

(șăhia lui a durat patruzecișiopt de ani)
(.....)

NUȘIRVAN AVU UN VIS ȘI BOZORDJMER [1] VENI LA CURTE

Povesti-vă-voi acuma ceva vesel, depănînd
a lui *Bozordjmer* poveste. Te ferește să socoți
visurile drept năzbîtii; află că proorocesc,

[1] *Bozordjmer* înseamnă în persana *Cel pe care îl iubim mult*; un înțelept care a ajuns vizirul lui Nușirvan și dascălul fiului acestuia, Hormozd.

mai cu seamă cînd le vede însuşi şahul lumii şi
duhu-i luminos le-alege; zodiile se-ntrunesc
şi ţin sfat pe crugul Lunii, şi cuvintele în zbor
li se-mprăştie pe cruguri şi senine duhuri văd
viitoru-ntreg în vise, cum vedem că se răsfrîng
flăcările într-o apă . . . Într-o noapte adormi
şahul Nuşirvan; la minte pîrguit era şi treaz,
plin de vlagă tinerească; el văzu în vis crescînd
lîngă tronu-i, dinainte, un copac împărătesc
inima-ncîntîndu-i. Şahul, muzică şi cîntăreţi
porunci să i se-aducă; dar în locul hărăzit
pentru tihnă şi plăcere se-aşează un porc mistreţ
colţii ascuţiţi sticlindu-şi; vru la praznic să ia loc
şi ceru să bea din cupa şahului Nuşiravan.
Şi cînd Soarele în semnul Taurului se-nălţă
şi-ale ciocîrliei triluri răsunară-n patru zări,
şahul se sui pe tronu-i, îngrijat, mîhnit de vis.
Fu chemat cel ce dezleagă visele, şi lîngă tron
se-aşezară-ai Curţii; şahul povesti la cei *mubezi*,
sfetnici buni, ce-n vis văzuse. Meşterul tălmăcitor
nu ştiu ce să răspundă, căci nicicînd nu auzi
de-un asemeni vis şi omul neştiinţă arătînd,
de-orice grea învinuire mi se puse la-adăpost.
Şahul, nici o tălmăcire neprimind de la-nvăţat,
căută, cuprins de grijă, un alt mijloc. El mînă
peste tot *mubezi* ce-s oameni chibzuiţi şi iscuşiţi,
veşnic treji în al lor cuget; c-o lădiţă de argint
şahu-i dărui în parte, multe de la ei sperînd,
cînd din lume s-or întoarce; fiece lădiţă-avea
zece mii *derhami* năuntru să le fie de-ajutor
pentru-a căuta în lume-un cărturar ce-i priceput
visele să tălmăcească şi-i atoateştiutor,
şi va tălmăci şi visul şahului, şi va scotea
taina din ascunzătoarea-i, omul căruia-i va da,
plină de arginţi, lădiţa, peste-arginţi adăugînd
mulţumirile acelui şah pe lume-atotstăpîn.
Cei *mubezi* isteţi porniră-n cele patru zări fiind
învăţaţi, la minte ageri. Unul dintre-aceşti trimişi
se numea Azad Serv; merse de la curtea şahului
pîn' la Merv, şi pretutindeni prin cetate cercetă
pînă cînd văzu anume un *mubed* ţinînd în mîini

Zend-Avesta deslușind-o la cîțiva învățăcei,
cu asprime și turbare, și cu izbucniri în glas.
Dinaintea lui, un tînăr mai săltat decît ceilalți
învăța din *Zend-Avesta*; se numea el *Bozordjmer*.
Își ținea cu înfocare ochii-n carte cufundați
și-ntrecea-n învățătură pe ceilalți învățăcei;
el odraslă-era de oameni cărturari din tată-n fiu.
Cel *mubed* și-mpinse calul spre-acest loc și întrebă
pe învățător de visul șahului Nușiravan.
Dar cel dascăl de scriptură îi răspunse-ntărîtat:
„Nu e treaba mea aceasta; eu mă țin, spre-a ști ceva,
doar de *Zend* și-nvățătura-i o arăt acestor țînci
însă nu-ndrăznesc a merge mai departe." Bozordjmer
auzind aceste vorbe, se-nciudă și ochi nălțînd
către dascăl: „Asta este pe măsura-mi; mă pricep
viselor să fiu tîlmaciul." Însă al *Avestei* om
scoase-un strigăt împotrivă-i: „Ai sfîrșit cu cartea ta?
Dacă mi te pui de-acuma visele să tălmăcești,
cum îți vei hrăni cu visuri pîntecul înfometat?"
Dar trimisu-i zise àstfel: „O, tu, omule mintos!
poate că-n știința asta el este stăpîn și-atunci
nu-l disprețui atîta. De rotirea-acestei sorți
ce știi oare? Nu veșmîntul îl arată pe un om;
poate că — mai știi? — norocul ăstui tînăr a-nceput
să sporească-n strălucire; nu tu, soarta la-nvățat."
Dar se mîniè-nvățatul și-i strigă lui Bozordjmer:
„Zi ce știi!" Învățăcelul îi răspunse: „Voi vorbi
numai șahului în față cînd mă va fi așezat
lîngă tronu-i, dinainte."
Cel trimis îi dărui
cal și-arginți, tot ce se cade pentru drum a-l pregăti
și plecară împreună către Merv gonind grăbiți
precum potîrnichi prin crîngul tufelor de trandafiri.
Și-astfel drumețind ei vorba-aduseră și despre șah,
de puterea-i și mărirea-i, de coroană și de tron,
și ajunseră în dreptul unde apă au găsit;
vremea cum era de masă și odihnă, de pe cai
coborîră-ndată, àpoi merseră sub un copac.
După ce se ospătară, Bozordjmer și adormi
sub copac, subt umbra deasă, c-o bucată de brocart
capu-acoperindu-și. Soțul său de drum rămase treaz,

neputînd dormi de gînduri, cugetu-i fiind mișcat
de-acest tînăr ce atîta-i de-nvățat și înțelept.
Cum privea spre codru,-un șarpe el văzu cum îi săltă
adormitului brocartul care fața-i învelea,
și-l amirosi cu multă lăcomie de la cap
pînă la picioare; apoi, părăsindu-l, se tîrî
și se-ascunse printre frunze în copacul rămuros.
Pe cînd negrul șarpe-ajunse lunecînd pe trunchi în vîrf,
tînărul deschise ochii, se trezi din somn și-atunci
negrul șarpe de îndată ce-l văzu că-i tulburat,
se și tupilă-ntre ramuri adumbrite. Cel trimis
uluit rămase foarte; rugi nălță spre Cel-de-Sus
și-l rugă să se pogoare-asupra-acestui Bozordjmer,
și în sinea lui își zise că ăst tînăr înțelept
va să urce-n măreție pîn' la treapta cea de sus.

BOZORDJMER TĂLMĂCI VISUL ȘAHULUI

Părăsind ei codru-acesta, merseră pe drumul lor
zornici pînă poposiră la seraiul șahului.
Cel trimis intră naintea tînărului și pe loc
se înfățișă la tronul lui Kesra zicînd astfel:
„O, șah Nușirvan, în vreme ce nepăsător tu dormi,
tînăru-ți noroc veghează! Curtea părăsind spre Merv
alergai ca potîrnichea-n tufele de trandafiri.
Printre cărturari găsit-am pe-unul tînăr; l-am luat
și grăbitu-m-am cu-ntorsul." Și pe urmă-i povesti
toate cîte auzise-n gura lui, și cum văzu
o minune: negrul șarpe! Al Iranului stăpîn
îl chemă pe învățatul Bozordjmer și-i agrăi
pe-ndelete despre visu-i. Tînărul îl ascultă
pe șah Nușirvan, și capu-i de cuvinte se umplu
iară limba-i de neastîmpăr și-àstfel îi dădu răspuns:
„În serai și printre *idoli* din haremul tău bogat—
e un tînăr ce se-ascunde în veșminte femeiești.
Scoate-i din această sală și alungă-i pe străini,
să nu afle ce vom face. Și apoi poruncă dă

idolilor tăi să treacă dinaintea ta, din ochi
să le numărăm toți pașii ce-i vor face pe podea,
și pe urmă nepoftitul îndrăzneț l-om întreba
cum ajunse în culcușul leului." Măritul șah
din cea sală-de-ascultare izgoni străinii toți,
puse să se zăvorască porți și uși de la-ncăperi.
În alai de frumusețe ale șahului femei
răsăriră, trupuri mîndre, miresmînd a iasomii,
sfiicioase și semețe, lunecară-n pas ușor
lui Kesra pe dinainte; dar astfel nu se ghici
vrun bărbat în rînd cu ele; Nușirvan se mînie
ca un leu cînd se-ntărîtă. Apoi zise cel tîlmaci:
„Nici că trebuia să fie, dar aici printre femei
e un tînăr, și tu visul dacă bine l-ai văzut,
o, mărite șah, atuncea trebui-va-n orice chip
să-i găsim și tălmăcirea. Pune-alaiul de femei
să mai treacă înc-o dată însă fără văl pe chip,
și-om pătrunde-n adîncimea vicleniei muierești."
Șahul și dădu poruncă eunucului de-ndat'
pe toți *idolii* aceștia să-i aducă, și le-a zis:
„Trebuie din nou să treceți chipul să vi-l arătați
fără văl de sfiiciune." Ele mai trecură deci
încă-o dată dinainte-i și recunoscură-n cor
agerimea minții celui ce de vise e tîlmaci,
căci și răsări-ntre ele un flăcău mlădiu la trup
ca un chipreș și cu fața unui falnic *keïanid*;
trupu-i tremura ca salca, inima i se zbătea
în adîncă deznădejde după dulcea viață-a sa.
Nușirvan avea-n haremu-i copilandre, șaptezeci,
fiecare s-o asemeni cu un mîndru chiparos.
Între ele era fata căpeteniei din Djadj;
mijlocu-i era un chipreș, fildeș obrăjorii ei;
un flăcău, ca iasomia chipu-i, miresmat cu mosc,
a iubit-o în seraiul părintesc; se ținea
dinainte-i ca o slugă; pretutindeni, pas cu pas,
el o urmărea ca umbra... Șahul o-ntrebă, domol,
cine-i tînărul acesta, cine-i, oare, acest om
ocrotit aici de-o sclavă și-aducînd nenorociri,
tînăr, însă cu-ndrăsneală ascunzîndu-se-n harem
printre mîndrele copile ale șahului Kesra.

Idoliţa zise: „Este frăţiorul meu mai mic,
tînăr din aceeaşi mumă ca şi mine, dar avem
taţi deosebiţi, dar mumă-aceeaşi şi nimica rău
nu s-a întîmplat vreodată între mine şi-ntre el.
Şi-a luat veşmîntul ăsta pentru că, cinstind pre şah,
nu-ndrăzneşte să-l privească drept în faţă." Cam aşa
bîigui copila ceea care chip de Lună-avea,
şi se-nfricoşă de şahul Nuşirvan îndrăgostit.
Ea ştiù că tot ce spuse-i gînd mişelnic şi mîrşăv,
însă flacăra mîhnirii la minciună o-mbiè.
Şahu-şi încruntă sprînceana; în adîncu-i tulburat
se simţi de fapta-acestor tineri, şi-ndîrjit răcni
către cel ce-nfăptuieşte prea înaltele-i porunci:
„Ţărna rece să-i înghită pe-aceşti doi învinuiţi!"
Gîdele-i tîrî afară, pe după perdeaua grea
a haremului cu taine, şi-n serai îi spînzură
pe-amîndoi să nu mai cadă şi-alţii în păcatul lor.
Nuşirvan dădu acelui care visu-i tîlmăci
un sipèt ticsit cu aur, cai, veşminte după plac.
Mulţumit fu de ştiinţa-i; vorba lui îl îndemnă
mai adînc să chibzuiască. Numele lui i l-au scris
în împărăteşti izvoade, printre nume de *mubezi*,
bunii tronului său sfetnici; Bozordjmer se pricopsi,
şi tot cerul ce se-nvîrte faţa blîndă-i arătă.
Zi de zi, spori norocu-i şi Kesra ferice fu
ca să-l aibă lîngă tronu-i.

. . . . . .

NUŞIRVAN DĂDU UN PRAZNIC ÎN CINSTEA MUBEZILOR. SFATURILE LUI BOZORDJMER

Iată că veni şi ziua-n care şahul porunci
mesele să se întindă şi-i pofti pe cei *mubezi*
ştiutori şi-avînd dorinţa încă de-a mai învăţa,
şi-avînd darul agrăirii, ageri, veghetori fiind.

Cei *mubezi* treziţi în cuget, oameni care-au cercetat
căile atotştiinţei, se înfăţişară toţi,
şi cînd se sfîrşi ospăţul ei cerură-n cupe vin
bînd să-şi mai înveselească duhul lor înseninat.
Plin de prevedere şahul zise celor înţelepţi:
„Dezveliţi-mi voi comoara tainicei înţelepciuni;
fiecare să-mi arate tot ce-n parte a-nvăţat,
şi plăcere îmi va face." Dintre cărturari, acei
grăitori, plini de-ndrăzneală se porniră-a glăsui
dinaintea celui care îi rugase pe-nvăţaţi.
Bozordjmer, cînd pe-ndelete cuvîntările-ascultă
şi văzu că şahu-aminte ia la-nvăţătura lor,
binecuvîntări i-aduse, se sculă grăind astfel:
„O, stăpîn a tot ce este şi dirept şi-adevărat,
fie ca întreg pămîntul să ţi se aştearnă rob
lîngă tronul tău de fildeş, fie ca întregul cer
să lumine prin lumina dată de coroana ta!
Pentru că le dai poruncă mare robilor supuşi
să-şi dezlege limba-n gură, voi vorbi, cu toate că,
încă-s neluat în seamă şi în cele ce le ştiu
sînt pe cea din urmă treaptă. N-o să fie chiar certat
cărturarul ce-şi dezleagă limba-n faţa lui Kesra."
Şahul îl privi zicîndu-i: „De ce, oare,-ar rămînea
tăinuită-nvăţătura?" Tînăru-şi desfăşură
marea artă a grăirii, şi cuvîntul său făcu
lumea şi mai luminoasă. Harul său de a grăi,
sfaturile-i înţelepte-nlănţuiră pe *mubezi*.
Începîndu-şi cuvîntarea se-ntrecu-n a-l preamări
pe Stăpînu-atotputernic. Zise-apoi: „Strălucitor
este duhu-acelui care spune tîlcul lui adînc
în puţine vorbe; însă cel cu duh nechibzuit
vorbe multe ne înşiră, şi cînd lungi precuvîntări
despuiate sînt de tîlcuri, oamenii-l dispreţuiesc.
Împlineşte-ţi datoria, de ambiţii tu să fugi,
căci şederea pe-astă tină-i trecătoare şi noi toţi
trecem unii după alţii; de-am fi fost nemuritori,
mulţi s-ar fi făcut stăpînii lumii pe acest Pămînt.
Nu-i nimic mai bun în viaţă decît omenirea şi
întru-aceasta nici ştiinţa nu ţi se va-mpotrivi.
Începutul de dreptate-i să-l cunoşti pe Cel-de-Sus,
de-l cunoşti atuncea fi-va rău în el de nu te-ncrezi.

Tot ce este-n om lumină vine de la bunul simţ,
şi ar trebui să plîngem bezna-atîtor stricăciuni.
Inima oricui e sclavă-a uneia dintre dorinţi
şi de-aici se trage firea fiecărui muritor.
Toţi în lume-au osebite firi, dar trebuie ca tu
să te-obişnuieşti cu toate. Cel ce-n treapta lui e sus,
chinuie-se să se nalţe şi mai sus; dar cel mintos,
înţeleptul şi acela ce-n lăuntru-i mulţumit —
ţin ei de această lume pămînteană doar prin trup,
iar de-ailalta doar prin cuget. Nu te frămînta de loc
după ceea ce n-atins-ai; asta-i boală pentru duh,
pentru trup e suferinţă. Vlaga naşte cinstea-n om,
iar pierzania, minciuna, doar din slăbiciune-i vin.
Despuiat de-ţi este duhul de ştiinţă,-atuncea fă-ţi
o podoabă din tăcere; dacă te încrezi prea mult
în ştiinţa-ţi, ea-i va smulge minţii tale orice drept
de a-ţi fi cîrmuitoare. E bogat acela ce
nu e lacom, şi-i ferice omul care-i cumpătat.
Bunătatea-i sora minţii; mintea e un diadem
pe a sufletului frunte. E mai bine-un înţelept
să ţi-l ai duşman de moarte decît un prieten prost.
E bogat acel ce este mulţumit şi ţine-n frîu
lăcomia şi-anevoia. Dacă-atît eşti de umil
încît vrei şi de la alţii să înveţi, atuncea tu
asculta-vei de cuvîntul celor care multe ştiu.
Omul care îşi rosteşte fără şir părerea sa,
nu va izbuti în faptă. Cel ce a uitat ceva
ce ştia, să-i taie dreptul limbii sale de-a grăi.
De-ai în mînă bogăţie, aur şi argint şi cai
cu podoabe aurite, cheltuieşte cumpănit,
nici nu-ţi risipi averea dar nu fi nici prea zgîrcit.
Cînd un om cu judecată ţine-se cît mai ferit
de vrăjmaşul său, şi-l face preaumila slugă-a sa.
Cine-şi face datoria cu al vieţii sale preţ,
află că din lupta vieţii va ieşi învingător.
Nu rosti cuvînt zadarnic, căci acesta e un foc
care-ţi va aduce fumul; să nu-ţi pui în gînd nicicînd
ceea ce-i cu neputinţă, căci nu poţi să găureşti
fierul cu un strop de apă. Şahul care-i cărturar
fi-va şi umil deapururi. Omul ce cunoaşte-adînc
lucrurile zămislite de al lumii Ziditor —

e deasupra sorţii rele; preamări-va şi mai mult
pe Judecătorul lumii şi din pieptu-i va zvîrli
ale *divului* ispite; se va înfrîna la tot
ceea ce nu trebuieşte şi nicicînd n-o tulbura
ceea ce netulburat e. Numai către Cel-de-Sus
pîn' la urmă ne întoarcem, căci el, zi de zi, ne dă
pîine şi ni-i bun părinte ce ne dăruie belşug."
(.....)

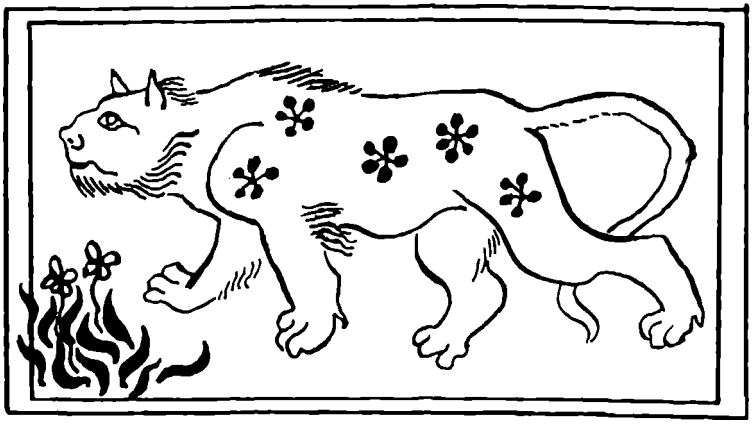

L

YEZDEGHERD

(șăhia lui a durat șaisprezece ani)

(.....)

SAAD[1], FIUL LUI VAKKAS, COTROPI IRANUL — YEZDEGHERD[2] TRIMISE PE ROSTAM[3] ÎMPOTRIVA LUI

Omar[4] îi dădu o oaste lui Saad al lui Vakkas,
spre-a se războI cu șahul *Yezdegherd:* de cum află,
șahul ridică de-oriunde oaste și dădu porunci
căpetenie să fie însuși fiul lui Hormozd[6].

[1] *Saad* fiul lui Vakkas, căpetenie arabă.

[2] *Yezdegherd* al II-lea (590—651), ultimul șah din dinastia Sasanizilor.

[3] Este vorba de un alt Rostam care, față de *„pahlivanul cu trup-de-elefant"*, este mai mult un *„pahlivan al spiritului"*, un cititor în stele care prezice înfrîngerea Persiei de către arabii islamizatori.

[4] *Omar* (634—644) al doilea calif din cei patru. S-a distins printr-o singeroasă islamizare a Iranului, Siriei și Egiptului, dînd foc bibliotecii din Alexandria ale cărei opere le-a socotit „păgîne".

[5] *Hormozd* (Hormisdas al III-lea) (579—590), fiul șahului Nușirvan.

Căpetenia aceasta se numea Rostam; era
om clarvăzător şi ager la pricepere şi brav,
bun să cîrmuiască lumea; prevestea din zodiac,
hărăzit cu-nţelepciune şi urechea şi-o pleca
la ce glăsuiau *mubezii*. *Pahlivanul* cum primi
astă grea poruncă, merse lîngă şah înseninat,
urma-i sărută-n ţărînă, binecuvîntări cereşti
aducîndu-i, şi-n picioare rămînînd în faţa sa.
Şahul Yezdegherd cu multe laude îl copleşi:
„O, vlăstar din şahii lumii, o, războinice cu trup
cît un elefant, cu ghiare ca de leu, te faci stăpîn
peste crocodilul groaznic, şi cînd spada, scurt, o tragi,
într-o zi de bătălie, tu dobori la căpăţîni
dintre cele mai semeţe! Auzit-am că arabi
într-o oaste fără număr, şi cu chipuri de catran,
năvăliră-n ţara noastră pentru a se război,
chiar de n-au năvălitorii nici haznà şi nici vrun şah.
Căpetenie le este Saad, fiul lui Vakkas,
omul lacom de putere şi averi. O, *pahlivan*
credincios, îţi dau pe mînă al împărăţiei steag,
o haznà şi oaste mare. Rînduieşte-ţi cele oşti,
pregăteşte tot de luptă, nici o clipă să nu pierzi.
Şi cînd vei pleca de-aicea-n bătălie să te-avînţi,
şi cînd oştile în faţă una pe-alta s-or privi,
însuţi cercetează-arabii, cugetă-ndelung la tot
ce-ar fi în folosul nostru sau ar fi vătămător."
Rostam zise: „Îţi sînt robul, iată-mă naintea ta,
la poruncile-ţi sînt gata. Capetele voi zbura
celor care sînt duşmanii şahului, şi voi zdrobi
pe acei de rea credinţă!" Buze, de pămînt, lipi
şi se-ndepărtă. O-ntreagă noapte el îşi petrecu
scufundat în cugetare; Soarele strălucitor
cînd se arătă pe zare, Rostam, lacom de-a lupta,
se porni în mare grabă sub puterea lui luînd
oameni tot de mare viţă, buni viteji şi veghetori.
Treizeci luni trecură àstfel. Şi cînd la Kadesiah
vru să deie bătălia, Rostam, marele-nvăţat,
bunul cititor în stele, drept şi binevoitor,
pricepînd primejdea, zise: „Bătălia asta vai!
nu prea este priincioasă, fluviul şahilor pe-ăst vad

nu va curge niciodată!" Își aduse-un astrolab [1],
cercetă cu deamănuntul zodiile,-și prinse-n mîini
capul cînd văzu cum vine ziua marelui prăpăd!
Fratelui, mîhnit, îi scrise-n mare grabă un răvaș
povestindu-i despre toate. După ce îl lăudă
pe Acel ce-i dătătorul zilelor de-mbelșugări
și nenorociri pe care el le presimți, urmă
să mai scrie și acestea: „Ale soartei preschimbări
sînt în stare să stîrnească zbucium în oricare om
care cugetă. Din veacul ăsta-s cel mai vinovat
și-*Ahriman* m-a prins în lanțuri, fiindcă neamu-acestui șah
este osîndit să piardă tronul, fiindcă noi acum
nu mai sîntem într-o vîrstă de izbînzi și străluciri.
De deasupra-a patru ceruri, Soarele văzu întîi
că în bătălia-aceasta se apropie de noi,
aprigă, nenorocirea. Marte, Venus rele ni-s;
nu putem scăpa de Roata cea măreață de azur;
Mercur și Saturn se-nfruntă și Mercur se află-acum
chiar în semnul Gemenilor. Asta-i starea:-n ochii noștri
se înalță uriașă o lucrare și vom fi
toți sătui de-această viață. Am cetit în viitor,
dar va trebui tăcere să păstrez. Îi plîng amar
pe iranieni și-n focul chinului sînt mistuit
cînd la *Sasanizi* [2] mai cuget. Vai! coroană, tron, județ!
Vai! putere, dinastie, măreție - - toate-or fi
sfărîmate de-arăbime, fiindcă astrele din hău
se rotesc doar să ne piardă; vreme, patru sute de-ani,
nici un plod din stirpea noastră-n lume nu va fi stăpîn!
(.....)
Lung război porni-va-n care mulți din nenfricații lei
vor pieri. Cei mari [3] ce luptă bravi cu mine-alăturea,
pe-ale-arabilor pretenții [4] nu pun nici un fel de preț:
« Cine-s oamenii aceștia și ce drept au în Iran
și-n Mazanderan să intre? Cotropirea căilor
și-a hotarelor, izbîndă,-nfrîngere, vom hotărî
doar cu grele buzdugane, doar cu săbiile-n mîini;

---

[1] *Astrolab*, strămoșul sextantului, instrument pentru măsurat înălțimea stelelor deasupra orizontului.

[2] Sub dinastia *Sasanizilor*, și anume la sfîrșitul acesteia, începe invazia arabilor islamizatori în secolul al VII-lea.

[3] Cei mari sînt amintiți într-un vers mai jos: Mirui din Tabaristan, Ermeni și Gulbui Suri.

[4] Propunerile arabilor de a li se da voie a face comerț în Iran.

vom lupta toţi bărbăteşte şi duşmanii i-om strivi!»
Dar toţi nu ştiau de taina cerului cel schimbător,
fiindcă pînă-acuma cerul dulce s-a purtat cu noi.
După ce-mi citeşti scrisoarea, ia aminte la ce-ţi spun
ale cugetului sfaturi, străduie-te, cot la cot,
cu mai-marii-Împărăţiei. Strînge laolaltă robi,
bogăţii şi lucruri scumpe; fugi în Aderbaidjan
lîngă cei mai mari de-acolo; tot ce ai ca telegari
dă-i acelui vistiernic al lui Adergoşasb-şah.
Dacă vin răzleţe trupe din Zabul sau din Iran
să se pună sub aripa-ţi, să le-ntîmpini bucuros,
să le-mbraci, fii bun cu ele. Te sfieşte de-acest cer
schimbător ce se roteşte; el ne face ca uşor
de la bucurii să trecem la dureri, şi cînd în slăvi
ne înalţă, cînd ne-afundă. Spune-i mamei tot ce-ţi scriu,
căci ea n-o să mă mai vadă; zi-i din parte-mi bun-rămas,
darnic dă-i a' mele sfaturi, să nu fie-atinsă ea
de nici o nenorocire. Dacă, mai tîrziu, primeşti
despre mine-o tristă veste, nu mi te mîhni prea mult;
nu uita că-n pieritorul ăst lăcaş n-aduni comori
decît grija şi nimicul. Fii deapururi credincios
Domnului, din piept alungă păsul trecătoarei lumi.
Ne va urmări ursita rea iar şahul meu nicicînd
nu m-o mai vedea la faţă. Tu şi toţi aceşti vlăstari
dintru seminţia noastră, preamărire aduceţi
şi pre Domnul lăudaţi-l în a nopţii beznă grea.
Fiţi prevăzători şi darnici, şi să nu dosiţi nimic
pentru ziua cea de mîine; şi aflaţi: eu, oastea mea
căreia îi dau poruncă, pradă am căzut înfrînţi
de-oboseală şi de zbucium şi de-amarnice dureri,
şi la capătul acestor n-am avut niciun liman.
Fie ca Iranul, dulcea ţară să-nflorească-n veci!
Dacă soarta-l va-ngenunche pe şah, nu precupeţi
nici haznalele-ţi, nici trupu-ţi şi nici însăşi viaţa ta;
căci din spiţa lui vestită-ncununată cu noroc,
acest mîndru şah e totul ce ne-a mai rămas. Să n-ai
nici un pic de slăbiciune-n orişice îţi pui în gînd;
noi nu mai avem pe lume decît un apărător,
singurul care-i în viaţă din toţi şahii *Sasanizi;*
după dînsul nu găsi-veţi nici un alt moştenitor
al împărătescu-i sînge. Vai! coroana-i de pe cap,

bunătatea-i şi dreptatea-i — toate-acestea vor pieri
cu împărătească-i spiţă! Fie mult să vieţuieşti
şi ferice şi puternic, şahului un scut să-i fii!
Dacă moartea l-ameninţă, apără-l cu spada ta!
Dacă va să se înalţe-amvonul [1] mai presus de tron,
dacă proslăvite fi-vor numele lui *Abu Bekr* [2]
şi Omar, a noastră trudă veche se va irosi.
Un nemernic o să vină şah măreţ; nu vor mai fi
frămîntări cu-mpărăţie, tron, coroană, diadem.
Zodiile dărui-vor toate-acestea-arabilor;
zile după zile-urma-vor, şi-al puterii noastre-apus
după zorii măreţiei. Printre-aceşti străini, un neam
se va-nveşmînta în negru [3], se va-mpodobi pe cap
c-o tiară de mătasă. N-or mai fi coroană, tron,
nici botine aurite, pietre-scumpe, diadem,
şi nici flamură în freamăt peste capete de-oşteni.
Pentru unii numai trudă, pentru alţii bucurii;
nu se va mai zbate nimeni drept să fie şi milos.
Sub aripa nopţii negre, dùşmanul cel veghetor
năvăli-va-n casa celui ce se-ascunde. Un străin,
peste nopţi şi peste zile, se va-nscăuna stăpîn,
se va-nc̆inge-n cingătoarea şahilor, tiară-n cap.
Se vor terfeli-n picioare: cinste, lege, juruinţi.
Fi-vor prefăcătoria şi minciuna-n mare cin.
Cei războinici or să lupte doar pe jos, ca pedestraşi;
parte-avea-vor cavalerii de batjocuri şi ocări;
iar plugaru-n luptă aprig va să aibă nume rău;
naşterea din spiţă-aleasă va să nu mai poarte rod.
Unul despuia-va pe-altul şi altminteri, rînd pe rînd.
Binecuvîntări, blestème · · nu se vor mai osebi,
prefăcutul înaintea omului cinstit va sta.
Şahul lor avea-va-n locul inimii doar un pietroi;
fiu-l va urî pe tată iar acesta pentru fiu
va întinde mreji, capcane. Un bicisnic rob în tron;
viţă-aleasă şi mărire fără preţ vor fi, de rîs.

---

[1] Alegorie pentru preoţimea Islamului în ascensiune faţă de îndelunga monarhie persană.

[2] *Abu Bekr*, socrul şi urmaşul lui Mahomed, primul dintre califi, mort în 634.

[3] Aluzie la dinastia *Abasizilor* a căror culoare oficială era cea neagră. Această dinastie a avut 37 califi arabi şi a fost întemeiată de Abul Abbas, care a detronat dinastia Omeyyazilor din Damasc (331 – 750). Abasizii au domnit în Bagdad (762 – 1258).

Lumea nu va mai cunoaşte cinstea, şi va năvăli
doar nelegiuirea-n inimi şi pe buzele oricui.
O corcită seminţie se va înălţa din perşi,
tiurci şi-arabi; n-or să mai fie *dihkani*, tiurci şi nici arabi;
limbile-or părea o glumă. Fiecare-şi va-ngropa
o comoară, şi, la moarte, rodul trudei sale lungi
va îmbogăţi pe dùşmani. Cei mintoşi, cei credincioşi
se vor folosi de-ncrederi să urzească-nşelăciuni;
suferinţa şi mîhnirea şi-nvrăjbirea vor domni,
cum domnit-a bucuria-n vremea lui şah *Bahram-Gur* [1].
Nici serbare, nici plăcere, şi nici muncă la-adăpost;
pretutindeni viclenie,-nşelăciune,-ntinse mreji.
Patima de-arginţi va rupe şi-nvrăjbi: părinţi de fii,
s-o mînca doar lapte acru, îmbrăca dulămi de-abà [2].
Fiecare-o vrea cîştigul tot din punga celuilalt,
şi credinţa n-o să fie decît vorbe goale-n vînt.
N-o mai fi deosebire între primăveri şi ierni,
şi nici dulce vin [3] la praznic. Mi se-ngroaşă inima
de-atît sînge care fierbe, chipul îmi păleşte, alb,
gura-mi seacă însetată, buzele-mi s-au vineţit,
cînd gîndesc că după moartea unui falnic *pahlivan*
cum sînt eu, întreg norocul *sasanid* s-o-ntuneca,
şi că sfera schimbătoare ne-o trăda, ne-o urgisi,
smulge-va prietenia-i. Ale mele lănci, săgeţi,
care pot străpunge fierul, nu pot face nici un rău
unui dùşman gol la piele; paloşu-mi ce-n bătălii,
fără-a se toci, loveşte gîturi de-elefanţi şi lei,
nici nu poate să sfîşie pielea de pe-aceşti arabi!
Nu mi-a spus cetirea-n zodii decît răul peste-alt rău:
nu mi-ar fi dat mie Cerul nici priceperea de-acum
şi nici grija-acestor zile de noroc şi nenoroc!
Capi-de-oşti ce mă-nsoţiră pînă la Kadesiah
sînt războinici foarte crînceni, şi duşmani înverşunaţi
de-ai arabilor; toţi speră să sfîrşească-n bine tot,
rîuri revărsînd, de sînge, preschimbînd acest Iran
într-un Djeyhoùn [4] de sînge! Nimeni însă dintre ei

---

[1] *Bahram-Gur* (421–440) şah *sasanid*. Pasiunea lui pentru vînătoarea de coloni i-a atras porecla de *măgar sălbatic*.

[2] Textual, *camelat*, postav din păr de capră.

[3] Vinul fiind oprit de preceptele Coranului.

[4] *Djeyhoùn*, numele persan al fluviului Oxus.

nu cunosc cerească taină, şi nu ştiu că ăst război
nu-i un lucru de nimica. Cînd viaţa unui neam
s-a desăvîrşit, ce-ajută oboseli şi bătălii?
Cît priveşte despre tine, o, tu, fratele meu scump,
fie să ai viaţă lungă şi să-l mîngîi pe-acest şah
al Iranului! Căci ţara Kadesiah îmi va fi
gropniţă; şi drept armură negru giulgiu voi avea,
şi drept coif doar o coroană roşie de sînge-cheag!
Astea-s tainele ascunse ale Cerului măreţ;
însă tu să nu-ţi înlănţui inima, îndurerat,
de sfîrşitul unui frate! Nu-l slăbi de loc din ochi
pe stăpînul lumii noastre şi jertfeşte-ţi viaţa-n cîmp
şi în toi de bătălie! Zilele lui *Ahriman*
vor ajunge foarte iute, fiindcă sfera de azur
ce se-nvîrte ni-i vrăjmaşă." După ce pecetlui
epistòla sa mai zise: „Binecuvîntări cereşti
însoţească-l pe trimisul care duce-acest răvaş
fratelui, şi să nu-i spună decît ceea ce-i de spus."

SCRISOAREA LUI ROSTAM CĂTRE SAAD, FIUL LUI VAKKAS

Rostam îşi mînă de-ndată la Saad un olăcar
iute tocmai ca lumina şi ca fulgerul din nori.
Puse, pe mătase albă, să se scrie un răvaş
luminos cum e-n amiază Soarele; şi pe răvaş,
într-un colţ, acestea scrise: „Fiul şahului Hormozd,
pahlivan în lumea-aceasta, Rostam preamărinimos
scrie către Saad, fiul lui Vakkas, ce-i însetat
de război zorind pieirea-şi." Şi-ncepu cuvîntu-astfèl:
„Să nu dăm deoparte teama şi slăvirea Domnului
carele neprihănit e: El e cel ce ţine-n mîini
sfera pururi mişcătoare; El putere dă şi tron.
Fie să se răspîndească-a' sale binecuvîntări
peste şahul [1] plin de faimă, care o podoabă ‹

[1] Adică şahul Yezdegherd.

a coroanei şi-a pecetei şi a tronului înalt,
strălucirea măreţiei şi măririi în izbînzi
şi putere, el, stăpînul spadei, tronului măreţ,
cel ce poate ţine-n lanţuri şi pe însuşi *Ahriman!*
Un prilej de mişelie se ivi şi în curînd
va aduce multe chinuri, multe sterpe încleştări.
Spune-mi cine-ţi este şahul, şi tu însuţi cine eşti,
de ce lege, pe ce treaptă? Lîngă cine-ţi cauţi tu
reazimul? Tu şi-ale tale ordii ce le cîrmuieşti
sînteţi goi; un pic de pîine mi te-ar sătura pe loc,
dar tu mori, te stingi de foame. N-ai nici tron, nici elefanţi,
nici hazna. Te mulţumeşte că-n Iran eşti încă viu:
şi coroana şi pecetea sînt în mîna altcuiva,
a stăpînului ce are elefanţi, comoară, tron,
şi putere, şi e şahul cel vestit şi e născut
dintr-o spiţă domnitoare; Luna-n ceruri nu-i nimic
lîngă el, şi-ntreg Pămîntul n-are-un crai măreţ ca el.
La ospăţ cînd se aşează, vesel, arătîndu-şi doar
într-un zîmbet, albi, toţi dinţii ca argintul lucitor,
dă în dar mai mult şi-atîta cît nu fac arabii toţi
laolaltă, fără-a face pagubă-n comoara sa.
Are el de două-ori şase mii de cîini şi de gheparzi
şi de şoimi cu zurgălăii pe lănţuguri de-aur fin;
toată vremea, pe cîmpie, dintr-un capăt în cellalt,
cei nomazi ce poartă suliţi, din vînat nu pot trăi,
că-i al şahului ce-l prinde cu ogari şi iuţi gheparzi;
cheltuiala care-o face c-un alai vînătoresc
nu-i sub ochii lui nimica. Trebuie într-adevăr
că n-ai umbră de ruşine, trebuie că-n mintea ta
nu cunoşti ce-i nalta cinste, nici sfiala nu ştii ce-i;
tu eşti cela ce cu faţa asta şi-obîrşia ta,
cu apucături urîte, îndrăzneşti să năzui sus
la şahia persiană? Dacă-ţi cauţi tu cumva
după merite puterea, dacă vorbele-ţi nu sînt
niscai glume şi batjocuri, să-mi trimiţi un olăcar
grăitor, hîrşit de viaţă, nenfricat şi dăscălit,
să pricep mai bine ţinta, ţelul ce ţi-l urmăreşti,
şi ce cale-ţi va deschide către tronul *keïanid.*
Voi trimite-n goană mare pe un cavaler la şah
să cunoască şi măritul ceea ce tu îi pretinzi;
nu căta să dai, tu, pieptul c-un puternic domnitor,

căci mi-i teamă că sfîrşitul tău va fi de jale plin.
E stăpînul lumii noastre, de-al lui Nuşirvan nepot,
a cărui dreptate-n ţară-ntinereşte pe bătrîni:
un vlăstar de şahi, el însuşi şah, nu-şi are-n acest veac
nicăieri asemănare. Vezi să nu mi te preschimbi
într-o groază-a lumii, dùşman al credinţii-n Cel-de-Sus:
cel cu cap n-o să rîvnească tronul unor *Keïanizi!*
Bine să-mi ceteşti răvaşul ăsta de poveţe plin,
cugetul să nu-ţi împiedici de-a vedea şi-a auzi."
După ce pecetea-şi puse pe scrisoare, i-o dădu
prinţului Pirùz, ce-i fiul lui Şapur. Ăst *pahlivan*
se şi duse cu ştafeta la Saad al lui Vakkas,
însoţit de căpetenii, toţi la inimă senini,
platoşe de-argint şi scuturi, şi, de aur, cingători.

RĂSPUNSUL LUI SAAD, FIUL LUI VAKKAS, LA SCRISOAREA LUI ROSTAM

Dăscălit despre sosirea ăstui om vestit, Saad
îl întîmpină c-o oaste cît nisip e în deşert.
După ce-l aduse-n cortu-i, îi şi puse întrebări
despre oaste şi măritul *pahlivan*, şah, cap-de-oşti,
despre oameni, capi-de-oaste, şi ţinuturi din Iran.
O manta zvîrlind subt Piruz îi grăi: „Sîntem născuţi
toţi cu suliţa în mînă şi cu sabia de-oţel:
printre aprigii războinici niciodată vorba nu-i
nici de-argint, brocart sau aur, nici de hrană sau de somn!"
Apoi l-ascultă pe Piruz cuvîntînd, şi-astfèl luă
cunoştinţă de ştafetă, şi-i aduse mulţumiri.
Aşternu în scris răspunsul, una şi-alta înşirînd;
scrise-acolo despre genii, despre oamenii de rînd,
despre vorbele rostite de profetul *haşemit* [1],
despre dogma unităţii, de Coran, făgăduinţi
şi ameninţări, şi viaţa fericită de apòi,

[1] Tribul şi neamul din care s-a născut profetul Mahomed se numea *Haşemi*.

de religia cea nouă. Zugrăvi acolo-n scris
smoala-n clocot arzătoare, flăcări, ger, întregul iad;
raiul verde cu pîraie şi de lapte şi de vin,
cu risipa sa de camfor, cu izvoarele-i ţîşnind,
pomul său ceresc, şi-n şopot vinul, mierea din fîntîni;
şi adause la urmă: „Şahul de va-mbrăţişa
legea asta-adevărată, pe drept i s-or cuveni
tron şi fericire-n cele două lumi; el va avea
pe deapururi diademă şi cercei şi fel-de-fel
de-avuţii şi nestemate pentru care-o mijloci
Mohamed, şi dobîndi-va iertarea păcatelor,
şi neprihăni-va-şi trupul ca apa de trandafiri
strecurată.-Avînd răsplata raiului făgăduit,
nu mai trebuie sămînţa urii-n cîmp s-o azvîrlim,
să dea spic nenorocirea. Fiinţa lui Yezdegherd,
uriaşul glob de tină, şi seraiuri cu grădini,
sălile de ascultare, curţi şi tron împărătesc,
şi serbări şi mari ospăţuri — nu fac cît un fir de păr
al unei *Hurì* [1]. Coroana şi comorile te-orbesc
în şederea-ţi pieritoare; tu încredere îţi pui
în ăst tron din colţi de fildeş, în aceşti ogari şi şoimi,
în noroc şi-n diademă. Şi-astă lume preţuind
cît un gît de apă rece — trebuie să-ţi nască-n piept
atît zbucium? Înţeleptul nici un ban nu dă pe ea;
leapădă-te de-amăgire şi de-ale credinţei căi
nu te-ndepărta. Oricine vrea cu mine crunt război,
n-o găsi decît o groapă strîmtă şi un loc în iad.
Raiul îţi va fi lăcaşul, dacă îl vei merita,
cugetă în care parte trebui-va să apuci!"
Saad puse o pecete-arabă peste pergament,
binecuvîntări aduse-n cinstea celui Mohamed;
şi apoi dintre războinici pe Şobah Moghairà
îl trimise cu ştafeta la cel *pahlivan*, Rostam.
Dintre perşi un om cu faimă căpetenia-şi vesti
că venise o solie: „Este,-i zise, un bătrîn
slăbănog; nici cal nu are şi nici platoşă pe el;
cocîrjat, pe umăr poartă-ngustă sabie de-oţel,
şi veşmîntul lui arată o mulţime de rupturi."

---

[1] *Hurì*, zînă ocheşă din mitologia şi paradisul mahomedan.

De cum auzi acestea, Rostam înălță un cort
din brocarturi, căptușindu-l cu perniță din Kitai.
Oastea lui, precum puzderii de lăcuste și furnici,
se înșiruì. Un scaun de-aur se aduse,-apòi
pahlivanu-și luă locul; cavalerii perși, șaizeci,
precum lei de bătălie, în caftane viorii
și țesute-n fir de aur, daurite încălțări,
gît, urechi împodobite-n giuvaere și cercei,
se orînduiră-n jurul cortului cel pregătit
și gătit împărătește. Cînd Șobah ajunse-n prag
și intră în cort nu puse pe covor nici un picior,
ci, zmerit, doar pe țărînă merse și se sprijini
doar în spadă-i ca în bîtă; pe pămînt se așeză
fără a privi la nimeni, fără-a ridica de jos
ochii către cel ce este căpetenie-de-oști.
Rostam spuse: „Fii ferice și atotștiința ta
să-ți păstreze sănătatea și în cuget și în trup!"
Cel arab i-ntoarse vorba: „Omule slăvit de toți,
de primești credința nouă, mîntuirea fie-a ta!"
Nu-i plăcu aceste vorbe lui Rostam; se încruntă
și păli; luă din mîna lui Șobah răvașul scris
și-l întinse către scribul care știe-a tălmăci.
Rostam àstfel îi răspunse: „Zi-i stăpînului arab,
zi-i din partea mea acestea: « Nu ești șah și nici nu ești
vrun moștenitor de tronuri; dar norocu-mi ți-a părut
că se-ntunecă și tronul l-ai rîvnit din inimă.
Nu-i ușoară treaba-aceasta-n ochii celor încercați,
și-ți lipsește prevedèrea cînd pornești pe-astfèl de drum.
De purta Saad coroană, voie-aș fi avut atunci
să iau parte la războaie și la praznice cu el,
dar de vină-s zodii rele. Ce-aș putea adăuga?
Sîntem într-un ceas amarnic. Călăuz dacă-mi va fi
Mohamed, și dacă legea veche mi-o voi părăsi
pentru o credință nouă, totul se va răsturna
sub această-ncovoiată boltă de-nstelat azur,
și-mi va fi de toate silă ». Mergi în pace, olăcar;
nu e vremea de palavre-n ziua cruntei bătălii.
Zi-i lui Saad că-i mai bine să sfîrșească-nvingător
pe cel cîmp de încleștare, decît să privească viu
cum dușmanu-i izbîndește!" Șobah tabăra lăsă,
de-ai fi zis că vrea să-ntreacă vîntul iute de picior.

BĂTĂLIA DINTRE ROSTAM ŞI SAAD, FIUL LUI VAKKAS. MOARTEA LUI ROSTAM

Cum plecă Şobah, de-ndată Rostam împărţi porunci
oastei pentru bătălie; trîmbiţi răsunară lung
şi de pretutindeni pîlcuri se-ncleştară, rînd pe rînd;
dintre nouri groşi de pulberi izbucniră lungi strigări,
care asurzeau urechea cea deprinsă cu-accst zvon.
De-altă parte, cum aduse Şobah vorbe-amenințînd
precum tunetul, viteazul Saad oştilor răcni
să se năpustească-n luptă cu-nfocarea unor lei.
Oştile cu pasul straşnic naintară, piept în piept,
şi se-amestecară-n cîmpul cel de bătălie-ncins:
lănci ţepoase scînteiară-n val de neagră pulbere,
precum stelele în cerul de-un albastru-ntunecat,
şi tăişuri se izbiră cu-ndoite izbituri
peste chivăre albastre de oţel călit în foc.
Lupta se lungi trei zile-n locul ăsta-nsîngerat.
Perşii nu avură apă: subt povară de armuri
grele şi apăsătoare, piept ţinură unui salt
al vrăjmaşilor cu suliţi; setea le secătui
bravilor curaju-n luptă şi căzură însetaţi
telegari de-alească vînă; setea-i arse lui Rostam
buze, gură, şi-apoi limba în fişii i-o zdrenţui.
Chinurile însetării fură-atît de mari încît
luptători şi cai mîncară umed lut...

Rostam zvîrli
ochii pe cîmpia-n sînge şi văzîndu-şi cei mai bravi
capi-de-oşti ucişi, el scoase răcnete tunînd, precum
tunetul. Şi, faţă-n faţă, Saad şi Rostam şezînd,
în acelaşi timp ieşiră dintre rînduri amîndoi,
şi se-nsingurară unul şi cellalt de oastea lui,
îndreptîndu-se călare către poala unui dîmb.
Cele două căpetenii se izbiră c-un curaj
ce ţi-l dă parcă turbarea; Rostam, răcnetu-i scoţînd
precum trăznetul din nouri, fulgeră cu spada-i grea
calul lui Saad în ţeastă; telegarul de război
îşi rostogoli-n ţărînă capul, şi viteazul Saad
fără telegar rămase. Rostam învîrti din nou
paloşu-i de-oţel să-i deie dușmanului său de jos

izbitura cea din urmă, căpăţîna-i doborînd;
însă pulberea cea neagră îi făcu pe luptători
unul nevăzut de altul. Rostam şi descălecă
de pe şeaua-i căptuşită-n pielea unui leopard,
şi legă de cingătoare capetele frîului;
dar un val de negre pulberi îl orbi. De-ndat' Saad,
năvălind pe locul luptei, îşi trăzni duşmanu-n coif
cu izbirea spadei sale, care ţeasta-i despicînd,
îi scăldă în sînge faţa, şi-i orbi şi ochii-adînci.
Plin de rîvnă-arabu-acuma fu învingător; din nou
capul i-l lovi, grumazul, şi-i rostogoli în colb
trupul de viteaz războinic. Apoi cele două oşti
care pînă-acum n-avură despre căpetenii veşti,
se grăbiră să şi-i cate şi-alergară, val-vîrtej,
în cel loc de bătălie. Cînd văzură pe Rostam
plin de pulberi şi de sînge şi cu trupul ciopîrţit
dintr-o parte în cealaltă, perşii prinseră-a fugi.
Dintre-aceia mai de vază fură toţi măcelăriţi,
alţii în oblînc pieriră crud de sete chinuiţi,
şi în chipu-acesta lumea mulţi din şahii săi pierdu.
Oastea cea iraniană fugărită, cînd văzu
cîmpuri, drumuri înţesate cu ucişi dintre ai săi,
alergă şi zi şi noapte să se-ntoarne lîngă şah.
Spre Bagdad se scurse oastea-nconjurînd pe Yezdegherd.

YEZDEGHERD ŢINU SFAT CU IRANIENII ŞI SE DUSE ÎN KORASAN

Farukzad[1], care e fiul lui Hormozd, se mîniè,
lacrimi revărsă, şi Tigru îl trecu, intră în Kerk
şi izbindu-l crîncen foarte nu lăsă pe nimeni viu
din războinicii cu suliţi. Şi ieşiră din Bagdad
oşti în cîmpul de bătaie; însă cînd al luptei colb
se împrăştiè, persanii fură iar pe fugă puşi.

[1] *Farukzad*, fiul lui Hormozd, este fratele lui Rostam.

Farukzad, călcîndu-şi urma, iar se-ntoarse lîngă şah;
plin de pulberi, greu de-armură, de pe cal se coborî
şi aduse dinaintea şahului cinstiri cereşti.
Ochii lăcrimînd doar sînge, pieptul de turbare-arzînd,
şahului îi zise: „Oare, de ce plîngi cu-atîta foc?
Vrei să speli în lacrimi tronul şirului de *Keïanizi?*
După tine, nu rămîne os din osul nostru vechi,
să-i dăm tronul şi coroana. Singur eşti şi ai vrăjmaşi
vre o sută mii la număr; cum poţi, oare, să-i înfrîngi
razna străbătînd o lume? Mergi în codrul din Narvan;
doar acolo poporenii se vor strînge-n jurul tău;
de acolo şi asemeni tînăr precum Fereidun
vei putea acum norocul să-ţi întinereşti pe loc!"
Farukzad acestea zise; şahul spusa-i ascultă
şi noi gînduri se iviră.
(.....)
Toţi strigară:„-I bine-aşa!"
Yezdegherd luînd cuvîntul: „Hotărîrea-aceasta nu-i
vrednică de noi şi-n cuget alte planuri mi-am făcut.
Ei! să las eu pe mai-marii din Iran, şi-atîtea oşti,
şi întinsa-mpărăţie, tron, coroană, spre-a gîndi
să mă mîntui doar pe mine, şi s-o rup la fugă?-Altcum
măreţia şi curajul şi înţelepciunea spun.
Nu, de loc nu mi-i ruşine să înfrunt aceşti duşmani,
căci ne sfătuie un pàrdos despre-aceasta într-astfèl:
«*Nu da dosul unui dùşman, dacă soarta-ţi este rea!*»
Cum vitejii-au datoria să asculte şahul lor
în împrejurări ferice ca şi în nenorociri —
tot asemenea şi şahul n-o să-şi lase oastea-n foc
de primejdii să alerge la comorile-i din veac!"
Toţi cei mari găsiră bune vorbele-i zicînd: „Aşa-i
datina la şahii paznici de credinţă din străbuni!
Spune care ţi-i porunca? De la noi ce vrei? Şi ce
jurămînt ne ceri acuma?" Şahul le dădu răspuns:
„Teama năruie curajul. Lucrul cel mai bun ar fi
toţi în Korasan să mergem, de izbiri să ne ferim.
Oaste-avem acolo multă, numai *pahlivani* căliţi;
căpetenii turcomane şi *hakan* [1]-ul din Kitai
ne-or aduce plecăciune. Legătura spre-a-ntări,

[1] *Hakan*, denumirea împăraţilor chinezi şi mongoli. Aici e vorba de Feghfur

soață voi lua pe fiica lui Faghfur și voi găsi
sprijin: oaste nenfricată și războinici din Turan.
Mahuï, și el de-asemeni, un puternic cap-de-oști
are elefanți și oaste și-are bunuri fel-de-fel.
Cel dintîi din toți satrapii [1], căpetenie-de-hotar
peste toți străjerii noștri. L-am îndepărtat de tron
fiindcă clevetea și pururi căuta numai gîlcevi.
Lui Mahuï dăruindu-i nume, cinste, cin înalt,
elefanți, supuși, ținutul, chiar de-i neam umil, de jos,
l-am făcut un om al Curții. Auzii de la *mubezi*
cugetarea înțeleaptă spusă de acei din vechi:
« *Tu păzește-te de omul ce l-ai vătămat cîndva,*
pe nedrept osîndă dîndu-i; dar încrede-te în cel
înălțat de bunătatea-ți din nimicnicie-n cer. »
Deci, cum n-am făcut nimica rău lui Mahuï nicicînd,
el e cel ce va să-nfrunte pe dușmanii mei de-acum!"
Farukzad, pocnind din palme, izbucni: „O, șah iubit,
care îl iubești pre Domnul, mare-ncredere n-avea
în privința celor mîrșavi; căci, după-un proverb de azi,
în zadar slei-vei vlaga farmecelor să preschimbi
firea-adîncă din ființe; Domnul le-a creat astfel,
și nu poți pătrunde taina celui care-i Ziditor.
« *Numai cailor se cere s-aibă szi și sînge-ales.* »
Fie să te bucuri pururi de puteri și fericiri!"
Șahul îi răspunse-acestea: „Leule neînfricat,
încercarea ce voi face-o nu mă va primejdui."
(.....)

SCRISOAREA LUI YEZDEGHERD CĂTRE MAHUÏ SURÌ ȘI CĂTRE MERZEBANȚII DIN KORASAN

Yezdegherd, stăpînul lumii, cînd se îndreptă spre Merv,
să ajungă la satrapul țării, Mahuï Surì,
îi trimise o scrisoare plină de mihniri adînci
și cuvinte mișcătoare. Cu neliniște în piept,

[1] *Satrap*, guvernator persan care conducea o satrapie (provincie).

ochii înecaţi în lacrimi, îşi chemă un scrib dibaci
dînd frîu slobod el simţirii care-adîncu-i frămînta.
După ce-l slăvi pe-Acela ce-i al lumii Ziditor,
pe Stăpînul ce-nţelept e şi e binefăcător,
Şahul care-nsufleţeşte Soarele, planeta Mart,
să alerge în rotire, care-ocîrmuie la fel
elefantul şi furnica, şi cînd lui îi e pe plac,
iscă lucruri din genune fără a avea tipar —
scrise şahul şi acestea: „Nenorocul s-a ivit
dinainte-ne, şi ţara noastră vlaga şi-a pierdut
şi întreaga-i strălucire. Suferinţa ne-a-ngustat
lumea, de pe cînd în luptă Rostam a pierit pe cîmp,
de-o străină mînă-a unui Saad, fiul lui Vakkas,
om ce n-are neam, nici ţară, nu-i mintos şi nici vînjos.
Cîtă vreme oastea-arabă e în porţi la Tisifun,
şi vîlcelele şi codrii ne despart, la luptă mergi
cu oştenii tăi şi-adună neamul pers sub steagul meu!
Însumi voi urma ştafeta asta şi ajunge-voi,
precum vîntul, lîngă tine, o, tu, fiu din neam persan!"
Îşi alese din alaiu-i olăcar, un om cu cap
şi bun sfetnic; de-atît sînge inima-ngroşată-n piept,
chipul palid ca răşina, scrise alt răvaş la Tus:
„Slavă naltă, preamărire Şahului-judecător
care-mparte tron, putere, preţuire, şi-i Stăpîn
pe izbîndă, măreţie şi coroană. Tot ce-i viu,
de la picioruş de gîză pîn' la aripă de şoim,
elefantul din ţărînă, crocodilul din adînc —
toţi i se supun doar vrerii şi doar legilor Lui, toţi
nu răsuflă pînă voie nu le dă Stăpînul lor.
(.....)
Domnul de ne dă putere, soarta de ne-o împlini
dorul inimilor noastre, noi vom recunoaşte-atunci,
darnici foarte,-aceste fapte bune şi vom răsplăti
ajutoarele primite. Dar aţi prins de veste toţi
că doar zodii împotriva noastră au dezlănţuit
pe-aceşti josnici şerpi cu chipul şi cu ochi de *Ahriman*,
fără de înţelepciune, fără cinste, nici comori,
fără tron şi fără fapte şi vîrtuţi, care-au pornit
să nimicnicească-o lume!
Giuvaeruri şi comori
se împrăştiară-n lume şi ţărîna de prin gropi

multe hîrci umplu; aceasta hotărî măreţul Cer.
Părăsită-mpărăţia-i la ăşti ticăloşi arabi
care seamănă cu corbii, de pricepere-s lipsiţi
şi-s lipsiţi şi de ştiinţă şi de nume, cinste, cin.
Nuşirvan văzut-a-n visu-i: strălucirea-acestui tron
va pieri, şi mii, o sută de arabi vor năvăli
ca turbatele cămile-opritoarele rupînd —
şi vor trece fluviul Tigru, şi-un fum negru s-o-nălţa
pînă la Saturn. Recolte pîrjolite-or fumega
din Iran şi Babel; lumea va pieri; străbunul foc
de prin temple se va stinge, şi făclii de *Noo-Ruz*
şi *Sadè* păli-vor toate; mîndre creste de serai,
unde şahii mari şezură, dintr-o izbitură doar
se vor prăbuşi, pe lespezi, drept în mijloc de *meidan* [1].
Visu-acela se-mplineşte abia astăzi: schimbător,
cerul ni se-ndepărtează, şi tot ce în lume-a fost
mare-i umilit, şi soarta-i nalţă pe acei umili;
tot ce este rău în lume se împrăştie sub zări,
sărăcia-nvederată-i, fericirea a pierit.
Fiecare ţărişoară vrea să-şi nalţe un stăpîn,
demon hîd şi rău; şi semne prevestesc din zodiac
noapte-adîncă şi lumina lucitoare pîlpîie
şi e gata să se stingă...

(.....)

Sfat ţinurăm în divan
cu toţi *pahlivanii* noştri; după lungi precugetări,
am căzut la învoială-asupra ce va mai urma.
Vom căra cu noi coroană, tron, pecete-inel de şah,
màntii din Bizanţ aduse, din Kaşmir şi din Kitai,
lucruri foarte preţioase care-acum ne sînt în mîini,
precum cele ce-s ţesute în Bizanţ şi Taièf,
şi brocart în fir de aur, şi bucăţi de ştofe şi
tot ce merită să fie dus, şi toţi cei din serai,
şi strînsură de merinde pentru cînd nu vom avea.
Patruzeci de mii, plăvanii la chervane înjugaţi
vor cărăuşi belşugul holdei coapte de susan
şi pe urmă-n şir vom pune şi cît vor putea căra
două-ori şase mii de cară scîrţîind sub snopi de grîu.

[1] *Meidan*, piaţa largă, pietruită, cu havuzuri, eleştee şi arene de jocuri din cetăţile Persiei medievale.

Un *mubed* plin de prevèderi va aduce roşu mei,
rodii coapte şi fisticuri; două mii de-ncărcături
dintre-aceste soiuri fi-vor duse pe cămile-n şir,
cămile din Bactriana . . .
Adăstînd cerescul glob
vrerile să şi le-arate, pune-vor în carul tras
de plăvani: grămezi de sare,-o mie de încărcături;
şi o mie de curmale, şi o mie de zahăr
fi-vor gata, numărate. Şi din cele patru zări,
robii noştri aduna-vor şi căra-vor în cetăţi
patruzeci de mii de buturi de pastramă, şi-or veni
şi trei sute cară pline cu naft negru,-n două luni."
(. . . . . .)
Şahul după ce pecetea-şi puse pe acest răvaş,
căpeteniei-de-oaste i-l trimise; un vestit
cavaler născut sub zodii bune se înfăţişă
dinaintea lor, în mînă cu împărătesc răvaş [1].

YEZDEGHERD AJUNSE LA TUS, UNDE ÎL PRIMI MAHUÏ SURÌ

Şahul porunci să bată darabanele vestind
semn că a purces pe cale prin Bust, Nişapur, la Tus.
Mahuï prinzînd de veste că-n ţinutul Tus intră
oastea şahului, de-ndată merse să-l întîmpine
c-o mulţime de războinici înzăuaţi şi-n mîini cu lănci.
De sub zare-n măreţia-alaiului cum răsări
şahul adumbrit de steagu-mpărătesc şi-nconjurat
de războinicii săi falnici, Mahuï descălecînd

[1] Adică primise răvaşul şi era gata de drum.

i-arătă, cu umilința unui om de rînd, dovezi
de cinstire și supuneri. 'Naintă pe colbu-ncins
și simțindu-și ochii-n lacrimi; în genunchi, își alipi
buzele de țărnă, dîndu-i șahului închinăciuni
preaplecate și rămase mult timp dinaintea lui
în picioare, pe cînd oastea-i preamări pe șah plecînd
în mai multe rînduri fruntea în țărînă. Farukzad,
cum văzu pe Mahuï, oastea iute și-o orîndui
în strălucitoare rînduri; mult se bucură-n adînc
de-a lui Mahuï purtare, și-nțelepte îndrumări
îi dădu din plin, și planuri tainice-i desvălui,
și-i mai spuse: „Sub aripa ta de mare-ocrotitor,
pun pe șahul cel din spița șirului de *Keïanizi*,
să prinzi spada și viața să i-o aperi, pas cu pas;
nici nu trebuie să-adie al nenorocirii vînt
peste el și decît tine nu-i vreau alt apărător!
Cît privește despre mine, datoria-mi de oștean
în ținutul Rey mă cheamă și nu știu de-oi mai vedea
diademul tău vreodată, fiindcă mulți din soții mei
de-oaste au pierit în lupte cu arabii cei cu lănci.
Rostam seamăn n-avea-n lume, nimeni n-a mai auzit
de-un asemenea războinic, totuși el se prăbuși
sub izbirile acelui dintre cei cu chip-de-corb,
și-a fost ziua morții sale pentru noi cumplit prăpăd!
Deie Domnul să-l așeze pe viteaz printre aleși
și să-i pedepsească aspru pe-nfricoșătorii corbi
prin a lăncilor grea cazнă!" Mahuï dădu răspuns:
„O, tu, *pahlivan*, pricepe: șahul mi-i la fel de scump
precum ochii mei și viața; deci primesc ceea ce-mi ceri:
iau pe șah și fericirea ta sub aripă-mi de-acum!"
Și-apoi Farukzad ce-i fiul lui Hormozd, se-ndepărtă
către Rey, spre-a se pune sub înaltele porunci.
Dar mai apoi trădătorul Mahuï se lepădă
de-orice pregătiri de luptă, tronul îl rîvni în nopți
de tăcere prelungită și se preschimbă de tot
și la glas și la purtare; și-n sfîrșit se prefăcu
bolnav cîtva timp, cinstire șahului neaducînd.

MAHUÏ SURÌ ÎL AŢÎŢĂ PE BIJAN[1] SĂ PORNEASCĂ RĂZBOI CU YEZDEGHERD. ŞAHUL ÎŞI GĂSI LOC DE SCĂPARE ÎNTR-O MOARĂ

Fost-a un erou a cărui faimă pînă-n depărtări
se-ntindea; era de baştini din Turan, numit Bijan;
loc avea pentru şedere în cetatea Samarcand
şi în juru-i mulţi prieteni îl urmau de prin ţinut.
Mahuï, nenorocitul, vrînd să fie neatîrnat[2],
scrisu-i-a aceste rînduri: „Fiule de *pahlivan*,
al cărui noroc nu poate fi atins, un bun prilej
se iveşte pentru tine: şahul lumii este-aici
cu-a lui oaste şi tiară, cu-al său tron şi diadem.
Vino, căci coroana-aceasta şi-acest tron a'tale-or fi,
şi haznaua-i, şi umbrela lui de soare neagră-corb;
te aprinde-acum din ura care i-a însufleţit
pe strămunii tăi şi crîncen te răzbună pe ăst neam[3]!"
Bijan desluşi scrisoarea; chibzui, şi-apoi văzînd
lumea cum se dăruieşte rîvnei lui Mahuï Surì,
întrebă pe al său sfetnic: „Cap de sfetnici înţelepţi,
ce gîndeşti de treaba-aceasta? Dacă oastea mi-o împing
s-ajut pe Surì, puterea, oare, nu-mi voi nărui?"
Sfetnicu-i răspunse-ndată: „Omule cu piept de leu,
bravule-nsetat de lupte, ar fi tare ruşinos
să-mprumuţi un braţ puternic lui Mahuï Surì şi-apòi
să te-ntorci călcîndu-ţi urma. Dacă un război porneşti
după-a lui Surì povaţă, oamenii cei înţelepţi
de prea multă uşurinţă toţi învinui-te-vor.
Lui Barsam[4] încredinţează-i grija de-a mîna-n război
oastea cea ajutătoare." — „Sfatu-acesta-i înţelept,
zise iar Bijan; nu-i bine să mă-ndepărtez de-aici."
Lui Barsam dădu poruncă să îndrume către Merv
zece mii de-aleşi războinici cu hangere într-armaţi,
ţinta luptei arătîndu-i, în nădejdea de-a-nhăţa
tronu-mpărăţiei perse. Ca arîpa de fazan
strălucind această oaste iute-ajunse pînă-n Merv

[1] Este vorba de un alt Bijan, turanian.
[2] Deci era un vasal al şahului din Iran.
[3] Aluzie la dinastia şahilor *Keïanizi*.
[4] *Barsam*, hanul din Kitai.

numai într-o săptămînă. Într-o noapte de catran,
cînd cutcurigì cucoşul, dobe răsunară-n cîmp.
Şahul încă nu aflase de viclenele urzeli
ale lui Surì, cînd, iată, cineva îl şi vesti:
„Oameni pe cai iuţi se-avîntă împotriva lui Khosro.
Mahuì ne-adevereşte că sînt cavalerii *tiurci:*
şahul ce ne porunceşte? Cap li-i hanul din Kitai,
şi pămîntul prea strîmt este pentru marea oaste-a lui!"
Şahu-şi îmbrăcă armura tulburat, şi două oşti
se porniră împotrivă. După ce-şi orîndui
àripile: dreapta, stînga, Yezdegherd îşi avîntă
oastea-n rînduri de bătaie, el, la mijloc, lancea-n pumn.
Nori de colb întunecară lumea-n cele patru zări.
Yezdegherd văzînd puterea şi iuţimea celor *tiurci,*
duse mîna-n cingătoare, trase spada şi-o porni
ca un elefant în rîndul bătăliei de pe cîmp.
Vălurea pămîntu-n sînge precum Nilul revărsat!
De cum îşi porni izbirea împotriva celor *tiurci,*
şahul se văzu deodată de războinici părăsit;
dos dădură şi-l lăsară printre călăreţii *tiurci.*
Cînd Surì se trase-n urmă, şahul lumii pricepu
viclenia-ntreţesută-n taină împotriva sa,
şi văzu că este planul lui Surì să-l lase prins
în încaier cu vrăjmaşul. În zadar desfăşură
marea lui neînfricare, şi făcu risipă-n gol
de-ndrăzneală, dibăcie, şi cu mîna-i doborî
căpetenii cu mari nume; şi văzîndu-se-ncolţit,
o luă la sănătoasa. Urmărit de-un pîlc de *tiurci,*
strîns ţinînd în mîna-i tare un jungher kabulian,
se pierdu, precum un fulger care sfîşie un nor!
Şi zărind o moară-n malul rîului ce-i zice Zark,
adăpost căută, şi caii duşmanilor îndîrjiţi
înteţiră urmărirea şi ţinutul Zark gemu
de atita tropotire! Yezdegherd îşi părăsi
telegar cu frîie de-aur, şi armuri, şi spadă grea
împlîntată-n teacă de-aur; şi pe cînd cei turcomani,
înfocaţi să-l dibuiască, se-azvîrliră-a-i jefui
cal şi platoşe, pătrunse şahu-ntr-una din odăi
în cea moară şi pe-un maldăr de fîn moale se-aşeză.
Din păcate, asta este legea-nşelătoarei lumi:
cînd i te-ai suit pe creste, dindărătul lor găseşti

o prăpastie adîncă! Şahul cît înlănţuit
de noroc a fost şi tronu-i se nălţă pînă în slăvi,
acum are într-o moară adăpost într-un ungher;
după miere,-acum otravă. De ce inima să-ţi legi
de-un lăcaş plin de-amăgire unde-ntr-una în urechi
ropot de plecare sună, sună şi auzi strigînd:
„Hai, destul cu pregătirea! Lespedea dintr-un mormînt
este singurul tău scaun, singurul ce l-ai păstrat?"
Rupt de foame şi cu ochii plini de lacrimi, Yezdegherd
adăstă în starea asta Soarele pîn' se trezi.
Chiar atunci deschise uşa morii cel morar; căra
sarcina-i de fîn: din neamul celora de rînd era;
se numea Khosro [1] şi totuşi n-avea tron şi nici comori,
nici coroană, nici putere; din uiumul morii lui
traiul şi-l ducea şi altă meserie nu avea.
Cînd văzu pe-acest războinic la statură, chiparos,
aşezat umil pe ţărnă, şi pe frunte-mpodobit
cu coroană-mpărătească, şi cu trupu-nvăluit
în brocart din fir de aur tocmai din Kitai adus —
cînd văzu viteazul ăsta cu ochi de gazelă mari,
chip de leu, de loc privirea nu-şi mai deslipi de el —
cînd văzu că încălţat e cu botine aurii,
haina-i scăpărînd pe mîneci fire de-aur şi pe fir
boabe de mărgăritare — cel morar încremeni.
Minunîndu-se el foarte îl chemă pe Cel-de-Sus
şi rosti: „O, şah cu faţa cum e Soarele-n amiaz',
fă-mă să pricep cum, oare, ai pătruns în moara mea?
Oare,-i loc bun de şedere vrednic pentru cinul tău
moara plină de grăunţe, şi de pulberi, şi nutreţ?
Cine eşti tu, oare,-al cărui trup mlădiu şi mîndru chip
au astfèl de măreţie cum o lume n-a văzut?"
„Sunt iranian — răspunse şahul — şi-am scăpat fugind
de turaniana oaste." Cel morar cu glas mişcat:
„Soaţă mi-i doar sărăcia; dacă poţi fi mulţumit
doar cu pîine de-orz şi-umilul năsturel de-aici din mal,
bucuros ţi-aduc şi-ţi dărui: asta este tot ce am,
şi săracu-ntotdeauna să se vaite e silit."
De trei zile-n bătălie, şahul nu mîncă nimic
şi nici nu dormi o clipă; zise spre morar: „Să-mi dai

[1] Adică purta numele şahului Kei Khosro.

ceea ce ai de-ale gurii şi voi fi-voi mulţumit,
numai pe *Barsom*[1] mi-l cată." Cel sărman morar întîi
puse şahului nainte: lapte acru, năsturel
şi o pîine de-orz, şi merse să-l aducă pe Barsom.
Colo-n locul de-ascultare, starostelui de la Zark
îi aduse-ndată ştirea că-ntrebat e de Barsom.
Mahuï mînase-n grabă tainici soli în patru zări
şahului să-i iee urma. Starostele spre morar
zise: „Om brav, despre-acesta pentru cine mă întrebi?"
Cel morar dădu răspunsul: „Este colo-n moara mea
un războinic care şade pe un pat de fîn cosit,
trupu-i plin de măreţia unui verde chiparos,
faţa-i e strălucitoare precum Soarele-n amiaz':
sub sprîncene arcuite ochii-i sînt pecetluiţi
de-o tristeţe fără margini, şi pe buze-i izbucnesc
gemete, şi de mîhnire pieptu-şi simte apăsat.
I-am dat, veche rămăşiţă, lapte acru într-un hîrb
şi o pîine de orzoaică pentru-ntregul său tain,
dar el pe Barsom îl cheamă rugile spre-a-i cuvînta.
Toate astea îţi aţiţă-ntr-adevăr uimirea ta."
Starostele îi răspunse: „Du-te la Mahuï Surî
grabnic să-i spui aste lucruri, fiindcă mă înfricoşez
de-ăst bicisnic din sămînţă spurcată că ar putea
rele-apucături s-arate, alţii ştirea de-i vor da!"
Şi degrab' mînă morarul c-un isteţ însoţitor
la Surî s-ajungă-ndată. Zise-aceasta către cel
meşter fără de cîştiguri: „Oare, pentru cine-ntrebi
de Barsom? Zi-mi adevărul!" — „Cînd cu sarcina de fîn
mă-ntorceam, izbind în laturi uşa morii, am văzut
înainte-mi mîndrul Soare, un bărbat ai cărui ochi
semănau cu ochii unui cerb de moarte îngrozit,
părul negru cum e bezna-n veghea doua-a unei nopţi:
îmi străluminase moara precum Soarele; şedea
pe nutreţ şi pîine goală ronţăia. Cin' n-a văzut
a lui Dumnezeu mărire, să-l întrebe pe morar.
Diadem de mărgărinturi fruntea i-o împodobea,
şi tunica-i de brocarturi din Kitai lucea pe piept;
ai fi zis că-i primăvara-n cer; nicicînd vre un *dihkan*
n-a sădit pe o moşie un mai falnic chiparos!"

[1] Yezdegherd presimţindu-şi sfîrşitul apropiat, îl chemă pe duhovnicul său Barsom, nume asemănător cu al hanului din Kitai, Barsam.

Mahuï la-aceste vorbe chibzui şi pricepu
că necunoscutul nu e altul decît Yezdegherd.
„Tu, morarule — îi zise - du-te şi acestui om
zboară-i capul de pe umeri; dacă nu, îţi va cădea
căpăţîna, şi în viaţă pe ai tăi nu-i voi lăsa!"
(.....)[1]
Depărtîndu-se *mubezii*-aceia de prevèderi plini,
cei războinici pe-a lor urmă şi veniră. Mahuï
se-aşează cu toţi olaltă şi cam àstfel i-ntrebă:
„În această-mprejurare pe ce drum vom apuca?
Dacă Yezdegherd rămîne-n viaţă, de sub patru zări
oşti veni-vor să-l ajute; tăinuitele-mi urzeli
date-or fi pe faţă lumii. Duşmănia ăstui şah
va fi pricina ruinii mele şi voi pierde-atunci
şi viaţă şi putere." Îi răspunse-un înţelept:
„N-ar fi trebuit tu àstfel să te porţi de la-nceput:
sau duşman îţi va fi şahul din Iran, şi vor ieşi
niscai pierderi pentru tine, sau din vine-i vei vărsa
sîngele, şi Cel din ceruri grijă va avea ici, jos,
să-l răzbune. De-orice parte văd doar păsuri şi dureri;
chibzuie cu mintea coaptă la ce trebuie să faci!"
Dar luînd apòi cuvîntul fiul lui Surî rosti:
„O, tu, bunule părinte cu ferice plănuiri,
cînd pe faţă te-ai dat dùşman, scapă-te de el acum!
Dacă nu, cu oaste-adusă din Madjin şi din Kitai
el ne va izbi şi lumea ne-o va strîmtora sub paşi.
Nu privi această treabă ca pe-un lucru de nimic;
de l-ai biruit tu astăzi, mergi la capăt hotărît,
pentru că, dacă părtaşii şahului îşi vor nălţa
flamură din cea tunică-mpărătească, oastea lor,
pas cu pas, din lumea asta, mi te va vîna pe loc."

YEZDEGHERD FU ÎNJUNGHIAT DE CĂTRE MORARUL KHOSRO

Mahuï Surî, vicleanul, cînd acestea auzi
de la fiul său, şi zise spre morar: „Dă fuga, ia
călăreţi cu tine,-aleargă, sîngele acum să-i verşi

[1] Mahuï Surî ceru sfatul *mubezilor* săi.

dușmanului meu de moarte, că pe veci îmi va scăpa
dacă taina-acestor vorbe-n lume se va răspîndi!"
Auzi moraru-această aprigă poruncă, dar
nu-nțelese tîlcul trebii. Și în noaptea de treizeci
din *Hurdad-mah* [1] se întoarse-n moară lîngă Yezdegherd.
Cum lăsă morarul casa lui Surî, cu ochii plînși,
pieptul îngroșat de sînge, Surî puse-n urma lui
călăreții iuți ca norul și le zise: „Grijă-aveți:
diadem, cercei, pecete și tunica șahului
să nu se mînjească-n sînge; de veșminte-l despuiați!"
În estimp morarul merse-n drumu-i, ochii lăcrimați,
chipul galben cum e Luna și strigînd: „O, luminos
Ziditor, ce ești deasupra preschimbării-acestei sorți,
chinuiește-i de pe-acuma trup și duh al celui ce
mi-a dat crîncenă poruncă!" Cînd ajunse lîngă șah,
în adîncu-i de rușine și de teamă-adînc gemînd,
chipul înecat în lacrimi, gura arsă de-nsetat,
se apropiè cu multă prevedère, ca un om
care vrea să spună-o taină în ureche șopotind,
și-i înfipse-n piept jungherul. Vai! de moarte-njunghiat,
șahul un suspin mai scoase, cap, coroană la pămînt
prăbușindu-se pe pîinea cea de orz din fața lui.
(.....)
Călăreții piezei rele de Surî văzînd pe șah
cum zăcea precum copacul falnic, depărtat de tron
și de cîmpul bătăliei, mai de-aproape și plecați
îi ghiciră de pe față trăsături-mpărătești;
deznodară-apoi tunica viorie, adunînd:
grea coroană, șir de perle, și botine aurii.
Trupul șahului lăsîndu-l jos în pulbere întins,
năclăit în sînge, coasta sfîșiată de jungher -
blestemînd se-ndepărtară: „Fie ca și hoitul lui
Mahuî s-ajungă-asemeni pe fața pămîntului:
năclăit să-noate-n sînge!"
Repede înștiințat

[1] *Hurdad-mah*, luna iunie, deci 30 iunie 651 e.n.

că şi tronul şi războiul şi plăcerea-acestei vieţi,
nu mai sînt de-acum nimica pentru prea-măritul şah,
Mahuï dădu poruncă-n ceasul nopţii liniştit
cînd se odihneşte totul, să-i azvîrle hoitu-n rîu.
Două slugi cu inimi crude trupul şahului tîrînd
prin cel sînge, neştiindu-i mortului înaltul rang,
îl zvîrliră în vîrtejul rîului ce-i zice Zark,
şi plutea la vale leşul, cînd pe faţă, cînd întors.
Ziua cînd urmă în tronul Nopţii, şi-oamenii în zori
cînd ieşiră din bîrloguri, două feţe dintre cei
ce-s aleşi să fie preoţi pentru slujbe juruiţi —
poposiră-n dreptu-acesta; unu-n mal se-apropiè
şi văzu plutind pe apă leşul gol, împărătesc.
Zguduit de groază, iute se întoarse-n paşii săi
şi-alergînd la templu-ndată povesti la cei monahi
ce văzu şi le mai spuse că stăpînul ăstui veac
despuiat zăcea pe valuri, val-vîrtej, pe rîul Zark.
Preoţii, de pretutindeni, tineri şi bătrîni olalt'
alergară şi-acest vaiet se-nălţă din rîndul lor:
„Şah vestit, din spiţă-aleasă, cine-a mai văzut cîndva
şah ajuns în chipu-acesta? Cine-a auzit cîndva
să se spună despre-aceasta (mai nainte ca astfèl
să ţi se întîmple ţie) ca un muritor viclean,
mîrşav cîine, care după ce stăpînu-şi linguşi,
trupu-i sfîrtecă în zdrenţe? Merită cel Mahuï
blestemat să fie vecinic. Vai! de trupul tău şi vai!
de statura-ţi arătoasă, de înţelepciunea-ţi, vai!
de gîndirea ta înaltă! Plîngem ultimul vlăstar
al lui *Ardeşir*[1]! Şi plîngem pe-un războinic preamărit
şi preadarnic! Şi mai plîngem tronul celor *Sasanizi*,
strălucirea lor, puterea şi coroana celor şahi!
Tu erai odinioară încă-n viaţă şi-nţelept:
mergi acum să dai de ştire şahului Nuşiravan,
mergi să-i spui că tu, urmaşu-i, care mîndru mai erai
precum Luna, tu, născutul pentru a domni în tron,
spintecat ai fost în moară de un jùngher ticălos
şi zvîrlit în pielea goală în al rîului vîrtej!"
Patru din monahii-aceştia de veşminte despuiaţi
coborîră-n rîu să prindă trupul şahului măreţ,

[1] Ardeşir, Artaxerxes I, fiul lui Xerxes.

care este strănepotul şahului Nuşiravan,
şi îl traseră afară. Toţi, şi tineri şi bătrîni,
înginară-un cînt de jale; şi-nălţară după zid
gropniţă al cărei creştet nourii îi întrecea.
După ce-astupară rana cu clei, smoală, camfor, mosc,
trupul i-l înveşmîntară într-un auriu brocart,
din subţire lînă, giulgiu-i puseră pe dedesubt,
iar deasupra ţesătură precum lapis-làzuli [1];
preoţii îi răspîndiră în adîncul gropniţei:
camfor, mosc şi vin şi apă limpede de trandafiri.
(.....)
Şi apòi, purtînd coşciugul şi cîmpia străbătînd,
îl lăsară-afund în groapă; şahul cel nenorocos
duseră-l în cîmpu-odihnei, neavînd coroană, tron,
iară noi, noi vrem dreptate pentru şahul Yezdegherd!
Şi strigăm, noi, răzbunare împotriva tuturor
celor şapte mari planete! [2] Dacă ură ele n-au
şi n-au ele nici iubire, atunci bietul filosof
n-o să-mi deie niciodată despre viaţă lămuriri;
de-a grăit acel cucernic, ghicitori doar ne-a-nşirat,
şi răspunsul la-ntrebare a rămas în taină-ascuns.
Omule-nţelept, comoară dacă jos aicea nu-i,
strînge-n inimă comoară şi nu mi te bizui
pe ce va aduce mîine: lumea-i fulger pe sub ochi,
vremea fiece răsuflet ni-l socoate; cumpătat
te deprinde-a fi în cuget; de trăieşti, cel ce-ţi dădea,
îţi va da încă şi încă. Despre mine un cuvînt:
de-mi sta-n cumpănă cîştigul cu ceea ce cheltuiesc,
soartei i-aş fi fost un frate; dar în ăst an grindina
s-a fost abătut ca moartea; însăşi moartea mai puţin
este decît plaga asta. Codri, grîne şi cirezi,
ăstor bunuri pentru mine sfera cerului măreţ
poarta le-a închis. Paharnic, adu-mi vin: mult n-om trăi;
asta-i legea neschimbată-a schimbătoarei noastre lumi,
unde nimeni n-o rămîne. Fiindcă sîntem covîrşiţi
de a lumii nedreptate,-nţelepciunea e să bei
fără să îngîni vrun vaiet, fără să reverşi vrun strop.
(.....)

[1] Adică de culoare albastră.

[2] Izbucnirea ateistă a lui Firdoùsi cere răzbunare împotriva întregului Univers al evului mediu persan.

BIJAN DĂDU BĂTĂLIA CU MAHUÏ ŞI-L UCISE

Bijan, după ce oştirea pe cîmpie-şi rîndui,
vru în plin iranienii să-i izbească; Mahuï,
din al oastei sale mijloc, planul iute i-l ghici
şi, gemînd, de printre rînduri se îndepărtă. Bijan
văzu steagul vălurindu-i şi-nţelese fuga lui;
lui Barsam atunci îi zise: „Iute îţi împinge-n cîmp
toate oştile din mijloc; trebuie ca Mahuï
dos la luptă să nu deie, nici să mi se tragă-n grab'
peste Oxus. Nici o clipă din privire să nu-l pierzi,
şi te poartă-astfèl să creadă că noi urmărim alt plan,
în alt chip să dăm izbirea." Barsam, omul *kitaiot* [1],
zărind flamura persană, grosul oastei şi-l mişcă
şi-l împinse grabnic pînă-n preajma tîrgului Farab;
cu privirile-ncreţite de mînie, spumegînd
blèsteme cumplite,-ajunse în nisipul din Farab
pe Surî; şi-n scări deodată se-ntări şi-l încolţi-n
partea dreaptă; se aduse-n faţa dùşmanului său,
şi-n loc de-a-l izbi cu spada, se-arătă şi mai viteaz:
de sub cingătoare-l prinse, lesne îl smuci din şea
şi-l rostogoli-n ţărînă; de pe cal descălecă,
mîinile-i legă la spate, şi încălecînd din nou,
îl împinse dinainte-i. Soţii lui Barsam venind
îl ajunseră şi cîmpul se umplu de larma lor;
căpetenia-şi rugară să nu-l ducă pe cel prins,
ci din bardă să-i reteze căpăţîna. Dar Barsam
le răspunse: „Nu se poate àstfel noi să ne purtăm,
cît Bijan încă nu ştie că duşmanu-i, Mahuï,
e făcut de-acum ostatic."
Bijan şi află de-ndat'
că-l prinseseră pe sclavul cel nelegiuit şi plin
de ambiţii, cu duh spùrcat, mîrşav şi necredincios,
pe Surî care-l ucise pe stăpînul său, pe şah.
Vestea-aceasta minunată pe Bijan îl bucură,
şi zîmbi gonindu-şi plînsul. Se înfipse în pămînt
nisipos şi moale-o lance; Mahuï veni în trap
mai zorit decît simunul; ticălosul îl zări

[1] Adică omu din Kitai, din China, chinezul.

pe Bijan şi căpăţîna lui de minte se goli;
frînt de groază şi asemeni unui trup fără de duh,
ţărnă-şi răspîndi pe creştet. Astfel îi grăi Bijan:
„Om mişelnic, nimănuia nu-i doresc asemeni rob
cum eşti tu. Pentru ce, oare, l-ai ucis pe şahul drept,
pe stăpînul plin de lauri, pe al tronului stăpîn,
fiul şahilor, el însuşi şah şi ultimul vlăstar
al lui Nuşirvan în lumea pămîntească de aici?"
Mahuï dădu răspunsul: „De la omul cel mîrşav
ce-aştepţi alta decît moartea şi ocara pentru veci?
Pentru ispăşirea morţii ce-am făcut-o, iată-acum
capu-mi ia, rostogolindu-l dinaintea-acestei oşti!"
Adevăru-i că-i fu groază să nu fie chinuit,
tîrît chiar într-al său sînge, osîndit de-omorul său;
dar viteazul Bijan iute-i înţelese gîndu-ascuns,
şi-l făcu s-adaste-o vreme un răspuns, şi-i zise-apoi:
„Vreau să-ţi dărui o pedeapsă care o să-mi stingă-n piept
vîlvătăile mîniei, pentru că, un despuiat
de curaj şi-nţelepciune, şi de minte şi vîrtuţi,
precum eşti, rîvni coroana de pe fruntea unui şah!"
Şi c-un fulgerat de spadă mîna-i reteză strigînd:
„Mîna-aceasta niciodată n-avu geamănă-n omor!"
Apoi îi tăiè ţurloaie să rămînă nemişcat,
şi urechile, şi nasul, i le smulse; şi-l sui
pe un bidiviu, poruncă dînd să-l ţină pînă cînd,
pe-a nisipului dogoare, în ruşine s-o sfîrşi.
Şi-n sfîrşit şi căpăţîna-i doborî şi-o azvîrli
subt picioare şi se puse la cea masă de ospăţ.
Iar un crainic dînd ocolul taberei strigă din prag
celor de prin corturi astfel: „O, voi, robi şi ucigaşi
de stăpîni, nu vă împingeţi duhu-n vise de nebuni!
Cel ce-a şahului viaţă nu o cruţă, va avea
soarta lui Surî şi tronul n-o să-l aibă el nicicînd!"
Mahuï avea în oaste trei feciori şi cîteşitrei
aveau tronuri, diademuri; în deşert, pe-acelaşi loc,
un rug mare se aprinse unde arseră tustrei
împreună cu-al lor tată. Nu rămase nici un plod
din această seminţie, iar cîţiva dintre lăstari
de se mai văzură-n viaţă, cei ce-i întîlniră-n drum
îi şi puseră pe goană; blestemară şi cei mari
neamu-acesta urmărindu-l cu aprinsa ură-a lor

și în gînd avînd omorul șahului, grăiră-astfèl:
„Blèsteme asupră-i cadă! Fie ca nicicînd subt cer
oamenii să nu lipsească, să-l tot blèsteme în veci!"
De-azi nainte ne ajunse califatul lui Omar;
el ne-aduse o credință nouă întru Mohamed,
el înlocui și tronul șahilor cu bietul jilț.

DATA DESĂVÎRȘIRII «CRONICII ȘAHILOR», ADICĂ «ȘAH-NAMÈ»

Peste creștetu-mi trecură vreo șaizeci și cinci de ani,
mintea mea-n neliniști multe și-n mîhniri adînci căzu,
cu cît căutam cu rîvnă vechi istorii despre șahi,
cu-atît steaua mea pe crugu-i mersul și-l încetini.
Oameni mari cu multă vază prin știință și prin neam,
mulți, vestiți, semeți, cu faimă datorată-acestei cărți,
pe degeaba și-o-nsușiră, eu deoparte stînd uitat,
și privindu-i cum iau còpii, pentru ei fiind un scrib,
om plătit în a lor slujbă. Laude, atît primii,
și în ploaia-atîtor vorbe, vlaga mi se vlăgui.
Strălucitele sipèturi rămaseră sub zăvor,
și găsindu-le închise pururi, mă mîhnii adînc.
Totuși, printre ai cetății oameni luminoși, vestiți,
Abu Dolaf, Deïlemitul, drept, cu duh înalt, măreț,
mi-arătă lărgimi de suflet. Abu Nasr Warràk, la fel,
pe cei de pe trepte nalte i-aplecă spre cartea mea;
și-altul, Husein, preadarnic, al lui Kotaïla fiu,
nu primi a' mele stihuri fără a mă răsplăti.
El îmi dărui veșminte, hrană, aur și argint,
el, mijlòace la-ndemînă-mi puse să îmi pot mișca
și piciorul și aripa. Nu mă mai neliniștii
în Kharadj și restul vieții în belșug l-am petrecut.
Și cînd am ajuns și anii șaptezeci și unu-n cap,
dinaintea cărții mele ceru-ngenunchè, umil.
Ani, treizeci și cinci în lumea pieritoare de aici,
mă sleii de-atîta trudă, o răsplată să primesc;

dar strădania-mi fu stearpă şi-aceşti ani lipsiţi de rod.
Isprăvii istorisirea despre şahul Yezdegherd
azi, în ziua *Ard* numită, luna lui *Sefandarmed*[1].
Cînd s-au scurs de la Hegiră de cinci ori optzeci de ani[2],
îmi desăvîrşii această carte vrednică de şahi.
Fie-nfloritor deapururi tronul şahului Mahmud,
capu-i tînăr să rămînă, inima voioasă-n piept!
Fie cu înţelepciune şi ştiinţă şi măreţ!
Fie-a perşilor Făclie, Soarele arabilor!
Laudele mele-aduse lui, în lume-or rămînea:
laude primii, mulţime, laudele celor mari,
însă laudele mele—pe-ale tuturor le-ntrec!
Fie ca-împăratu-acesta înţelept să fie-n veci,
faptele-i să se-mplinească după-al inimii lui dor!
Spre aducere aminte, prin diată i-am lăsat
epopeea-aceasta care numără de şase ori
zece mii distihuri. Iată-mi dusă pînă la sfîrşit
strălucita epopee, şi-ale slavei străluciri
lumina-vor lumea-ntreagă; nu, nu voi muri şi-n veci
numele meu fără moarte va trăi, c-am semănat
boaba vorbelor de bine. Orice om de pre pămînt
ager, înţelept, cucernic, îmi va binecuvînta
amintirea, cînd în lumea pămîntească n-oi mai fi.
Mii de laude împrăştii, mii de binecuvîntări
peste *Mohamed*, Profetul, şi alesul lui Allah,
laude pe-atîtea încă mai aduc şi la *vlăstari*[3]
dintru stirpea lui preasfîntă, rob supus şi credincios.

SFÎRŞITUL «CRONICII ŞAHILOR», ADICĂ «ŞAH-NAMÈ» A LUI FIRDOÙSI, DE BAŞTINĂ DIN CETATEA TUS

25 Făurar, 1010.

[1] Adică la 25 februarie, anul 1010 e.n.

[2] Adică de la începutul Hegirii (era mahomedană), anul 622.

[3] Aluzie la proorocul Ali, urmaşul lui Mahomed, uzurpat de ceilalţi califi.

Cuprinsul

Pag.

Cuvînt înainte V
Cuvîntul tălmăcitorului I

SATIRA ÎMPOTRIVA ŞAHULUI MAHMUD 3
PREDOSLOVIA LUI FIRDOÛSI 15

Laudă înţelepciunii 15
Cum a fost creat Soarele 17
Cum a fost creată Luna 17
Cum a fost creată « *Cronica Şahilor* » 18
Despre rapsodul Dakiki 19
Cum a fost începută epopeea 19

I
KAIUMÒRS

Cel dintîi şah 21

II
HUŞANG

„Sărbătoarea focului" 23

IV
GEAMŞID

Şahul Geamşid 25
Povestea lui Zohhak şi a tatălui său 29
Eblis se înfăţişă ca bucătar 31
Moartea lui Geamşid 33

Pag.

V
ZOHHAK

Şahul Zohhak 35
Zohhak îl văzu în vis pe Fereidun 37
Povestea cu Zohhak şi faurul Kavè 40
Fereidun văzu fetele lui Geamşid 43
Fereidun îl puse-n lanţuri pe Zohhak 45

VI
FEREIDUN

Fereidun îşi încercă feciorii 49
Ştafeta lui Salm şi Tur către Fereidun 52
Răspunsul lui Fereidun către feciorii săi 53
Iradj purcese către fraţii săi 57
Iradj este ucis de fraţii săi 59
Fereidun primi vestea morţii lui Iradj 61
Naşterea lui Manucehr 64
Feciorii lui Fereidun îi trimiseră o ştafetă 65
Răspunsul lui Fereidun către feciorii săi 66
Fereidun îl trimise pe Manucehr să lupte cu şahii Tur şi Salm 68
Manucehr izbi oastea lui Tur 70
Tur este ucis de mîna lui Manucehr 71
Karen luă cetăţuia lui Alen 72
Izbirea lui Kakuì, nepotul lui Zohhak 75
Salm fugi şi muri de mîna lui Manucehr 76
Moartea lui Fereidun 77

VII
MANUCEHR

Naşterea lui Zal 79
Sam văzu în vis pe fiul său 82
Zal în ospeţie la Mihrab, şahul din Kabul 86
Rudabè se sfătui cu sclavele sale 88
Sclavele lui Rudabè merseră să-l vadă pe Zal-Zar .. 92
Întoarcerea sclavelor la Rudabè 96
Zal merse s-o vadă pe Rudabè 98

Pag.

Naşterea lui Rostam 102
Rostam ucise elefantul alb 106

X
GARŞASB

Rostam şi-l însuşi pe Rakş..... 109

XII
KEI KÀVUS

Kàvus ispitit de Eblis zbură spre cer 113
Rostam îl aduse pe Kàvus 115
Povestea lui Sohrab — Predoslovie 117
Rostam merse la vînătoare 118
Rostam ajunse în cetatea Semangan 120
Tehmimè, fata şahului din Semangan, merse să-l afle pe Rostam 121
Naşterea lui Sohrab 123
Afrasiab trimise două căpetenii la Sohrab 125
Kàvus se mîniè pe Rostam..... 127
Sohrab întreabă pe Hedjir de numele căpeteniilor din Iran 132
Sohrab înfruntă oastea lui Kàvus 138
Lupta dintre Rostam şi Sohrab..... 141
Sohrab îl zvîrli pe Rostam la pămînt 144
Sohrab fu ucis de Rostam 147
Jalea lui Rostam la moartea lui Sohrab 153
Întoarcerea lui Rostam în Zabulistan 154
Maica lui Sohrab află despre moartea acestuia 156

XIII
KEI KHOSRO

Povestea lui Bijan şi Manijè — Predoslovie..... 159
Bijan porni să înfrunte mistreţii 162
Gurguin îl înşelă pe Bijan 164
Bijan merse s-o privească pe Manijè 165
Bijan se duse la Manijè în cort 167
Manijè îl duse pe Bijan în seraiul său 168

Pag.

Guersivez îl aduse pe Bijan dinaintea lui Afrasiab .. 171
Afrasiab îl zvîrli pe Bijan în temniță 175
Kei Khosro îl văzu pe Bijan în cupa care răsfrînge lumea 176
Rostam își alcătui convoiul 178
Rostam merse în cetatea Khotan la Piran 179
Manijè veni să-l vadă pe Rostam 181
Bijan ghici venirea lui Rostam 183
Rostam îl scoase pe Bijan din temniță 186
Rostam izbi în miezul nopții seraiul lui Afrasiab 189

XV
GOȘTASB

Firdoùsi îl văzu pe Dakiki în vis 191
Zardoșt apăru și Goștasb îi îmbrățișă credința 192
Firdoùsi e nemulțumit de Dakiki 194
Lupta lui Rostam cu Esfandiar 195
Feciorii lui Esfandiar sînt uciși de Zevarè și Faramurz 199
Rostam fugi pe culmea unui munte 202
Rostam se sfătui cu cei din neamul său 205
Pasărea *simorgh* îi arătă lui Rostam mijlocul de scăpare..... 206
Rostam ținti o săgeată în ochiul lui Esfandiar 210
Isprava lui Rostam și a lui Șeghad — Predoslovie .. 212
Rostam plecă în Kabul pentru a-l ajuta pe fratele său, Șeghad 213
Șahul din Kabul săpă gropile pe locul de vînătoare. Rostam și Zevarè căzură în ele 217
Rostam îl ucise pe Șeghad și muri 219
Zal află despre moartea lui Rostam. Faramurz aduse coșciugul lui taică-său și-l puse într-un mormînt..... 221

XL
KOBAD FIUL LUI PIRUZ

Kobad își însuși credința lui Mazdak 225
Prințul Kesra îl doborî pe Mazdak și-l trimise la moarte 229
Rapsodul își deplînse bătrînețea 232

Pag.

XLI
KESRA NUŞIRVAN

Nuşirvan avu un vis şi Bozordjmer veni la curte .. 235
Bozordjmer tălmăci visul şahului 238
Nuşirvan dădu un praznic în cinstea *mubezilor*. Sfaturile lui Bozordjmer 240

L
YEZDEGHERD

Saad, fiul lui Vakkas, cotropi Iranul. Yezdegherd trimise pe Rostam împotriva lui 245
Scrisoarea lui Rostam către Saad, fiul lui Vakkas 251
Răspunsul lui Saad, fiul lui Vakkas, la scrisoarea lui Rostam 253
Bătălia dintre Rostam şi Saad, fiul lui Vakkas. Moartea lui Rostam 256
Yezdegherd ţinu sfat cu iranienii şi se duse în Korasan 257
Scrisoarea lui Yezdegherd către Mahuï Surî şi către merzebanţii din Korasan 259
Yezdegherd ajunse la Tus, unde îl primi Mahuï Surî 262
Mahuï Surî îl aţiţă pe Bijan să pornească război cu Yezdegherd. Şahul îşi găsi loc de scăpare într-o moară 264
Yezdegherd fu înjunghiat de către morarul Khosro 268
Bijan dădu bătălia cu Mahuï şi-l ucise 272
Data desăvîrşirii «CRONICII ŞAHILOR», adică «ŞAH-NAMÈ». 274

ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ
„ARTA GRAFICĂ"

coli tipar 18.5 cda. n. 884